AUTHOR:

SEMITELOS,
DEMETRIOS CH.

TITLE:

HELLENIKE METRIKE

PLACE:

EN ATHENAIR

DATE:

1889

Master Negative #

91-80039-9

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

Semitelos, Demetrios Ch
Ἑλληνικὴ μετρικὴ, συγγραφεῖσα ὑπὸ Δημ. Σεμιτελου...λιθογραφηθεῖσα ἄδεια αὐτοῦ ὑπὸ Χριστοφορου Δρακοντιδου... Ἐν Ἀθήναις, 1889.

318 p. 22 cm.

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 mm
REDUCTION RATIO: 11
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 6-17-91
INITIALS M. B.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΜΕΤΡΙΚΗ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. ΣΕΜΙΤΕΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

ΛΙΘΟΓΡΑΦΗΘΕΙΣΑ ΑΔΕΙΑ ΑΥΤΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΟΥ
ΦΟΙΤΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1889

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΤΕΧΝΙΚΟΝ Η ΓΕΝΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὁρισμὸς τοῦ ῥυθμοῦ.

ΑΙ καλαὶ τέχναι συνήθως διαιροῦνται εἰς δύο
γένη, τὰς ἀποτελεστικὰς ἤτοι πλαστικάς, τουτέστι
τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἢ οἰκοδομικήν, τὴν πλαστικὴν
καὶ τὴν γραφικήν, καὶ τὰς πρακτικὰς ἢ μουσικάς,
τουτέστι τὴν μουσικήν, τὴν ὀρχηστικὴν καὶ τὴν ποι-
ησιν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἀποτελεστικῶν ἤτοι πλαστικῶν
τεχνῶν ὁ τεχνίτης ἐκμάσσει (ἀποτυποῦται) τὴν ἔμφυ-
τον αὐτῷ ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν χώρῳ καὶ ἠρεμίᾳ, ἐ-
πὶ δὲ τῶν πρακτικῶν ἤτοι μουσικῶν ἐν κινήσει καὶ
ἐν χρόνῳ. Τὸ μὲν δῆλον ὅτι τῶν ἀποτελεστικῶν τεχνῶν
ἐκμαγεῖον εἶνε στερεὰ ὕλη, ἐξ ἧς ὁ καλλιτέχνης ποιεῖ

καλλιτέχνημά τι ἠρεμοῦν καὶ οἷον ἐν χώρῳ τινὶ πεπηγός, τὸ δὲ τῶν πρακτικῶν τεχνῶν εἶνέ τι κινούμενον, οἷον οἱ φθόγγοι ἐπὶ τῆς μουσικῆς, αἱ συλλαβαὶ καὶ λέξεις τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης ἐπὶ τῆς ποιήσεως, τὰ σημεῖα καὶ σχήματα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπὶ τῆς ὀρχηστικῆς, καὶ ἐκ τοῦ κινουμένου τούτου ἐκμαγείου ποιεῖ ὁ τεχνίτης καὶ τὸ καλλιτέχνημα αὐτοῦ κινούμενον καὶ ἐν χρόνῳ πραττόμενον. Ἡ ἔμφυτος ὅμως τῷ τεχνίτῃ ἰδέα τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖ ὥςε καὶ ἡ ἀφῃρημένη ἐκείνη μορφὴ τῆς τέχνης, ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος, νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ, τ. ἐ. ἔργον μέν τι τῶν ἀποτελεστικῶν τεχνῶν νὰ προσλάβῃ κανονικὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ καταλαμβανομένου χώρου, ἤτοι τὴν συμμετρίαν, ἔργον δέ τι τῶν μουσικῶν τεχνῶν κανονικὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ πληρουμένου χρόνου, ἤτοι τὸν ῥυθμόν. Ἐπὶ τῶν μουσικῶν δῆλα δὴ τεχνῶν ὁ ὑπὸ τῆς κινήσεως πληρούμενος χρόνος διαιρεῖται ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐκμαγείου εἰς χρόνους ἤτοι χρονικά τινα μόρια ὑποπίπτοντα εἰς τὴν αἴσθησιν· ἡ ἰδέα λοιπὸν τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν χρο-

νικῶν τούτων μορίων νὰ τηρῆται ἀφωρισμένη τις καὶ κανονικὴ τάξις, καὶ ἡ κανονικὴ αὕτη τῶν χρόνων τάξις λέγεται *ῥυθμός*.

Τοιαύτην εὔτακτον διαίρεσιν εἰς γνώριμα ἤτοι αἰσθητὰ τοῦ χρόνου μόρια βλέπομεν συχνὰ καὶ ἔξω τῆς μουσικῆς τέχνης ἐπί τινος ἐν τῇ φύσει ἐμφανιζομένης κινήσεως, οἷον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν χαλκέων καταφορᾶς τῶν σφυρῶν, ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἵππων καὶ ἐπὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς σφυγμικῆς κινήσεως. Καὶ τοῦτον δυνάμεθα κυρίως νὰ καλέσωμεν ῥυθμόν, μεταφορικῶς δὲ μόνον ἀποδίδοται ὁ ῥυθμὸς καὶ εἰς ἀκίνητα σώματα οἷον ὅταν λέγωμεν *εὔρυθμον ἀνδριάντα*. Ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος φυσικὸς ῥυθμός, καίπερ ἔχων κανονικὴν τὴν τάξιν τῶν χρόνων, εἶνε παντάπασι μονότονος, ἡ δὲ διηνεκὴς μονοτονία τῆς κινήσεως λυπεῖ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν ἀντὶ νὰ τέρπῃ αὐτήν, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἀποδοκιμάζει ἡ ἡμετέρα αἴσθησις τὸν τοιοῦτον ῥυθμὸν ὅσῳ καὶ ἐπαισθητότερον οὗτος προσβάλλει τὴν ἀκοὴν ἡμῶν. Ταῦτα εἶνε μόνον ῥυθμικὰ μέρη τῆς κατωτάτης ἢ στοιχειωδεστάτης τάξεως, ὅπως δὲ ἐπαναπαύηται

καὶ εὐχαριστῆται ἡ ἡμετέρα αἴσθησις ἀπαιτεῖται ἀνωτέρα τις καὶ οἷον ὀργανικὴ διαίρεσις τοῦ χρόνου, οἵαν παρέχει ὁ τεχνικὸς ῥυθμός, δῆλον ὅτι ὁ ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις ἐμφανιζόμενος ῥυθμός, ὅστις ἐπὶ τῆς ποιήσεως ἐμφανιζόμενος λαμβάνει καὶ ἴδιον ὄνομα μ έ τ ρ ο ν καλούμενος. Ὁ τοιοῦτος ῥυθμὸς ἐπιδέχεται καὶ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, καὶ ἡ ἐπιστήμη ἥτις καθ' ὅλου πραγματεύεται περὶ αὐτοῦ καλεῖται ῥ υ θ μ ι κ ή, ἡ δὲ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν τῇ ποιήσει χρησίμων ρυθμῶν ἤτοι τῶν μέτρων πραγματευομένη ἐπιστήμη καλεῖται μ ε τ ρ ι κ ή.

Ὁ ῥυθμὸς (πανταχοῦ δ' ἐφεξῆς ἐννοοῦμεν τὸν τεχνικὸν ρυθμὸν) εἶνε οὐσιῶδες καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον παντὸς μουσικοῦ ποιήματος. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ τέχνῃ μέλη ἄρρυθμα, ἤτοι μέλη συγκείμενα ἐκ ψιλῆς λέξεως καὶ ψιλοῦ μέλους ἄνευ ρυθμοῦ τὰ λ ε γ ό μ ε ν α κ ε χ υ μ έ ν α ᾄ σ μ α τ α (recitativa), ὧν ἔνια οὐδαμῶς ὑπολείπονται τῶν ἐρρύθμων μονῳδικῶν καὶ χορικῶν ᾀσμάτων. Ὡσαύτως ὑπάρχουσι καὶ νεώτερα ποιήματα ἐπικά τε καὶ δραματικὰ ἄνευ ῥυθμοῦ

ἤτοι ἄμετρα καὶ ταῦτα ἄλλως πολλοῦ λόγου ἄξια· ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀθέτησις τοῦ ῥυθμοῦ ἀποβαίνει ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ μουσικὰ καὶ ποιητικὰ καλλιτεχνήματα, ὅπως καὶ ἡ ἀθέτησις τῆς συμμετρίας εἰς τὰ πλαστικά. Ὡς ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας ταύτης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ καλλιτεχνικώτατον πάντων τῶν ἐθνῶν, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες οὐδέποτε ἐπὶ τῶν μουσικῶν ποιημάτων ἠθέτουν τὸν ῥυθμόν, ὅπως οὐδέποτε ἐπὶ τῶν πλαστικῶν καλλιτεχνημάτων παρέβαινον τοὺς κανόνας τῆς συμμετρίας· Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ ῥυθμὸς εἶχε τηλικαύτην δύναμιν, ὥστε ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτὸ τὸ ἐνεργητικὸν καὶ ζωοποιητικὸν ἄρρεν στοιχεῖον, ἐν ᾧ τὸ μέλος ἐθεωρεῖτο ὡς θῆλυ, ὡς ὕλη δηλαδὴ παθητικὴ παρὰ τοῦ ῥυθμοῦ δεχομένη τὴν ζωήν. (Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς περὶ Μουσικῆς βιβλ. Α'. σελ. 43).

Ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις ὁ ῥυθμὸς οὐδαμῶς ὑπάρχει συμπεφυκὼς τοῖς φθόγγοις, ταῖς λέξεσι κ' ταῖς σωματικαῖς κινήσεσι, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦτο τῶν τριῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἀλλ' οἱ νόμοι τῆς διαιρέσεως καὶ τάξεως ἔμφυτοι ὄντες τῷ ἀνθρώπῳ

(διότι ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πίπτουσιν οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα αὐτῶν) εἶνε παντάπασιν ἀνεξάρτητοι τοῦ ἐκμαγείου τῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἐπεισάγονται δὲ ἔξωθεν εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ὅστις κατ' ἐλευθέραν βούλησιν ἀποτυποῦται τοὺς ἐμφύτους ἑαυτῷ ῥυθμικοὺς νόμους καὶ οὕτως ἀποδείκνυσι τὴν ἄτακτον καὶ ἀκανόνιστον ὕλην ἀληθὲς καλλιτέχνημα, ἐκ τούτου δὲ ὁ τεχνίτης λέγεται ῥ υ θ μ ο π ο ι ό ς καὶ ἡ τεχνικὴ ἐνέργεια δι' ἧς ὁ ῥυθμοποιὸς ἐκμάσσει ἤτοι προσάπτει τῷ ῥυθμιζομένῳ τὸν ῥυθμὸν λέγεται ῥ υ θ μ ο π ο ι ί α. Τὰ εἰρημένα γίνονται φανερὰ ἐκ τῶν ἀναλόγων. Καθὼς δῆλα δὴ ἐπὶ τῶν σωμάτων διακρίνονται δύο τινὲς φύσεις αὐτῶν, ὕλη καὶ εἶδος ἢ σχῆμα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ποιημάτων νοητέον δύο τινὰς φύσεις τὴν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τὴν τοῦ ῥυθμιζομένου. Τὸ ῥυθμιζόμενον ἤτοι τὸ ἐκμαγεῖον τῶν μουσικῶν τεχνῶν ἔχει τὸν αὐτὸν λόγον πρὸς τὸν ῥυθμόν, ὃν ἔχει καὶ τὸ σχηματιζόμενον ἤτοι ἡ ὕλη πρὸς τὸ εἶδος ἢ τὸ σχῆμα. Καθὼς λοιπὸν ἡ ὕλη ἤτοι σῶμά τι λαμβάνει

πλείονα εἴδη σχημάτων ἐὰν τὰ μέρη αὐτοῦ ἤτοι πάντα ἤ τινα αὐτῶν κατὰ διάφορον τρόπον διατεθῶσιν, οὕτω καὶ τῶν ῥυθμιζομένων ἕκαστον ἤτοι τὸ αὐτὸ σύστημα γλωσσικῶν ἢ ἐμμελῶν φθόγγων, χρησιμεῦον ὡς ῥυθμιζόμενον δύναται νὰ λάβῃ πλείονας ῥυθμικὰς μορφάς. Καθὼς δὲ πάλιν ἡ ὕλη, ἥτις πέφυκε νὰ σχηματίζηται, οὐδέποτε εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ τὸ σχῆμα εἶνε ἀφωρισμένη τις διάθεσις τῶν τῆς ὕλης μερῶν, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμὸς οὐδέποτε εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ῥυθμιζόμενον, ἀλλά τι, ὅπερ διατίθησιν ἤτοι διατάττει τὸ ῥυθμιζόμενον κατά τινα τρόπον καὶ δίδωσιν αὐτῷ τοιάνδε ἢ τοιάνδε μορφήν. Καθὼς δὲ πάλιν τὸ σχῆμα ἀδυνατεῖ νὰ γείνῃ, ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ ἡ ὕλη ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτό, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμὸς δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἐὰν μὴ ὑπάρξῃ τὸ ῥυθμισθησόμενον ἤτοι ἡ ὕλη ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ θὰ διαιρῇ τὸν χρόνον εἰς μέρη. Διότι ὁ ἀφηρημένος χρόνος δὲν δύναται νὰ διαιρῇ αὐτὸς ἑαυτόν, μᾶλλον δὲ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ τι αἰσθητὸν δι' οὗ δύναται νὰ διαιρεθῇ ὁ χρόνος, ἄνευ δὲ τῆς διαιρέσεως τοῦ χρόνου εἰς μέρη γνώριμα ἤτοι αἰσθητά, δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἤτοι

νὰ ἐκδηλωθῇ ὁ ῥυθμός. Ἀνάγκη λοιπὸν τὸ ῥυθμιζόμενον νὰ σύγκηται ἐκ μερῶν γνωρίμων, δι' ὧν δύναται νὰ τέμνῃ τὸν χρόνον. Τοιοῦτο δὲ εἶνε τῷ ὄντι τὸ ῥυθμιζόμενον ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις οἷον οἱ φθόγγοι ἐν τῇ μουσικῇ καὶ αἱ συλλαβαὶ καὶ λέξεις ἐν τῇ ποιήσει. Ἀλλ' ὅμως τὰ διάφορα ταῦτα μέρη δι' ὧν τὸ ῥυθμιζόμενον καθ' ὃ μεριστὸν διαιρεῖ τὸν χρόνον. ἢ ἁπλούστερον τὰ διάφορα ταῦτα αἰσθητὰ χρονικὰ μόρια (χρόνοι) δὲν δύνανται ὁπωσδήποτε τασσόμενα νὰ ἀποτελέσωσι ῥυθμόν, ἀλλὰ τότε μόνον γίνεται ὁ ῥυθμός, ὅταν ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου εἰς μέρη γίνηται κατά τινα ἀφωρισμένην τάξιν, ἣν διδάσκει ἡ περὶ τοὺς ῥυθμοὺς ἐπιστήμη, διότι πᾶσα τάξις τῶν χρόνων τοῦ ῥυθμιζομένου δὲν εἶνε ἔρρυθμος, ἀλλά τινες καὶ μάλιστα οἱ πλείονες δύνανται νὰ ἦνε καὶ ἄρρυθμοι. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δυνάμεθα ἀκριβέστερον νὰ ὁρίσωμεν τὸν ῥυθμὸν ὅπως ὥρισεν αὐτὸν ὁ παλαιὸς Ἀριστόξενος ὡς *σύστημά τι ἐκ γνωρίμων χρόνων κατά τινα τάξιν συγκείμε-*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ χρόνων.

Οἱ χρόνοι, ἐξ ὧν ὡς ἐξ ὕλης συνέστηκε πᾶν μουσικὸν ἢ πρακτικὸν καλλιτέχνημα, διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ ποσὸν ἤτοι ἔχουσι διάφορον μέγεθος, ἐλάχιστος δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ ἦτο ὁ *πρῶτος λεγόμενος χρόνος*, ὡς πρῶτος ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἀριστόξενος. Ἔχει δὲ ὁ πρῶτος χρόνος μέγεθος τὸ τῆς βραχείας συλλαβῆς καὶ ἰσοδυναμεῖ τῷ ὀγδόῳ μέρει τοῦ σημείου τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἤτοι τῷ ♪. Ὁ πρῶτος οὗτος χρόνος ὑπὸ τῆς παλαιᾶς ῥυθμοποιΐας δὲν διηρεῖτο εἰς ἐλάσσονα μέρη, οὔτε εἰς δύο συλλαβάς, οὔτε εἰς δύο φθόγγους, οὔτε εἰς δύο σημεῖα ἢ σχήματα τῆς ὀρχηστικῆς, ἀλλ' ἦτο ἄτομος (πρβλ. Ἀριστοξένου ῥυθμικῶν στοιχείων Β. 280.) «Καλείσθω δὲ πρῶτος μὲν τῶν χρόνων ὁ ὑπὸ μηδενὸς τῶν ῥυθμιζομένων δυνατὸς ὢν διαιρεθῆναι, δίσημος δὲ ὁ δὶς τούτῳ καταμετρούμενος, τρίσημος δὲ ὁ τρίς, τετράσημος δὲ ὁ τετράκις. Κατὰ

ταὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μεγεθῶν τὰ ὀνόματα ἕξει.» Καὶ μικρὸν κατωτέρω «ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ μήτε δύο φθόγγοι δύνανται τεθῆναι κατὰ μηδένα τρόπον, μήτε δύο ξυλλαβαί, μήτε δύο σημεῖα, τοῦτον πρῶτον ἐροῦμεν χρόνον». Τὸν πρῶτον χρόνον τινὲς τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν ἐκάλουν καὶ *σημεῖον*, ὅθεν καὶ τὰ ὀνόματα δίσημος, τρίσημος καὶ τὰ ἑξῆς, οἱ δὲ Λατῖνοι tempus.

Ὁ πρῶτος χρόνος ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ ἦτο οὐ μόνον ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν χρόνων καὶ ἄτομος, ἀλλὰ καὶ ἡ μονὰς καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν, διότι οἱ λοιποὶ χρόνοι ἦσαν πολλαπλάσια αὐτοῦ, οἷον ὁ *δίσημος* διπλασίων ὢν τοῦ πρώτου καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἀντιστοιχῶν συλλαβήν, ὁ *τρίσημος* τριπλασίων ὢν τοῦ πρώτου, ὁ *τετράσημος* τετραπλασίων ὢν τοῦ πρώτου καὶ οὕτως ἑφεξῆς. Τὸ δὲ δίσημον, τρίσημον, τετράσημον κ.τ.λ. μέγεθος (ὅπερ οἱ μετρικοὶ καὶ δίχρονον, τρίχρονον καὶ οὕτως ἑφεξῆς ἔλεγον) ἤτοι κατείχετο ὑπὸ μιᾶς συλλαβῆς ἑνὸς φθόγγου καὶ ἑνὸς σχήματος καὶ τότε ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ῥυθμικῶν χρόνος *ἀσύνθετος*, οἷος ἦτο πάντοτε ὁ πρῶτος χρόνος, ἢ ὑπὸ πλειόνων καὶ τότε ἐλέ-

γετο *σύνθετος*. Παρεσημαίνοντο δὲ οἱ παλαιοὶ τοὺς διαφόρους τούτους ἀσυνθέτους χρόνους γράφοντες ὑπεράνω τῶν μουσικῶν σημείων (τῆς τε ᾠδῆς καὶ τῆς κρούσεως) σημεῖά τινα, ἃ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἀνώνυμος περὶ μουσικῆς συγγραφεύς. Καὶ τὸ μὲν σημεῖον τὸ κατέχον μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου οὐδὲν σημεῖον τοῦ ποσοῦ ἢ μεγέθους αὐτοῦ ἐλάμβανεν. Ὅτε δὲ τὸ σημεῖον ἦτο δίσημον ἐλάμβανε τὸ τῆς μακρᾶς σύνηθες σημεῖον ἤτοι τὴν εὐθεῖαν γραμμήν, οἷον F̄· ὅτε δὲ ἦτο τρίσημον, προσετίθετο εἰς τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν ἄνωθεν γραμμὴ κάθετος └, οἷον $\overset{\llcorner}{\bar{F}}$· ὅτε δὲ ἦτο τετράσημον, προσετίθεντο εἰς τὴν εὐθεῖαν δύο γραμμαὶ κάθετοι └┘, οἷον $\overset{\llcorner\lrcorner}{\bar{F}}$. Ὁ δὲ ἀνώνυμος περὶ μουσικῆς τὸν μὲν δίσημον χρόνον καλεῖ *μακρὰν δίχρονον*, τὸν δὲ τρίσημον *μακρὰν τρίχρονον*, τὸν δὲ τετράσημον *μακρὰν τετράχρονον*, τὸν δὲ πεντάσημον *μακρὰν πεντάχρονον*.

Ἐκ τῶν σημείων τούτων τῶν μουσικῶν οἱ μετρικοὶ ὕστερον παρέλαβον τὸ τῆς δισήμου μακρᾶς συλλαβῆς ἤτοι τὴν εὐθεῖαν γραμμήν, ἐπὶ δὲ τοῦ μονοσήμου ἢ πρώτου χρόνου, ὅστις ἐν τῇ μουσικῇ οὐδενὸς ἐδεῖτο

σημείου, προσεξεῦρον τὸ σημεῖον ◡ ἤτοι τὴν συνεστραμμένην γραμμήν. Ζήτημα λοιπὸν γεννᾶται ἂν ἡ τῶν παλαιῶν πρᾶξις περιώριζε τοὺς ἀσυνθέτους χρόνους μέχρι τοῦ πεντασήμου, ἂν δηλ. εἶχε τοσούτους μόνον ὅσους μνημονεύει ὁ ἀνώνυμος, ἢ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡς καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἠδύνατο χρόνος τις ἀσύνθετος νὰ ἔχῃ μεῖζον ὅτι μέγεθος εἰμὴ ἐν τῇ ᾠδῇ, τοὐλάχιστον ἐν τῇ δι' αὐλῶν κρούσει, διότι ἡ κιθάρα ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Ὅτι λοιπὸν ὁ ἀνώνυμος δὲν μνημονεύει μείζονας ἀσυνθέτους χρόνους τοῦ πεντασήμου, τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι οἱ παλαιοὶ οὐδέποτε μετεχειρίζοντο ἐν τῇ ᾠδῇ ἢ τῇ αὐλήσει καὶ μείζονας χρόνους ἀσυνθέτους οἷον ἑξασήμους ἢ ὀκτασήμους. Σημείων ἔλλειψιν δὲν εἶχον οἱ παλαιοί, διότι μετεχειρίζοντο, ὡς παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνωνύμου μανθάνομεν, τὸ ὑφὲν ‿, ὅπως σημάνωσι τὴν ἕνωσιν δύο σημείων, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ νεωτέρα π α ρ α σ η μ α ν τ ι κ ή. Ὅτε δὲ διέτριβον μακρότερον χρόνον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου, τοῦτο οἱ παλαιοὶ μουσικοὶ ἔλεγον ἁπλούστερον τ ο ν ὴ ν, ὁ δὲ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς λέγει τούτους *χρόνους παρεκτεταμένους*.

Περὶ κενῶν χρόνων.

Συχνὰ ὅμως συνέβαινεν ἐν ταῖς παλαιαῖς μουσικαῖς τέχναις, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, ὥστε ἐπί τινος ῥυθμικοῦ συστήματος χρόνοι τινὲς ἔχοντες ὡρισμένον μέγεθος, τὸ τοῦ πρώτου ἢ τὸ τοῦ δισήμου, τρισήμου κ.τ.λ. χρόνου νὰ μὴ καταλαμβάνωνται ὑπὸ φθόγγων ἢ συλλαβῶν ἢ σημείων. Οἱ τοιοῦτοι χρόνοι, οἵτινες ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ καλοῦνται π α ύ σ ε ι ς, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγοντο κ ε ν ο ὶ χρόνοι καὶ λατινιστὶ tempus inane καὶ silentium. Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ὁρίζει αὐτοὺς ὧδε· « κενὸς μὲν οὖν ἐστι χρόνος ἄνευ φθόγγου πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ῥυθμοῦ ». Ὁ δὲ ἀνώνυμος περὶ μουσικῆς λέγει τέσσαρας αὐτοῦ διαφορὰς τάσδε:

κενὸς βραχὺς	Λ
κενὸς μακρὸς δίσημος	$\bar{\Lambda}$
κενὸς μακρὸς τρίσημος	$\overset{\sqcup}{\Lambda}$
κενὸς μακρὸς τετράσημος	$\overset{\sqcup\!\!\!\mid}{\Lambda}$

ὅθεν δῆλον ὅτι κ ε ν ὸ ς β ρ α χ ὺ ς εἶνε ὁ ἔχων μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου, κ ε ν ὸ ς μ α κ ρ ὸ ς δι-

σημος ὁ ἔχων μέγεθος δύο πρώτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς οὕτω. Καὶ τὸ μὲν σημεῖον τοῦ κενοῦ βραχέος ἤτοι τὸ γράμμα Λ εἶνε συντομία τῆς λέξεως λ ε ῖ μ μ α (πρβλ. Ἀριστείδην ἐν σελ. 61 «λεῖμμα δὲ ἐν ῥυθμῷ χρόνος κενὸς ἐλάχιστος»). Τὸν δὲ δίσημον, τρίσημον κ.τ.λ. κενὸν χρόνον παρεσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ ὅπως καὶ τὰ ἀσύνθετα μεγέθη τῶν μὴ κενῶν χρόνων, γράφοντες δῆλα δὴ ὑπεράνω τοῦ σημείου Λ τὸ σημεῖον τοῦ δισήμου, τρισήμου κ.τ.λ.π. χρόνων. Χρόνος κενὸς ἀναλογῶν πρὸς τὸν ἀσύνθετον πεντάσημον χρόνον δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἀνωνύμου. Ἐντεῦθεν ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἀσφαλῶς ὅτι ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη δὲν μετεχειρίζετο πεντάσημον μέγεθος κενοῦ χρόνου. Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ἐν σελ. 77 διακρίνει κ ε ν ο ὺ ς β ρ α χ ε ῖ ς καὶ κ ε ν ο ὺ ς ἐ π ι μ ή κ ε ι ς, ὧν οἱ μὲν εἶνε οἱ αὐτοὶ τῷ κενῷ βραχεῖ Λ τοῦ ἀνωνύμου, οἱ δὲ ἐπιμήκεις οἱ δὲ μακρότεροι κενοί. Ἐν ἑτέρῳ δὲ χωρίῳ (σελ. 40, 41) διακρίνει ὁ Ἀριστείδης τὸ λ ε ῖ μ μ α ὡς χρόνον κενὸν ἐλάχιστον καὶ τὴν π ρ ό σ θ ε σ ι ν ὡς χρόνον κενὸν μακρὸν ἐλαχίστου διπλασίονα. Τὸ ὄνομα πρόσθεσις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ λείμματος

προστεθειμένον σημεῖον τοῦ μακροτέρου χρόνου, ὥστε οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Ἀριστείδης περιορίζει τὴν πρόσθεσιν εἰς τὸν δίσημον κενὸν $\overline{\Lambda}$, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ εἰς τὸν κενὸν μακρὸν ἐλαχίστου τριπλασίονα $\overset{\sqcup}{\Lambda}$ καὶ τετραπλασίονα $\overset{\text{ш}}{\Lambda}$. Τῶν κενῶν λοιπὸν χρόνων ἐγίνετο συχνὴ χρῆσις ἐν τῇ μουσικῇ τῶν παλαιῶν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν κρουμάτων τοῦ ἀνωνύμου § 99. 100. 98. Ἐν δὲ τῇ ᾠδικῇ μουσικῇ ἤτοι ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει ἠδύνατο μὲν νὰ γίνηται ὀλιγωτέρα χρῆσις τῶν κενῶν χρόνων, οὐδαμῶς ὅμως περιωρίζετο ἐνταῦθα μόνον εἰς τὴν ἀπόθεσιν τοῦ μέτρου ἢ στίχου, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων. Ἐντὸς ὅμως τοῦ μέτρου ἢ στίχου ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν μετὰ τὸ τέλος καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως.

Περὶ ἀλόγων χρόνων.

Ὁ πρῶτος δίσημος, τρίσημος, τετράσημος καὶ καθόλου πᾶς χρόνος, ὅστις ὡς πολλαπλάσιον τοῦ πρώτου ὁρίζεται δι' ἀκεραίου ἀριθμοῦ, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν χ ρ ό ν ο ς ῥ η τ ό ς. Κατὰ τὰ πρὸ μικροῦ δὲ ῥηθέντα πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐπὶ τῶν

ῥητῶν χρόνων δύο εἴδη, φθόγγους ἢ συλλαβὰς καὶ χρόνους κενούς. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ῥητῶν τούτων χρόνων ὑπῆρχον ἐν τῇ χρήσει ἤτοι τῇ πράξει τῆς παλαιᾶς ῥυθμοποιΐας καὶ χρόνοι ἄ λ ο γ ο ι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν λεγόμενοι, ὧν δῆλα δὴ τὸ μέγεθος ὡρίζετο οὐχὶ δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἀλλὰ διὰ κλασμάτων τοῦ πρώτου χρόνου, οἷον τὸ μέγεθος τὸ συγκείμενον ἐξ ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ τοῦ ἡμίσεος αὐτοῦ ($1\frac{1}{2}$). Τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων χρόνων ἐξηγεῖται ὁ Ἀριστόξενος ἐν σελ. 294 τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι τὰ ἄλογα ῥυθμικὰ μεγέθη τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης ἦσαν τὸ κεφάλαιον ἢ ἡ διαφορὰ ῥητοῦ τινος χρόνου κ(αὶ) τοῦ ἡμιμορίου ἢ τριτημορίου τοῦ πρώτου χρόνου, ἅπερ μεγέθη, τὸ ἡμιμόριον λέγω καὶ τριτημόριον τοῦ πρώτου χρόνου, δὲν ὑπῆρχον καθ' ἑαυτὰ ἐν τῇ χρήσει, νοοῦνται δὲ ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μεγέθους τῶν ἀλόγων χρόνων. Κατὰ ταῦτα δὲ εὑρίσκομεν θεωρητικῶς τοὺς ἑξῆς ἀλόγους χρόνους τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$, $1\frac{1}{3}$, $1\frac{1}{2}$, $1\frac{2}{3}$, $2\frac{1}{3}$, $2\frac{1}{2}$, $2\frac{2}{3}$, $3\frac{1}{3}$, $3\frac{1}{2}$, $3\frac{2}{3}$ κ.τ.λ.π. Ἐκ τῶν ἀλόγων τούτων χρόνων ὁ μὲν $\frac{1}{2}$ δὲν εἶνε δυνατὸς κατὰ τὸν Ἀριστόξενον

διότι κατ' αὐτὸν τὸ ἡμιμόριον τοῦ πρώτου χρόνου εἶνε ἐκ τῶν χρόνων τῶν μὴ πιπτόντων εἰς τὴν ῥυθμοποιΐαν, ἀλλὰ νοουμένων ἁπλῶς· οἱ δὲ λοιποὶ θεωρητικῶς ἀποδείκνυνται ὡς δυνάμενοι νὰ πίπτωσιν εἰς τὴν ῥυθμοποιΐαν, ποίων ὅμως ἐξ αὐτῶν πράγματι ἐποιεῖτο χρῆσιν ἡ παλαιὰ ῥυθμοποιΐα καὶ πότε, ἔσται λόγος κατωτέρω ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ ἀλόγων ποδῶν.

Περὶ ἀγωγῆς ῥυθμικῆς.

Πάντες οἱ γνώριμοι χρόνοι, ἐξ ὧν σύγκειται ῥυθμικόν τι σύστημα ῥητοί τε καὶ ἄλογοι, δὲν ἔχουσι μέγεθος ἀπολύτως ὡρισμένον, ἀλλὰ μόνον κατὰ σχέσιν πρὸς ἀλλήλους, διότι ὁ δεῖνα χρόνος ἔχει μέγεθος τοσούτῳ μεῖζον ἢ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ λαμβανομένου ὡς μέτρου, οἷον τοῦ πρώτου χρόνου τῆς παλαιᾶς μουσικῆς. Τοῦ χρόνου ὅμως τούτου τοῦ ὡς μέτρου λαμβανομένου τὸ μέγεθος δὲν εἶνε ὡρισμένον καὶ σταθερόν, ἀλλ' ἐξήρτηται ἐκ τῆς διαφόρου ταχύτητος ἢ βραδύτητος, μεθ' ἧς προφέρεται μουσικόν τι ποίημα, ἤτοι ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν παλαιῶν λεγομένης ῥ υ θ μ ι κ ῆ ς ἀ γ ω γ ῆ ς, ἣν οἱ

νεώτεροι καλοῦσι tempo ἢ καὶ movimento, εἶνε δῆλα δὴ ἔλασσον μὲν ἐπὶ τῆς ταχυτέρας, μεῖζον δὲ ἐπὶ τῆς βραδυτέρας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀγωγαὶ δύνανται νὰ εἶνε ἄπειροι, ἄπειροι κατὰ τὸ μέγεθος θὰ εἶνε καὶ οἱ πρῶτοι χρόνοι, ὥστε καὶ οἱ σύμμετροι πρὸς τούτους δίσημοί τε καὶ τρίσημοι κ.λ.π. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπειρία αὕτη περιορίζεται· διότι πρῶτον μὲν ἐπί τινος ἀγωγῆς ὁ πρῶτος χρόνος λαμβάνει ὡρισμένον μέγεθος, ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενοι χρόνοι λαμβάνουσι τὸ ἀνάλογον ἑαυτῶν μέγεθος ἤτοι ὁρίζονται καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ ποσόν. Ἔπειτα δὲ αἱ ἀγωγαὶ θεωρητικῶς μὲν δύνανται νὰ εἶνε ἄπειροι, ἐν τῇ πράξει ὅμως τῆς μουσικῆς τέχνης περιορίζεται ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς αὐτῶν, διότι πᾶσα ἀγωγὴ δὲν δύναται νὰ εὐχαριστῇ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν, τὴν ταχυτέραν δηλ. ἢ βραδυτέραν τοῦ δέοντος ἀγωγὴν ἀποδοκιμάζει ἡ ἡμετέρα αἴσθησις. Οἱ παλαιοὶ βλέποντες ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς ἀγωγῆς, ἡ μείζων δῆλα δὴ ἢ ἡ ἐλάσσων ταχύτης ἢ βραδύτης, μεθ' ἧς προεφέρετο μουσικόν τι ποίημα, οὐ μόνον διάφορον προξενεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροωμένου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ῥυθμοποιΐαν καὶ μελοποιΐαν πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν,

διέκρινον καθόλου τρία γένη ῥυθμικῆς ἀγωγῆς ὑποδιαιρούμενα ἔπειτα εἰς διάφορα εἴδη, ἤτοι α') τὴν κεκινημένην καὶ ζωηρὰν ἀγωγήν, ἣν ἐκάλουν τρόπον ἢ ἦθος συσταλτικόν. Ἐποιοῦντο δὲ καὶ προεφέροντο κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ Scherzo τῆς νεωτέρας μουσικῆς, οἱ θρῆνοι, οἱ οἶκτοι, οἱ νόμοι τοῦ μεταγενεστέρου εἴδους, τὰ ἐρωτικὰ καὶ ἐπιθαλάμια, τὰ ὑπορχήματα, τὰ μελικὰ μέρη τῆς κωμῳδίας (κόρδαξ), τὰ μελικὰ μέρη τοῦ σατυρικοῦ δράματος (σίκιννις), ἡ Διονυσιακὴ πυρρίχη. β') τὴν ἀντίθετον ταύτης βραδεῖαν τε καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἣν διασταλτικὸν τρόπον ἢ ἦθος ἐκάλουν. Ἐποιοῦντο δὲ καὶ προεφέροντο κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ Grave τῆς νεωτέρας μουσικῆς, τὰ χορικὰ μέλη τῆς τραγῳδίας (ἐμμέλεια) καὶ εἴ τι ἄλλο ποίημα παρόμοιον ἔχον χαρακτῆρα, ὅθεν καὶ τραγικὸς τρόπος ἐκαλεῖτο οὗτος ὑπὸ τῶν παλαιῶν. γ') τὴν ἐν τῷ μεταξὺ κειμένην ἡσυχίαν καὶ ἀπαθῆ, ἣν οἱ παλαιοὶ ἔλεγον τρόπον ἢ ἦθος ἡσυχαστικὸν ἢ μέσον, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ Andante τῆς νε-

ωτέρας μουσικῆς, καθ' ὅν ἐποιοῦντο καὶ προεφέροντο αἱ ᾠδαὶ μάλιστα τῆς ὑψηλοτέρας λυρικῆς, ὕμνοι τε καὶ παιᾶνες καὶ ἐγκώμια (ἐπινίκια) καὶ συμβουλικὰ καὶ διθύραμβοι καὶ βακχικὰ καὶ ὀσχοφορικά. Διὰ τῶν διαφόρων λοιπὸν τούτων ἀγωγῶν ὁρίζεται καὶ τὸ διάφορον μέγεθος, ὅπερ λαμβάνει ὁ πρῶτος χρόνος, ἐκ τούτου δὲ καὶ πάντες οἱ λοιποί, ἀλλ' ὅμως ὡς ἔγγιστα καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς, διότι ὡρισμένην τινὰ ἀγωγὴν δύναται πάλιν νὰ λάβῃ τις κατὰ μικρὸν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν, ὅπερ καὶ τὸ μέγεθος τῶν χρόνων παραλλάσσει μικρὸν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλασσον· ὥστε καὶ διὰ τῶν εἰρημένων ἀγωγῶν οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς μόνον καὶ ὡς ἔγγιστα ὁρίζεται τὸ μέγεθος τῶν χρόνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.
Περὶ χρόνων ποδικῶν.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ διελάβομεν περὶ τῶν μερῶν τοῦ ῥυθμιζομένου ἤτοι τῶν χρόνων, ἐξ ὧν συντίθεται πᾶν μέλος ἢ καθόλου πᾶν ῥυθμικὸν σύστημα.

Οἱ χρόνοι ὅμως οὗτοι ἀτάκτως συμπλεκόμενοι διὰ τὴν ἀνομοιότητα τῆς κινήσεως καθιστῶσιν ἀκατάληπτον τὴν πλοκὴν τοῦ μέλους καὶ ἄγουσιν εἰς πλάνην τὴν διάνοιαν. Ὅπως λοιπὸν ἡ αἴσθησις ἀντιληφθῇ τῆς πλοκῆς τοῦ μέλους, ἀνάγκη οἱ χρόνοι οὗτοι νὰ ταχθῶσιν ἤτοι συντεθῶσι κατά τινα τάξιν, τάσσονται δὲ ὅταν διαιρεθῶσιν εἰς συστήματά τινα γνώριμα τῇ αἰσθήσει, τουτέστιν εὐπερίληπτον τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντα. Διὰ τῆς διαιρέσεως ταύτης πρῶτον μὲν τάσσεται ἡ ἄτακτος ἀκολουθία τῶν χρόνων, εἶτα δὲ ἡ αἴσθησις εὐκόλως ἀντιλαμβανομένη ἑκάστου ἐφεξῆς τῶν συστημάτων τούτων, ὡς γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, ἀντιλαμβάνεται ἔπειτα καὶ τοῦ ὅλου, ὅπως καὶ σωρός τις νομισμάτων ἄτακτος τάσσεται, ὅταν διαιρεθῇ εἰς ἐλάσσονα μέρη εὐπερίληπτα τῇ αἰσθήσει, οἷον ἀνὰ τέσσαρα ἢ πέντε ἢ ἓξ νομίσματα, ἡ δὲ αἴσθησις ἀντιλαμβανομένη ἐφεξῆς ἑκάστου ἐλάσσονος μέρους καθ' ἑαυτό, ἀντιλαμβάνεται εὐκόλως καὶ τοῦ ὅλου. Ἐκ τῆς διαιρέσεως λοιπὸν ταύτης καὶ τάξεως τῶν χρόνων γεννᾶται ὁ ῥυθμός. Ἐκάλουν δὲ οἱ παλαιοὶ τὰ γνώριμα τῇ αἰσθήσει ταῦτα συστήματα

εἰς ἃ διῃρεῖτο πᾶς ῥυθμὸς ἤτοι πᾶσα ῥυθμικὴ σύνθεσις, π ό δ α ς. Οὕτω διακρίνει ὁ Ἀριστόξενος πανταχοῦ τὸν πόδα τοῦ ῥυθμοῦ, τὸν μὲν ῥυθμὸν ὡς τὸ ὅλον, τὸν δὲ πόδα ὡς μέρος αὐτοῦ. Μεταγενέστεροι ὅμως ῥυθμικοὶ διαφέροντες τοῦ Ἀριστοξένου μεταχειρίζονται παντάπασι συνωνύμως τὸν πόδα καὶ ῥυθμόν, οἷον Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κεφαλαίῳ 17 λέγων: «τὸ δ' αὐτὸ καλῶ πόδα καὶ ῥυθμόν». Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον λοιπὸν θέλομεν διακρίνῃ καὶ ἡμεῖς τὸν ῥυθμὸν ὡς ὅλον ἀπὸ τοῦ ποδὸς ὡς μέρους.

Εἴπομεν ἤδη ὅτι τὸν ὅλον ῥυθμὸν καταλαμβάνομεν διαιροῦντες αὐτὸν εἰς ἐλάσσονα μέρη, τοὺς πόδας, οἱ δὲ πόδες ὡς μέρη τοῦ ῥυθμοῦ πρέπει νὰ εἶνε γνώριμοι τῇ αἰσθήσει, ἵνα δι' αὐτῶν ὕστερον καταλάβωμεν τὸν ὅλον ῥυθμόν. Πῶς λοιπὸν οἱ πόδες γίνονται γνώριμοι τῇ αἰσθήσει; πῶς δηλαδὴ διακρίνονται τὰ μέρη ταῦτα τοῦ ῥυθμοῦ ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεται αὐτῶν; Διότι διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως δῆλον ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ ἀντιληφθῇ τῆς τοιαύτης διαιρέσεως ὡς ἐπὶ τοῦ εἰρημένου παραδείγ-

ματος τῶν νομισμάτων. Ἐπειδὴ ἕκαστος ποὺς συνήθως σύγκειται ἐκ πλειόνων χρόνων, φθόγγων ἢ συλλαβῶν, οἱ χρόνοι οὗτοι λαμβάνονται εἰς ἓν σῶμα αὐτοτελὲς καὶ γνώριμον τῇ αἰσθήσει, ὅταν εἷς τῶν φθόγγων ἢ μία τῶν συλλαβῶν τούτων διακριθῇ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἀπὸ τῶν λοιπῶν δι' ἐμφαντικωτέρας σημασίας (ictus), διότι ὁ ἐμφαντικώτερον προφερόμενος οὗτος χρόνος ἐπικρατεῖ τῶν λοιπῶν, ὑποτάττει αὐτοὺς τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ συνάπτει εἰς ἓν σῶμα, ὅπερ οὕτω διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων ὁ ἐμφαντικώτερος τόνος μιᾶς τινὸς συλλαβῆς συνάπτει πάσας τὰς συλλαβὰς τῆς λέξεως εἰς ἓν σῶμα. Ἐκ τῆς ἀναλογίας ταύτης οἱ νεώτεροι καὶ τὴν ἐμφαντικωτέραν σημασίαν ἑνός τινος χρόνου τοῦ ποδὸς ὠνόμασαν <u>τόνον</u> πρὸς διάκρισιν τοῦ λογικοῦ ῥ υ θ μ ι κ ὸ ν καλέσαντες αὐτόν. Κυρίως ὅμως ὁ ῥυθμικὸς λεγόμενος τόνος εἶνε μόνον ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν λογικόν, διάφορον δέ· διότι διὰ μὲν τοῦ λογικοῦ τόνου συλλαβή τις τῆς λέξεως διακρίνεται τῶν λοιπῶν ὀξύτερον ἢ βραδύτερον αὐτῶν προφερομένη (τόνος ὀξύς, τόνος βαρύς), ὥστε εἶνε μελῳδικὸν στοιχεῖον τῆς λέξεως, διὰ δὲ

τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου χρόνος τις τοῦ ποδὸς διακρίνεται τῶν λοιπῶν οὐχὶ ὀξύτερον ἢ βαρύτερον προφερόμενος (διότι τοῦτο ἐξήρτηται μόνον ἐκ τοῦ μέλους, οὐδαμῶς δὲ ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ), ἀλλὰ μετὰ μείζονος παρὰ τοὺς ἄλλους δυνάμεως ἢ ἐντάσεως (intentio), τουτέστι σημαινόμενος ἐμφαντικώτερον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ πόδες διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ γίνονται γνώριμοι τῇ αἰσθήσει διὰ τῆς ἐμφαντικωτέρας σημασίας (ictus, percussio) ἑνός τινος χρόνου αὐτῶν, τουτέστιν ἑνὸς φθόγγου ἢ μιᾶς συλλαβῆς. Ἡ φύσις ὅμως τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε πᾶς πους νὰ διαιρεθῇ τοὐλάχιστον εἰς δύο μέρη ποιάν τινα σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης διαιρέσεως τοῦ ποδὸς εἰς πλείονα μέρη δὲν δύναται νὰ γείνῃ πούς. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Ἀριστόξενος λέγων ἐν ῥυθμικοῖς στοιχείοις σελίδι 290 "ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἑνὸς χρόνου πούς οὐκ ἂν εἴη φανερόν, ἐπειδήπερ ἓν σημεῖον οὐ ποιεῖ διαίρεσιν χρόνου· ἄνευ γὰρ διαιρέσεως χρόνου πούς οὐ δοκεῖ γίνεσθαι." Διαιρεῖται δὲ πούς τις εἰς δύο π. χ. μέρη, ὅταν παρὰ τὴν κυρίαν σημασίαν ἑνὸς χρόνου τοῦ ποδός, ἥτις, ὡς προείπομεν, συνάπτει πλεί-

ονας χρόνους εἰς ἓν σῶμα, τὸν πόδα, σημανθῇ μετά τινος ἐμφάσεως ἢ ἐντάσεως, ἐλάσσονος ὅμως τῆς πρώτης, καὶ ἕτερος τοῦ ποδὸς χρόνος· λέγομεν δὲ ἐλάσσονος, διότι ἂν ἡ ἔμφασις εἶνε ἴση τῇ πρώτῃ, τότε ὁ πούς διασπᾶται εἰς δύο πόδας ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων. Διὰ τῆς διπλῆς λοιπὸν ταύτης σημασίας διαιρεῖται ὁ πούς εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ δεύτερον δὲν εἶνε ὁμοταγὲς τῷ πρώτῳ, ἀλλ' ὑποτεταγμένον αὐτῷ. Διακρίνεται δὲ διὰ τῆς σημασίας ὡς ἐπὶ τοῦ πρώτου οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου μέρους, ὅταν περιέχῃ πλείονας χρόνους ἢ συλλαβάς, εἷς τῶν χρόνων τούτων μετὰ μείζονος παρὰ τοὺς ἄλλους ἐμφάσεως προφερόμενος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος τοῦ ποδὸς, ἐφ' ὃ πίπτει ἡ κυριωτέρα σημασία, καλεῖται ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀριστοξένου κ ά τ ω χ ρ ό ν ο ς ἢ β ά σ ι ς, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ῥυθμικῶν ἀπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ ἑξῆς θ έ σ ι ς. Τὸ δὲ ἕτερον μέρος τοῦ ποδὸς ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀριστοξένου καλεῖται ἄ ν ω χ ρ ό ν ο ς ἢ ἄ ρ σ ι ς, ὑπὸ δὲ τῶν ῥυθμικῶν μόνον ἄ ρ σ ι ς. Τὸ δὲ κοινὸν ἀμφοτέρων ὄνομα παρ' Ἀριστοξένῳ εἶνε χρόνος π ο δ ι κ ό ς ἢ χ ρ ό ν ο ς π ο δ ό ς ἢ ἀ-

πλῶς χρόνος παραλειπομένου τοῦ ἄνω καὶ κάτω, ὅπου δὲν γίνεται σύγχυσις πρὸς τοὺς ἄλλους χρόνους, περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, προσέτι δὲ μέρος ποδικὸν ἢ μέρος ποδὸς ἢ σημεῖον ποδικὸν ἢ σημεῖον ποδὸς ἢ ἁπλῶς σημεῖον. Οἷον ὁ τετράσημος πούς διαιρεῖται εἰς δύο μέρη ποδικὰ ὡς ἑξῆς

κατ' Ἀριστόξενον	κάτω χρόνος ἢ βάσις	∸ ῦυ ∸	υυ ἄνω χρόνος ἢ — ἄρσις	κατ' Ἀριστόξενον
κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους	θέσις		ἄρσις	κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους

Οἱ τεχνικοὶ οὗτοι ὅροι ἀναφέρονται πάντες εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ παλαιοὶ ἑρμηνεύοντες μουσικόν τι ποίημα ἐσημαίνοντο τὸν ῥυθμόν. Διότι καθὼς οἱ νεώτεροι μουσικοί, οὕτω καὶ οἱ παλαιοὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἢ ἐξαγγελίᾳ μουσικοῦ τινος ποιήματος σημαινόμενοι τὸν ῥυθμὸν ἐμετεώριζον καὶ ἐτίθεσαν, τουτέστιν ἀνεβίβαζον ἢ κατεβίβαζον τὴν χεῖρα, ὅθεν καὶ οἱ τεχνικοὶ ὅροι ἄνω χρόνος ἐπὶ τῆς ἄρσεως, κάτω χρόνος ἐπὶ τῆς θέσεως, ἢ ἐμετεώριζον τὸν πόδα (ἄρσις)

καὶ ἔβαινον διὰ τοῦ ποδὸς (βάσις) ἢ ἐτίθεσαν αὐτὸν (θέσις), καίτοι οἱ ὅροι ἄνω καὶ κάτω χρόνος δύνανται νὰ ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὸν δεύτερον τρόπον τῆς σημασίας τὸν διὰ τοῦ ποδός. Παράβαλε Βακχεῖον περὶ μουσικῆς ἐν σελ. 24 „ἄρσιν ποίαν λέγομεν εἶναι; ὅταν μετέωρος ᾖ ὁ πούς, ἡνίκα ἂν μέλλωμεν ἐμβαίνειν. Θέσιν δὲ ποίαν; ὅταν κείμενος ᾖ“. Διὰ τῶν σημείων τούτων, τῆς ἄρσεως καὶ τῆς θέσεως τῆς χειρός, ἐβοήθει τὸν χορὸν ᾄδοντα ὁ ἡγεμὼν ὥστε νὰ σῴζῃ τὸν ῥυθμόν, ὅθεν καὶ ὁ ποδικὸς χρόνος ἐκλήθη ἁπλῶς σημεῖον, καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ ἡγεμόνος σημασία ἢ σημαίνεσθαι τὸν ῥυθμόν, ἡ δὲ τήρησις τοῦ ῥυθμοῦ ὑπὸ τοῦ ᾄδοντος ἐκαλεῖτο ἀκολούθησις ἢ σῴζειν τὸν ῥυθμόν, περὶ δὲ τοῦ ῥυθμοῦ ὅτι βαίνεται (scanditur). Οἱ τεχνικοὶ ὅροι ἄρσις καὶ θέσις (βάσις) ἀναφέρονται ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς ὀρχηστικῆς ἑρμηνείαν τῶν ποδικῶν χρόνων· διότι ἐπὶ μὲν τῆς ἄρσεως ὁ χορευτὴς ἐμετεώριζε τὸν πόδα, ἐπὶ δὲ τῆς θέσεως ἐνέβαινεν ἤτοι ἐτίθει αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀρχη-

στικῆς κινήσεως ἐγεννήθη καὶ τὸ ἀγχαῖον ὄνομα πους. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ παλαιοὶ παρεσημαίνοντο τὴν θέσιν στίζοντες στιγμὴν ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτῆς ἢ ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν σημείων, ὁσάκις αὕτη συνέκειτο ἐκ πλειόνων, ἄστικτον ἀφιέντες τὸ σημεῖον ἢ τὰ σημεῖα τῆς ἄρσεως. Ὅτι δὲ οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο καὶ τὴν διπλῆν στιγμὴν (:-), γίνεται δῆλον ἐκ τῶν χρονικῶν τοῦ Ἀνωνύμου. Οἱ δὲ νεώτεροι μετρικοὶ τὴν μὲν θέσιν παρασημαίνονται ἀντὶ τῆς στιγμῆς τῶν παλαιῶν μεταχειριζόμενοι τὸ σημεῖον τοῦ ὀξέος τόνου, τὴν δὲ ἄρσιν ἀφίνουσιν ἄτονον, οἷον· $\acute{-} \cup \cup$.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς χρήσεως τῆς γλώσσης καθόλου ὡς ῥυθμιζομένου.

Ὡς εἴπομεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, ὁ ῥυθμὸς εἶνε ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ, δὲν δύναται δὲ νὰ γείνῃ, [illegible] νὰ λάβῃ ὑπόστασιν, ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ τὸ ῥυθμισθησόμενον, ἤτοι ἡ ὕλη, ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ θὰ διαιρέσῃ τὸν [illegible] χρόνον εἰς μέρη γνώριμα τῇ αἰσθήσει. Πᾶσα λοιπὸν γλῶσσα δύναται νὰ δεχθῇ τὸν ῥυθμὸν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ῥυθ-

μιζόμενον, διότι φύσει περιέχει τοιαῦτα μέρη γνώριμα τῇ αἰσθήσει, τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις. Ἡ τοιαύτη δὲ φυσικὴ τῆς γλώσσης διαίρεσις εἰς χρόνους δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τῷ ῥυθμοποιῷ ὡς λαβὴ εἰς τὴν ἀποτύπωσιν τοῦ ἐμφύτου αὐτῷ ῥυθμοῦ. Ἵνα ἀποτελεσθῇ ὅμως ὁ ῥυθμός, ἀπαιτεῖται προσέτι ὥστε τὰ χρονικὰ ταῦτα μόρια νὰ ταχθῶσι [illegible], τουτέστι νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τινα συστήματα [illegible] διαδεχόμενα ἄλληλα, τοὺς πόδας. Κ[illegible], ὡς εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, διὰ τῆς ῥυθμικῆς τάσεως (Ictus). Καὶ πρὸς τοῦτο λοιπὸν πᾶσα γλῶσσα [illegible], διότι αἱ συλλαβαὶ τῆς λέξεως φύσει διακρίνονται ἀλλήλων, αἱ μὲν ἔχουσαι τὸν κύριον τόνον, αἱ δὲ ἄλλαι [illegible] ὁ ῥυθμοποιὸς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν φυσικὴν [illegible] ἰδιότητα τῆς γλώσσης ἤτοι τὴν λογικὴν τάσιν εἰς τὴν ἀποτύπωσιν τῆς ῥυθμικῆς τάσεως, τὰς μὲν κυριώτερον ἢ [illegible] προφερομένας συλλαβὰς καθιστὰς θέσεις τῶν ποδῶν, τὰς δὲ ἄλλας ἄρσεις. Ὁ ῥυθμοποιὸς ὅμως μεταχειριζόμενος τὴν γλῶσσαν ὡς ῥυθμιζόμενον δὲν εἶνε πάντως ἠναγκασμένος νὰ φυλάττῃ τὰς εἰρημένας ἰδιότητας τῆς γλώσσης, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐνεργῇ κατ' ἐλευθέραν βούλησιν. Τέσσαρες δὲ καθόλου τρόποι δύνανται νὰ νοηθῶσι, καθ' οὓς ὁ ποιητὴς ὡς ῥυθμο-

ποιὸς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν ὡς ῥυθμιζόμενον. Πρῶτος μέν, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς ἀμφότερα, τούς τε χρόνους τοῦ ῥυθμιζομένου καὶ τὴν ῥυθμικὴν τάσιν, ἀπευθύνει πρός τε τὴν φυσικὴν τῶν συλλαβῶν ποσότητα καὶ τὴν λογικὴν τάσιν. Δεύτερος δέ, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς τὴν μὲν ῥυθμικὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν ἀπευθύνει πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτῶν ποσότητα, τὴν δὲ ῥυθμικὴν τάσιν δὲν ἀπευθύνει πρὸς τὴν λογικήν, ἀλλὰ μεταχειρίζεται κατὰ βούλησιν. Ἡ δὲ ῥυθμοποιΐα, καθ' ἣν γίνεται τοιαύτη χρῆσις τῆς γλώσσης ὡς ῥυθμιζομένου, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ῥ υ θ μ ο π ο ι ΐ α κ α τ ὰ τ ὴ ν σ υ λ λ α β ι κ ὴ ν π ο σ ό τ η τ α. Τρίτος δὲ ὁ τούτου ἀντίστοιχος, καθ' ὃν τὴν μὲν ῥυθμικὴν τάσιν ἀπευθύνει πρὸς τὴν λογικήν, τὴν δὲ ῥυθμικὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν ὁρίζει κατὰ βούλησιν μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν φυσικὴν ποσότητα αὐτῶν. Ἡ δὲ ῥυθμοποιΐα, καθ' ἣν τοιαύτη γίνεται τῆς γλώσσης ὡς ῥυθμιζομένου χρῆσις, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ῥ υ θ μ ο π ο ι ΐ α κ α τ ὰ τ ὴ ν λ ο γ ι κ ὴ ν τ ά σ ι ν ἢ κ α τ ὰ τ ὴ ν π ρ ο σ ῳ δ ί α ν. Τέταρτος δὲ ὁ τοῦ πρώτου ἀντίστροφος, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς οὔτε τὴν φυσικὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως οὔτε τὴν λογικὴν τάσιν λαμβάνει ὑπ' ὄψει,

ἀλλὰ κατὰ βούλησιν καὶ τὸ ῥυθμικὸν τῶν συλλαβῶν μέγεθος ὁρίζει καὶ τὴν ῥυθμικὴν τάσιν.

Τοῦ μὲν λοιπὸν πρώτου τρόπου τῆς ῥυθμοποιΐας ἐν οὐδεμιᾷ ποιήσει οὐδενὸς Ἰνδογερμανικοῦ ἔθνους ἐγένετο συστηματικὴ χρῆσις· λέγω δὲ συστηματικὴ χρῆσις, διότι ὅσα μέτρα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἢ καὶ ἐν ἄλλῃ τινὶ ποιήσει κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πεποιημένα, ταῦτα σποράδην καὶ κατὰ τύχην εὑρίσκονται ὡς „ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον". Τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν τρόπων ἐγένετο χρῆσις ἐν ταῖς ποιήσεσι τῶν διαφόρων Ἰνδογερμανικῶν ἐθνῶν. Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ Ἕλληνες μετεχειρίσαντο ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν τὴν γλῶσσαν ὡς ῥυθμιζόμενον κατὰ τὸν δεύτερον τῶν μνημονευθέντων τεσσάρων τρόπων, τουτέστι τὴν κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα ῥυθμοποιΐαν. Πλὴν δὲ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἓν μόνον Ἰνδογερμανικὸν ἔθνος, οἱ Ἰνδοί, ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἄνευ ξενικῆς ἐπιδράσεως ἐτράπησαν τὴν αὐτὴν καὶ οἱ Ἕλληνες ὁδόν. Ἕτερον δέ, οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ῥυθμοποιΐας εἰς τὴν ποίησιν αὐτῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἰνδογερμανικὸς κλάδος, τὸ Ζενδικὸν ἔθνος, ὅπερ κατῴκει τὸ πάλαι τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νῦν Ἰρὰν καλουμένου, μετεχειρίσατο τὸν τέταρτον τρόπον τῆς ῥυθμοποιΐας.

Τὰ δὲ Ἰνδογερμανικὰ ἔθνη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τουτέστιν οἱ Ῥωμαῖοι, πρὶν ἔλθωσιν εἰς ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τὰ παλαιὰ Ἰταλικὰ ἔθνη, ἅτινα ἦσαν συγγενῆ τῶν Ῥωμαίων, καὶ οἱ Γερμανοὶ μετεχειρίσαντο τὸν τρίτον τῶν μνημονευθέντων τρόπων, τουτέστι τὸν κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν ῥυθμοποιΐας. Θαυμαστὸν δὲ ὅτι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας οὐχὶ μόνον οἱ Ῥωμαῖοι ἐγκαταλιπόντες τὸν κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας τρόπον τῆς ῥυθμοποιΐας ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὴν κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀποχαιρετίσαντες τὸν παλαιὸν τρόπον ἀσπάζονται τὸν κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν. Μόνα δὲ τὰ Ἰνδογερμανικὰ ἔθνη τῆς Ἀσίας ἐκπροσωποῦσι κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους αἰῶνας τὸν δεύτερον τρόπον, τὸν κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα, οἱ μὲν Ἰνδοὶ διατηρήσαντες τὴν παλαιὰν συνήθειαν, οἱ δὲ Πέρσαι παραλαβόντες αὐτὸν παρὰ τοῦ Σημιτικοῦ ἔθνους τῶν Ἀράβων, ὡς ἄλλοτέ ποτε οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἱστορικῶς δὲ ὡς ἀρχαιότατος καὶ πρῶτος ἐκ τῶν μνημονευθέντων τεσσάρων τρόπων τῆς ῥυθμοποιΐας φαίνεται ὁ τέταρτος, καθ' ὃν ὁ ῥυθμοποιὸς ἐνεργεῖ αὐθαιρέτως καὶ οὔτε τὴν φυσικὴν τῶν συλλαβῶν ποσότητα

οὔτε τὴν λογικὴν τάσιν λαμβάνει ὑπ' ὄψει, ὡς γίνεται ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τοῦ Ζωροάστρου τῇ καλουμένῃ Avesta ἢ Zend-avesta. Ἐκ τοῦ τρόπου δὲ τούτου φαίνεται ὅτι ὁρμηθέντα κατ' ἀρχὰς ἅπαντα τὰ Ἰνδογερμανικὰ ἔθνη, ἐτράπησαν ἔπειτα εἰς τοὺς ἄλλους τρόπους τῆς ῥυθμοποιΐας, τοὺς τελειοτέρους. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὅμως ποιήσει οὐδὲν ἴχνος μεταβάσεως σῴζεται ἀπὸ τοῦ τετάρτου τρόπου εἰς τὸν δεύτερον, οἷον εὑρίσκεται γενόμενον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς. Καὶ ἐπικρατοῦσιν μὲν ἐν τῷ Ὁμηρικῷ ἔπει ὑπό τινα ἔποψιν ἄλλοι κανόνες ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ῥυθμιζομένου ἢ ὕστερον, ἀλλ' ὅμως ἐξ ὑπαρχῆς ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἐμφανίζεται ἀκολουθοῦσα τῇ κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα ῥυθμοποιΐᾳ. Οὐδένα λοιπὸν αὕτη ποιεῖται λόγον τῆς λογικῆς τάσεως, ἀλλ' ἡ ῥυθμικὴ τάσις εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητος αὐτῆς, διότι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα συγκρούονται πρὸς ἄλληλα. Οὐδαμῶς δὲ πρέπει νὰ θαυμάσωμεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ῥυθμοποιΐα ἀδιαφορεῖ παντάπασι πρὸς τοὺς τόνους τῆς λέξεως καὶ οὐδαμῶς ἀπευθύνει τὰς ῥυθμικὰς θέσεις καὶ ἄρσεις πρὸς τὰς ὀξυτέρας καὶ βαρυτέρας συλλαβὰς τῆς λέξεως, ἀναμιμνησκόμενοι

ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἐξ ὑπαρχῆς ἦτο παντάπασι μελικὴ καὶ ὅτι οἱ νόμοι τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ᾠδῇ, ἐν ᾗ οἱ τόνοι τῆς λέξεως ἤτοι οἱ λογικοὶ τόνοι ἐπεσκοτοῦντο ὑπὸ τῶν διαφόρων τάσεων τοῦ μέλους. (Παράβαλε Διον. Ἁλικαρνασσέα περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κεφαλαίῳ 11).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.
Περὶ ποσότητος τῶν συλλαβῶν.

Εἰπόντες ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καθόλου περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ γλῶσσα ὑποτάσσεται τῷ ῥυθμῷ καὶ χρησιμεύει ὡς ῥυθμιζόμενον, ἐν τῷ προκειμένῳ θὰ ἐξετάσωμεν ἰδίᾳ τὰς συλλαβὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ποῖον εἶχον φύσει μέγεθος καὶ ποῖον προσεποίει αὐταῖς ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς ἐν τῇ ῥυθμοποιΐᾳ. Ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ σελίδι 424 C λέγει τὰ ἑξῆς· "οἱ ἐπιχειροῦντες τοῖς ῥυθμοῖς τῶν στοιχείων πρῶτον τὰς δυνάμεις διείλοντο, ἔπειτα τῶν ξυλλαβῶν, καὶ οὕτως ἤδη ἔρχονται ἐπὶ τοὺς ῥυθμοὺς σκεψόμενοι, πρότερον δ' οὔ [20]. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ ἤρχοντο τῆς πραγματείας

τῆς ῥυθμικῆς ἀπὸ τῆς ἐξηγήσεως τῆς δυνάμεως τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν καὶ ἔπειτα, οὐχὶ δὲ πρότερον, ἐπεχείρουν τοῖς ῥυθμοῖς. Εἰς τοὺς παλαιοὺς λοιπὸν τούτους ῥυθμικοὺς πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἀρχήν τινα περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν συλλαβικῶν μεγεθῶν, ἣν οἱ μετρικοὶ καὶ γραμματικοὶ ὕστερον δὲν ἀναγνωρίζουσι. Ἐν τῷ τέλει δῆλον ὅτι τῶν προλεγομένων τοῦ Λογγίνου λέγονται τάδε· "Ἰστέον δὲ ὅτι ἄλλως λαμβάνουσι τοὺς χρόνους οἱ μετρικοὶ ἤγουν οἱ γραμματικοὶ καὶ ἄλλως οἱ ῥυθμικοί. Οἱ γραμματικοὶ ἐκεῖνον μακρὸν χρόνον ἐπίστανται τὸν ἔχοντα δύο χρόνους, καὶ οὐ καταγίνονται εἰς μεῖζόν τι. Οἱ δὲ ῥυθμικοὶ λέγουσι τόδε εἶναι μακρότερον τοῦδε, φάσκοντες τὴν μὲν τῶν συλλαβῶν εἶναι δύο ἡμίσεος χρόνων, τὴν δὲ τριῶν, τὴν δὲ πλειόνων· οἷον τὴν ὡς οἱ γραμματικοὶ λέγουσι δύο χρόνων εἶναι, οἱ δὲ ῥυθμικοὶ δύο ἡμίσεος, δύο μὲν τοῦ ω μακροῦ, ἡμιχρόνιον δὲ τὸ ς· πᾶν γὰρ σύμφωνον λέγεται ἡμιχρόνιον [20]. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ πραγματευόμενοι περὶ τῶν συλλαβῶν ποιοῦνται λόγον περὶ μιᾶς βραχείας καὶ μιᾶς μακρᾶς συλλαβῆς, ὧν ἡ μακρὰ ἔχει τὸ

διπλάσιον μέγεθος τῆς βραχείας, οἱ ῥυθμικοὶ ὅμως διακρίνουσι διάφορα εἴδη μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν. Κατὰ τοὺς ῥυθμικοὺς τὸ βραχὺ φωνῆεν, ὅταν δὲν ἔχῃ τελικὸν σύμφωνον, δεῖται πρὸς ἐκφώνησιν τοῦ ἡμίσεος τοῦ χρόνου, οὗ δεῖται τὸ μακρὸν φωνῆεν τὸ μὴ ἔχον τελικὸν σύμφωνον. Ὅταν ὅμως ἐπιφέρωνται τελικὰ σύμφωνα, τότε καὶ ταῦτα προσαπαιτοῦσιν εἰς τὴν ἐκφώνησιν χρόνον τινὰ καὶ οὕτως αὐξάνεται ὅ τε τοῦ βραχέος καὶ ὁ τοῦ μακροῦ φωνήεντος χρόνος. Πᾶν δὲ τῷ φωνήεντι ἐπιφερόμενον ἁπλοῦν σύμφωνον ἀπαιτεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου, ὃν καταλαμβάνει ἡ ἐκφώνησις τοῦ βραχέος φωνήεντος, καὶ οὕτως ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ ὁ χρόνος ἑκάστης συλλαβῆς λαμβάνει πολλὰς διαφοράς. Ἡ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν θεωρία αὕτη τῆς γλώσσης εἶνε ὀρθὴ καὶ βάσιμος, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐννοήσῃ τις αὐτὴν ὀρθῶς. Οἱ ῥυθμικοὶ δῆλα δὴ ὁμιλοῦσιν οὐχὶ περὶ τοῦ ῥυθμικοῦ μεγέθους, ὅπερ ὁ ποιητὴς ὡς ῥυθμοποιὸς προσεποίει ταῖς συλλαβαῖς ὡς μέρεσι τοῦ ῥυθμοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς διαφόρου ποσότητος τῶν συλλαβῶν τῆς ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ καθ' ἑαυτὴν ἐμφανιζομένης καὶ ἀνεξαρτή-

τως τοῦ ῥυθμικοῦ μεγέθους. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν αἱ συλλαβαὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶχον φύσει τὰ ἑξῆς μεγέθη· α΄) ἑνὸς πρώτου χρόνου, οἷον ε (βραχὺ φωνῆεν)· β΄) ἑνὸς καὶ ἡμίσεος, οἷον εκ (βραχὺ φωνῆεν μεθ' ἑνὸς συμφώνου)· γ΄) δύο πρώτων χρόνων, οἷον· η, ει, εξ (μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος, βραχὺ φωνῆεν μετὰ δύο συμφώνων)· δ΄) δύο χρόνων καὶ ἡμίσεος, οἷον· ης, εις, ἄρξ (μακρὸν φωνῆεν μεθ' ἑνὸς συμφώνου, βραχὺ φωνῆεν μετὰ τριῶν συμφώνων)· ε΄) τριῶν πρώτων χρόνων, οἷον ηξ (μακρὸν φωνῆεν μετὰ δύο συμφώνων).

Ταῦτα διδάσκουσιν οἱ παλαιοὶ θεωρητικοὶ ζητοῦντες νὰ συμβιβάσωσι πρὸς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται αὐτὴν ὡς ῥυθμιζόμενον. Ὁ ποιητὴς δῆλα δὴ παντὸς ἔθνους ποιοῦντος κατὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν, οἷον τῶν Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Ἰνδῶν, Ἀράβων καὶ Περσῶν, ὑποτάσσων τὴν γλῶσσαν τῷ ῥυθμῷ δὲν παρατηρεῖ μόνον τὰ φωνήεντα τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα αὐτῇ σύμφωνα. Καθόλου δὲ ἐπικρατεῖ ἐν ταῖς γλώσσαις ταύταις ὁ κανών, καθ' ὃν τὸ

βραχὺ φωνῆεν, ᾧ ἐπιφέρονται δύο σύμφωνα, ὡς μέρος τοῦ ῥυθμιζομένου λαμβάνει τὸ αὐτὸ χρονικὸν μέγεθος, οἷον τὸ μακρὸν φωνῆεν. Καὶ τοῦτο ἐννοοῦσιν οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ λέγοντες ὅτι ἡ ἐκφώνησις τοῦ συμφώνου ἀπαιτεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου τοῦ ἁπλοῦ βραχέος φωνήεντος τοῦ μὴ ἔχοντος ἐπιφερόμενον σύμφωνον. Ἐκ τούτου δὲ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐκφώνησις βραχέος φωνήεντος μετὰ τριῶν συμφώνων, οἷον αρξ, ἀπαιτεῖ μακρότερον χρόνον παρὰ τὴν βραχεῖαν μετὰ δύο συμφώνων, οἷον αξ, ὅτι τὸ ης εἶνε μακρότερον τοῦ η καὶ τὸ ηξ μακρότερον τοῦ ης. Ὅτι δὲ αἱ διαφοραὶ αὗται βασίζονται ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς γλώσσης, ἐμφανίζονται δηλαδὴ καὶ ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ, εἰς τοῦτο δύναταί τις νὰ πεισθῇ ὅταν τὰς συλλαβὰς το, τον, τω ἐπαναλάβῃ πλεονάκις·

α΄) το το το το το το το το το το το ....

β΄) τον τον τον τον τον τον τον τον ....

γ΄) τω τω τω τω τω τω τω τω τω τω ....

Καὶ τῷ ὄντι ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῶν συλλαβικῶν σχημάτων β΄ καὶ γ΄ μικρὰν ἢ οὐδεμίαν αἰσθάνεταί τις

διαφοράν. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ποιηταὶ ἐπὶ τοῦ συλλαβικοῦ σχήματος β΄ ἠκολούθουν μόνον τὴν φύσιν τοῦ φωνήεντος καὶ μετεχειρίζοντο τὰς συλλαβὰς ὡς ῥυθμικὰς βραχείας, τότε δὲ κατελογίζοντο ὀλιγώτερον τὴν φύσιν τῆς κοινῆς ὁμιλίας. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἐν τῷ β΄ σχήματι εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν θ έ σ ε ι μ α κ ρ ὰ καλουμένη συλλαβή. Ἡ δὲ ἐν τῷ γ΄ σχήματι συλλαβὴ εἶνε μακρὰ διὰ τὸ μακρὸν φωνῆεν, ὅθεν καὶ φ ύ σ ε ι μ α κ ρ ὰ καλεῖται, ἐνῷ ἡ θέσει μακρὰ συλλαβὴ ἔχει βραχὺ φωνῆεν, λαμβάνει δὲ τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς μακρᾶς ἐκ τῆς προσλήψεως εἰς τὸ βραχὺ φωνῆεν τῶν δύο ἑπομένων συμφώνων. Ἐκτὸς δὲ τινων περιστάσεων εἶναι ἀδιάφορον ἂν τὰ τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἑπόμενα σύμφωνα συναποτελοῦσι μετ᾽ αὐτοῦ μίαν συλλαβὴν ἢ μίαν λέξιν, ἢ ἂν τὸ ἕτερον αὐτῶν ἢ ἀμφότερα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑπομένην συλλαβὴν ἢ τὴν ἑπομένην λέξιν· διότι ὁ Ἕλλην ποιητὴς φαντάζεται τὰς συλλαβὰς τοῦ στίχου ὡς συνεχεῖς καὶ τὰ σύμφωνα λαμβάνει ὡς ἐπιρρωνύοντα οὐχὶ τὸ ἑπόμενον, ἀλλὰ τὸ προηγούμενον φωνῆεν. Χάριν δὲ τῆς ἀκριβεστέρας διακρίσεως τῆς φύσει καὶ θέσει μακρᾶς συλλαβῆς λέ-

γομεν ὅτι ὑπὸ ῥυθμικὴν ἔποψιν ἀμφότεραι αὗται αἱ συλλαβαὶ ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν, τὸ φωνῆεν ὅμως τῆς θέσει μακρᾶς συλλαβῆς οὐδέποτε γίνεται μακρὸν ἕνεκα τῶν συμφώνων, ἀλλὰ πάντοτε ἐκφωνεῖται ὡς βραχύ· οἷον ἡ πρώτη συλλαβὴ ἐν τῇ λέξει πράγματος εἶναι φύσει μακρά, ἔχει μακρὸν τὸ α καὶ ἐκφωνεῖται ὡς μακρά· ἡ παραλήγουσα ὅμως τῆς λέξεως ἐστί εἶναι μακρά· ἡ συλλαβὴ αὕτη ὡς μέρος τοῦ ῥυθμιζομένου ἔχει τὴν ῥυθμικὴν δύναμιν τῶν συλλαβῶν τῶν ἐχουσῶν μακρὸν φωνῆεν, τὸ φωνῆεν ὅμως αὐτῆς εἶνε πάντοτε βραχὺ καὶ ὡς τοιοῦτον πρέπει να ἐκφωνῆται καὶ ὅταν ὁ ῥυθμικὸς τόνος πίπτῃ ἐπ᾽ αὐτό.

Ἡ δύναμις τῶν συμφώνων εἰς τὴν ῥυθμικὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν προβαίνει ἔτι περαιτέρω. Ἵνα δὲ ἑρμηνεύσωμεν αὐτὴν ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ πέντε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν διακρινόμενα εἴδη τῶν συλλαβικῶν μεγεθῶν καὶ ἐκφράζομεν αὐτὰ διὰ σχημάτων, τὸν μὲν ἑκάστοτε βραχὺν χρόνον σημειούμενοι διὰ τοῦ σημείου υ, τὸν δὲ ἑκάστοτε μακρὸν διὰ τοῦ σημείου —, τὰ δὲ ἐπιφερόμενα σύμφωνα κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν διὰ μιᾶς, δύο ἢ τριῶν καθέτων γραμμῶν

μακρὸν φωνῆεν —|| —| —
βραχὺ φωνῆεν υ|||

υ|| υ| υ
ῥυθμικὴ μακρὰ — ῥυθμικὴ βραχεῖα
κοινή

Τὸ συλλαβικὸν λοιπὸν σχῆμα —||, τουτέστι μακρὸν φωνῆεν μετὰ δύο ἐπιφερομένων συμφώνων ἔχρῃζε πρὸς ἐκφώνησιν ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ, ὡς οἱ ῥυθμικοὶ ὀρθῶς παρατηροῦσι, μακροτέρου χρόνου παρὰ τὸ συλλαβικὸν σχῆμα —|, ἐν ᾧ μακρῷ φωνήεντι ἐπιφέρεται ἓν μόνον σύμφωνον, καὶ τοῦτο πάλιν τοῦ συλλαβικοῦ σχήματος —, ἐν ᾧ μακρῷ φωνήεντι οὐδὲν ἐπιφέρεται σύμφωνον. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν συλλαβικῶν σχημάτων τῶν ἐχόντων βραχὺ φωνῆεν καὶ τρία, δύο, ἓν ἢ οὐδὲν σύμφωνον ἐπιφερόμενον. Ὁ ῥυθμοποιὸς ὅμως, εἰ καὶ ἀκολουθεῖ τὰς διαφορὰς τῆς κοινῆς ὁμιλίας, δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὰς ἀπολύτως· διότι προσποιεῖ μὲν τῷ συλλαβικῷ σχήματι υ|| μεῖζον μέγεθος ἢ τῷ σχήματι υ|, θέσει μακρὰν συλλαβὴν ποιῶν τὴν πρώτην, ὅμως τὰ τοῖς μακροῖς φωνήεσιν ἐπιφερόμενα σύμφωνα ἀφίνει ἐν τῇ ῥυθμοποιΐᾳ ἀπαρατήρητα, ὡς μὴ προσόντα.

ποιῶν μεῖζον μέγεθος τῷ σχήματι —|| ἢ τῷ σχήματι —|. Ἀλλ' ὅμως ἂν ἡ προσθήκη συμφώνων εἰς τὸ μακρὸν φωνῆεν ἐν τῇ ῥυθμοποιΐᾳ δὲν αὐξάνει τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τἀνάπαλιν ἡ ἔλλειψις συμφώνου ἐπιφερομένου τῷ μακρῷ φωνήεντι ἔν τισι περιστάσεσιν ἀσκεῖ δύναμιν ἐλαττωτικήν, διότι τὸ μακρὸν φωνῆεν λαμβάνει τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος τῆς βραχείας, τουτέστιν ἀπὸ δισήμου γίνεται μονόσημον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅταν μὲν μακρῷ φωνήεντι ἐπιφέρηται σύμφωνον, τότε τοῦτο καὶ ὡς ῥυθμιζόμενον ἀποτελεῖ μακρὰν συλλαβήν, ὅταν δὲ ἐπιφέρηται φωνῆεν, τότε δύναται νὰ ἔχῃ καὶ τὴν τῆς ῥυθμικῆς βραχείας δύναμιν, ὅθεν καὶ κ ο ι ν ὴ σ υ λ λ α β ή (syllaba anceps) καλεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν τὸ τοιοῦτον συλλαβικὸν σχῆμα, εἰδικώτερον δὲ ὁ πρῶτος τρόπος τῆς κοινῆς, ὅστις καθ' Ἡφεστίωνα γίνεται «ὅταν μακρῷ φωνήεντι ἐπιφέρηται φωνῆεν», οἷον

ᾱνδρᾰ μοῐ ε̄ννε̆πε̆.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ῥυθμικῶν πρὸς τὸ συλλαβικὸν σχῆμα —| ἀναλογεῖ κατὰ τὸ μέγεθος τὸ σχῆμα ∪||| καθὼς καὶ πρὸς τὸ συλλαβικὸν σχῆμα — ἀναλογεῖ [illegible] καθὼς δὲ τὸ σχῆμα —| ἀποτελεῖ πάν-

τοτε ῥυθμικὴν μακρὰν συλλαβήν, οὕτω καὶ τὸ σχῆμα ∪|||, αἱ ὀλίγαι δὲ ἐξαιρέσεις ἐνταῦθα εἶναι τῷ ὄντι ποιητικὴ ἄδεια, ἣν λαμβάνει ὁ ποιητὴς τοῦ μέτρου χάριν ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων. Τὸ συλλαβικὸν ὅμως σχῆμα ∪|| μόνον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐχὶ δὲ πάντοτε ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς μακρᾶς. Τρία σύμφωνα ἐπιφερόμενα εἶνε πάντοτε ἀρκούντως ἰσχυρὰ νὰ προσποιήσωσι τῷ βραχεῖ φωνήεντι τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς μακρᾶς, ὅταν ὅμως δύο μόνον σύμφωνα ἀκολουθῶσιν, ἐξήρτηται ἐκ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὀργάνου, ὡς τῆς θέσεως τῶν συμφώνων τούτων ὥστε ἡ συλλαβὴ νὰ ἀποτελεσθῇ μακρὰ ἢ νὰ διατηρήσῃ πάλιν τὸ τῆς βραχείας μέγεθος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔνιαι τῶν συλλαβῶν τῶν ἐχουσῶν τὸ σχῆμα ∪|| καὶ μάλιστα ὅταν τὸ δεύτερον σύμφωνον εἶνε ὑγρόν, οἷον ὅπλον, ἄκρον, δύνανται νὰ εἶνε κ ο ι ν α ὶ σ υ λ λ α β α ί, τουτέστιν ὁ ποιητὴς δύναται κατὰ βούλησιν νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς καὶ ὡς ῥυθμικὰς μακρὰς καὶ ὡς ῥυθμικὰς βραχείας. Κατὰ δὲ τὸν Ἡφεστίωνα εἶνε οὗτος ὁ δεύτερος τρόπος τῆς κοινῆς συλλαβῆς· «ὅταν βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφέρηται ἐν τῇ ἑξῆς συλλαβῇ

σύμφωνα δύο, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἄφωνόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον ὑγρόν."[33] Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὅταν τὸ ἄφωνον εἶνε τελικὸν τῆς λέξεως, τὸ δὲ ὑγρὸν ἀρκτικὸν τῆς ἑπομένης, ἡ προηγουμένη συλλαβὴ εἶνε πάντοτε μακρά, οἷον· *ἐκ ῥ' ἀσαμίνθων βάντες.*

Τὸ συλλαβικὸν σχῆμα υ εἶναι πασῶν τῶν βραχειῶν ἡ βραχυτάτη, ὅπως τὸ σχῆμα — πασῶν τῶν μακρῶν ἡ βραχυτάτη, οὗ ἕνεκα ἐν τῇ χρήσει τοῦ ῥυθμοποιοῦ κατά τινα τρόπον ἀναλογεῖ πρὸς τὸ σχῆμα —· διότι καθ' ἣν περίστασιν ἐκείνη λαμβάνει τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς βραχείας (ἐν τῷ τέλει δῆλα δὴ τῆς λέξεως, ὅταν ἡ ἑπομένη ἄρχηται ἀπὸ φωνήεντος), τὸ συλλαβικὸν σχῆμα υ ἀποβάλλει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ μονόσημον αὐτοῦ μέγεθος, παύεται δῆλα δὴ νὰ εἶνε μέρος τοῦ ῥυθμιζομένου.

Τὸ συλλαβικὸν σχῆμα υ| κοινωνεῖ ἀπ' ἐναντίας ἐνίοτε τῆς φύσεως τοῦ σχήματος υ||, καθόσον τὸ ἐπιφερόμενον ἓν σύμφωνον οὕτως ἐπιρρωννύει τὸ βραχὺ φωνῆεν, ὥστε τοῦτο λαμβάνει τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος τῆς μακρᾶς. Καὶ οὗτος εἶνε ὁ ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν καλούμενος τρίτος τρόπος τῆς κοινῆς· "ὅταν

βραχεῖα συλλαβὴ τελικὴ λέξεως ᾖ, μὴ ἐπιφερομένων τῶν τῆς θέσει μακρᾶς ποιητικῶν συμφώνων".[34] Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ τρίτος οὗτος τρόπος τῆς κοινῆς συλλαβῆς, ὃν διακρίνουσιν οἱ παλαιοί, σχεδὸν πανταχοῦ μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον διαφέρει τοῦ δευτέρου τρόπου τῆς κοινῆς.

Τὰ λεχθέντα περὶ τῆς δυνάμεως τῶν συμφώνων εἰς τὴν ῥυθμοποιΐαν δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς τοὺς ἑξῆς τρεῖς κανόνας. α΄) τὸ μὲν τελικὸν τῆς λέξεως φωνῆεν, τό τε μακρὸν καὶ τὸ βραχύ, ἐν μέσῳ τῷ στίχῳ, ἐὰν μέλλῃ νὰ διατηρήσῃ χάριν τοῦ ῥυθμοῦ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἢ ποσότητα, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐπιφερόμενον ἐφεξῆς σύμφωνον πρὸς ὑποστήριξιν· ἐπιφερομένου δὲ φωνήεντος, τὸ μὲν μακρὸν μεταβάλλεται εἰς ῥυθμικὸν βραχύ, τὸ δὲ βραχὺ συναλείφεται πρὸ τοῦ ἑπομένου φωνήεντος (συναλοιφή). Τὸ δὲ ἐπὶ μέσης τῆς λέξεως φωνῆεν, τό τε μακρὸν καὶ τὸ βραχύ, δὲν ἔχει χρείαν τοιούτου συμφώνου πρὸς ὑποστήριξιν, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα δύναται ὁ ῥυθμοποιὸς κατὰ βούλησιν ἄνευ ἐπιφερομένου συμφώνου ὡρισμένας μακρὰς νὰ μεταβάλλῃ

εἰς βραχείας καὶ ὡρισμένας βραχείας διὰ συνεκφωνήσεως νὰ ἐξαφανίσῃ.

β') Τὸ μακρὸν φωνῆεν, ἐπιφερομένου συμφώνου ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων, χρησιμεύει πάντοτε ῥυθμικῶς ὡς μακρὰ συλλαβή.

γ') Τὸ βραχὺ φωνῆεν, ὅταν μὲν ἐπιφέρηται ἓν σύμφωνον, ἐκτὸς ὀλίγων περιστάσεων, χρησιμεύει καὶ ἐν τῇ ῥυθμοποιΐᾳ ὡς βραχεῖα συλλαβή, ὅταν δὲ ἐπιφέρωνται τρία σύμφωνα, χρησιμεύει πάντοτε ὡς μακρά, ὅταν δὲ δύο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς μακρὰ καὶ μόνον πρὸ ὡρισμένων συμφώνων ὡς κοινή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ γένος καὶ κατὰ μέγεθος.

Ὁ ἀρχαιότατος καὶ κοινότατος πούς ἐν τῇ μουσικῇ τῶν Ἑλλήνων τέχνῃ, ἦτο ὁ τ ε τ ρ ά σ η μ ο ς, ἤτοι ὁ ἐκ τεσσάρων πρώτων χρόνων συγκείμενος, ὅστις ἐν τῇ ποιήσει κύριον μετρικὸν σχῆμα ἔσχε τὸ τοῦ καλουμένου δ α κ τ ύ λ ο υ — ∪ ∪. Ἐν τῇ μουσικῇ ἑρμηνείᾳ ὁ πούς οὗτος διῃρεῖτο εἰς δύο ἴσα μέρη, ἤ-

τοι δύο ἴσους ποδικοὺς χρόνους, μίαν δ ί σ η μ ο ν θ έ σ ι ν καὶ μίαν δ ί σ η μ ο ν ἄ ρ σ ι ν ⏗ | ∪ ∪. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι τοῦ τετρασήμου δακτύλου εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς 2 : 2 ἢ ὡς 1 : 1, τουτέστι τὸν τοῦ ἴ σ ο υ λ ό γ ο ν, ὥστε ὁ δάκτυλος ἦτο π ο ὺ ς τ ε τ ρ ά σ η μ ο ς ἐ ν λ ό γ ῳ ἴ σ ῳ, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου, ὡς φαίνεται, πρῶτον εἰσήχθη εἰς τὴν μουσικὴν τῶν Ἑλλήνων τέχνην ὁ καὶ πρότερον πιθανῶς ἐν τῇ δημώδει ποιήσει χρήσιμος ὢν τ ρ ί σ η μ ο ς π ο ύ ς, ὁ ἐκ τριῶν δῆλον ὅτι συγκείμενος πρώτων χρόνων. Ἐν τῇ ποιήσει ἤτοι ἐν τῇ ᾠδικῇ μουσικῇ, ἥτις παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπρώτευε πάντων τῶν εἰδῶν τῆς μουσικῆς τέχνης, ὁ πούς οὗτος ἔσχε σχῆμα τὸ τοῦ *ἰ ά μ β ο υ* ∪ — ἢ τὸ τοῦ *τ ρ ο χ α ί ο υ* καλουμένου — ∪. Ἐκ τοῦ μετρικοῦ λοιπὸν τούτου σχήματος (ὅπερ ἦτο τὸ κύριον, διότι ἡ λύσις τῆς μακρᾶς εἰς δύο βραχείας, ἐξ ἧς γίνεται ὁ τρίβραχυς πούς ∪ ∪ ∪, ἦτο ὀλιγώτερον συνήθης ἐν τῇ παλαιᾷ ᾠδικῇ μουσικῇ) καὶ ὁ τρίσημος πούς ἐν τῇ μουσικῇ ἑρμηνείᾳ διῃρεῖτο εἰς δύο ποδικοὺς χρόνους, μίαν μονόσημον ἄρσιν καὶ μίαν

δίσημον θέσιν. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι τοῦ τρισήμου ποδὸς εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς 2:1, ἤτοι τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ὥστε ὁ ἴαμβος ἢ ὁ τροχαῖος ἦτο πούς τρίσημος ἐν λόγῳ διπλασίῳ. Οὕτω λοιπὸν ἐγεννήθησαν δύο γένη ποδῶν ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ, τὸ μὲν ἐν λόγῳ ἴσῳ, τὸ δὲ ἐν λόγῳ διπλασίῳ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ ὠνόμασαν ἀπὸ τοῦ μετρικοῦ σχήματος γένος δακτυλικόν, τὸ δὲ δεύτερον γένος ἰαμβικόν. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ ἀρχαιότατα καὶ εὐχρηστότατα ποδικὰ γένη ἐν τῇ μουσικῇ τῶν Ἑλλήνων τέχνῃ. Ἀπὸ τῆς ἕκτης ὅμως π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἡ τεχνικὴ ποίησις νὰ μεταχειρίζεται καὶ τρίτον πόδα, τὸν πεντάσημον ἤτοι τὸν ἐκ πέντε πρώτων χρόνων συγκείμενον. Ὁ πούς οὗτος, ὁ καλούμενος παίων, ἔσχε κύριον μετρικὸν σχῆμα τόδε —∪—, ἐν δὲ τῇ μουσικῇ ἑρμηνείᾳ διῃρέθη, ὡς ὁ δάκτυλος καὶ ἴαμβος, εἰς δύο μέρη ἤτοι ποδικοὺς χρόνους, μίαν τρίσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν —∪|—. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς 3:2 ἢ $1\frac{1}{2}$:1, τουτέστι τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ὥστε ὁ παίων ἦτο πούς πεντάσημος ἐν λόγῳ ἡμιολίῳ. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐγεννήθη καὶ τρίτον ποδικὸν γένος τὸ παιωνικόν, οὗ τὸ πάλαι ἐγίνετο μάλιστα χρῆσις ἐν τοῖς ὑπορχήμασι καὶ τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι τῆς κωμῳδίας, μετὰ δὲ τοῦ τρισήμου ἰαμβικοῦ γένους μεμιγμένου καὶ ἐν τοῖς θρήνοις τῆς τραγῳδίας (δόχμιοι)· ἦτο ὅμως ὀλιγώτερον εὔχρηστον τὸ τρίτον τοῦτο ποδικὸν γένος τῶν ἀρχαιοτέρων δύο ἄλλων. Ταῦτα λοιπὸν ἦσαν τὰ τρία ποδικὰ γένη ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ, τὸ μὲν ἐν τῷ ἴσῳ λόγῳ καὶ καλούμενον δακτυλικόν, τὸ δὲ ἐν τῷ διπλασίῳ λόγῳ καὶ καλούμενον ἰαμβικόν, τὸ δὲ ἐν τῷ ἡμιολίῳ καὶ καλούμενον παιωνικόν.

Οἱ μνημονευθέντες τρεῖς πόδες, ὁ τετράσημος, τρίσημος καὶ πεντάσημος, ἦσαν καὶ ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν ἀσύνθετοι πόδες, ὡς θὰ εἴπωμεν ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ. Μετὰ τούτους δὲ ἐξηυρέθη

καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν μουσικὴν τῶν παλαιῶν τέχνην καὶ τέταρτος ἀσύνθετος πούς, ὁ ἑξάσημος ἰωνικός, ἀπὸ μείζονος — — ∪ ∪ καὶ ἑξάσημος ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος ∪ ∪ — — καλούμενος. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τοῦ τετάρτου τούτου ἀσυνθέτου ποδὸς οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ δὲν ἔπλασαν, ὡς ὕστερον οἱ μετρικοί, τέταρτον ποδικὸν γένος, ἀλλὰ καὶ τοῦτον διήρουν εἰς δύο μέρη ἤτοι ποδικοὺς χρόνους, μίαν τετράσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν. Τὰ μέρη ταῦτα εἶχον πρὸς ἄλληλα ὡς 4:2 ἢ 2:1, τουτέστι τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ὥστε καὶ τὸν πόδα τοῦτον ἀνῆγον εἰς τὸ ἰαμβικὸν γένος καὶ ἐκάλουν ἑξάσημον ἰαμβικόν.

Ἡ μέθοδος αὕτη, καθ' ἣν οἱ πόδες διῃροῦντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν εἰς δύο μέρη (ἐκάλουν δὲ ταύτην <u>διαίρεσιν</u> ποδικήν) καὶ κατὰ τὸν ἴσον ἢ διπλάσιον ἢ ἡμιόλιον λόγον, ὃν εἶχον τὰ μέρη πρὸς ἄλληλα (ἐκάλουν δὲ τοῦτον ὡσαύτως ποδικὸν λόγον), ἀνήγοντο εἴς τι τῶν τριῶν ποδικῶν γενῶν, δὲν περιωρίσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς μόνους

τοὺς τέσσαρας ἀσυνθέτους πόδας, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς πάντας τοὺς συνθέτους τουτέστι τοὺς ἐκ δύο ἢ πλειόνων ἀσυνθέτων ποδῶν συγκειμένους. Οὕτω π.χ. πᾶσα δακτυλική, ἰαμβική, παιωνική, ἰωνικὴ διποδία ἠδύνατο νὰ ἀποτελῇ ἕνα πόδα σύνθετον. Καὶ ὁ σύνθετος λοιπὸν οὗτος πούς διῃρεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν εἰς δύο μέρη ἔχοντα τὸν ἴσον λόγον πρὸς ἄλληλα, ὥστε πᾶσα διποδία ἐλαμβάνετο ὑπ' αὐτῶν ὡς δακτυλικὸς πούς καὶ οὕτως ἐκαλεῖτο, ἀδιάφορον ἂν οἱ ἀσύνθετοι πόδες, ἐξ ὧν συνέκειτο, ἦσαν δάκτυλοι ἢ ἴαμβοι ἢ παίωνες ἢ ἰωνικοί, ἰδίᾳ δὲ ἐκαλεῖτο ἡ μὲν δακτυλικὴ διποδία πούς ὀκτάσημος δακτυλικός, ἡ δὲ ἰαμβικὴ πούς ἑξάσημος δακτυλικός, ἡ δὲ παιωνικὴ πούς δεκάσημος δακτυλικός, ἡ δὲ ἰωνικὴ πούς δωδεκάσημος δακτυλικός. Ὡσαύτως πᾶσα τριποδία ἠδύνατο νὰ ἀποτελῇ ἕνα πόδα σύνθετον, ὅστις διαιρούμενος εἰς δύο μέρη εἶχε ποδικὸν λόγον ὡς 2:1 ἤτοι τὸν τοῦ διπλασίου, ὅθεν ἐλέγετο ἰαμβικός, οἷον ἡ μὲν δακτυλικὴ τριποδία ἐλέγετο <u>πούς δωδεκάσημος ἰαμβικός</u>, ἡ δὲ ἰαμβικὴ τριποδία <u>πούς ἐννεάσημος ἰαμ</u>-

βικός, ἡ δὲ παιωνική ποὺς πεντεκαιδεκάσημος ἰαμβικός, ἡ δὲ ἰωνική ποὺς ὀκτωκαιδεκάσημος ἰαμβικός. Ὡσαύτως καὶ ἡ πενταποδία ἐλέγετο ποὺς εἰκοσάσημος, πεντεκαιδεκάσημος, πέντε καὶ εἰκοσάσημος παιωνικός, ὡς ἔχων ποδικὸν λόγον τὸν τοῦ ἡμιολίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ τετραποδία ἐλέγετο ποὺς δακτυλικός καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Πᾶς λοιπὸν πούς, κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν, ἀνῆκε κατὰ τὸν ποδικὸν λόγον, τουτέστι τὸν τοῦ ἴσου ἢ τοῦ διπλασίου ἢ τοῦ ἡμιολίου, εἴς τι τῶν τριῶν ποδικῶν γενῶν, τὸ δακτυλικὸν ἢ τὸ ἰαμβικὸν ἢ τὸ παιωνικόν· ὁ δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἀναχθῇ εἴς τι τῶν τριῶν τούτων γενῶν ἦτο ἄρρυθμος, διότι κατὰ τοὺς παλαιοὺς μόνοι οἱ εἰρημένοι λόγοι, ὁ τοῦ ἴσου κ.τ.λ. ἦσαν γνώριμοι τῇ αἰσθήσει· πᾶς δὲ ἄλλος ἐφαίνετο αὐτοῖς ὡς ἄρρυθμος, ὡς ἀλογία, ὥστε πᾶν μέγεθος, ὅπερ ἐκ τῆς διαιρέσεως αὐτοῦ εἰς δύο μέρη δὲν ἀπέδιδέ τινα τῶν εἰρημένων λόγων, ἀλλά τινα ἀλογίαν, ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτῶν οὐχὶ ἔρρυθμον, ἀλλ' ἄρρυθμον καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ

λέγηται πούς.

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν δὲ τῶν τεχνικῶν τῆς ῥυθμικῆς ὅρων σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀριστόξενος συνδυάζει τὰ ἐπίθετα ἴσος, διπλάσιος, ἡμιόλιος μόνον πρὸς τὴν λέξιν λόγος, οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν λέξιν γένος ἢ πούς. Λέγει λοιπόν: λόγος ἴσος, διπλάσιος, ἡμιόλιος· γένος δακτυλικὸν ἢ ποὺς δακτυλικὸς ἐν λόγῳ ἴσῳ κ.τ.λ. οὐχὶ δὲ γένος ἴσον ἢ ποὺς ἴσος κ.τ.λ. Γένος ἴσον, διπλάσιον, ἡμιόλιον, ἢ πούς (ῥυθμός) ἴσος κ.τ.λ. λέγουσιν οἱ μεταγεν. ῥυθμικοὶ καὶ ἐκ τῶν σῳζομένων συγγραφέων πρῶτος ὁ Κοϊντιλιανός καθὼς καὶ οἱ μετρικοί. Λατ. ratio par, duplex, sescuplex, πλὴν ἀλλὰ κατὰ τὴν ὕστερον χρῆσιν καὶ genus (rhythmus par, duplex, sescuplex.)

Β'. Περὶ τῶν μεγεθῶν τῶν ποδῶν.

Κατὰ μέγεθος δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ πόδες, ὅταν τὰ μεγέθη αὐτῶν εἶνε ἄνισα. Ἑκάστου δῆλον ὅτι ποδὸς τὸ μέγεθος ὁρίζεται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πρώτων χρόνων, οὓς περιέχει, οἷον ὁ τρίσημος

περιέχει τρεῖς πρώτους χρόνους, ὥστε ἔχει μέγεθος τρίσημον, ὁ τετράσημος περιέχει τέσσαρας πρώτους χρόνους, ὥστε ἔχει μέγεθος τετράσημον καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ὁ τρίσημος ἄρα καὶ τετράσημος πούς διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος, καθ' ὅσον ὁ μὲν ἔχει μέγεθος τρίσημον, ὁ δὲ τετράσημον, ἅπερ εἶνε ἄνισα. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μεγεθῶν. Ταῦτα ἐννοεῖ ὁ Ἀριστόξενος λέγων ἐν σελ. 298 περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ μέγεθος τάδε: «μεγέθει μὲν οὖν διαφέρει πούς ποδός, ὅταν τὰ μεγέθη τῶν ποδῶν, ἃ κατέχουσιν οἱ πόδες, ἄνισα ᾖ». Πόσους λοιπὸν καὶ ποίους πόδας εἶχεν ἡ παλαιὰ ῥυθμικὴ διαφέροντας κατὰ τὸ μέγεθος; Περὶ τούτου πραγματεύονται δύο χωρία τοῦ Ἀριστοξένου, τὸ μὲν ἐν σελ. 302 τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων (εἰς ὃ τελευτᾷ τὸ ἀπόσπασμα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου), ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ποδῶν λόγου τοῦ Ἀριστοξ., τὸ δὲ ἀποτελοῦν τὸ τέλος ὡς [π]εριέχον ἀνακεφαλαίωσίν τινα τοῦ λόγου, περὶ τῶν διαφόρων μεγεθῶν τῶν ποδῶν καὶ ὁρίζον ἐπὶ ἑκάστου ποδικοῦ γένους τὸ ἐλάχιστον καὶ μέγιστον μέγεθος (πόδα). Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου

σῴζεται καθαρὸν μέν, ἀλλὰ κατά τι συντετμημένον παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ § 12, πληρέστερον δὲ ἀλλὰ νενοθευμένον παρ' Ἀριστείδῃ καὶ ἐν τῷ Παρισινῷ ἀποσπάσματι § 11. Τὸ πρῶτον χωρίον τοῦ Ἀριστοξ. πραγματεύεται περὶ τῶν καθ' ἕκαστον καὶ δὲν εἶνε πλῆρες, διότι διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ, τὸ δὲ δεύτερον εἶνε γενικώτερον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ διαλαμβανομένων δύναταί τις νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα καὶ νὰ λάβῃ πλήρη ἔννοιαν τῶν μεγεθῶν τῶν ποδῶν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. Ἐκ τοῦ δευτέρου λοιπὸν χωρίου τοῦ Ἀριστοξένου, τοῦ παρὰ Ψελλῷ § 12, παραβαλλομένου πρὸς τῷ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ καὶ τῷ ἐν τῷ Παρισινῷ ἀποσπάσματι, συνάγομεν κατὰ πρῶτον ὡς βέβαιον συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τοῦ μὲν ἰαμβικοῦ γένους ἐλάχιστος μὲν πούς εἶνε ὁ τρίσημος, μέγιστος δὲ ὁ ὀκτωκαιδεκάσημος ἑξαπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου, τοῦ δὲ δακτυλικοῦ ἐλάχιστος μὲν ὁ τετράσημος, μέγιστος δὲ ὁ ἑκκαιδεκάσημος τετραπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου, τοῦ δὲ παιωνικοῦ ἐλάχιστος μὲν ὁ πεντάσημος, μέγιστος δὲ ὁ πεντεκαιεικοσάσημος πενταπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν ἀδυνατοῦσι νὰ γίνωνται πόδες

μείζονες τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου μὲν ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ γένους, τοῦ ἑκκαιδεκασήμου δὲ ἐπὶ τοῦ δακτυλικοῦ, τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου δὲ ἐπὶ τοῦ παιωνικοῦ, εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν γενῶν, ὅτι δηλ. ἡ αἴσθησις ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῇ μειζόνων μεγεθῶν ἐπὶ ἑκάστου ποδικοῦ γένους.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ χωρίῳ λέγει ὁ Ἀριστόξενος περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ποδῶν εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς: « τῶν δὲ ποδῶν ἐλάχιστοι μὲν εἰσιν οἱ ἐν τῷ τρισήμῳ μεγέθει· τὸ γὰρ δίσημον μέγεθος παντελῶς ἂν ἔχοι πυκνὴν τὴν ποδικὴν σημασίαν. Γίνονται δὲ ἰαμβικοὶ τῷ γένει οὗτοι, οἱ ἐν τρισήμῳ μεγέθει· ἐν γὰρ τοῖς τρισὶν ὁ τοῦ διπλασίου μόνος ἔσται λόγος. Δεύτεροι δ' εἰσὶν οἱ ἐν τῷ τετρασήμῳ μεγέθει· εἰσὶ δ' οὗτοι δακτυλικοὶ τῷ γένει· ἐν γὰρ τοῖς τέτταρσι δύο λαμβάνονται λόγοι, ὅ τε τοῦ ἴσου καὶ ὁ τοῦ τριπλασίου, ὧν ὁ μὲν τοῦ τριπλασίου οὐκ ἔρρυθμός ἐστιν, ὁ δὲ τοῦ ἴσου εἰς τὸ δακτυλικὸν πίπτει γένος. Τρίτοι δέ εἰσι κατὰ τὸ μέγεθος οἱ ἐν πεντασήμῳ μεγέθει· ἐν γὰρ τοῖς πέντε δύο λαμβάνονται λόγοι, ὅ τε τοῦ τετραπλασίου καὶ ὁ τοῦ ἡμιολίου· ὧν ὁ μὲν τοῦ τετραπλασίου οὐκ ἔρ-

ρυθμός ἐστιν ὁ δὲ τοῦ ἡμιολίου τὸ παιωνικὸν ποιήσει γένος. Τέταρτοι δέ εἰσιν οἱ ἐν ἑξασήμῳ μεγέθει· ἔστι δὲ τὸ μέγεθος τοῦτο δύο γενῶν κοινόν, τοῦ τε ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ δακτυλικοῦ· ἐν γὰρ τοῖς ἓξ τριῶν λαμβανομένων λόγων, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ πενταπλασίου, ὁ μὲν τελευταῖος ῥηθεὶς οὐκ ἔρρυθμός ἐστι, τῶν δὲ λοιπῶν ὁ μὲν τοῦ ἴσου λόγος εἰς τὸ δακτυλικὸν γένος ἐμπεσεῖται, ὁ δὲ τοῦ διπλασίου εἰς τὸ ἰαμβικόν. Τὸ δὲ ἑπτάσημον μέγεθος οὐκ ἔχει διαίρεσιν ποδικήν· τριῶν γὰρ λαμβανομένων λόγων ἐν τοῖς ἑπτὰ οὐδείς ἐστιν ἔρρυθμος· ὧν εἷς μέν ἐστιν ὁ τοῦ ἐπιτρίτου, δεύτερος δὲ ὁ τῶν πέντε πρὸς τὰ δύο, τρίτος δὲ ὁ τοῦ ἑξαπλασίου. Ὥστε πέμπτοι ἂν εἴησαν οἱ ἐν ὀκτασήμῳ μεγέθει. Ἔσονται δ' οὗτοι δακτυλικοὶ τῷ γένει, ἐπειδή περ ------ » Ἐντεῦθεν λοιπὸν συνάγομεν ὅτι τὸ μὲν δίσημον μέγεθος κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οὐδένα ἀποτελεῖ πόδα, διότι « παντελῶς ἂν ἔχοι πυκνὴν τὴν ποδικὴν σημασίαν »· διότι δηλ. οἱ ποδικοὶ χρόνοι, ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις, θὰ διαδέχωνται οὕτω πυκνῶς ἀλλήλους (ᴗ̋ ᴗ́ ᴗ̋ ᴗ́ ᴗ̋ ᴗ́ ᴗ̋), ὥστε ἡ αἴσθησις δὲν θὰ ἀντιλαμ-

βάνηται αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ συγχέηται παντάπασι. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Σχολ. τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 157. Οὐκ ὀρθῶς λοιπὸν οἱ μεταγενέστεροι ῥυθμικοί, Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ἐν σελ. 36 καὶ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς, καταλέγουσιν εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸ δίσημον μέγεθος.
Τὸ δὲ τρίσημον μέγεθος εἶνε ὁ ἐλάχιστος πούς καὶ κατὰ τὸ ποδικὸν γένος ἰαμβικός· διότι ἐὰν τὸ ἐκ τριῶν πρώτων χρόνων συγκείμενον μέγεθος διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη (ἄλλη δὲ διαίρεσις παρὰ ταύτην δὲν εἶνε δυνατή), τὸ ἕτερον αὐτῶν θὰ περιέχῃ πάντοτε δύο, τὸ δὲ ἕτερον ἕνα πρῶτον χρόνον (1+2 ἢ 2+1)· ἔχουσι δὲ τὰ μέρη ταῦτα λόγον πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ διπλασίου, ὥστε ὁ ὅλος τρίσημος πούς εἶνε ἰαμβικός. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πρῶτον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ τετράσημον μέγεθος δύναται διττῶς νὰ διαιρεθῇ εἰς 2+2 ἢ εἰς 1+3 πρώτους χρόνους. Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος ἐκ τῆς δευτέρας ὁ τοῦ τριπλασίου. Ὁ τοῦ τριπλασίου ὅμως λόγος δὲν εἶνε ἔρρυθμος κατὰ τὸν Ἀριστόξενον, ὥστε ὑπολείπεται ὁ ἕτερος, ὁ τοῦ ἴσου, ὡς ἔρρυθμος. Τὸ τετράσημον ἄρα μέγεθος εἶνε πούς δακτυλικὸς καὶ τοῦτο εἶνε τὸ δεύτερον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ πεντάσημον ποδικὸν μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 1+4 καὶ εἰς 2+3 πρώτους χρόνους. Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος τοῦ τετραπλασίου λόγος (1:4), ἐκ τῆς δευτέρας ὁ ἔρρυθμος τοῦ ἡμιολίου (2:3), ὥστε τὸ πεντάσημον μέγεθος εἶνε πούς παιωνικὸς καὶ τοῦτο εἶνε τὸ τρίτον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἑξάσημον μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 3+3, εἰς 4+2 καὶ εἰς 5+1 πρῶτον χρόνον. Ἐκ τῆς τρίτης διαιρέσεως (1+5) γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος τοῦ πενταπλασίου λόγος (1:5)· ἐκ τῆς δευτέρας (4+2) ὁ τοῦ διπλασίου ἔρρυθμος λόγος (4:2 = 2:1), κατὰ τοῦτον δὲ τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε πούς ἰαμβικός. Ἐκ τῆς πρώτης τέλος διαιρέσεως (3+3) γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος (3:3 = 1:1), κατὰ τοῦτον δὲ τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε πούς δακτυλικός. Ὥστε τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε κοινὸν δύο γενῶν, τοῦ τε ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ δακτυλικοῦ. καὶ ἀποτελεῖ τὸ τέταρτον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἑπτάσημον μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 4+3, 5+2, 6+1 πρῶτον χρόνον. Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως (4+3) γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος κατ' Ἀριστόξενον τοῦ ἐπιτρίτου λόγος (4:3), ἐκ τῆς δευτέρας (5+2) ὁ τῶν 5:2, λόγος οὐχὶ ἔρρυθμος, ἐκ τῆς τρίτης (6+1), ὁ τοῦ ἑξαπλασίου (6:1), λόγος ὡσαύτως οὐχὶ ἔρρυθμος, ὥστε τὸ ἑπτάσημον μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει διαίρεσιν ποδικὴν καὶ οὐδένα ἀποτελεῖ πόδα.

Τὸ δὲ ὀκτάσημον μέγεθος ἀποτελεῖ τὸ πέμπτον ποδικὸν μέγεθος, ὅπερ εἶνε κατά τι γένος δακτυλικόν. Ὁ λόγος δέ, δι' οὗ τὸ ὀκτάσημον μέγεθος εἶνε δακτυλικὸν κατὰ τὸ γένος, δὲν σῴζεται παρὰ τῷ Ἀριστοξένῳ· διότι ἕως ἐνταῦθα φθάνει τὸ ἀπόσπασμα· ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων δυνάμεθα οὐ μόνον τὸν λόγον τοῦτον νὰ εὕρωμεν συλλογιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ τίνα τῶν λοιπῶν μεγεθῶν μέχρι τοῦ μεγίστου, τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου, εἶνε ἔρρυθμα νὰ εἴπωμεν καὶ ποίους ἀποτελοῦσι πόδας. Ἡ μέθοδος εἶνε ἁπλῆ· πρῶτον μὲν πρέπει νὰ διαιρέσωμεν ἕκαστον μέγεθος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοξένου εἰς πάσας

τὰς δυνατὰς διαιρέσεις, οὕτως ὅμως ὥστε τὸ ὅλον ἑκάστοτε νὰ διαιρῆται εἰς δύο μόνον μέρη (ἀκεραίους ἀριθμούς), ὧν τὸ κεφάλαιον ἀποτελεῖ τὸ δεδομένον μέγεθος· εἶτα δὲ ἐκ τῶν λόγων τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν διαιρέσεων τούτων νὰ λαμβάνωμεν ὡς ἐρρύθμους μόνους τοὺς τοῦ ἴσου, τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ ἡμιολίου, πάντας δὲ τοὺς λοιποὺς ὡς μὴ ἐρρύθμους. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ ὀκτάσημον μέγεθος εἶνε δακτυλικὸν τὸ γένος διὰ τὸν ἑξῆς λόγον, ὅστις δὲν ὑπάρχει μὲν παρὰ τῷ Ἀριστοξένῳ, ἀναπληροῦμεν ὅμως ἡμεῖς αὐτὸν καθ' ἃ εἴπομεν.

Τὸ ὀκτάσημον μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 1+7, 2+6, 3+5, 4+4 πρώτους χρόνους. Ἡ ἐκ τῶν τριῶν πρώτων διαιρέσεων γεννώμενοι λόγοι δὲν εἶνε ἔρρυθμοι, ὁ δὲ ἐκ τῆς τελευταίας, ὁ τοῦ ἴσου (4:4 = 1:1), ἔρρυθμος. Τὸ ὀκτάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε πούς δακτυλικός.

Τὸ δὲ ἐννεάσημον μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 1+8, 2+7, 3+6, 4+5 πρώτους χρόνους. Ἐκ μόνης τῆς τρίτης διαιρέσεως (3+6) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος, ὁ τοῦ διπλασίου (3:6 = 1:2), ὥστε τὸ ἐννεά-

σημον μέγεθος εἶνε πούς ἰαμβικός τὸ γένος καὶ τὸ ἕ-
κτον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ δεκάσημον μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1+9, 2+8, 3+7, 4+6, 5+5 πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τετάρτης διαιρέσεως (4+6) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος, ὁ τοῦ ἡμιολίου (4:6=2:3), καὶ ἐκ τῆς πέμπτης (5+5) ὁ τοῦ ἴσου (5:5=1:1). Τὸ δεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε κοινὸν δύο γενῶν καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ποδικὴν [illegible] ποιεῖ πόδα παιωνικόν, κατὰ δὲ τὴν [illegible] πόδα δακτυλικόν. Εἶνε δὲ τὸ δεκάσημον μέγεθος τὸ ἕβδομον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἑνδεκάσημον μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις 1+10, 2+9, 3+8, 4+7, 5+6 πρώτους χρόνους, ἐξ οὐδεμιᾶς ὅμως τούτων γίνεται λόγος τις ἔρρυθμος.

Τὸ δὲ δωδεκάσημον μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις 1+11, 2+10, 3+9, 4+8, 5+7, 6+6 πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τετάρτης διαιρέσεως (4+8) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος ὁ τοῦ διπλασίου (4:8=1:2) καὶ ἐκ τῆς τελευταίας (6+6)

ὁ τοῦ ἴσου (6:6=1:1). Τὸ δωδεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε δύο γενῶν κοινόν, τὸ μὲν ὂν ἰαμβικός, τὸ δὲ δακτυλικὸς πούς, καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὄγδοον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ τρισκαιδεκάσημον μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1+12, 2+11, 3+10, 4+9, 5+8, 6+7 πρώτους χρόνους· ἐξ οὐδεμιᾶς ὅμως τῶν διαιρέσεων τούτων γίνεται λόγος ἔρρυθμος.

Τὸ δὲ τεσσαρεσκαιδεκάσημον μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1+13, 2+12, 3+11, 4+10, 5+9, 6+8, 7+7, πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τελευταίας διαιρέσεως γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος, ὁ τοῦ ἴσου (7:7=1:1), ἀλλ' ὅμως τὸ ἑπτάσημον μέγεθος δὲν εἶνε ἔρρυθμον, ὥστε καὶ τὸ ὅλον τεσσαρεσκαιδεκάσημον μέγεθος οὐδένα ἄλλον ἀποτελεῖ πόδα.

Τὸ δὲ πεντεκαιδεκάσημον μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις εἰς 1+14, 2+13, 3+12, 4+11, 5+10, 6+9, 7+8, πρώτους χρόνους. Ἐκ τῆς διαιρέσεως μόνον τῆς 5+10 γίνεται ὁ τοῦ διπλασίου λόγος καὶ ἐκ τῆς τῆς 6+9 ὁ τοῦ ἡμιολίου· ἐκ πασῶν δὲ τῶν ἄλλων οὐδεὶς ἔρρυθμος λόγος. Τὸ πεντεκαιδεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε κατὰ μὲν τὴν

πρώτην διαίρεσιν πούς ἰαμβικός, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πούς παιωνικός, ὥστε εἶνε κοινὸν δύο γενῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἔνατον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἑκκαιδεκάσημον μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1+15, 2+14, 3+13, 4+12, 5+11, 6+10, 7+9, 8+8 πρώτους χρόνους. Ἐκ μόνης λοιπὸν τῆς τελευταίας διαιρέσεως γίνεται ἔρρυθμος λόγος, ὁ τοῦ ἴσου, ὥστε τὸ ἑκκαιδεκάσημον μέγεθος εἶνε πούς δακτυλικός καὶ δή, ὡς ἐκ τοῦ Παρισινοῦ ἀποσπάσματος καὶ τοῦ Ἀριστείδου μανθάνομεν, ὁ μέγιστος δακτυλικός πούς· ὅθεν ἐν τοῖς ἑξῆς μεγέθεσιν οὐδεὶς περιέχεται δακτυλικός πούς καὶ ἂν ἐκ διαιρέσεώς τινος γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος. Τὸ ἑκκαιδεκάσημον λοιπὸν μέγεθος εἶνε τὸ δέκατον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἑπτακαιδεκάσημον μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει ποδικὴν διαίρεσιν, διότι ὁπωσδήποτε καὶ ἂν διαιρεθῇ, οὐδεὶς γίνεται ἔρρυθμος λόγος.

Τὸ δὲ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις 1+17, 2+16, 3+15, 4+14, 5+13, 6+12, 7+11, 8+10, 9+9 πρώτους χρόνους. Ἐκ τούτων ἔρρυθμον λόγον ἔχει μόνον ἡ διαίρεσις 6+12, τὸν τοῦ διπλασίου,

καὶ ἡ διαίρεσις 9+9, τὸν τοῦ ἴσου. Ἀλλ' ὅμως τὸ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος κατὰ τὴν δευτέραν διαίρεσιν δὲν δύναται νὰ ἀποτελῇ δακτυλικὸν πόδα ὡς ὑπερβαῖνον τὸ μέγεθος τοῦ μεγίστου δακτυλικοῦ ποδός, τουτέστι τὸ ἑκκαιδεκάσημον, ὥστε τὸ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος ἀποτελεῖ μόνον πόδα ἰαμβικόν, καὶ ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ψελλοῦ, τοῦ Παρισινοῦ ἀποσπάσματος καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τὸν μέγιστον ἰαμβικὸν πόδα καὶ εἶνε τὸ ἑνδέκατον ποδικὸν μέγεθος.

Τὸ δὲ ἐννεακαιδεκάσημον μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει ποδικὴν διαίρεσιν.

Τὸ δὲ εἰκοσάσημον μέγεθος ἐπιδέχεται μὲν πολλὰς διαιρέσεις, μόνη δὲ ἡ διαίρεσις 8+12 εἶνε ποδικὴ ἔχουσα λόγον τὸν τοῦ ἡμιολίου (8:12 = 2:3), ὥστε τὸ εἰκοσάσημον μέγεθος εἶνε πούς παιωνικός. Δακτυλικὸς δὲ πούς κατὰ τὴν διαίρεσιν εἰς 10+10, ἔχουσαν τὸν τοῦ ἴσου λόγον, δὲν δύναται νὰ εἶνε τὸ εἰκοσάσημον μέγεθος, καθ' ἃ ἔμπροσθεν εἴπομεν. Τὸ εἰκοσάσημον λοιπὸν μέγεθος εἶνε τὸ δωδέκατον ποδικὸν γένος.

Τὰ δὲ ἐξ ἑνὸς καὶ εἴκοσι, δύο καὶ εἴκοσι, τριῶν καὶ εἴκοσι, τεσσάρων καὶ εἴκοσι πρώτων χρόνων συγκείμενα

μεγέθη οὐδεμίαν ἔχουσι ποδικὴν διαίρεσιν, ἐξ ἧς δηλ. ἀποτελεῖται παιωνικὸς πούς, διότι δακτυλικὸν καὶ ἰαμβικὸν πόδα οὐδὲν τῶν μεγεθῶν τούτων δύναται νὰ ἀποτελῇ, καθ' ἃ προείπομεν.

Τρισκαιδέκατον δὲ καὶ τελευταῖον ποδικὸν μέγεθος εἶνε τὸ πεντεκαιεικοσάσημον, ὅπερ κατὰ τὴν ποδικὴν διαίρεσιν εἰς 10+15 πρώτους χρόνους, ἥτις ἔχει τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον (10:15 = 2:3), ἀποτελεῖ πόδα παιωνικόν. Εἶνε δὲ ὁ πούς οὗτος οὐ μόνον ὁ μέγιστος τῶν παιωνικῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ποδῶν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς.

Ταῦτα λοιπὸν εἶνε τὰ τρία καὶ δέκα διάφορα μεγέθη τῶν ποδῶν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου. Ἐκ τούτων τὰ μὲν ἐννέα εἶνε ἴδια ἑνὸς γένους, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα κοινὰ δυογενῶν, ὥστε λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν διαφορὰν κατὰ μέγεθος ἅμα καὶ κατὰ λόγον ποδικὸν (διαίρεσιν ποδικὴν) εὑρίσκομεν ἑπτακαίδεκα διαφόρους πόδας τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δωδεκάσημος δακτυλικὸς πούς καὶ ὁ ὀκτωκαιδεκάσημος ἰαμβικὸς ἔχουσιν ἑκάτερος δύο σχήματα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει

τὴν διαφορὰν τῶν ποδῶν καὶ κατὰ τὰ τρία συγχρόνως, κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸν ποδικὸν λόγον καὶ τὸ σχῆμα, εὑρίσκομεν τὸ ὅλον ἐννεακαίδεκα διαφόρους πόδας τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς, οἵτινες κατὰ τὸ κύριον ποδικὸν σχῆμα, ὅπερ ἐλάμβανον ἐν τῇ ᾠδικῇ μουσικῇ ἤτοι ἐν τῇ ποιήσει, ἔχουσιν ὡς ἐν τύπῳ ὧδε:

1 Τρίσημος ἰαμβικός: – + ∪ (2 + 1)
2 Τετράσημος δακτυλικός: – + ∪∪ (2 + 2)
3 Πεντάσημος παιωνικός: – ∪ + – (3 + 2)
4 ἑξάσημος ἰαμβικός: – – + ∪∪ (4 + 2)
5 ἑξάσημος δακτυλικός: – ∪ + – ∪ (3 + 3)
6 ὀκτάσημος δακτυλικός: – ∪∪ + – ∪∪ (4 + 4)
7 ἐννεάσημος ἰαμβικός: – ∪ – ∪ + – ∪ (6 + 3)
8 δεκάσημος δακτυλικός: – ∪ – + – ∪ – (5 + 5)
9 δεκάσημος παιωνικός: – – + – – – (4 + 6) (παίων ἐπιβατός)
10 δωδεκάσημος ἰαμβικός: – ∪∪ – ∪∪ + – ∪∪ (8 + 4)
11 δωδεκάσημος δακτυλικός: – – ∪∪ + – – ∪∪ (6 + 6)
12 δωδεκάσημος δακτυλικός: – ∪ – ∪ + – ∪ – ∪ (6 + 6)
13 πεντεκαιδεκάσημος ἰαμβικός: – ∪ – – ∪ + – – ∪ – (10 + 5)
14 πεντεκαιδεκάσημος παιωνικός: – ∪ – ∪ – + ∪ – ∪ – ∪ (3 + 2)

[λόγος ἡμιολίου]

15 ἑκκαιδεκάσημος δακτυλικός: — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ (8 + 8)
16 ἑκκαιδεκάσημος ἰαμβικός: — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ (12 + 6)
17 ὀκτωκαιδεκάσημος ἰαμβικός: — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ (12 + 6)
18 εἰκοσάσημος παιωνικός: — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ (12 + 8)
19 πεντεκαιεικοσάσημος παιωνικός: — ∪ — — ∪ — — ∪ — — ∪ — — ∪ — (15 + 10)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ σύνθεσιν καὶ περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ εἴπομεν ὅτι ἡ παλαιὰ ῥυθμικὴ εἶχεν ἐννεακαίδεκα πόδας ἀνήκοντας εἰς τὰ τρία ποδικὰ γένη. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἄλλοι μὲν εἶνε ἀσύνθετοι καὶ ἄλλοι σύνθετοι. Περὶ τῆς διακρίσεως δὲ τῶν ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων ποδῶν λέγει ὁ Ἀριστόξενος τάδε· « οἱ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων ». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἀσύνθετος εἶνε πρῶτον ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν ποδῶν, ὁ τρίσημος ἰαμβικός, ἐπειδὴ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ἐλάσσονας πόδας· διότι, ἂν διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν

ἕτερον ἔσται ἀεὶ χρόνος δίσημος, τὸ δὲ ἕτερον χρόνος μονόσημος, ποὺς ὅμως δίσημος καὶ ποὺς μονόσημος δὲν ὑπάρχει, ὥστε ὁ τρίσημος ποὺς ἀδυνατῶν νὰ διαιρεθῇ εἰς πόδας εἶνε ποὺς ἀσύνθετος. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἀσύνθετος εἶνε καὶ ὁ τετράσημος δακτυλικός (— ∪ ∪), ὡς ἀδυνατῶν νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο πόδας. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πεντάσημος παιωνικὸς (— ∪ —) καὶ ὁ ἑξάσημος ἰαμβικός (— — ∪ ∪) εἶνε ἀσύνθετοι πόδες, διότι τὸ ἕτερον τῶν δύο μερῶν, εἰς ἃ ἑκάτερος αὐτῶν διαιρεῖται, δίσημον ὂν μέγεθος δὲν ἀποτελεῖ πόδα. Πλὴν δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ποδῶν πάντες οἱ ἄλλοι εἶνε σύνθετοι, ὡς δυνάμενοι νὰ διαιρεθῶσιν εἰς πόδας, οἷον ὁ ἑξάσημος δακτυλικὸς (— ∪ — ∪) εἰς δύο τρισήμους διαιρούμενος, ὁ ὀκτάσημος δακτυλικός (— ∪ ∪ — ∪ ∪) εἰς δύο τετρασήμους διαιρούμενος, καὶ οἱ λοιποὶ ὡσαύτως.

Οἱ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον σύνθετοι οὗτοι πόδες, οὓς κατὰ τοὺς μετρικοὺς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν διποδίας, τριποδίας, τετραποδίας, πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δῆλον ὅτι τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν (μονο-

ποδιῶν), ἐξ ὧν πᾶς σύνθετος πούς συνέστηκεν, εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ τὰ κῶλα τῶν μετρικῶν καὶ δὴ καὶ τῶν μουσικῶν. Ἡ ταυτότης αὕτη τῶν συνθέτων ποδῶν καὶ τῶν κώλων γίνεται φανερὰ οὐ μόνον ἐκ τῆς θεωρίας τῶν παλαιῶν μετρικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν μελῳδιῶν, αἵτινες σῴζονται παρὰ τῷ Ἀνωνύμῳ περὶ Μουσικῆς. Ἔπειτα δέ, ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἀριστόξενος περὶ τῆς σημασίας ἤτοι τῆς εἰς ἄρσεις καὶ θέσεις διαιρέσεως τῶν συνθέτων ποδῶν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων, περὶ οὗ θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, γίνεται δῆλον ὅτι ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῶν συνθέτων ποδῶν ἢ τῶν κώλων τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ τὸ περιοδικὸν κῶλον τῆς νεωτέρας Μουσικῆς. Ποία δὲ ἦτο αὐτή; Ἔμπροσθεν (ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ) ἐξηγούμενοι τὴν φύσιν τῶν ποδῶν παρεβάλομεν αὐτοὺς πρὸς τὰς ἐν τῷ λόγῳ λέξεις. Ὅπως δηλ. διὰ τοῦ ἐπικρατεστέρου τόνου μιᾶς τινος τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως συνάπτονται πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ αὐτῆς εἰς ἓν σῶμα, οὕτω καὶ πλείονες φθόγγοι ἢ καθ' ὅλου χρόνοι τοῦ ῥυθμιζομένου διὰ τοῦ ἐμφαντικωτέρου τονισμοῦ ἑνός τινος αὐτῶν

συνάπτονται πάντες εἰς ἓν σῶμα διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων, τὸν πόδα. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ λόγῳ, παρὰ τὴν διαίρεσιν εἰς λέξεις, γίνεται καὶ ἀνωτέρα τις διαίρεσις, ἡ διαίρεσις εἰς κῶλα. Πλείονες δηλαδὴ λέξεις, νόημά τι ἀποτελοῦσαι, συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας εἰς ἓν σῶμα μεῖζον, τὸ λεγόμενον ῥητορικὸν πόδα. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων καθ' ἑαυτὰς τρόπον, τουτέστι διὰ τοῦ τονισμοῦ. Ἐν ᾧ δηλ. πᾶσα λέξις καθ' ἑαυτὴν φυλάττει τὸν ἴδιον αὐτῆς λογικὸν τόνον, ὅστις διακρίνει αὐτὴν τῶν ἄλλων, μία τις τῶν λέξεων, τῶν νόημά τι ἀποτελουσῶν, τονίζεται ἐμφαντικώτερον παρὰ τὰς ἄλλας, ὁ δὲ ἐμφαντικώτερος οὗτος τονισμὸς κατορθοῖ νὰ συνάψῃ πάσας εἰς ἓν σῶμα μεῖζον, διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων, δηλ. τὸ κῶλον. Καθὼς λοιπὸν ὁ λόγος σύγκειται ἐκ νοημάτων λογικῶν, οὕτω καὶ τὸ μέλος ἀπαρτίζεται ἐκ νοημάτων μελῳδικῶν, ἐφεξῆς ἄλληλα διαδεχομένων· ὥστε ἀνάγκη καὶ ἐν τῷ ἐρρύθμῳ μέλει νὰ γίνηται ἀνάλογός τις διαίρεσις, οἵα καὶ ἐν τῷ ῥητορικῷ λόγῳ, τουτέστι διαίρεσις εἰς μελῳδικὰ ἢ ῥυθμικὰ κῶλα. Καὶ τῷ ὄντι ἐπὶ παντὸς τεχνικοῦ [illegible]

γειώδους καὶ κατωτέρας διαιρέσεως εἰς πόδας, καὶ ἀνωτέρα τις διαίρεσις εἰς κῶλα. Ὅπως δὲ ἐπὶ τῶν ποδῶν διακρίνεται εἷς κύριος ῥυθμικὸς τόνος, ὅστις συνάπτει πάντας τοὺς χρόνους τοῦ ποδὸς εἰς ἓν σῶμα, καὶ εἷς δευτερεύων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μειζόνων τούτων μερῶν, τῶν κώλων, ἅτινα σύγκεινται ἐκ πλειόνων ποδῶν, εἷς τις τῶν ποδῶν τοῦ κώλου τονίζεται ἐμφαντικώτερον παρὰ τοὺς ἄλλους, ὁ δὲ ἐμφαντικώτερος οὗτος τόνος συνάπτει πάντας τοὺς πόδας, οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς φυλάττουσι τοὺς ἰδίους ῥυθμικοὺς τόνους, εἰς ἓν σῶμα διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων. Παρὰ τὴν ῥυθμικὴν ταύτην συνάφειαν ἔχουσι τὰ κῶλα καθ' ἑαυτὰ ἐν τῷ μέλει καὶ μελικὴν συνάφειαν. Ὑπὸ μελῳδικὴν δηλ. ἔποψιν κατασκευάζονται οὕτω τὰ κῶλα ὑπὸ τοῦ μελοποιοῦ, ὥστε νὰ ἔχωσιν ὡρισμένον τέλος ἢ κατάληξιν, τουτέστιν ὡρισμένους τελικοὺς φθόγγους καὶ οὕτω νὰ ἀποτελῶσιν ἓν σῶμα μελῳδικὸν διακεκριμένον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων.

Ἐν τῷ λόγῳ πάλιν, αἱ λέξεις, αἱ τῷ ἐμφαντικωτέρῳ τόνῳ ὑποτασσόμεναι καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ἓν σῶμα συναπτόμεναι, τὸ ῥητορικὸν κῶλον, δὲν δύνανται νὰ εἶνε

λίαν πολλαί, διότι ἄλλως, ἂν δηλ. ὦσι πλείονες τοῦ δέοντος, εἷς μόνος κύριος τόνος δὲν ἐξαρκεῖ νὰ ὑποτάξῃ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τοὺς τόνους πασῶν τῶν ἄλλων λέξεων καὶ οὕτω νὰ συνάψῃ πάσας εἰς ἓν σῶμα, μᾶλλον δὲ θὰ εἶνε χρεία καὶ ἄλλου προσέτι τοιούτου κυρίου τόνου· ἀλλ' ὅμως τότε δὲν θὰ ἔχωμεν πλέον ἓν μόνον σῶμα, ἀλλὰ δύο ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἂν ὦσιν οἱ κυριώτεροι τόνοι, ἢ καὶ πλείονα, ἂν ὦσι πλείονες οὗτοι. Ὁ αὐτὸς λοιπὸν λόγος καὶ περὶ τῶν μελῳδικῶν ἢ ῥυθμικῶν κώλων. Πάντοτε ὡρισμένος τις ἀριθμὸς ποδῶν δύναται νὰ συνάπτηται εἰς ἓν ῥυθμικὸν κῶλον διὰ τοῦ ἐμφαντικωτέρου τόνου ἑνός τινος τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Πᾶν δὲ μεῖζον τοῦ δέοντος μέγεθος ἀδυνατεῖ νὰ ὑποτάξῃ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ νὰ συνάψῃ εἰς ἓν ῥυθμικὸν σῶμα ὁ ἐμφαντικώτερος οὗτος τόνος, ὥστε ἐπὶ τοιούτου μεγέθους θὰ εἶνε χρεία δύο ἢ καὶ πλειόνων κυριωτέρων ῥυθμικῶν τόνων· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἀπόλλυται ἡ ῥυθμικὴ συνάφεια καὶ ἀντὶ ἑνὸς θὰ ἔχωμεν δύο ἢ καὶ πλείονα σώματα ἢ ῥυθμικὰ κῶλα.

Πόσοι λοιπὸν πόδες δύνανται νὰ συναφθῶσι καὶ ἀποτελέσωσιν ἓν σῶμα, τουτέστιν ἓν ῥυθμικὸν κῶλον,

οὐ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ὡς τοιούτου ἡ αἴσθησις; Ἐν μὲν τῇ νεωτέρᾳ Μουσικῇ συνάπτονται κανονικῶς τέσσαρες πόδες καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν ῥυθμικὸν κῶλον, συχνὰ δὲ μόνον δύο· σπανιώτατα δὲ τρεῖς. Συνήθως δέ, ὅταν ὁ μελοποιὸς εὑρίσκῃ τριποδίας ἐν τῷ ποιητικῷ κειμένῳ, μεταβάλλει αὐτὰς εἰς τετραποδίας προστιθεὶς κενὸν χρόνον, ἔχοντα μέγεθος ἑνὸς ποδός. Ἡ παλαιὰ ὅμως μουσικὴ τέχνη ὡς εἴδομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἐσχημάτιζε συνθέτους πόδας ἤτοι κῶλα οὐχὶ μόνον ἐκ τεσσάρων, δύο καὶ τριῶν ἀσυνθέτων ποδῶν συγκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐκ πέντε καὶ ἓξ ἤτοι διποδίας τε καὶ τριποδίας καὶ τετραποδίας καὶ πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας, καὶ πάντα τὰ κῶλα ταῦτα μετεχειρίζετο σχεδὸν ἐπίσης συχνά, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς σωζομένης παλαιᾶς ποιήσεως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, δὲν ἐσχηματίζοντο παντὸς εἴδους κῶλα ἐξ ἑκάστου τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι μονοποδιῶν, ἀλλὰ διποδίας μὲν καὶ τριποδίας ἐσχημάτιζεν ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι μονοποδιῶν, τουτέστι τροχαϊκὰς (ἰαμβικάς), δακτυλικὰς (ἀναπαι-

στικάς), παιωνικὰς καὶ ἰωνικὰς (ἀπὸ μείζονος καὶ ἀπ' ἐλάσσονος) διποδίας καὶ τριποδίας· τετραποδίας δὲ μόνον ἐκ τῶν τρισήμων καὶ τετρασήμων ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι τροχαϊκὰς (ἰαμβικάς) καὶ δακτυλικὰς (ἀναπαιστικὰς) τετραποδίας· πενταποδίας δὲ ἐκ πάντων τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, πλὴν τῶν ἑξασήμων ἰαμβικῶν, ἤτοι τροχαϊκὰς (ἰαμβικάς), δακτυλικὰς (ἀναπαιστικὰς) καὶ παιωνικὰς πενταποδίας· ἑξαποδίας δὲ μόνον ἐκ τῶν τρισήμων ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι τροχαϊκὰς καὶ ἰαμβικάς. Καὶ αἱ μὲν διποδίαι καὶ τετραποδίαι διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εἰς δύο μέρη διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἴσου λόγον, ἀνήκουν εἰς τὸ δακτυλικὸν ποδικὸν γένος, αἱ δὲ τριποδίαι καὶ ἑξαποδίαι διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εἰς δύο μέρη διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ἀνήκουν εἰς τὸ ἰαμβικὸν ποδικὸν γένος, αἱ δὲ πενταποδίαι διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εἰς δύο μέρη διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ἀνήκουν εἰς τὸ παιωνικὸν ποδικὸν γένος.

Πῶς ὅμως ἐσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ τοὺς συνθέτους πόδας ἢ τὰ κῶλα, ἤτοι εἰς πόσα σημεῖα ἢ πο-

δικούς χρόνους, ἄρσεις δηλ. καὶ θέσεις, διήρουν αὐτὰ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων; Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεύονται δύο χωρία τοῦ Ἀριστοξένου, ὧν τὸ μὲν ἐν τῇ τοῦ Ψελλοῦ ἐπιτομῇ § 12 διασωθὲν ἔχει ὧδε: «αὔξεται δὲ ἐπὶ πλειόνων τότε ἰαμβικὸν γένος καὶ τὸ παιωνικὸν τοῦ δακτυλικοῦ, ὅτι πλείοσι σημείοις ἑκάτερον αὐτῶν χρῆται· οἱ μὲν γὰρ τῶν ποδῶν δύο μόνοις πεφύκασι σημείοις χρῆσθαι, ἄρσει καὶ βάσει, οἱ δὲ τρισίν, ἄρσει καὶ διπλῇ βάσει, οἱ δὲ τέτρασι, δύο ἄρσεσι καὶ δύο βάσεσι». Τὸ δὲ ἕτερον χωρίον, ἐν αὐτῷ τῷ πρωτοτύπῳ τοῦ Ἀριστοξένου εὑρισκόμενον (ῥυθμικῶν στοιχείων σελ. 288. Πρβλ. καὶ Ψελλὸν § 14) ἔχει ὧδε: «ᾧ δὲ σημαινόμεθα τὸν ῥυθμὸν καὶ γνώριμον ποιοῦμεν τῇ αἰσθήσει, πούς ἐστιν εἷς ἢ πλείους ἑνός. Τῶν δὲ ποδῶν οἱ μὲν ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἑνὸς δὲ τοῦ κάτω, ἢ ἐξ ἑνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο μὲν τῶν ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω. Ὅτι μὲν οὖν πούς ἐξ ἑνὸς χρόνου οὐκ ἂν εἴη, φανερόν, ἐπειδήπερ ἓν σημεῖον οὐ ποιεῖ διαίρεσιν χρόνου· ἄνευ γὰρ δι-

αιρέσεως χρόνου πούς οὐ δοκεῖ γίγνεσθαι; Τοῦ δὲ λαμβάνειν τὸν πόδα πλείω τῶν δύο σημεῖα τὰ μεγέθη τῶν ποδῶν αἰτιατέον. Οἱ γὰρ ἐλάττους τῶν ποδῶν, εὐπερίληπτον τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντες, εὐσύνοπτοί εἰσι καὶ διὰ τῶν δύο σημείων· οἱ δὲ μεγάλοι τοὐναντίον πεπόνθασι· δυσπερίληπτον γὰρ τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντες πλειόνων δέονται σημείων, ὅπως εἰς πλείω μέρη διαιρεθὲν τὸ τοῦ ὅλου ποδὸς μέγεθος εὐσυνοπτότερον γίνηται. Διατί δὲ οὐ γίνεται πλείω σημεῖα τῶν τεττάρων, οἷς ὁ πούς χρῆται κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὕστερον δειχθήσεται.»

Τὸ κοινὸν ἐξαγόμενον ἐκ τῶν δύο τούτων χωρίων, ἅτινα δὲν διαφωνοῦσιν, ἀλλ' ἀναπληροῦσιν ἄλληλα, δύναται νὰ διατυπωθῇ ὧδε: οἱ μὲν ἐλάσσονες τῶν ποδῶν ἤτοι οἱ ἀσύνθετοι (μονοποδίαι) ἔχουσι κοινῶς, ἄνευ δηλ. διακρίσεως ποδικοῦ γένους, εἰς ὃ ἕκαστος ἀνήκει, δύο σημεῖα, ἄρσιν καὶ θέσιν. Ἐκ τῶν μεγάλων δὲ ἤτοι τῶν συνθέτων ποδῶν, οἱ μὲν δακτυλικοί, τουτέστιν αἱ διποδίαι καὶ τετραποδίαι, ἔχουσιν ὡσαύτως δύο σημεῖα, ἄρσιν τε καὶ θέσιν· οἱ δὲ ἰαμβικοί, τουτέστιν αἱ τριποδίαι καὶ ἑξαποδίαι τρία, δύο ἄρσεις καὶ μίαν θέσιν, ἢ μίαν ἄρσιν καὶ δύο

θέσεις, οἱ δὲ παιωνικοὶ ἤτοι αἱ πενταποδίαι τέσσαρα, δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις.

Ἐπὶ μὲν λοιπὸν τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν εὑρίσκομεν εὐκόλως τὰ δύο σημεῖα ἤτοι τὴν ἄρσιν καὶ θέσιν, διαιροῦντες αὐτὰς εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ μὲν ἕτερον θὰ ἀποτελῇ τὴν ἄρσιν, τὸ δὲ ἕτερον τὴν θέσιν, ὥστε τὰ δύο ταῦτα σημεῖα συμπίπτουσι μετὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκόμενα μέρη· οἷον ἐπὶ τῆς τροχαϊκῆς διποδίας καὶ τετραποδίας τὰ δύο σημεῖα εἶχον ὧδε:

σημεῖον ∪ | σημεῖον ∪   σημεῖον ´– ∪ – ∪ | σημεῖον ″– ∪ – ∪ .
ἄρσις | θέσις   ἄρσις | θέσις

Ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου προτάσσεται μὲν ἡ ἄρσις, ἐπιφέρηται δὲ ἡ θέσις, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Ἀριστοξ. δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ καθηγῆται μὲν ἡ θέσις, νὰ ἕπηται δὲ ἡ ἄρσις ἤτοι ὧδε

σημεῖον ″– ∪ | ´– ∪   σημεῖον ″– ∪ – ∪ | σημεῖον ´– ∪ – ∪ .
θέσις | ἄρσις   θέσις | ἄρσις

Συμμαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ἀριστείδης λέγων ἐν σελ. 36 περὶ εἴδους τινὸς τοῦ ὀκτασήμου δακτυλικοῦ, τοῦ μείζονος καλουμένου σπονδείου ⏗ ⏗ «σπονδεῖος μείζων ἐκ τετρασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως»· πότε ὅμως ἐν τῇ σῳζομένῃ τῶν πα-

λαιῶν ποιήσει ἐπὶ τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν καθηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, ἢ τανάπαλιν, δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ γινώσκωμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν παλαιῶν μελῶν καὶ διότι οὐδαμόθεν ἀλλοθεν διδασκόμεθά τι περὶ τούτου. Ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τῶν τροχαϊκῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἰαμβικῶν τε καὶ δακτυλικῶν καὶ ἐφεξῆς λεγόμενον.

Ἐπὶ συνθέτων ὅμως ἰαμβικῶν ποδῶν, ἤτοι τῶν τριποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, τὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκόμενα μέρη, δύο ὄντα, δὲν δύνανται νὰ συμπίπτωσιν, ὡς ἐπὶ τῶν συνθέτων δακτυλικῶν, μὲ τὰ σημεῖα, τρία ταῦτα ὄντα. Ἀνάγκη λοιπὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως δύο μερῶν, δῆλον ὅτι τὸ μεῖζον, ὅπερ ἔχει διπλάσιον τοῦ ἑτέρου μέγεθος, νὰ περιέχῃ δύο σημεῖα. Εἶχον δὲ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα κατὰ τὸν Ἀριστοξ. τὴν ἑξῆς δύναμιν, ἤτοι δηλ. ἦσαν δύο ἄρσεις καὶ μία θέσις ἢ μία ἄρσις καὶ δύο θέσεις. Ταῦτα δὲ οὐδαμῶς ἄλλως πρέπει νὰ ἐννοηθῶσιν εἰμὴ ὅτι, ἓν μὲν τῶν σημείων τούτων, πάντοτε θέσις ὄν, εἶχε τὴν μεγίστην δύ-

θέσεις, οἱ δὲ παιωνικοὶ ἤτοι αἱ πενταποδίαι τέσσαρα, δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις.

Ἐπὶ μὲν λοιπὸν τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν εὑρίσκομεν εὐκόλως τὰ δύο σημεῖα ἤτοι τὴν ἄρσιν καὶ θέσιν, διαιροῦντες αὐτάς εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ μὲν ἕτερον θὰ ἀποτελῇ τὴν ἄρσιν, τὸ δὲ ἕτερον τὴν θέσιν, ὥστε τὰ δύο ταῦτα σημεῖα συμπίπτουσι μετὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκόμενα μέρη· οἷον ἐπὶ τῆς τροχαϊκῆς διποδίας καὶ τετραποδίας τὰ δύο σημεῖα εἶχον ὧδε:

σημεῖον / ἄρσις ◡ | σημεῖον / θέσις ◡ — σημεῖον ⁄ ◡ — ◡ / ἄρσις | σημεῖον ″ ◡ — ◡ / θέσις.

Ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου προτάσσεται μὲν ἡ ἄρσις, ἐπιφέρηται δὲ ἡ θέσις, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Ἀριστοξ. δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ καθηγῆται μὲν ἡ θέσις, νὰ ἕπηται δὲ ἡ ἄρσις ἤτοι ὧδε

σημεῖον ″ ◡ / θέσις | ⁄ ◡ / ἄρσις — σημεῖον ″ ◡ — ◡ / θέσις | σημεῖον ⁄ ◡ — ◡ / ἄρσις.

Συμμαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ἀριστείδης λέγων ἐν σελ. 36 περὶ εἴδους τινὸς τοῦ ὀκτασήμου δακτυλικοῦ, τοῦ μείζονος καλουμένου σπονδείου ⊔‴ ⊔′ «σπονδεῖος μείζων ἐκ τετρασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως»· πότε ὅμως ἐν τῇ σωζομένῃ τῶν παλαιῶν ποιήσει ἐπὶ τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν καθηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, ἢ τανάπαλιν, δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ γινώσκωμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν παλαιῶν μελῶν καὶ διότι οὐδαμόθεν ἄλλοθεν διδασκόμεθά τι περὶ τούτου. Ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τῶν τροχαϊκῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἰαμβικῶν τε καὶ δακτυλικῶν καὶ ἐφεξῆς λεγόμενον.

Ἐπὶ συνθέτων ὅμως ἰαμβικῶν ποδῶν, ἤτοι τῶν τριποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, τὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκόμενα μέρη, δύο ὄντα, δὲν δύνανται νὰ συμπίπτωσιν, ὡς ἐπὶ τῶν συνθέτων δακτυλικῶν, μὲ τὰ σημεῖα, τρία ταῦτα ὄντα. Ἀνάγκη λοιπὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως δύο μερῶν, δῆλον ὅτι τὸ μεῖζον, ὅπερ ἔχει διπλάσιον τοῦ ἑτέρου μέγεθος, νὰ περιέχῃ δύο σημεῖα. Εἶχον δὲ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα κατὰ τὸν Ἀριστόξ. τὴν ἑξῆς δύναμιν, ἤτοι δηλ. ἦσαν δύο ἄρσεις καὶ μία θέσις ἢ μία ἄρσις καὶ δύο θέσεις. Ταῦτα δὲ οὐδαμῶς ἄλλως πρέπει νὰ ἐννοηθῶσιν εἰμὴ ὅτι, ἓν μὲν τῶν σημείων τούτων, πάντοτε θέσις ὄν, εἶχε τὴν μεγίστην δύ-

ναμιν, ἓν δέ, πάντοτε ἄρσις ὄν, εἶχε τὴν ἐλαχίστην, ἓν δὲ μέσην τινὰ δύναμιν, ὥστε ἠδύνατο νὰ θεωρῆται καὶ λέγηται ἄρσις μὲν παραβαλλόμενον πρὸς τὴν θέσιν, θέσις δὲ παραβαλλόμενον πρὸς τὴν ἄρσιν. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη ἀποδείκνυται ἐντελῶς συμφωνοῦσα τῇ νεωτέρᾳ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν ὥσπερ καὶ τῶν συνθέτων δακτυλικῶν. Διότι, ὅπως ἡ ἀρχαία διήρει εἰς δύο ποδικοὺς χρόνους, θέσιν καὶ ἄρσιν, τοὺς δακτυλικοὺς πόδας ἀσυνθέτους τε καὶ συνθέτους, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα μουσικὴ διαιρεῖ, σημαινομένη τοὺς ἀναλόγους ἀρτίους ἢ διμερεῖς καλουμένους πόδας. Καὶ πάλιν, ὅπως ἡ ἀρχαία μουσικὴ τέχνη σημαινομένη, διήρει εἰς τρεῖς ποδικοὺς χρόνους τοὺς συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα τοὺς ἀναλόγους περιττούς, ἢ τριμερεῖς καλουμένους πόδας, σημαινομένη διαιρεῖ εἰς τρία ἴσα μέρη, ὧν τὸ μὲν προφέρεται μετὰ τῆς μεγίστης δυνάμεως (///), τὸ δὲ μετ' ἐλάσσονος (//), τὸ δὲ μετὰ ἔτι ἐλάσσονος ἤτοι μετὰ τῆς ἐλαχίστης δυνάμεως (/). Κατὰ ταῦτα

λοιπὸν οἱ παλαιοὶ τὴν τροχαϊκὴν π. χ. τριποδίαν (ἐννεάσημον ἰαμβικὸν) ἐσημαίνοντο ὧδε:

σημ. /// ‿ (θέσις) σημ. // ‿ (θέσις) σημ. / ‿ (ἄρσις) ἢ θέσις ἄρσις ἄρσις.

Ἀλλ' ὅμως ὅπως ἐπὶ τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν, ὡς εἴπομεν, ἡ τάξις τῶν σημείων ἦτο ἄλλοτε ἄλλη, ἄλλοτε δηλ. καθηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, καὶ ἄλλοτε τἀνάπαλιν, τὸν αὐτόν που λόγον πρέπει πιθανῶς νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν τριποδιῶν, τουτέστιν ὅτι ἐσημαίνοντο καὶ ὧδε: / ‿ (ἄρσις) /// ‿ (θέσις) // ‿ (θέσις). ἢ καὶ ὧδε // ‿ (θέσις) / ‿ (ἄρσις) /// ‿ (θέσις).

Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων παιωνικῶν, ἤτοι τῶν πενταποδιῶν, τὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως μέρη, δύο ὄντα καὶ ἔχοντα λόγον πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἡμιολίου, δὲν δύνανται νὰ συμπίπτωσι μὲ τὰ τέσσαρα σημεῖα, εἰς ἃ οἱ παλαιοὶ διήρουν τοὺς συνθέτους παιωνικοὺς πόδας σημαινόμενοι αὐτοὺς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι, δύο μὲν τῶν τεσσάρων σημείων ἔπιπτον ἐπὶ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ποδικῆς διαιρέσεως, δύο δὲ ἐπὶ τὸ ἕτερον. Τὴν δύναμιν τῶν σημείων τούτων ὁρίζει ὁ Ἀριστόξεν.

ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις λέγων ὅτι ἦσαν δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς περὶ Μουσικῆς σελ. 39 (πρβλ. Πλούτ. περὶ Μουσικῆς κεφ. 28 καὶ 33) περὶ τοῦ δεκασήμου παιωνικοῦ ποδός, τοῦ καλουμένου ἐ π ι β α τ ο ῦ (— — — — —) ὁμιλῶν λέγει τάδε· « ἐπιβατὸς δὲ (εἴρηται), ἐπειδὴ τέταρσι χρώμενος μέρεσιν ἐκ δυοῖν ἄρσεων καὶ δυοῖν διαφόρων θέσεων γίνεται. » Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστείδου μανθάνομεν οὐχὶ μόνον ὅ,τι ἤδη ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Ἀριστοξένου γινώσκομεν, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἄλλο τι, ὅτι αἱ δύο θέσεις ἦσαν διάφοροι, δῆλον δὲ ὅτι κατὰ τὸ μέγεθος, ὥστε αἱ ἄρσεις δὲν ἦσαν διάφοροι, ἀλλ' ὅμοιαι κατὰ τὸ μέγεθος. Τὰ τέσσαρα ἄρα σημεῖα ἦσαν δύο ὅμοιαι ἄρσεις κ̓ δύο διάφοροι θέσεις, ὧν ἡ ἑτέρα μείζων τῆς ἑτέρας. Ποία ὅμως ἦτο ἡ τάξις τῶν σημείων τούτων; ἐπὶ τίνας δηλ. πόδας τῶν πενταποδιῶν ἔπιπτον αἱ ἄρσεις καὶ ἐπὶ τίνας αἱ θέσεις; Δι' ὧν λέγει ὁ Ἀριστείδης ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ περὶ τοῦ ἐπιβατοῦ παίωνος « παίων ἐπιβατὸς ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέ-

σεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως », ὁρίζει τὴν τάξιν τῶν σημείων αὐτοῦ. Ἰστέον δὲ ὅτι ἡ φράσις τοῦ Ἀριστείδου « δύο μακρῶν θέσεων » δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι οὕτω τὰ σημεῖα γίνονται πέντε, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Ἀριστείδης λέγει εὐθὺς μετὰ ταῦτα τέσσαρα τὰ σημεῖα τοῦ ἐπιβατοῦ παίωνος. Ὤφειλε δηλ. νὰ εἴπῃ « δύο μακρῶν ἐπὶ θέσεως » ἀντὶ « δύο μακρῶν θέσεων ». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ σημεῖα τοῦ ἐπιβατοῦ παίωνος εἶχον ὧδε:

//	/	///	/
—	—	— ‿ —	—
θέσις	ἄρσις	θέσις	ἄρσις

Καὶ ὁ πούς οὗτος φαίνεται σύνθετος ὢν ἐκ δύο διακόρων ποδῶν, ἐξ ἑνὸς τετρασήμου μετρικὸν σχῆμα ἔχοντος τὸ τοῦ σπονδείου, καὶ ἐξ ἑνὸς ἑξασήμου, μετρικὸν σχῆμα ἔχοντος τὸ τοῦ Μολοσσοῦ, τουτέστιν ἐξ ἑνὸς δακτύλου καὶ ἑνὸς ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος, συνῃρημένας ἐχόντων τὰς βραχείας. Τοιοῦτος δὲ ὢν ὁ ἐπιβατὸς παίων σῴζει τὰ σημεῖα ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν, ἐξ ὧν συντέθειται, ἔχει δηλ. δύο ὁμοίας ἄρσεις καὶ δύο ἀνομοίας θέσεις. Ποτέρα ὅμως τῶν δύο θέσεων τοῦ συνθέτου ποδὸς εἶνε ἡ κυριωτέρα, ἥτις κ̓ συνάπτει ἀμφοτέρους τοὺς ἀσυνθέτους πόδας εἰς ἓν σῶμα ἤτοι εἰς ἕνα σύνθετον πόδα ἢ κῶλον;

Δῆλον ὅτι ἡ ἔχουσα τὸ μεῖζον μέγεθος, ἤτοι ἡ θέσις τοῦ δευτέρου μέρους, τοῦ Μολοσσοῦ. Οὐδαμῶς ὅμως ἀπίθανον φαίνεται ὅτι, ὡς ἐπὶ τῶν συνθέτων δακτυλικῶν ποδῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ δεκασήμου τούτου παιωνικοῦ ποδὸς ἠδύνατο καὶ τὸ ἀνάπαλιν νὰ συμβαίνῃ, νὰ καθηγῆται μὲν ὁ ἀσύνθετος πούς, ὁ ἔχων τὴν κυρίαν θέσιν ἤτοι ὁ ἑξάσημος, νὰ ἕπηται δὲ ὁ ἕτερος, ὁ τετράσημος, ὧδε:

‴ — — (θέσις) ′ — (ἄρσις) ″ — (θέσις) ′ — (ἄρσις)

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ σημασία τοῦ δεκασήμου παιωνικοῦ ποδός, οὗ τὸ ἦθος περιγράφει ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς σελ. 98 ὧδε· «τοὺς δ' ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους ἐνθουσιαστικωτέρους εἶναι συμβέβηκεν ὡς ἔφην. Τούτων δὲ ὁ ἐπιβατὸς κεκίνηται μᾶλλον, συνταράττων μὲν τῇ διπλῇ θέσει τὴν ψυχήν, εἰς ὕψος δὲ τῷ μεγέθει τῆς ἄρσεως τὴν διάνοιαν ἐξεγείρων». Διὰ τὸ ἦθος δὲ τοῦτο ἦτο χρήσιμος ἐν κεκινημένοις ὕμνοις. Οὕτω μετεχειρίσατο αὐτὸν ὁ Ὄλυμπος ἐν ἀρχῇ τοῦ φρυγιστὶ πεποιημένου νόμου τῆς Ἀθηνᾶς ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ νόμου συνέκειτο ἐκ τροχαίων (πρβλ. Πλούταρχ. περὶ Μουσικ. κεφ. 33).

Ἐκ τῆς σημασίας δὲ τοῦ δεκασήμου παιωνικοῦ εἰκάζομεν ποία ἦτο ἡ τάξις τῶν σημείων καὶ καθ' ὅλου

ἡ σημασία καὶ τῶν μειζόνων συνθέτων παιωνικῶν ποδῶν ἤτοι τῶν πενταποδιῶν. Τῆς τροχαϊκῆς π.χ. πενταποδίας ἡ σημασία εἶχεν ὧδε:

″ — ◡ (θέσις) ′ — ◡ (ἄρσις) | ‴ — ◡ — ◡ (θέσις) ′ — ◡ (ἄρσις) ἢ καὶ ὧδε ‴ — ◡ — ◡ (θέσις) ′ — ◡ (ἄρσις) | ″ — ◡ (θέσις) ′ — ◡ (ἄρσις)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ διαίρεσιν, κατὰ σχῆμα, κατ' ἀντίθεσιν καὶ κατὰ λόγον καὶ ἀλογίαν.

Αἱ τρεῖς διαφοραὶ τῶν ποδῶν, περὶ ὧν προείπομεν, τουτέστιν ἡ κατὰ γένος, ἡ κατὰ μέγεθος καὶ ἡ κατὰ σύνθεσιν, εἶνε αἱ κυριώταται καὶ οἷον ἡ μαθηματικὴ βάσις πάσης τῆς ῥυθμικῆς. Ἧττον δὲ οὐσιώδεις εἶνε αἱ λοιπαὶ τέσσαρες ποδικαὶ διαφοραί, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἥ τε κατὰ διαίρεσιν καὶ κατὰ σχῆμα, αἵτινες εἶνε εἴδη (species) τρόπον τινὰ τῆς κατὰ μέγεθος· διότι ὁ λόγος ἐν αὐταῖς εἶνε περὶ τοῦ πῶς διαφέρουσιν ἀλλήλων πόδες ἴσοι κατὰ τὸ μέγεθος, εἶτα δὲ ἡ κατ' ἀντίθεσιν καὶ τελευταία ἡ κατὰ λογον

καὶ ἀλογίαν. Λέγομεν λοιπὸν ἐφεξῆς περὶ ἑκάστης τούτων.
καὶ

α΄. περὶ τῆς διαφορᾶς κατὰ διαίρεσιν.

Περὶ μὲν λοιπὸν τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ διαίρεσιν λέγει ὁ Ἀριστ. ἐν σελ. 298 τάδε· «διαιρέσει δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων (οἱ πόδες) ὅταν τὸ αὐτὸ μέγεθος εἰς ἄνισα μέρη διαιρεθῇ ἤτοι κατὰ ἀμφότερα, κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὰ μεγέθη, ἢ κατὰ θάτερα». Καὶ κατ' ἀμφότερα μὲν ἤτοι κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μεγέθη τῶν μερῶν ἢ σημείων, διαφέρουσιν οἱ ἑξῆς πόδες ὁ δεκάσημος δακτυλικός: σημ. — ∪ ∪ ∪ σημ. — ∪ ∪ ∪
καὶ ὁ δεκάσημος παιωνικος — σημ. — σημ. — σημ. — σημ. — σημ. · Διότι ὁ μὲν ἔχει δύο μόνον σημεῖα, ὁ δὲ τέσσαρα, καὶ τοῦ μὲν τὰ σημεῖα εἶνε πεντάσημα, τοῦ δὲ τὰ μὲν τρία δίσημα, ὃν δὲ τετράσημον. Ὡσαύτως ὁ δωδεκάσημος δακτυλικός — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ (θέσις / ἄρσις) καὶ ὁ δωδεκάσημος ἰαμβικος σημ. — ∪ ∪ σημ. — ∪ ∪ σημ. — ∪ ∪ · Διότι ὁ μὲν ἔχει δύο σημεῖα ἑξάσημα, ὁ δὲ ἔχει τρία σημεῖα τετράσημα.

Κατὰ θάτερα δὲ τουτέστι κατὰ τὰ μεγέθη μόνον τῶν μερῶν ἢ σημείων οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν

διαφέρουσιν οἱ πόδες, οἷον ὁ ἑξάσημος δακτυλικός· σημ. — ∪ | σημ. — ∪ καὶ ὁ ἑξάσημος ἰαμβικός: σημ. — — | σημ. ∪ ∪ . Διότι τοῦ μὲν πρώτου ἑκάτερον σημεῖον εἶνε τρίσημον, τοῦ δὲ δευτέρου τὸ μὲν τετράσημον, τὸ δὲ δίσημον.

β΄. διαφορὰ κατὰ σχῆμα.

Κατὰ σχῆμα δὲ διαφέρουσι δύο πόδες, ὅταν τὰ αὐτὰ μέρη (σημεῖα) τοῦ αὐτοῦ μεγέθους δὲν εἶνε ὡσαύτως ἦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διῃρημένα ἢ ἐσχηματισμένα, οἷον οἱ δύο δωδεκάσημοι δακτυλικοί
α΄) — ∪ — ∪ | — ∪ — ∪ · β΄) — — ∪ ∪ | — — ∪ ∪
ἔχουσι μὲν τὸ αὐτὸ μέγεθος καὶ τὰ μέρη τοῦ ἑτέρου εἶνε ἴσα κατὰ τὰ μεγέθη, ὥστε καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῖς μέρεσι τοῦ ἑτέρου, τὰ μέρη ὅμως τοῦ Α΄ διαιροῦνται ἄλλως ἢ τὰ μέρη τοῦ Β΄, διότι τοῦ μὲν Α΄ ἑκάτερον μέρος ἢ σημεῖον διαιρεῖται κατὰ τὸν τοῦ ἴσου λόγον, τοῦ δὲ Β΄ κατὰ τὸν τοῦ διπλασίου. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ὀκτωκαιδεκασήμων ἰαμβικῶν:
Α σημ. — ∪ — ∪ σημ. — ∪ — ∪ σημ. — ∪ — ∪ ∪ σημ. — — ∪ σημ. — ∪ ∪ σημ. — — ∪ ∪

γ΄ διαφορὰ κατ' ἀντίθεσιν.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς νεωτέρας ῥυθμικῆς ἐπὶ παντὸς ποδὸς καθηγεῖται μὲν ἡ θέσις, ἔπεται δὲ ἡ ἄρσις.

Πολλάκις όμως συμβαίνει, ώστε μουσικόν τι ποίημα ή περικοπή τις αυτού να άρχηται από της άρσεως. Τότε θεωρητικώς ή άρσις αύτη χωρίζεται από της επομένης θέσεως και λαμβάνεται ως ανάκρουσις, ο δε πους άρχεται πάλιν από της θέσεως. Δήλον δε ότι τούτο θεωρητικώς μόνον γίνεται, διότι εν τη ερμηνεία του μουσικού ποιήματος η εν αρχή άρσις ουδαμώς χωρίζεται της θέσεως του επομένου ποδός. Εν τη θεωρία όμως των παλαιών ουδείς γίνεται λόγος περί τοιαύτης ανακρούσεως, διότι αύτη δεν χωρίζει την εν αρχή άρσιν της επομένης θέσεως, αλλά συμφώνως προς την πράξιν λαμβάνει την άρσιν μετά της επομένης θέσεως ως ένα πόδα, και ούτως εν τη παλαιά θεωρία αντιτίθενται δύο κατηγορίαι, άγνωστοι τη νεωτέρα ρυθμική· δύο δήλον ότι πόδες δύνανται να έχωσι τον αυτόν ποδικόν λόγον, το αυτό μέγεθος, και πάντα τάλλα τα αυτά και όμως να διαφέρωσιν αλλήλων κατά τούτο ότι, επί μεν του ετέρου καθηγείται μεν η θέσις, έπεται δε η άρσις, επί δε του ετέρου το ανάπαλιν. Την τοιαύτην λοιπόν διαφοράν των ποδών την εκ της διαφόρου τάξεως των σημείων ή ποδικών μερών καλεῖ

ο Αριστόξενος διαφοράν κατ' αντίθεσιν και ορίζει αυτήν ώδε: «αντιθέσει δε διαφέρουσιν αλλήλων (οι πόδες), οι τον άνω χρόνον προς τον κάτω αντικείμενον έχοντες. Έσται δε η διαφορά αύτη εν τοις ίσοις μεν, ανίσως δε έχουσι τον άνω χρόνον και τον κάτω τεταγμένους». Κατά την διαφοράν λοιπόν ταύτην, ήτις υπό των μετρικών καλείται αντιπάθεια, διαφέρουσιν αλλήλων οι τρίσημοι από θέσεως (τροχαίοι ή χορείοι) των τρισήμων απ' άρσεως (ιάμβων). Ωσαύτως οι τετράσημοι από θέσεως (δάκτυλοι) των τετρασήμων απ' άρσεως (αναπαίστων) και οι εξάσημοι ιαμβικοί από θέσεως (ιωνικοί από μείζονος) των εξασήμων ιαμβικών απ' άρσεως (ιωνικών απ' ελάσσονος).

Δ' διαφορά κατά λόγον και αλογίαν.

Πλην των ποδών, περί ων εν τοις έμπροσθεν είπομεν, η παλαιά ρυθμική είχε και άλλους πόδας, παντάπασιν αχρήστους εν τη νεωτέρα μουσική, ους εκάλει ἀλόγους, κατ' αντίθεσιν προς τους μνη-

μονευθέντας, οὓς ἐκάλει ῥ η τ ο ύ ς. Κατὰ κακὴν ὅμως μοῖραν τὸ μέρος τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστ. ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ποδικῆς ταύτης διαφορᾶς, ἀπώλετο, μόλις δὲ ἐκ τῶν ἀλλαχοῦ ὑπ' αὐτοῦ συντόμως λεγομένων λαμβάνομεν ἔννοιάν τινα ἀτελῆ τῶν ἀλόγων ποδῶν. Περὶ τῶν ῥ η τ ῶ ν λοιπὸν καὶ ἀλόγων ποδῶν λέγει ὁ Ἀριστόξ. ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων καθ' ὅλου μὲν ἐν σελ. 298 τάδε· «οἱ δ' ἄλογοι διαφέρουσι τῶν ῥητῶν τῷ τὸν ἄνω χρόνον πρὸς τὸν κάτω μὴ εἶναι ῥητόν·» εἰδικώτερον δὲ ἐν σελ. 293 τάδε· «ὥρισται δὲ τῶν ποδῶν ἕκαστος ἤτοι λόγῳ τινὶ ἢ ἀλογίᾳ τοιαύτῃ, ἥτις δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει ἀνὰ μέσον ἔσται· γένοιτο δ' ἂν τὸ εἰρημένον ὧδε καταφανές, εἰ ληφθείησαν δύο πόδες, ὁ μὲν ἴσον τὸ ἄνω τῷ κάτω ἔχων καὶ δίσημον ἑκάτερον, ὁ δὲ τὸ μὲν κάτω δίσημον τὸ δὲ ἄνω ἥμισυ, τρίτος δέ τις ληφθείη πούς παρὰ τούτους, τὴν μὲν βάσιν ἴσην αὐτοῖς ἀμφοτέροις ἔχων, τὴν δὲ ἄρσιν μέσον μέγεθος ἔχουσαν τῶν ἄρσεων. Ὁ γὰρ τοιοῦτος πούς ἄλογον μὲν ἕξει τὸ ἄνω πρὰς τὸ κάτω· ἔσται δ' ἡ ἀλογία μεταξὺ δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, τοῦ τε

ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου. Καλεῖται δ' οὗτος χ ο ρ ε ῖ ο ς ἄ λ ο γ ο ς». Λέγει λοιπὸν ἐνταῦθα ὁ Ἀριστόξενος ὅτι ἄλογος πούς εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει ἄλογον τὴν ἄρσιν πρὸς τὴν βάσιν, οὐχὶ ὅμως πᾶς τοιοῦτος, ἀλλὰ μόνον ὁ ἔχων τοιαύτην ἀλογίαν, ἥτις ἔσται ἀνὰ μέσον δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει· οἷον, ἐὰν ληφθῶσι δύο πόδες, ὁ μὲν ἴσην τὴν ἄρσιν τῇ βάσει ἔχων καὶ δίσημον ἑκατέραν, τουτέστιν ὁ τετράσημος δακτυλικός ἤτοι ὁ δάκτυλος, ὁ δὲ τὴν μὲν βάσιν δίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν μονόσημον, τουτέστιν ὁ τρίσημος ἰαμβικός ἤτοι ὁ τροχαῖος ἢ χορεῖος, παρὰ τούτους δὲ ληφθῇ τρίτος τις πούς τὴν μὲν βάσιν ἔχων ἴσην αὐτοῖς ἀμφοτέροις, τουτέστι δίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν μέσον μέγεθος ἔχουσαν τῶν ἄρσεων τοῦ τε δακτύλου καὶ τοῦ χορείου, τουτέστιν ἕνα πρῶτον χρόνον καὶ ἥμισυ, ὁ τοιοῦτος πούς θὰ ἔχῃ ἄλογον τὴν ἄρσιν πρὸς τὴν βάσιν, τουτέστι: 2 : 1½, ἡ δὲ ἀλογία θὰ εἶνε μεταξὺ δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου, καὶ ὁ τοιοῦτος πούς καλεῖται χ ο ρ ε ῖ ο ς ἄ λ ο γ ο ς οἷον:

πούς τετράσημος $\overset{\text{θέσ.}}{2} + \overset{\text{ἄρσ.}}{2}$) πρῶτος χρόνος

χορεῖος ἄλογος	$2+1\frac{1}{2}$	πρῶτοι χρόνοι.
πούς τρίσημος	$2+1$	

Τὸν πόδα τοῦτον, ὃν ὁ Ἀριστόξ. καλεῖ χ ο ρ ε ῖ ο ν ἄ λ ο γ ο ν, οἱ μετρικοὶ ὕστερον καλοῦσι τροχαῖον, χορεῖον οἱ πλεῖστοι λέγοντες τὸν τρίβραχυν. Καθὼς δ' ὑπάρχει ἄλογος τροχαῖος, οὕτω πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ τὸ ἀντίθετον σχῆμα, ἄλογος ἴαμβος. Καὶ τῷ ὄντι ὑπὸ τοῦ Βακχείου (περὶ Μουσικῆς σελ. 68) μνημονεύεται πούς τις συγκείμενος ἐξ ἀλόγου ἄρσεως καὶ μακρᾶς θέσεως, οἷον: ὀργή ∞. Εἰ καὶ ἐνδοιάζεται τὸ ὄνομα τοῦ ποδὸς τούτου, ὃν ὁ Βακχεῖος καλεῖ *ὄρφειον*, οὐδὲν ἧττον ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶνε βέβαιον, ὅτι δηλ. ὑπῆρχε πούς τις ἄλογος, οὕτως ἔχων πρὸς τὸν ἄλογον τροχαῖον, ὡς ὁ ῥητὸς ἴαμβος πρὸς τὸν ῥητὸν τροχαῖον. Καθὼς δὲ τὸ μετρικὸν παράδειγμα, δι' οὗ ἐκφράζεται ὁ ἄλογος ἴαμβος, ἡ λέξις: ὀργή, εἶνε σπονδεῖος, οὕτω πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι καὶ ὁ ἄλογος χορεῖος, περὶ οὗ λόγον ποιεῖται ὁ Ἀριστόξενος, ἐξεφράζετο μετρικῶς διὰ σπονδείου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔχομεν:

πόδες ῥητοί		πόδες ἄλογοι
τροχαῖος	⏗ ⏑	⏗ $\underline{a}$
ἴαμβος	⏑ ⏗	$\underline{a}$ ⏗

Σημειωτέον δὲ ὅτι, πρὸς διάκρισιν τῆς ἀλόγου μακρᾶς ἀπὸ τῆς δισήμου ῥητῆς συλλαβῆς, ἐπεγράψαμεν ὑπεράνω τοῦ μετρικοῦ σημείου αὐτῆς τὸ $\underline{a}$ (= ἄλογος).

Καὶ τοῦ τροχαίου δὲ καὶ τοῦ ἰάμβου ἡ δίσημος μακρὰ ἐπιδέχεται λύσιν. Οὕτω δὲ γεννᾶται ὁ τρίβραχυς, *χορεῖος* ὑπὸ τῶν πλείστων μετρικῶν, ὡς εἴπομεν, λεγόμενος, ὅστις ἔχει τὸν ῥυθμὸν τοῦ τροχαίου ἢ τοῦ ἰάμβου, ὅθεν καὶ τρίβραχυς ἢ χ ο ρ ε ῖ ο ς τ ρ ο χ α ι ο ε ι δ ὴ ς ἢ ἰ α μ β ο ε ι δ ὴ ς λέγεται. Καὶ τοῦ ἀλόγου δὲ τροχαίου τε καὶ ἰάμβου ἡ δίσημος μακρὰ ἐπιδέχεται λύσιν, ὅθεν γεννᾶται ὁ χ ο ρ ε ῖ ο ς τ ρ ο χ α ι ο ε ι δ ὴ ς ἄ λ ο γ ο ς ἢ χορεῖος ἰαμβοειδὴς ἄ λ ο γ ο ς, χορεῖος δηλ. οὐχὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν μεταγενεστέρων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔχομεν:

(Χορεῖος ἢ τρίβραχυς)

	Πόδες ῥητοί	Πόδες ἄλογοι
τροχαιοειδής	⏑́ ⏑ ⏑	⏑́ ⏑ $\underline{a}$
ἰαμβοειδής	⏑ ⏑́ ⏑	$\underline{a}$ ⏑́ ⏑

Ἀμφοτέρους λοιπὸν τοὺς πόδας τούτου μνημονεύει ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ἐν σελ. 59 λέγων ὡς ἑξῆς· "εἰσὶ δὲ καὶ ἄλογοι χορεῖοι δύο, ὁ μὲν ἰαμβοειδής, ὅς συνέστηκεν ἐκ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο βραχειῶν θέσεων..., ὁ δὲ τροχαιοειδὴς ἐκ δύο βραχειῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως κατ' ἀντιστροφὴν τοῦ προτέρου."

Οἱ ἄλογοι οὗτοι πόδες, οἱ ἔχοντες σχῆμα τὸ τοῦ σπονδείου, ἢ τὸ τοῦ δακτύλου καὶ ἀναπαίστου, ὡς ὀρθῶς παρετήρησε πρῶτος ὁ Boeckh, εὑρίσκονται ἐν ταῖς περιτταῖς χώραις τῶν ἰαμβικῶν καὶ ἐν ταῖς ἀρτίαις τῶν τροχαϊκῶν μέτρων, σφάλλεται ὅμως ὁ Boeckh λαμβάνων τὸ μέγεθος τῶν δύο σημείων ὡς $\frac{12}{7} : \frac{9}{7}$ = 3 (τρεῖς πρῶτοι χρόνοι), διότι ὁ Ἀριστόξενος λέγει ῥητῶς τὴν βάσιν δίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν ἐξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος χρόνου συγκειμένην· ὥστε τὸ μέγεθος τῶν δύο σημείων πρέπει νὰ ληφθῇ οὐχὶ σχετικῶς, ὡς λαμβάνει ὁ Boeckh, ἀλλ' ἀπολύτως ἤτοι ἀριθμητικῶς. Ὁ Westphal εὑρίσκει ὅτι ὁ τοιοῦτος ῥυθμὸς εἶνε φυσικός, ἐπειδὴ παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς πάντων τῶν ὀργανικῶν ὄντων, καθ' ἣν ἡ εἰσπνοὴ ἔχει πρὸς τὴν ἐκπνοὴν ὡς 2 : $1\frac{1}{2}$.

Ἡ φυσιολογία λοιπὸν γνωρίζει αὐτόν, ἂν μὴ ἡ νεωτέρα μουσικὴ τέχνη· ὥστε τὴν χρῆσιν τοιούτου ῥυθμοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ θεωρεῖ ὁ Westphal ὡς ὑποχώρησιν τῆς τέχνης εἰς τὴν φύσιν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶνε εὐφυὴς μέν, ἀπίθανος δέ. Ὁ τοιοῦτος ῥυθμὸς εἶνε ἤδη εὔχρηστος παρὰ τῷ Ἀρχιλόχῳ, ἔπειτα δὲ ἐν τῷ διαλόγῳ τῆς τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας, ἄχρηστος δὲ παρὰ τοῖς ἰαμβογράφοις καὶ σχεδὸν ἐν τοῖς τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς συστήμασι (στροφαῖς) τῆς τραγῳδίας, χρήσιμος ὅμως ἐν τοῖς ὁμοίοις τῆς κωμῳδίας.

Κατὰ θαυμαστὸν δὲ τρόπον εὑρίσκομεν τὸν ῥυθμὸν τοῦτον καὶ ἐν τοῖς ὀρχηστικοῖς μέλεσι τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως. Ἂν δὲ παρὰ τοὺς μνημονευθέντας ἀλόγους πόδας ὑπῆρχον ἐν τῇ παλαιᾷ ῥυθμικῇ καὶ ἄλλοι, οὐδὲν παρεδόθη ἡμῖν ῥητῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν θεωρητικῶν· πιθανῶς δὲ τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ παίων ὁ ἔχων σχῆμα μολοσσοῦ ἐπὶ τῶν δοχμίων·

$\frac{\acute{}}{3\frac{1}{2}}$ ´ | — $\frac{\acute{}}{5\frac{1}{2}}$ ´ (ἄλογος, ῥητὸς δὲ ∪ $\frac{\acute{}}{3}$ | — $\frac{\cup}{5}$ ´).

Ἂν δὲ ὑπάρχῃ καὶ δάκτυλος ἰσοδυναμῶν τέσσαρσι πρώτοις χρόνοις καὶ ἡμίσει ἐνδοιάζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ περιόδων.

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐξηγούμενοι τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν τῶν ποδῶν καὶ κώλων παρεβάλομεν τὰς διαιρέσεις ταύτας τοῦ ἐρρύθμου μέλους πρὸς τὰς τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἀναλόγους διαιρέσεις εἰς λέξεις καὶ κῶλα. Ἡ ἀναλογία ὅμως τοῦ ῥητορικοῦ λόγου πρὸς τὸ ἔρρυθμον μέλος προχωρεῖ ἔτι πορρωτέρω. Ἐν τῷ ῥητορικῷ δηλ. λόγῳ σπανίως συμβαίνει ὥστε τελεία τις ἔννοια νὰ ἀπαρτίζηται ἐξ ἑνὸς κώλου, συνήθως δὲ συνάπτονται ἑκάστοτε δύο ἢ καὶ πλείονα κῶλα εἰς ἀπαρτισμὸν τελείας τινὸς καὶ αὐτοτελοῦς ἐννοίας, τὸ δὲ ἔτι μεῖζον τοῦτο μέρος τοῦ λόγου, ὅπερ σύγκειται ἐκ δύο ἢ καὶ πλειόνων κώλων καλεῖται *ῥητορικὴ περίοδος*. Καὶ ἡ μὲν ἐκ δύο κώλων συγκειμένη περίοδος ἐξ ἑνὸς δηλαδὴ ἡγουμένου καὶ ἑνὸς ἑπομένου, καλεῖται δίκωλος, ἡ δὲ ἐκ τριῶν, ἑνὸς ἡγουμένου, ἑνὸς μέσου καὶ ἑνὸς ἑπομένου, τρίκωλος, ἡ δὲ ἐκ τεσσάρων τετράκωλος καὶ αἱ λοιπαὶ ἐφεξῆς. Ἡ μὲν πάλιν

δίκωλος, τρίκωλος, τετράκωλος καὶ καθόλου πᾶσα πολύκωλος περίοδος καλεῖται *σύνθετος*, ἡ δὲ ἐξ ἑνὸς συγκειμένη κώλου *ἁπλῆ* ἢ *ἀσύνθετος*. Ἐν τῇ συνθέτῳ λοιπὸν ἢ πολυκώλῳ περιόδῳ τὰ διάφορα κῶλα ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν εἶνε ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἕκαστον δηλ., ὅταν ῥητορικῶς ἐξαγγέλληται ἡ περίοδος, φυλάττει τὸν κύριον αὐτοῦ τόνον, καὶ οἱ κύριοι οὗτοι τόνοι τῶν διαφόρων κώλων δὲν ὑποτάσσονται εἰς ἕνα κυριώτερον τῶν λοιπῶν καὶ ἐπὶ πάντων δεσπόζοντα, ἀλλ' ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων διαμένοντες προφέρονται μετὰ ἴσης που δυνάμεως καὶ διαφέρουσι μόνον κατὰ τὴν τάσιν, ὁ μὲν ὀξύτερος, ὁ δὲ βαρύτερος ὤν, οἷον ἐν τῇ ἑξῆς δικώλῳ περιόδῳ «ὁ Θεὸς πάσας μὲν τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις ἐπισκοπεῖ, οὐχ ἥκιστα δὲ τὴν περὶ τοὺς γονέας εὐσέβειαν». Ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου κώλου, ὅπερ τελευτᾷ εἰς τὴν λέξιν *ἐπισκοπεῖ*, ὁ ἐμφαντικώτερος τόνος, ὅστις συνάπτει πάσας τὰς λέξεις, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ κῶλον τοῦτο, εἰς ἓν σῶμα, πίπτει ἐπὶ τὴν λέξιν *πάσας*, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἐπὶ τὴν λέξιν *γονέας*. Οἱ τόνοι τῶν δύο τούτων λέξεων προφέρονται ἐμφαντι-

κώτερον μὲν τῶν λοιπῶν λέξεων ἑκατέρου κώλου, μετὰ ἴσης δέ που δυνάμεως ἀμφότεροι, ὥστε ὁ ἕτερος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἕτερον, καὶ οὕτω διακρίνονται ἀλλήλων τὰ δύο ταῦτα κῶλα. Ἀλλ' ὅμως ἐν ᾧ ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν οἱ τόνοι οὗτοι, δὲν ἔχουσι καὶ τὴν αὐτὴν τάσιν, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος (π ά σ α ς) εἶνε ὀξύτερος τοῦ δευτέρου, ὁ δὲ δεύτερος (γ ο ν έ α ς) κατά ποσόν τι βαρύτερος τοῦ πρώτου, εἰ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἀμφότεροι σημειοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου, τοῦ ὀξέος τόνου. Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη, ἥτις εἶνε διαφορὰ μελῳδική, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ συνάψῃ ἀμφότερα τὰ κῶλα εἰς ἓν μεῖζον σῶμα, τὴν περίοδον καλουμένην. Ὁ κύριος δηλ. τόνος τοῦ πρώτου κώλου προφέρεται οὕτως, ὥστε πᾶς τις ἀκούων αὐτὸν περιμένει πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἕτερον, ἀποτελοῦντα τὴν ἀνταπόδοσιν ἢ ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνον. Ἡ διάνοια τοῦ ἀκροωμένου μένει μετέωρος καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναπαυθῇ, πρὶν ἀκούσῃ καὶ τὴν ἀντίθεσιν ἤτοι τὸ δεύτερον κῶλον, ὅπερ προφερόμενον ἔχει διάφορον τοῦ πρώτου τὴν τάσιν. Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη περὶ τὴν προφορὰν τῶν κυρίων τόνων τῶν δύο κώλων συνάπτει, ὡς εἴπομεν, αὐτὰ εἰς ἓν σῶμα. Ἂν τὸ πρῶ-

τον κῶλον ἀπετέλει καθ' ἑαυτὸ ἀσύνθετον περίοδον, οἷον· «ὁ Θεὸς ἐπισκοπεῖ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις», ἡ λέξις π ά σ α ς θὰ εἶχε μὲν ὡσαύτως τὸν κύριον τόνον, ὁ τόνος ὅμως οὗτος δὲν θὰ προεφέρετο πλέον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ περιστάσει, ὅτε τὸ κῶλον τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἡγούμενον μόνον κῶλον τῆς περιόδου, ἀλλὰ διαφόρως, πᾶς τις δὲ διαισθάνεται τὴν διαφορὰν ταύτην. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ περιόδων, αἵτινες σύγκεινται ἐκ πλειόνων τῶν δύο κώλων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὡς πρὸς μὲν τὴν διάρθρωσιν τῶν λογικῶν τόνων τὰ διάφορα τῆς ῥητορικῆς περιόδου κῶλα εἶνε ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, διότι ἕκαστον τηρεῖ τὸν ἴδιον αὐτοῦ κύριον τόνον ἀνεξάρτητον τῶν κυρίων τόνων τῶν λοιπῶν κώλων καὶ οὕτως ἕκαστον διακρίνεται τῶν ἄλλων ὡς ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς σῶμα. Ὑπὸ μελῳδικὴν ὅμως ἔποψιν οἱ κύριοι τόνοι τῶν διαφόρων κώλων ἀνταποδίδονται ἀλλήλοις καὶ οὕτως ἐξήρτηνται ἀλλήλων, ὅθεν γεννᾶται ἡ συνάφεια τῶν διαφόρων τῆς ῥητορικῆς περιόδου κώλων εἰς ἓν σῶμα τέλειον, δῆλον ὅτι τὴν περίοδον.

Ὅ,τι λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῷ ῥητορικῷ λόγῳ, ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἐρρύθμῳ μέλει. Καὶ πρῶτον μὲν σπανίως μόνον καὶ κατ᾽ ἐξαίρεσιν συμβαίνει, ὥστε μελῳδία τις νὰ ἀπαρτίζηται ἐξ ἑνὸς ῥυθμικοῦ κώλου, τουτέστιν ἓν ῥυθμικὸν κῶλον να ἀποτελῇ καθ᾽ ἑαυτὸ σῶμά τι μελῳδικὸν τέλειον καὶ αὐτοτελές, συνήθως δὲ συνδυάζονται ἑκάστοτε δύο κῶλα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τελεία τις καὶ αὐτοτελὴς μελῳδικὴ ἔννοια. Τὰ δύο δὲ ταῦτα κῶλα ἀποτελοῦσι τὰ μέλη ἑνὸς σώματος, τῆς καλουμένης μ ο υ σ ι κ ῆ ς π ε ρ ι ό δ ο υ, ὅθεν καὶ περιοδικὰ ἡ γ ο ύ μ ε ν α καὶ ἑ π ό μ ε ν α κ ῶ λ α καλοῦνται. Ἡ διάρθρωσις αὕτη τῆς μελῳδίας δύναται νὰ ἀποτυπωθῇ διὰ τοῦ ἑπομένου σχήματος, ἂν λάβωμεν τὰ κῶλα συγκείμενα ἐκ τεσσάρων ποδῶν, ὡς συμβαίνει συνήθως καὶ κανονικῶς ἐν τῇ νεωτέρᾳ Μουσικῇ:

περίοδος: κῶλον ἡγούμενον | πούς | π. | π. | π. || κῶλον ἑπόμενον | π. | π. | π. | π. ||

Καθ᾽ ἃ λοιπὸν τὸ σχῆμα τοῦτο δηλοῖ, δύο τετραποδίαι (1—4 καὶ 5—8) συνάπτονται εἰς ἓν σῶμα μελῳδικὸν ἐκφράζον αὐτοτελῆ καὶ ἀπηρτισμένην μελῳδικὴν ἔννοιαν, ὅπερ καλεῖται π ε ρ ί ο δ ο ς. Καὶ

τὸ μὲν τέλος τῆς δευτέρας τετραποδίας ἤτοι τὸ τέλος τῆς περιόδου, τουτέστιν ὁ ὄγδοος πούς, ἐμφανίζεται ὑπὸ μελῳδικὴν ἔποψιν πάντοτε σαφὲς καὶ γνώριμον καὶ καλεῖται ἀ π ό θ ε σ ι ς· ἧττον δὲ σαφὲς καὶ γνώριμον εἶνε τὸ τέλος τῆς πρώτης τετραποδίας, ἤτοι ὁ τέταρτος πούς. Ἡ μελῳδία καὶ ὁ ῥυθμὸς ἔχουσι μὲν ἐνταῦθα τομήν τινα ἢ διαίρεσιν, τὰ ἐκ τῆς διαιρέσεως ὅμως ταύτης τῆς περιόδου γινόμενα ἡμίτονα δὲν ἀποτελοῦσι καθ᾽ ἑαυτά σῶμά τι μελῳδικὸν αὐτοτελές, ὡς ἡ ὅλη περίοδος, ἀλλὰ τὸ πρῶτον μέρος ἢ κῶλον ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου καὶ τότε ἡ αἴσθησις ἡμῶν εὑρίσκει τέλος τι ἐπαρκές καὶ ἐπαναπαύεται. Καλοῦνται δὲ τὰ δύο ταῦτα μέρη τῆς περιόδου τὸ μὲν ἡ γ ο ύ μ ε ν ο ν, τὸ δὲ ἑ π ό μ ε ν ο ν κ ῶ λ ο ν. Ὡς μουσική τις ὅμως περίοδος δύναται νὰ ἀποτελῆται καὶ ἐκ τριῶν κώλων. Ἡ δὲ διάρθρωσις αὕτη τῆς μελῳδίας δύναται νὰ ἀποτυπωθῇ διὰ τοῦ ἑξῆς σχήματος:

περίοδος: κῶλον ἡγούμενον | 1 πούς | 2 π. | 3 π. | 4 π. | κῶλον μέσον | 5 π. | 6 π. | 7 π. | 8 π. | κῶλον ἑπόμενον | 9 π. | 10 π. | 11 π. | 12 π.

Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα κῶλα τῆς περιόδου ταύτης (1–4, 5–8) δὲν ἐκφράζουσιν ἀπηρτισμένην τὴν διάνοιαν τῆς μελῳδίας, ἐν τῷ ὀγδόῳ δηλ. ποδὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη τέλος τῆς μελῳδίας σαφές, ὥστε τὰ δύο ταῦτα κῶλα δὲν ἀποτελοῦσι περίοδον. Ἀπ' ἐναντίας δέ, ἂν μὲν παραλειφθῇ τὸ δεύτερον κῶλον (5–8), συναφθῇ δὲ τὸ πρῶτον καὶ τρίτον (1–4, 9–12), δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ τελεία περίοδος ἧς τὸ μὲν θὰ εἶνε τὸ ἡγούμενον, τὸ δὲ τὸ ἑπόμενον κῶλον. Ἀντὶ ὅμως τοῦ σχήματος τούτου ἡ περίοδος αὕτη ηὐξήθη καὶ δι' ἄλλου κώλου, ἐν τῷ μέσῳ κειμένου. Ἐνταῦθα λοιπὸν τὸ μὲν πρῶτον κῶλον καλεῖται ἡ γ ο ύ μ ε ν ο ν, τὸ δὲ δεύτερον μ έ σ ο ν, τὸ δὲ τρίτον ἑ π ό μ ε ν ο ν. Ἀναλόγως δὲ σχηματίζονται καὶ μείζονες περίοδοι ἀντὶ ἑνὸς πλείονα ἔχουσαι τὰ μεταξὺ τοῦ πρώτου (ἡγουμένου) καὶ τελευταίου (ἑπομένου) ἤτοι τὰ μέσα κῶλα. Καὶ ἡ μὲν μονόκωλος μουσικὴ περίοδος καλεῖται ἁπλῆ ἢ ἀσύνθετος, ἡ δὲ πολύκωλος, τουτέστιν ἡ δίκωλος, τρίκωλος καὶ ἐφ' ἑξῆς, σύνθετος· εἶτα δὲ ὡς πρὸς τὸν ῥυθμικὸν τονισμὸν τῶν τῆς πολυκώλου περιόδου κώλων συμβαίνει ὡσαύτως ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν λογικὸν τονισμὸν τῶν

τῆς ῥητορικῆς περιόδου κώλων. Καθὼς δηλ. ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου ὁ κύριος τόνος ἑκάστου κώλου εἶνε ὁμοταγὴς τοῖς κυρίοις τόνοις τῶν λοιπῶν καὶ ἀνεξάρτητος αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς περιόδου ὁ κύριος ῥυθμικὸς τόνος ἑκάστου κώλου εἶνε ὁμοταγὴς τοῖς κυρίοις τόνοις τῶν ἄλλων κώλων καὶ ἀνεξάρτητος ἀπ' αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς δικώλου π. χ. περιόδου τὰ δύο κῶλα δὲν δύνανται νὰ τονίζωνται οὕτως, ὥστε, ἐν ᾧ ἑκάτερον κῶλον ἔχει κύριον τόνον καὶ ἄλλους δευτερεύοντας, ὁ κύριος τόνος τοῦ ἑτέρου νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν κύριον τόνον τοῦ ἑτέρου, δευτερεύων ὡς πρὸς ἐκεῖνον πρωτεύοντα γενόμενος καὶ οὕτω τὰ δύο κῶλα διὰ τοῦ κυριωτέρου τούτου τονισμοῦ νὰ συνάπτωνται ῥυθμικῶς εἰς ἓν μεῖζον σῶμα, δῆλον ὅτι τὴν περίοδον. Πολλῷ δ' ὀλιγώτερον δύναται νὰ συμβαίνῃ τοῦτο, ὅταν ἡ περίοδος εἶνε τρίκωλος, τετράκωλος καὶ ἐφ' ἑξῆς, διότι ἡ δύναμις ἑνὸς ῥυθμικοῦ τόνου δὲν δύναται νὰ εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ὑποτάσσῃ εἰς ἑαυτὴν τοσούτους καὶ δευτερεύοντας τόνους καὶ οὕτω νὰ συνάπτῃ τηλικοῦτον μέγεθος, οἷον τῆς πολυκώλου

περιόδου, εἰς ἓν σῶμα. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, ὡς ἐκ τῆς διαρθρώσεως τῶν ῥυθμικῶν τόνων, δὲν ὑπάρχει συνάφεια τῶν τῆς μουσικῆς περιόδου κώλων, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου δὲν συνάπτονται εἰς ἓν σῶμα τὰ κῶλα αὐτῆς διὰ τῆς διαρθρώσεως τῶν λογικῶν τόνων. Καθὼς δὲ ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου ἡ συνάφεια κατορθοῦται διὰ τῆς μελῳδικῆς διαφορᾶς περὶ τὴν προφορὰν τῶν διαφόρων κώλων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς μελῳδικῶς μόνον συνάπτονται ἀλλήλοις καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν σῶμα τὰ διάφορα περιοδικὰ κῶλα. Ὑπὸ μελῳδικὴν δηλ. ἔποψιν τὰ διάφορα τῆς μουσικῆς περιόδου κῶλα δὲν ἐκφράζουσιν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἀπηρτισμένην τὴν διάνοιαν τῆς μελῳδίας, ὥστε νὰ εἶνε αὐτοτελῆ, ἀλλ' ἐξήρτηνται ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀναπληροῦσιν ἄλληλα, πάντα δὲ ὁμοῦ ἐκφράζουσι τελείαν τινὰ καὶ ἀπηρτισμένην μελῳδικὴν ἔννοιαν, ὅπως καὶ τὰ τῆς ῥητορικῆς περιόδου κῶλα πάντα ὁμοῦ ἐκφράζουσι τελείαν τινὰ καὶ ἀπηρτισμένην λογικὴν ἔννοιαν.

Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ὁ μελοποιὸς κατασκευάζει τὴν μελῳδίαν ἐπί τε τῶν ἀσυνθέτων καὶ τῶν

συνθέτων περιόδων; Ὁ περὶ τούτου λόγος ἀνήκει εἰς τὴν μελοποιΐαν. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ ἡ μὲν ἀπόθεσις (κατάληξις τέλος) τῶν περιόδων κατασκευάζεται ὑπὸ μελῳδικὴν ἔποψιν καθ' ὡρισμένον τινὰ τρόπον καὶ οὕτω διακρίνεται ἑκάστη περίοδος τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων ὥς τι ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς σῶμα, ὅπως καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας μελικῆς κατασκευῆς τῆς ἀποθέσεως τῶν κώλων διακρίνονται ταῦτα τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων ὥς ἴδιά τινα μελῳδικὰ σώματα· ὥσπερ δηλ. τὰ κῶλα, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι τελευτῶσιν εἰς κεφαλαιώδη τινὰ φθόγγων τοῦ συστήματος (scala), ἐφ' οὗ ἐπῳκοδόμηται τὸ μέλος, οἷος εἶνε κατὰ πρῶτον μὲν λόγον καὶ σημαντικώτατος ὁ τονικὸς φθόγγος ἢ ἡ τονική (t o n i c a), εἶτα δὲ καὶ ἡ τρίτη καὶ πέμπτη ἀπὸ τῆς τονικῆς, τουτέστιν ἡ μέση καὶ ἡ δεσπόζουσα (Ἰταλ. dominante). Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἀπόθεσις τῶν κώλων καὶ περιόδων εἶνε τοιαύτη, τὰ κῶλα πάλιν τῆς περιόδου κατασκευάζονται ὑπὸ μελικὴν ἔποψιν οὕτως, ὥστε νὰ ἔχωσιν ἀντίθετον τὴν (μελικὴν) ἀγωγήν, ἤτοι τὴν κίνησιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἢ ἐπὶ τὸ βα-

ρύ. Ὅταν δηλ. τὸ ἡγούμενον κῶλον ἔχῃ ε ὐ θ ε ῖ α ν ἀ γ ω γ ή ν, ἤτοι ἡ κίνησις τῆς φωνῆς γίνηται κατ' ἐπίτασιν ἢ ἐπὶ τὸ ὀξύ, τὸ ἑπόμενον κῶλον ἔχει ἀγωγὴν ἀ ν α κ ά μ π τ ο υ σ α ν, τουτέστιν ἡ κίνησις τῆς φωνῆς γίνεται κατ' ἄ ν ε σ ι ν ἢ ἐπὶ τὸ βαρύ, καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίθεσις περὶ τὴν ἀγωγὴν οὐ μόνον διακρίνει ἀπ' ἀλλήλων τὰ κῶλα τῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ συνάπτει ἀμφότερα εἰς ἓν σῶμα μελικόν, ἤτοι συνεπάγεται τὴν μελικὴν τῆς περιόδου συνάφειαν. Ὅ,τι δὲ συμβαίνει ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, τοῦτο συνέβαινε βεβαίως καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ. Συμμαρτυροῦσι δὲ καὶ αἱ σῳζόμεναι ἀρχαῖαι μελῳδίαι, ἤτοι αἱ ᾠδαὶ τοῦ Μεσομήδους.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, εἰ καὶ ἡ περίοδος κατὰ τὴν διάρθρωσιν τῶν ῥυθμικῶν τόνων δὲν ἀποτελεῖ ἓν σῶμα συναφὲς καὶ ἑνιαῖον, οὐδὲν ἧττον ἀποτελεῖ ἀξιόλογον σημεῖον τοῦ ῥυθμοῦ, ὅπως καὶ οἱ ποδικοὶ χρόνοι, οἱ πόδες καὶ τὰ κῶλα. Διότι ὁ ῥυθμὸς ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ῥυθμιζομένου καθ' ὡρισμένην τάξιν εἰς γνώριμα μέρη διαιρέσεως τοῦ χρόνου. Καθὼς δὲ οἱ ποδικοὶ χρόνοι, οἱ πόδες καὶ τὰ κῶλα, ἀποτελοῦσι γνώριμα μέρη

τοῦ ῥυθμοῦ, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι. Καθὼς δὲ πάλιν καθ' ὡρισμένον καὶ κανονικὸν τρόπον οἱ πόδες συντίθενται ἐκ ποδικῶν χρόνων καὶ τὰ κῶλα ἐκ ποδῶν, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι καθ' ὡρισμένον καὶ κανονικὸν τρόπον συντίθενται ἐκ κώλων. Ἡ διαίρεσις δῆλα δὴ τοῦ ὑπὸ τῆς περιόδου καταλαμβανομένου χρόνου διὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων κώλων πρέπει νὰ γίνηται εὐτάκτως καὶ κανονικῶς, ὥς που ἡ διαίρεσις ἑκάστου ποδὸς διὰ τῶν ποδικῶν αὐτοῦ χρόνων. Ἡ ἔμφυτος ἡμῖν ῥυθμικὴ αἴσθησις οὐδαμῶς θὰ ηὐχαριστεῖτο, ἂν μουσική τις περίοδος διῃρεῖτο π. χ. εἰς δύο κῶλα, τὸ μὲν ἐκ τεσσάρων, τὸ δὲ ἐκ τριῶν ποδῶν συγκείμενον· ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαιτεῖ, ὥστε τὰ κῶλα αὐτῆς νὰ εἶνε ἴσα τὸ μέγεθος ἤ, ἂν εἶνε ἄνισα, τότε ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἀνίσων τούτων κώλων νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ὡρισμένη τις τάξις. Δῆλον ἄρα διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ περίοδος ἀποτελεῖ, ὡς εἴπομεν, ἀξιόλογον μέρος τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἡ θεωρία αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν ῥυθμικήν.

Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν σχημάτων ἢ εἰδῶν τῶν περιόδων συνειθέστατον εἶνε ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ

τέχνη, όπως καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ, τὸ τῶν δικώλων περιόδων, ὡς παρατηροῦσι καὶ οἱ παλαιοὶ τεχνικοί. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ ἑκάτερον κῶλον περιέχει συνήθως τέσσαρας πόδας καί, ἂν ἡ λέξις τοῦ ποιητοῦ ἔχῃ τρεῖς μόνον πόδας, ὁ μελοποιὸς σχηματίζει κῶλα ἐκ τεσσάρων ποδῶν προστιθεὶς κενὸν χρόνον ἔχοντα μέγεθος ποδός, ὥστε ἡ ὅλη περίοδος ἔχει ὀκτὼ πόδας. Ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο τῇ νεωτέρᾳ ὅτι, καὶ ἐν αὐτῇ οἱ ἐξ ὀκτὼ ποδῶν συγκείμενοι στίχοι (περίοδοι) εἶνε συχνότατοι. Καλοῦνται δὲ ταῦτα τετράμετρα. Τοιαῦται εἶνε π.χ. αἱ ἑξῆς περίοδοι ἐκ τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν:

ἄειδε μοῦσά μοι φίλη | μολπῆς δ' ἐμῆς κατάρχου.
Αὔρη δὲ σῶν ἀπ' ἀλσέων | ἐμὰς φρένας δονείτω.
⏑ ´– ⏑ ´– ⏑ ´– ⏑ ´– | ⏑ ´– ⏑ ´– ⏑ ´– ⏑ ´–.

Τῶν περιόδων τούτων ἡ ἀπόθεσις εἶνε ἀτελὴς ἢ καταληκτική, διότι πάντες μὲν οἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου πόδες σύγκεινται ἐκ δύο συλλαβῶν, ἐν δὲ τῇ ἀποθέσει ὁ τελευταῖος πούς εἶνε ἀποτετυπωμένος διὰ μιᾶς συλλαβῆς. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ τῶν παλαιῶν ῥυθμοποιΐα καὶ μελοποιΐα συμφωνεῖ ἐντελῶς τῇ νε-

ωτέρᾳ, διότι καὶ ἐν αὐτῇ εἶνε συχνὰ τὰ τοιαῦτα καταληκτικὰ τετράμετρα, οἷον τό:

Ὁ Ὄλυμπος κι' ὁ Κίσσαβος | τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν.

Παρὰ τὰς περιόδους ὅμως ταύτας, τὰς ἐκ δύο τετραποδιῶν συγκειμένας, παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦσαν εὔχρηστοι καὶ περίοδοι ἐκ δύο τριποδιῶν συγκείμεναι, οἷον τὸ παλαιότατον τῶν ἑλληνικῶν μέτρων, τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Τὴν εἰς δύο τριποδίας διαίρεσιν δηλοῖ καὶ τὸ μέλος τῶν μεμελοποιημένων ἑξαμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν μοῦσαν:

Καλλιόπεια σοφὰ Μου|σῶν προκαθαγέτι τερπνῶν,
καὶ σοφὲ μυστοδότα, Λα|τοῦς γόνε Δάλιε Παιάν.

Ἡ συχνοτάτη δὲ χρῆσις ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει τῶν ἐκ δύο τριποδιῶν συγκειμένων περιόδων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ῥυθμὸς τῶν τοιούτων περιόδων ἦτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς οὐδὲν ἧττον σαφὴς καὶ εὔληπτος τοῦ τῶν περιόδων τῶν ἐκ δύο τετραποδιῶν συγκειμένων. Ἡ νεωτέρα ὅμως μουσικὴ σπανιώτατα σχηματίζει τοιαύτας περιόδους ἐκ δύο τριποδιῶν ἐξ ἡγουμένου καὶ ἑπομένου κώλου συγκειμένας, ὅπερ καταμαρτυρεῖ πτωχίαν τῶν νεωτέρων ῥυθμικῶν μορφῶν.

Ὡσαύτως πάνυ ἀσυνήθη καὶ σχεδόν που ἄχρηστα εἶνε ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ τὰ ἐκ πέντε ἢ ἓξ ποδῶν συγκείμενα κῶλα, ἤτοι αἱ πενταποδίαι καὶ ἑξαποδίαι, ἐν ᾧ ἡ παλαιὰ μουσικὴ συχνότατα μετεχειρίζετο τὰς ἑξαποδίας (τρίμετρα) καὶ τὰς πενταποδίας. Τὸ παλαιότατον καὶ συχνότατον ἰαμβικὸν μέτρον τῶν παλαιῶν εἶνε τὸ τρίμετρον ἢ ἡ ἑξαποδία. Καὶ ἐν τῇ προηγμένῃ λυρικῇ πάνυ συχναὶ εὑρίσκονται καὶ αἱ πενταποδίαι. Τὰ κῶλα λοιπὸν ταῦτα συνήθως εὑρίσκονται ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει καθ' ἑαυτά, ἁπλῆν ἢ ἀσύνθετον περίοδον ἀποτελοῦντα, σπανιώτερον δὲ συνάπτονται μεθ' ἑτέρων κώλων εἰς μίαν σύνθετον περίοδον ἢ εἰς ἕνα μακρότερον στίχον, οἷον συμβαίνει ἐπὶ τῶν τετραποδιῶν καὶ τριποδιῶν. Αἴτιον δὲ τούτου εἶνε ὅτι διὰ πέντε ἢ ἓξ ποδῶν εὐκολώτερον εἶνε νὰ ἐκφρασθῇ αὐτοτελής τις μελικὴ ἔννοια ἢ διὰ τεσσάρων καὶ τριῶν μόνον. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει εὑρίσκονται, ὡς καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ, καὶ τετραποδίαι καὶ τριποδίαι καθ' ἑαυτάς, μίαν δηλαδὴ ἁπλῆν ἢ ἀσύνθετον περίοδον ἀποτελοῦσαι, ὡς αἱ πενταποδίαι καὶ ἑξαποδίαι. Συχνὰ δὲ συμβαίνει τοῦτο ἐν τῷ τέλει τῶν στροφῶν καὶ παράδειγμα φέρομεν

τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν, ἔνθα μετὰ τὰ ἔμπροσθεν μνημονευθέντα δύο τετράμετρα καὶ δύο ἑξάμετρα ἐπιφέρεται τὸ ἑξῆς ἐκ τεσσάρων ποδῶν συγκείμενον κῶλον:

Εὐμενεῖς πάρεστέ μοι.

Παρὰ τὰς μονοκώλους καὶ δικώλους περιόδους ἐσχημάτιζεν ἡ παλαιὰ μουσική, ὡς καὶ ἡ νεωτέρα, καὶ μείζονας ἔτι περιόδους, οἷον τρικώλους καὶ τετρακώλους. Παραδείγματα δὲ τοιαύτης μελοποιΐας παρέχει ἡ ᾠδὴ εἰς τὸν Ἥλιον. Τετράκωλον πιθανῶς περίοδον ἀποτελεῖ καὶ ὁ δεύτερος τύπος τῶν στροφῶν καὶ ἀντιστροφῶν τοῦ τετάρτου Πυθιονίκου παρὰ Πινδάρῳ:

Σᾶμερ(Στᾶμεν) Εὐίππου βασιλῆι Κυράνας ὄφρα κωμάζοντι σὺν Ἀρκεσίλᾳ

–́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – – | –́ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – Λ

Ὁ Αὐγουστῖνος (de musica 4,17) λέγει ὅτι ἡ τετράκωλος περίοδος ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ ἦτο ἡ μεγίστη· ὡσαύτως ὁ Δημήτριος (περὶ ἑρμηνείας 16). Ἀλλ' ὅμως παρὰ Πινδάρῳ ἐν τῷ πρώτῳ Πυθιονίκῃ στίχῳ γ' εὑρίσκομεν καὶ πεντάκωλον περίοδον. Ἐν δὲ τῷ δράμα

τι ἐν τοῖς ἐξ ὁ μ ο ί ω ν καλουμένοις συστήμασι καὶ πολλῷ μείζονας περιόδους, αἵτινες σχηματίζονται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν τετραποδικῶν κώλων, ὥστε εἶνε ηὐξημένα τετράμετρα.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ περίοδοι τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης. Ἰστέον δ' ὅτι οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ δὲν μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῶν περιόδων τοὺς αὐτοὺς πάντοτε τεχνικοὺς ὅρους, ἀλλ' οἱ μὲν παλαιότεροι μετεχειρίζοντο τοὺς ἔμπροσθεν μνημονευθέντας, οἵτινες συμπίπτουσι μὲ τοὺς ὅρους, οὓς μεταχειρίζεται ἡ ῥητορικὴ ἐπὶ τῶν ἀναλόγων διαιρέσεων τοῦ πεζοῦ λόγου, ἐχορηγήθη δὲ αὐτοὺς (= ἐδανείσθη) οὐχὶ ἡ μουσικὴ θεωρία ἐκ τῆς ῥητορικῆς, ἀλλ' ἡ ῥητορική, νεωτέρα οὖσα, ἐκ τῆς παλαιοτέρας μουσικῆς θεωρίας. (πρβλ. Σουίδαν ἐν λέξει Θ ρ α σ ύ μ α χ ο ς λέγοντα τάδε: « Θρασύμαχος Χαλκηδόνιος σοφιστής, ὃς πρῶτος περίοδον καὶ κῶλον κατέδειξε καὶ τὸν νῦν ῥητορικῆς τρόπον εἰσηγήσατο »). Οἱ δὲ μετρικοὶ ὕστερον τὰς μὲν ἐλάσσονας περιόδους, αἵτινες εἶχον μέγεθος σύμμετρον κ. ἠδύναντο νὰ γράφωνται δι' ἑνὸς στίχου, οἷαι ἦσαν

αἱ μονόκωλοι καὶ αἱ δίκωλοι μάλιστα περίοδοι, ἐκάλουν κοινῶς καὶ συνήθως μ έ τ ρ α ἢ καὶ σ τ ί χ ο υ ς (v e r s u s), τὰς δὲ μείζονας περιόδους, ἤτοι τὰς ἐχούσας μέγεθος μεῖζον τοῦ μέτρου, τουτέστι τὰς τρικώλους, τετρακώλους καὶ ἐφεξῆς, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ γράφωνται δι' ἑνὸς στίχου, ὅθεν καὶ ἐν τῇ γραφῇ διηροῦντο κατὰ κῶλα, ἐγράφοντο δηλ. οὕτως, ὥστε πᾶν κῶλον νὰ ἀποτελῇ ἕνα στίχον, ἐκάλουν κυρίως π ε ρ ι ό δ ο υ ς. Τὰ κῶλα ὅμως τῶν περιόδων τούτων, αἵτινες ἀποκλειστικῶς ἦσαν χρήσιμοι ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει καὶ ἐν τοῖς μέλεσι τοῦ δράματος, καίπερ δι' ἑνὸς στίχου γραφόμενα, δὲν ἐκάλουν στίχους, ἀλλ' ἁπλῶς κῶλα, ἵνα μὴ συγχέωνται πρὸς τοὺς στίχους ἢ τὰ μέτρα, ὧν χρῆσις ἐγίνετο μάλιστα ἐν τῇ κατὰ σ τ ί χ ο ν συνθέσει τῶν ποιημάτων, ὅτε δηλ. ἐπανελαμβάνετο ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς στίχος ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος. Μέρη τινὰ τοῦ ῥυθμοῦ καλοῦσι προσέτι οἱ μετρικοὶ ἡ μ ί μ ε τ ρ α ἢ ἡ μ ι σ τ ί χ ι α. Ταῦτα ὅμως εἶνε τὰ αὐτὰ καὶ τὰ κῶλα, ἐκ τούτου οὕτως ὀνομασθέντα, διότι μέτρα ἢ στίχους ἔλεγον μάλιστα τὰς δικώλους περιόδους. Εἶτα δὲ καὶ τὸν ὅρον κ ό μ μ α μετεχειρίζοντο οἱ μετρικοί, ὥσπερ οἱ ῥήτορες, τὰ ἐλάσσονα καὶ ἐλλιπῆ κῶλα οὕτω καλοῦντες.

Πλὴν τῆς μελικῆς συναφείας, αἱ περίοδοι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ποιήσεως ἔχουσι καὶ λεκτικὴν συνάφειαν, ἥτις διακόπτεται μόνον ἐν τῷ τέλει καὶ οὕτως ἑκάστη περίοδος ἀποτελεῖ ἴδιόν τι καὶ αὐτοτελὲς σῶμα, διάφορον τῆς προηγουμένης καὶ ἑπομένης. Χαρακτηρίζουσι δὲ τὴν λεκτικὴν συνάφειαν τρία τινά, τὰ ἑξῆς:

α΄) Ἐν μὲν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου (μέτρου, στίχου) ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, αἵτινες εἶνε διάφοροι κατὰ τὰ διάφορα γένη τῆς ποιήσεως, οὐδέποτε ἐγχωρεῖ χασμῳδία μεταξὺ δύο λέξεων, ἐν τῷ τέλει ὅμως τῆς περιόδου ἐγχωρεῖ πᾶν εἶδος χασμῳδίας.

β΄) Ἐν μὲν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου τηρεῖται ἀκριβῶς ἡ ποσότης ἑκάστης συλλαβῆς, ἐν δὲ τῷ τέλει αὐτῆς ἡ ποσότης τῆς συλλαβῆς εἶνε ἀδιάφορος, ἡ τελικὴ δῆλα δὴ συλλαβὴ δύναται νὰ εἶνε μακρά, ἐν ᾧ ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτεῖ βραχεῖαν, καὶ τἀνάπαλιν. Ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ τὴν τελικὴν τῆς περιόδου (μέτρου) συλλαβὴν καλοῦσιν ἀ δ ι ά φ ο ρ ο ν καὶ ἔχουσι τὸν ἑξῆς κανόνα "παντὸς μέτρου ἀδιάφορός ἐστιν ἡ τελευταία συλλαβή, ὥστε δύνασθαι εἶναι αὐτὴν καὶ βραχεῖαν καὶ μακράν" (Ἡφαιστίων σελ. 28 Westphal).

γ΄) Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει τὸ τέλος τῆς περιόδου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τῆς ἐννοίας τοῦ λόγου ἢ τοὐλάχιστον μέ τινα στιγμήν. Ἐν τῇ παλαιᾷ ὅμως ποιήσει εἶνε μὲν συχναὶ αἱ τοιαῦται περίοδοι ἢ τὰ τοιαῦτα μέτρα, ἅπερ οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ καλοῦσιν ἀ π η ρ τ ι σ μ έ ν α, καὶ μάλιστα παρ' Ὁμήρῳ, ὅμως δὲ συχναί, εἰ μὴ συχνότεραι, εἶνε καὶ αἱ μὴ ἀπηρτισμέναι περίοδοι (μέτρα). Κατὰ τὴν παλαιὰν ῥυθμοποιΐαν ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖον τοῦτο μόνον, πᾶσα περίοδος (μέτρον, στίχος) νὰ τελευτᾷ πάντοτε εἰς τελείαν λέξιν. Ὁ κανὼν δὲ οὗτος διετυπώθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ὧδε· "πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦσθαι λέξιν". (Ἡφαιστίων ἐν σελ. 28 ἔκδοσις Westphal). Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐγκλιτικὰ λαμβάνονται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς συνδεόμενα μὲ μέρος τῆς προηγουμένης λέξεως, εἰς ἣν μεταβιβάζεται καὶ ὁ τόνος αὐτῶν, διὰ ταῦτα περίοδός τις (μέτρον τι) δύναται μὲν νὰ τελευτᾷ εἰς τὰ ἐγκλιτικὰ τε, τοι, γε, κε, πο, που, μοι, οὐχὶ ὅμως νὰ ἄρχηται ἀπ' αὐτῶν. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ ἄλλων ἐπιτακτικῶν λέξεων, οἷον τοῦ δὲ, γάρ, κ.τ.λ.π. Τὸν κανόνα τοῦτον, καθ' ὃν πᾶς στίχος τελευτᾷ εἰς τελείαν λέξιν, φυλάττει ἀπαράβατον, καὶ

ἡ νεωτέρα ποίησις, πᾶσα δὲ ἐν αὐτῇ παράβασις φαίνεται γελοία. ὅθεν καὶ ἡ ταπεινοτέρα κωμικὴ ποίησις. παραβαίνει ἐνίοτε τὸν κανόνα τοῦτον τοῦ γελοίου χάριν. Ταὐτὸ ἐποίει ποτὲ καὶ ἡ παλαιὰ κωμικὴ ποίησις, σπανιώτατα ὅμως, τοῦ γελοίου χάριν, καθάπερ ὁ Εὔπολις ἐν Βάπταις (ὄνομα κωμῳδ.) ἀποσπ. 6

ἀλλ' οὐχὶ δυνατόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἀλλὰ πρό-
βούλευμα βαστάζουσι τῆς πόλεως μέγα.

Ἐνίοτε δὲ «διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀνάγκην», ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 29, διαιρεῖται λέξις τις εἰς δύο στίχους, ὅταν ἐν τῷ ἐλεγείῳ δὲν ἐγχωρῇ κύριόν τι ὄνομα. Εἶνε δὲ τοῦτο πάντοτε ἐπίληπτον κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα. Τοιοῦτον εἶνε τὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα:

Ἦ μέγ' Ἀθηναίοισι φόως γένεθ' ἡνίκ' Ἀριστο-
γείτων Ἵππαρχον κτεῖναι καὶ Ἁρμόδιος. κλ.π.

Ἄλλην ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελεῖ ἡ καλουμένη ἐ π ι σ υ ν α λ ο ι φ ή. Καὶ συναλοιφὴ μὲν λέγεται ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων γραμματικῶν ἡ ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ ἔκθλιψις τοῦ τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως πρὸ ἄλλης ἀρχομένης

ἀπὸ φωνήεντος. Ὁ τεχνικὸς δὲ οὗτος ὅρος δηλοῖ ὅτι ἐνταῦθα δὲν συνέβαινε κυρίως ἔκθλιψις, ἀλλὰ μᾶλλον σύγκρασίς τις τῶν δύο φωνηέντων. Ὅταν ὅμως ἡ συναλοιφὴ αὕτη συμβαίνῃ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου, καλεῖται ἐπισυναλοιφὴ «διὰ τὸ ἐπισυνάπτεσθαι τὸ σύμφωνον τῷ ἑξῆς ἰάμβῳ ἤτοι τῷ στίχῳ», ὡς λέγει ὁ σχολιαστής. Τὴν ἐπισυναλοιφὴν λοιπὸν ταύτην πρῶτος καὶ κυρίως μετεχειρίσατο ὁ Σοφοκλῆς ἐν τοῖς τριμέτροις τοῦ διαλόγου, ὅθεν καὶ Σ ο φ ό κ λ ε ι ο ν ε ἶ δ ο ς κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστείωνος ἐκλήθη. Κατὰ δὲ τὸν Ἀθήναιον (β. 10 σελ. 453) χρῆσιν τῆς ἐπισυναλοιφῆς ἐποιήσατο ὁ Σοφοκλῆς κατὰ μίμησιν τοῦ Καλλίου (γραμματικὴ τραγῳδία), οἷον ἐν τῷ Οἰδίποδι Τυράννῳ 290, 134, 332, 785, 1184, 1224, Ἠλέκτρᾳ 1017. Πανταχοῦ ἐνταῦθα, καὶ βεβαίως ἐξ ἐπίτηδες, χωρίζει ὁ Σοφοκλῆς τὸν ἕκτον ἴαμβον ἀπὸ τῶν προηγουμένων διὰ στιγμῆς, ὥστε τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν δύο στίχων, οἵτινες συνάπτονται μετ' ἀλλήλων διὰ τῆς συναλοιφῆς, συνάπτονται καὶ διὰ τῆς συνεχείας τῆς ἐννοίας. Ἐν τῷ Οἰδίποδι ὅμως τῷ ἐπὶ Κολωνῷ, στίχῳ 17,

ἡ στιγμὴ δὲν χωρίζει τὸν τελευταῖον πόδα, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν διποδίαν. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει στιγμὴ ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ, στίχ. 1164. Τἀνάπαλιν δὲ ὁ Εὐριπίδης, ὅστις τὴν τοῦ Σοφοκλέους ἐπισυναλοιφὴν εὑρίσκεται μεταχειρισάμενος μόνον ἐν Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Ταύροις, στίχ. 961, φαίνεται ὅτι ἐξ ἐπίτηδες ἔστιξε μετὰ τὸν πρῶτον ἴαμβον τοῦ δευτέρου τριμέτρου, ἵνα συνάψῃ καὶ λογικῶς μετ᾽ ἀλλήλων τὰ διὰ τῆς ἐπισυναλοιφῆς ἐπισυναπτόμενα μέρη τῶν στίχων. Ὕστερον δὲ εἰσήχθη ἡ ἐπισυναλοιφὴ καὶ εἰς ἄλλα μέτρα, οἷον ὁ Καλλίμαχος μετεχειρίσατο αὐτὴν ἐν τῷ ἐπιγράμματι τῷδε:

ἥμισύ μοι ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον, ἥμισυ δ᾽ οὐκ οἶδ᾽
εἴτ᾽ Ἔρος, εἴτ᾽ Ἀΐδης ἥρπαστεν ἐκ μελέων.

Ἀλλ᾽ ὅμως ὡς κύριος τόπος τῆς ἐπισυναλοιφῆς θεωρητέος πάντοτε ὁ διάλογος τῆς τοῦ Σοφοκλέους τραγῳδίας, ἅπασα δὲ ἡ προτοῦ ποίησις ἐστερεῖτο αὐτῆς. Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν ὁ κανὼν "πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν" ἔχει πάντοτε πλῆρες κῦρος ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει, πλὴν τῆς Σοφοκλείου ἐπισυναλοιφῆς καὶ ὀλίγων τινῶν ἐξαιρέσεων διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀνάγκην ἐν τοῖς ἐλεγείοις καὶ παρὰ τοῖς

κωμικοῖς παίζουσιν. Εἰς τὴν τελείαν δὲ λέξιν ἐν τῷ τέλει τῆς περιόδου ἀρκεῖται, ὡς εἴπομεν, ἡ παλαιὰ ποίησις ἐφ᾽ ᾧ ἡ νεωτέρα προσαπαιτεῖ πάντοτε νὰ τελευτᾷ ἐν τῷ τέλει τῆς περιόδου (στίχου) καὶ ἡ ἔννοια ἤ, τοὐλάχιστον, νὰ ὑπάρχῃ στιγμή τις. Οὐ μόνον δὲ ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὸ μεθόριον τῶν κώλων θεωρεῖται ἀπαραίτητον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει νὰ ὑπάρχῃ στιγμή τις καὶ οὕτω νὰ συμπίπτωσιν αἱ ῥυθμικαὶ μὲ τὰς λογικὰς διαιρέσεις (τομή, διαίρεσις) ἢ τοὐλάχιστον, τὰ κῶλα νὰ τελευτῶσιν εἰς τελείαν λέξιν. Ἐν τῇ παλαιᾷ ὅμως ποιήσει ὁ κανὼν οὗτος δὲν τηρεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρότητος· διότι πολλὰ μέτρα, μάλιστα δὲ τὰ τεχνικώτερα τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ ἰδίᾳ τῆς χορικῆς, στεροῦνται τῆς τοιαύτης τομῆς ἢ διαιρέσεως, οὐδὲ εἰς τελείαν κἂν τελευτῶσι λέξιν τὰ κῶλα ἐν τῷ μέσῳ τῶν μέτρων ἢ περιόδων, ἀλλὰ καταλήγουσιν εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως, ὥστε μέρος μὲν αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὸ προηγούμενον, μέρος δὲ εἰς τὸ ἑπόμενον κῶλον. Οὕτως ἀγαπᾷ νὰ σχηματίζῃ μάλιστα ὁ Πίνδαρος τὰ μέτρα αὐτοῦ. Ἡ εἰρημένη διαφωνία τῶν ῥυθμικῶν καὶ λογικῶν διαιρέσεων ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει

κατά τε τὸ μέσον καὶ κατὰ τὸ τέλος τῶν περιόδων, ὅπερ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει ἤθελε φανῇ ὥς τι παρὰ φύσιν ἰδίωμα, μαρτυρεῖ μεγάλην εὐφυΐαν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων εἰς κατάληψιν τῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως, ἀφ' οὗ καὶ ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ τῆς λέξεως πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέλος ἠδύναντο νὰ ἀντιληφθῶσιν οὕτω σκοτεινῶν ποιημάτων, οἷον τῶν Πινδαρικῶν καὶ λοιπῶν χορικῶν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν μουσικὴν ἑρμηνείαν. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις διετέλεσε κυρίως μελικὴ οὖσα ποίησις καὶ ταῖς ῥυθμικαῖς διαιρέσεσιν εἶχε παρομαρτούσας τὰς μελῳδικάς, ὁ ἀκροατὴς πολλῷ εὐκολώτερον θὰ ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος, ἂν συνεφώνουν καὶ αἱ λογικαὶ διαιρέσεις πρὸς τὰς ῥυθμικὰς καὶ μελικάς. Ἀλλ' ὁ Πίνδαρος καὶ οἱ λοιποὶ χορικοὶ ποιηταὶ οὐδαμῶς, ὡς εἴπομεν, φροντίζουσι περὶ τούτου ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὴν τελείαν λέξιν ἐν τῷ τέλει τῶν περιόδων.

Ταῦτα λοιπὸν εἶνε τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν λεκτικὴν συνάφειαν τῆς περιόδου ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει, ἧς ἕνεκα δὲν δυνάμεθα νὰ διασπάσωμεν τὴν περίοδον

διαιροῦντες κατὰ κῶλα καὶ ταῦτα γράφοντες κατὰ στίχον, ὡς συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει· οἷον:

Σὲ γνωρίζ' ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
Σὲ γνωρίζ' ἀπὸ τὴν ὄψι
ποῦ μὲ βιά μετράει τὴ γῆ.

Κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὰ τέσσαρα ταῦτα κῶλα, δύο τροχαϊκὰ τετράμετρα ἀποτελοῦντα, θὰ ἐγράφοντο οὐχὶ διὰ τεσσάρων στίχων, ἀλλὰ διὰ δύο. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν δηλοῦται τὸ οὐσιῶδες τῆς κατὰ περιόδους διαιρέσεως τοῦ ὅλου ῥυθμοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ διαφορᾶς τῶν περιόδων ἢ μέτρων κατὰ γένη καὶ εἴδη.

Διορίσαντες ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καθ' ὅλου τὴν φύσιν καὶ ἔννοιαν τῶν περιόδων τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης, ἐρχόμεθα νὰ διαλάβωμεν ἑφεξῆς περὶ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν αὐτῶν, τουτέστι περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν κατὰ γένη καὶ εἴδη, κατὰ μέγεθος, κατὰ

τὴν ἀπόθεσιν ἢ κατάληξιν καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σῳζόμενα μετρικὰ τῶν παλαιῶν συγγράμματα ἀντὶ τῆς περιόδου συνήθως μεταχειρίζονται τὸν τεχνικὸν ὅρον μ έ τ ρ ο ν, τὸν ὅρον τοῦτον, εἰ καὶ ἀκριβῶς λαμβανόμενος μόνον εἶδός τι τῆς περιόδου σημαίνει, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, θὰ μεταχειριζώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς ἐπὶ πάσης περιόδου, ἐφ' ὅσον μηδεμία γεννᾶται ἐκ τούτου παρεξήγησις. Καὶ πρῶτον μὲν λέγομεν περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ γένη καὶ εἴδη.

Ἡ κατὰ γ έ ν η καὶ ε ἴ δ η διαφορὰ τῶν μέτρων γεννᾶται ἐκ τῆς κατὰ γένη καὶ εἴδη διαφορᾶς τῶν ποδῶν, ἐξ ὧν ταῦτα σύγκεινται. Καθὼς δὲ ὁ Ἀριστόξενος, οὕτω καὶ οἱ μετρικοὶ διακρίνουσι τέσσαρα γένη ἀσυνθέτων ποδῶν διαφερόντων ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος, τοὺς τρισήμους, τετρασήμους, πεντασήμους καὶ ἑξασήμους· διαφωνοῦσι δὲ πρὸς τὸν Ἀριστόξενον μόνον κατὰ τὴν τάξιν. Κατὰ τὴν διαφορὰν λοιπὸν ταύτην τῶν ποδῶν, τὴν κατὰ γένος, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συντιθέμενα μέτρα διακρίνονται εἰς τέσσαρα μ ε τ ρ ι κ ὰ γ έ ν η. Εἶτα δὲ οὐ μόνον κατὰ τὰ γένη, ἀλλὰ

καὶ κατὰ τὰ εἴδη τῶν ποδῶν συμφωνοῦσιν οἱ ῥυθμικοὶ καὶ μετρικοὶ διαφωνοῦντες μόνον κατὰ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους. Ἐπὶ ἑκάστου δηλ. ποδικοῦ γένους διακρίνει ὁ Ἀριστόξενος διάφορα ποδικὰ σχήματα διαφέροντα ἀλλήλων κατὰ τὴν τάξιν τῶν ποδικῶν χρόνων, τουτέστι τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, τὴν δὲ διαφορὰν ταύτην καλεῖ δ ι α φ ο ρ ὰ ν κ α τ' ἀ ν τ ί θ ε σ ι ν. Ὡσαύτως καὶ οἱ μετρικοὶ τὰ ποδικὰ γένη διακρίνουσιν εἰς ε ἴ δ η, τὴν δὲ διαφορὰν ταύτην τῶν ποδῶν καλοῦσιν ἀ ν τ ι π ά θ ε ι α ν. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ τρισήμου ποδικοῦ γένους ὑπάρχουσι δύο εἴδη ποδικὰ ἀντιπαθοῦντα ἀλλήλοις, ὁ τροχαῖος — ∪ καὶ ὁ ἴαμβος ∪ —, ἐπὶ δὲ τοῦ τετρασήμου ὡσαύτως δύο, ὁ δάκτυλος — ∪∪ καὶ ὁ ἀνάπαιστος ∪∪ —, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑξασήμου τρία, ὁ ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος — — ∪∪, ὁ ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος ∪∪ — — καὶ ὁ χορίαμβος — ∪∪ —. Ὁ Ἡλιόδωρος ὅμως καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ προσέθηκαν καὶ τέταρτον εἶδος τοῦ ἑξασήμου γένους, τὸν ἀ ν τ ί σ π α σ τ ο ν ∪ — — ∪, παντάπασιν ἄγνωστον ὄντα τῇ μετρικῇ ἐπιστήμῃ τῶν παλαιοτέρων καὶ καλλιτέρων χρόνων. Ἐπὶ δὲ τοῦ πεντασήμου ποδικοῦ γένους κατὰ τὴν πα-

λαιὰν παράδοσιν ὑπάρχει ἓν μόνον εἶδος, ὁ παίων ἢ ὁ κρητικὸς — ∪ —. Ὁ δὲ Ἡφαιστείων δέχεται μὲν καὶ δεύτερον εἶδος, τὸν ὑπ' αὐτοῦ καλούμενον β α κ χ ε ῖ ο ν ∪ — —, ἀπονέμει ὅμως τῷ βακχείῳ τούτῳ αὐτὸς ὁ Ἡφαιστείων σημασίαν ὑποτεταγμένην καὶ οὐδαμῶς ὁμοταγῆ τῷ παίωνι ἢ κρητικῷ. Κατὰ τὰ μνημονευθέντα λοιπὸν ὀκτὼ ποδικὰ εἴδη καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συντιθέμενα μέτρα διακρίνονται εἰς ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, ὅθεν καὶ οἱ ὀκτὼ πόδες, ἐξ ὧν σχηματίζονται τὰ ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, καλοῦνται μ ε τ ρ ι κ ο ὶ π ό δ ε ς, καθ' ὅσον μόνον ἐκ τῶν ποδῶν τούτων δύνανται νὰ ἀποτελεσθῶσιν ὁλόκληρα μέτρα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν διαλύσεων καὶ συναιρέσεων αὐτῶν, οἷον τῶν χορείων (τριβράχεων) ∪ ∪ ∪, σπονδείων — —, μολοσσῶν — — —, προκελευσμάτων ∪ ∪ ∪ ∪ καὶ λοιπῶν, πολλῷ δ' ὀλιγώτερον ἐκ τῶν ἄλλων ποδῶν, οὓς εὑρίσκομεν ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν μετρικῶν καὶ οἵτινες εἶνε ἢ συνθέσεις τῶν μετρικῶν ποδῶν ἢ καὶ ἀνύπαρκτοι καὶ ἄρρυθμοι συλλαβικοὶ σχηματισμοί. Παραλείποντες δὲ νὰ μνημονεύσωμεν αὐτοὺς ἐνταῦθα, τοῦτο μόνον λέγομεν ὅτι, ὁ μὲν Ἡφαιστείων δέχεται συμφώνως Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ (περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κεφ. 17) τέσσαρας

δισυλλάβους, ὀκτὼ τρισυλλάβους καὶ δέκα ἓξ τετρασυλλάβους πόδας. Ἄλλοι δὲ μετρικοί, ὡς ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς (ἐν τῇ μετρικῇ), ὁ Μάριος Οὐϊκτωρῖνος καὶ ὁ Διομήδης προστιθέασιν ἔτι 32 πεντασυλλάβους καὶ 64 ἑξασυλλάβους, ὥστε δέχονται 124 πόδας τοὺς πάντας! Τὰ ὀνόματα τῶν 32 πεντασυλλάβων διέσωσεν ὁ Διομήδης (Diomedes), οὐδεμία δὲ ζημία ὅτι δὲν διεσώθησαν καὶ τὰ τῶν 64 ἑξασυλλάβων, ἅτινα ἐπενοήθησαν ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς μετρικοῦ. Κατὰ τὸ σύστημα λοιπὸν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς, τὸ πρὸ τοῦ Ἡλιοδώρου, πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ ἑπόμενα μετρικὰ γένη καὶ εἴδη:

α' γένος (τρίσημον) ἔχον δύο εἴδη

1'. μέτρα τροχαϊκά.

2'. μέτρα ἰαμβικά.

β'. δεύτερον γένος (τετράσημον) ἔχον δύο εἴδη,

3'. μέτρα δακτυλικά.

4'. μέτρα ἀναπαιστικά.

γ'. τρίτον γένος (ἑξάσημον) ἔχον τρία εἴδη

5'. μέτρα ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος.

6'. μέτρα ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος.

7'. μέτρα χοριαμβικά.

δ'. τέταρτον γένος (πεντάσημον) ἔχον ἓν μόνον εἶδος.

η'. μέτρα παιωνικά

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, καθ' ἣν τὸ γένος περιέχει διάφορα εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῆς τάξεως τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, καλοῦσιν αὐτὸ οἱ μετρικοὶ ἐ π ι π λ ο κ ὴ ν ἢ σ υ γ γ έ ν ε ι α ν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετρικὸν γένος, ὅπερ περιλαμβάνει τὸ τροχαϊκὸν καὶ ἰαμβικὸν εἶδος, καλεῖται ἐ π ι π λ ο κ ὴ δ υ α δ ι κ ὴ τ ρ ί σ η μ ο ς, δυαδικὴ μὲν διότι περιέχει δύο εἴδη, τὸ τροχαϊκὸν καὶ ἰαμβικόν, τρίσημος δὲ διότι τὰ μέτρα ταῦτα σύγκεινται ἐκ ποδῶν τρισήμων. Τὸ δὲ δεύτερον μετρικὸν γένος καλεῖται ἐ π ι π λ ο κ ὴ δ υ α δ ι κ ὴ τ ε τ ρ ά σ η μ ο ς, δυαδικὴ μὲν διότι περιλαμβάνει δύο μετρικὰ εἴδη, τὸ δακτυλικὸν καὶ τὸ ἀναπαιστικόν, τετράσημος δὲ διότι τὰ εἴδη ταῦτα σύγκεινται ἐκ ποδῶν τετρασήμων. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τρίτον μετρικὸν γένος ἀποτελεῖ ἐ π ι π λ ο κ ὴ ν ἑ ξ ά σ η μ ο ν, τ ρ ι α δ ι κ ὴ ν μὲν κατὰ τὴν παλαιοτέραν μετρικὴν θεωρίαν, τετραδικὴν δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ πεντάσημον γένος κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 125 δὲν ἔχει, ὡς τὰ ἄλλα, ἐπιπλοκήν.

Συγκεφαλαιοῦμενοι λοιπὸν τὰ εἰρημένα λέγομεν ὅτι οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῶν ποδῶν διέκρινον ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, ἅτινα ἐκάλουν μ έ τ ρ α π ρ ω τ ό τ υ π α. Εἰς ταῦτα προσέθηκεν ὕστερον ὁ Ἡλιόδωρος καὶ ἔ ν α τ ο ν π ρ ω τ ό τ υ π ο ν, τὸ ἀ ν τ ι σ π α σ τ ι κ ό ν. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ διαίρεσις μέτρων τινῶν κατὰ ἀντισπάστους ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ Ἡλιοδώρου κατὰ τὸν ἀληθῆ ῥυθμικὸν λόγον, οὔτε ἡ ἀντισπαστικὴ καθόλου θεωρία ἔχει ἀλήθειάν τινα, ἀλλ' εἶναι φαῦλον ἐπινόημα τῆς μεταγενεστέρας μετρικῆς θεωρίας. Ὁ δὲ Φιλόξενος προσέθηκε καὶ δ έ κ α τ ο ν π ρ ω τ ό τ υ π ο ν τὸ π ρ ο κ ε λ ε υ σ μ α τ ι κ ό ν, ἄλλοι δὲ τὸ πυρριχιακὸν (Ἡφαιστ. σελ. 29). Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ὀκτὼ πρωτότυπα μέτρα τὰ εἰρημένα κατὰ τὸ παλαιότερον καὶ ὑγιέστερον σύστημα τῆς μετρικῆς θεωρίας. Τούτοις δὲ δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὡς ἔνατον τὸ Β α κ χ ε ι α κ ό ν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ μέγεθος.

Κατὰ μέγεθος δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων τὰ μέτρα, καθ'

ὅσον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων μονοποδιῶν ἢ διποδιῶν ἄλλα μὲν καλοῦνται δίμετρα, ἄλλα δὲ τρίμετρα, ἄλλα δὲ τετράμετρα καὶ ἐφεξῆς οὕτω. Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη ἐξήρτηται ἐκ τῆς *βάσεως* τῶν μέτρων ἤτοι ἐκ τῆς κατὰ βάσεις ῥυθμικῆς διαιρέσεως αὐτῶν, περὶ ἧς οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ συμφωνοῦντες πρὸς τὴν ῥυθμικὴν παράδοσιν ἔχουσι τὸν ἑξῆς γενικὸν κανόνα: κατὰ μονοποδίας μὲν βαίνονται ἤτοι διαιροῦνται τὰ δακτυλικά, παιωνικὰ καὶ ἀμφότερα τὰ ἰωνικὰ μέτρα, κατὰ διποδίας δὲ τὰ ἀναπαιστικά, τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικά. Οὕτω τοὐλάχιστον πρέπει νὰ διατυπωθῇ ὀρθότερον ὁ κανών, διότι οἱ μετρικοὶ λαμβάνοντες τὸν ἰωνικὸν καὶ παίωνα ὡς ἐκ δύο ἁπλῶν συγκείμενον σύνθετον πόδα ἤτοι ὡς <u>διποδίαν</u> ἢ *συζυγίαν* διατυποῦσι τὸν κανόνα ὧδε: "per monopodiam sola dactylica, per dipodiam vero cetera scandi moris est," ὡς λέγει ὁ Μ. Οὐικτωρῖνος, 70. Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος οὕτω γενικῶς διατυπούμενος, ὅπως ἀνωτέρω, καὶ διωρθωμένον διετυπώσαμεν αὐτὸν δὲν εἶνε ἀκριβής, αὐτοὶ δὲ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ δὲν παραλείπουσι νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἐλλιπές· οἷον περὶ τῶν δακτυλικῶν μέτρων λέγουσιν ὅτι τὰ ὑπερβαίνοντα τὸ μέγεθος τοῦ ἑξαμέτρου δὲν βαίνον-

ται κατὰ μονοποδίας, ἀλλὰ κατὰ διποδίας (πρβλ. σχολιαστὴν Ἡφαιστίωνος σελ. 174). Ἔπειτα δὲ συμβαίνει ὥστε ἀναπαιστικά τινα μέτρα ἀνάπαλιν νὰ βαίνωνται οὐχὶ κατὰ διποδίας, ἀλλὰ κατὰ μονοποδίας (πρβλ. Μάριον Οὐικτωρῖνον 101). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ μὲν δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικὰ μέτρα βαίνονται ὁτὲ μὲν κατὰ μονοποδίαν, ὁτὲ δὲ κατὰ διποδίαν, τὰ δὲ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κατὰ διποδίαν, τὰ δὲ παιωνικὰ καὶ ἰωνικὰ κατὰ μονοποδίαν.

Ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησι μετρικοῖς χρήσιμος ὅρος ἐπὶ τῆς κατὰ μονοποδίαν ἢ διποδίαν διαιρέσεως εἶνε: β α ί ν ε τ α ι τ ὸ μ έ τ ρ ο ν ἢ β α ί ν ο μ ε ν τ ὸ μ έ τ ρ ο ν κατὰ μονοποδίαν, κατὰ διποδίαν, σπανίως δὲ λέγεται μ ε τ ρ ε ῖ τ α ι τ ὸ μ έ τ ρ ο ν. Ἔχει δὲ ὁ ὅρος οὗτος β α ί ν ε σ θ α ι ἀρχικῶς παντάπασι ῥυθμικήν τινα σημασίαν εἰ καὶ δὲν εὑρίσκεται ἐν τοῖς σωζομένοις ἀποσπάσμασι τοῦ Ἀριστοξένου· πρβλ. σχολ. τῆς Αἰσχύλου ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 128 cc κυρίως δὲ εἶπον βαίνῃ, ῥυθμοὶ γάρ εἰσι, βαίνονται δὲ οἱ ῥυθμοί, διαιρεῖται δὲ τὰ μέτρα, οὐχὶ βαίνεται. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι β α ί ν ο μ ε ν τ ὸ μ έ τ ρ ο ν ἰσοδυναμεῖ τῷ: σημαινόμεθα τὸ μέτρον (ῥυθμόν) διὰ τῆς κρούσε-

ως τοῦ ποδὸς (σημασία). Οἱ Λατῖνοι μετρικοὶ μεταφράζουσι τὸ *βαίνεται* διὰ τοῦ scanditur. Ἀντὶ δὲ τοῦ scandi μεταχειρίζονται καὶ percuti καὶ feriri. Ἐκ τοῦ βαίνεσθαι καὶ percuti παράγονται οἱ συνώνυμοι τεχνικοὶ ὅροι βάσις καὶ percussio, οἵτινες εἶνε χρήσιμοι πρῶτον μὲν ὡς ὄνομα ἀφῃρημένον = βαίνειν, σημαίνεσθαι δεύτερον δὲ ὡς ὄνομα συγκεκριμένον = μονοποδία ἢ διποδία, καθ' ἣν βαίνεται τὸ μέτρον ἢ ὁ ῥυθμός, τουτέστιν ὁ ῥυθμικὸς χρόνος, καθ' ὃν τὸ μέτρον βαίνεται ἢ μετρεῖται. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων τούτων, ὡς μέτρου εἰς τὴν διαίρεσιν τοῦ ῥυθμοῦ λαμβανομένων, αἳ περίοδοι, ἤτοι τὰ μέτρα καλοῦνται δίμετρα, τρίμετρα, τετράμετρα κ.τ.λ.

Ὅτι δὲ αἳ ἀπὸ μονοποδίας καὶ διποδίας αὗται βάσεις ἢ percussiones τῶν μέτρων εἶνε αἱ αὐταὶ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ Ἀριστοξένου, εἰς ἃ διαιροῦνται οἱ σύνθετοι πόδες ἢ τὰ κῶλα, τοῦτο θὰ δηλωθῇ εὐθὺς ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐξετάσεως τῆς βάσεως ἤτοι ῥυθμικῆς διαιρέσεως τοῦ τετραμέτρου, διμέτρου, ἑξαμέτρου καὶ τριμέτρου

α΄ τετράμετρον

Κατὰ τοὺς μετρικοὺς μέτρα ἐξ ὀκτὼ τρισήμων ἢ τετρασήμων ποδῶν (τροχαίων, ἰάμβων, δακτύλων, ἀναπαίστων) διαιροῦνται εἰς τέσσαρας ἀπὸ διποδίας βάσεις ἢ percussiones καὶ λαμβάνουσιν, ὡς λέγουσιν οἱ Λατῖνοι μετρικοὶ quatuor pedum vel digitorum ictus· μέτρα δὲ ἐκ τεσσάρων πεντασήμων ἢ ἑξασήμων μονοποδιῶν (παιώνων, ἰωνικῶν) διαιροῦνται εἰς τέσσαρας ἀπὸ μονοποδίας βάσεις ἢ percussiones καὶ λαμβάνουσιν ἴσους ictus, ὅθεν καὶ τετράμετρα πάντα τὰ μέτρα ταῦτα καλοῦνται, καθὼς καὶ τὸ ἐξ ὀκτὼ δακτύλων συγκείμενον μέτρον. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οὐδὲν τῶν μέτρων τούτων δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα σύνθετον πόδα ἢ ἓν κῶλον, διότι ἕκαστον αὐτῶν ὑπερβαίνει τὸ ὡρισμένον μέγιστον μέγεθος τῶν συνθέτων ποδῶν. Ἕκαστον λοιπὸν τετράμετρον ἐξ ἀνάγκης σύγκειται τοὐλάχιστον ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν. Καὶ τὸ μὲν ἰαμβικὸν τετράμετρον κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν σύγκειται ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν (ῥυθμῶν) δωδεκασήμων, εἰκότως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τετράμετρα πρέπει νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κῶλα, ἑκάτερον δὲ τῶν κώλων τούτων εἶνε ἐν μὲν τῷ τροχαϊκῷ, ἰαμβικῷ, δακτυλικῷ, ἀναπαιστικῷ τετραμέτρῳ τε-

τραποδία, ἐν δὲ τῷ ἰωνικῷ καὶ παιωνικῷ τετραμέτρῳ διποδία, πανταχοῦ λοιπὸν ἐκ δύο σημείων συγκείμενος πούς σύνθετος δακτυλικός

τετράμετρον

βάσις	βάσις	βάσις	βάσις
percussio	percussio	percussio	percussio.
— ∪ — ∪	— ∪ — ∪	— ∪ — ∪	— ∪ — ∪
∪ — ∪ —	∪ — ∪ —	∪ — ∪ —	∪ — ∪ —
— ∪∪ — ∪∪	— ∪∪ — ∪∪	— ∪∪ — ∪∪	— ∪∪ — —
∪∪ — ∪∪ —	∪∪ — ∪∪ —	∪∪ — ∪∪ —	∪∪ — —
— ∪ ∪ ∪	— ∪ ∪ ∪	— ∪ ∪ ∪	— ∪ —
— — ∪ ∪	— — ∪ ∪	— — ∪ ∪	— —
∪ ∪ — —	∪ ∪ — —	∪ ∪ — —	∪ ∪ — —
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον
πούς σύνθετος δακτυλικός		πούς σύνθετος δακτυλικός.	

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι παντὸς τετραμέτρου αἱ τέσσαρες βάσεις, ἃς ἔχει κατὰ τοὺς μετρικούς, συμφωνοῦσιν ἀκριβῶς πάντοτε τοῖς τέσσαρσι σημείοις, ἅπερ ἔχει κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὸ τοιοῦτο μέγεθος.

β΄ δίμετρον.

Τὸ δὲ δίμετρον εἶνε τὸ ἥμισυ τοῦ τετραμέτρου. Κα-

τὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ποδικοῦ γένους διαιρεῖται εἰς δύο διποδικὰς ἢ μονοποδικὰς βάσεις· ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὸ τοιοῦτο μέγεθος λαμβάνει πάντοτε δύο σημεῖα.

γ΄ ἑξάμετρον.

Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ κάμνουσι λόγον περὶ δύο κατὰ μονοποδίαν βαινομένων ἑξαμέτρων μονοειδῶν, τοῦ τε δακτυλικοῦ καὶ τοῦ παιωνικοῦ. Καὶ τὸ μὲν δακτυλικὸν ἑξάμετρον ἔχει ἓξ βάσεις ἢ percussiones (πρβλ. σχολιαστ. Ἡφαιστ. σελ. 161 Victorinum σελ. 86). Καὶ ἐπὶ τοῦ παιωνικοῦ δὲ μέτρου ἕκαστος παίων ἀποτελεῖ μίαν βάσιν (Ἡλιόδωρος παρὰ τῷ σχολιαστῇ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 197), ὥστε τὸ παιωνικὸν ἑξάμετρον περιέχει ἓξ βάσεις. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οὔτε τὸ τέσσαρες καὶ εἰκοσάσημον δακτυλικόν, οὔτε τὸ τριακοντάσημον παιωνικὸν ἑξάμετρον δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα σύνθετον πόδα, ἤτοι ἓν κῶλον. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διαιρῆται εἰς πλείονας καὶ κατὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον εἰς δύο τριποδίας, τὸ μὲν δηλ. δακτυλικὸν εἰς δύο δωδεκασήμους, τὸ δὲ παιωνικὸν εἰς δύο πεντεκαιδεκασήμους συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας. Τούτοις συμφωνεῖ ἡ σῳζομένη με-

λῳδία τῶν δύο δακτυλικῶν ἑξαμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν. Ἡ τριποδία διαιρεῖται κατ' Ἀριστόξενον, ὡς σύνθετος ἰαμβικὸς πούς, εἰς τρία σημεῖα, ὥστε τὸ ὅλον ἑξάμετρον περιέχει ἓξ σημεῖα.

ἑξάμετρον.

βάσις.	βάσις	βάσις	βάσις	βάσις	βάσις
percussio	percussio	percussio	percussio	percus.	percus.
— ∪ ∪	— ∪ ∪	— ∪ ∪	— ∪ ∪	— ∪ ∪	— —
— ∪ —	— ∪ —	— ∪ —	— ∪ —	— ∪ —	— —
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον

πούς σύνθετος ἰαμβικός || πούς σύνθετος ἰαμβικός.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἑξαμέτρων αἱ βάσεις ἢ percussiones τῶν μετρικῶν συμπίπτουσιν ἀκριβῶς τοῖς σημείοις τοῦ Ἀριστοξένου.

δ'. τρίμετρον.

Τὸ μὲν ἰαμβικὸν τρίμετρον ἔχει τρεῖς διποδικὰς βάσεις ἢ percussiones, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, οἷον· ὁ Marius Victorinus σελ. 167 καὶ 170, ὁ Diomedes σελ. 479 "feritur combinatis pedibus ter". Τὸ αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τοῦ σπανίου τροχαϊκοῦ τριμέτρου. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τό τε ἰαμ-

βικὸν καὶ τὸ τροχαϊκὸν τρίμετρον δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα σύνθετον ἰαμβικὸν πόδα ὀκτωκαιδεκάσημον, ὅστις εἶνε καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἰαμβικῶν ποδῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ διαιρεῖται εἰς τρία σημεῖα. Τὸ δὲ δακτυλικὸν καὶ ἰωνικὸν (ἀπ' ἐλάσσονος) τρίμετρον κατὰ τὸν γενικὸν κανόνα τῶν μετρικῶν βαίνεται κατὰ μονοποδίαν, ὥστε περιέχει τρεῖς μονοποδικὰς βάσεις. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἀμφότερα τὰ μεγέθη ταῦτα δύνανται νὰ ἀποτελῶσι συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας, τὸ μὲν δακτυλικὸν τρίμετρον ἰαμβικὸν δωδεκάσημον, τὸ δὲ ἰωνικὸν ἰαμβικὸν ὀκτωκαιδεκάσημον, καὶ ὡς τοιαῦτα ἔχουσι τρία σημεῖα. Παιωνικὰ δὲ τρίμετρα δὲν μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὅπως δὲν μνημονεύονται καὶ ἰωνικὰ τρίμετρα ἀπὸ μείζονος.

τρίμετρον

βάσις	βάσις	βάσις
percussio	percussio	percussio
∪ — ∪ —	∪ — ∪ —	∪ — ∪ —
— ∪ — ∪	— ∪ — ∪	— ∪ —
— ∪ ∪ — ∪ ∪	— ∪ ∪ — ∪ ∪	—
∪ ∪ — —	∪ ∪ — —	∪ ∪ —
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον (κατ' Ἀριστ.)

πούς σύνθετος ἰαμβικός.

Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων συνάγεται ὡς βέβαιον συμπέρασμα, ὅτι αἱ μονοποδικαὶ ἢ διποδικαὶ βάσεις ἢ percussiones τῶν μέτρων κατὰ τοὺς μετρικοὺς συμπίπτουσιν ἀκριβῶς τοῖς μονοποδικοῖς ἢ διποδικοῖς σημείοις, εἰς ἃ διαιροῦνται κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὰ κῶλα ἢ οἱ σύνθετοι πόδες. Τῆς ταὐτότητος δὲ ταύτης ἀποδειχθείσης, δυνάμεθα καὶ τἀνάπαλιν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων, ἃς οἱ μετρικοὶ λέγουσιν ὅτι ἔχει μέτρον τι νὰ συμπεράνωμεν ἂν τὸ μέτρον τοῦτο σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἢ ἐκ πλειόνων κώλων. Οἱ προγενέστεροι μετρικοὶ ἐνόμιζον π. χ. ὅτι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον σύγκειται ἐκ τριῶν κώλων διποδικῶν. Ἀφοῦ ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι αἱ βάσεις τῶν μετρικῶν συμπίπτουσι τοῖς μονοποδικοῖς ἢ διποδικοῖς σημείοις τοῦ Ἀριστοξένου, ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἐπειδὴ σύγκειται ἐκ τριῶν βάσεων, ἤ, ὅπερ ταὐτό, ἐπειδὴ εἶνε τρίμετρον, ἀποτελεῖ ἓν κῶλον διαιρούμενον εἰς τρία διποδικὰ σημεῖα. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον δυνάμεθα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων τοῦ ἰαμβικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου, τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ λοιπῶν νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων κώλων. Ἀλλ' ὅμως ὡς πρὸς τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς

πανταχοῦ νὰ πιστεύωμεν τοῖς μετρικοῖς, ὅταν μέτρον τι καλῶσι „δίμετρον, τετράμετρον κ.τ.λ. καὶ οὕτω προσποιῶσιν αὐτῷ ὡρισμένον τινὰ ἀριθμὸν βάσεων. Τοῦτο π.χ. συμβαίνει ἐπὶ τῶν πλείστων δακτυλικῶν ἢ ἀναπαιστικῶν μέτρων, ἅτινα ὁρίζοντες οἱ μετρικοὶ ὡς δίμετρα, τρίμετρα, τετράμετρα, πολλαχῶς διαφωνοῦσιν ἀλλήλοις. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ᾧ κατὰ τὰ ἄλλα συμφωνοῦσιν οἱ μετρικοὶ τῷ Ἀριστοξένῳ, διαφωνοῦσιν αὐτῷ μόνον κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἐκ πέντε μονοποδιῶν συγκειμένων μέτρων. Ταῦτα κατὰ μὲν τοὺς μετρικοὺς εἶνε πεντάμετρα, ὥστε περιέχουσι πέντε μονοποδικὰς βάσεις, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστόξενον διαιροῦνται εἰς τέσσαρα σημεῖα, ἓν μὲν διποδικόν, τρία δὲ μονοποδικά. Προσέτι σημειωτέον ὅτι οἱ μὲν μετρικοὶ τὰς ἔν τινι μέτρῳ περιεχομένας βάσεις ἢ percussiones λαμβάνουσιν ὡς ὁμοταγεῖς, τοὐλάχιστον δὲν λέγουσι τὸ ἐναντίον, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ῥυθμοῦ διεκρίνοντο ἀλλήλων αἱ βάσεις, ἐκ δύο π. χ. βάσεων ἡ ἑτέρα προεφέρετο ἐμφαντικώτερον τῆς ἑτέρας· ἡ διδασκαλία ὅμως τοῦ Ἀριστοξένου ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε πληρεστέρα, διότι τὰ σημεῖα (=βάσεις) τῶν συνθέτων ποδῶν διακρίνει εἰς βάσεις (=θέσεις) καὶ ἄρσεις, ὧν αἱ πρῶται προεφέροντο, ὡς εἰκός, ἐμφαντικώτερον τῶν δευτέρων, ἢ

διάκρισις δὲ αὕτη ἐδηλοῦτο καὶ διὰ τῆς σημασίας, ἥτις ἐγίνετο ἤτοι χάριν τῆς ὄψεως διὰ τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως τῆς χειρός, ἢ χάριν τῆς ἀκοῆς διὰ τοῦ ἀσθενεστέρου ἢ δυνατωτέρου ψόφου τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Περὶ διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἢ κατάληψιν.

Τὸ τέλος τῶν μέτρων καλεῖται ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἀ π ό θ ε σ ι ς (depositio). Εἶνε δὲ ὁ ὅρος οὗτος βεβαίως πάνυ παλαιός. Καταχρηστικῶς δὲ ἀντὶ τῆς ἀποθέσεως λέγεται καὶ κ α τ ά λ η ξ ι ς. (Πρβ.λ. σχολιαστὴν Ἡφαιστίωνος 26) «ἰστέον ὅτι τὸ αὐτό ἐστιν ἀπόθεσις καὶ κατάληξις· καὶ γενικόν ἐστιν ἀντὶ τοῦ *ἀπόθεσις* καὶ εἰδικὸν ἀντὶ τοῦ *ἐλάττωσις*.» Τεσσάρων λοιπὸν οὐσῶν τῶν ἀποθέσεων τῶν μέτρων, τῆς τε ἀκαταλήκτου καὶ τῆς καταληκτικῆς καὶ τῆς βραχυκαταλήκτου καὶ τῆς ὑπερκαταλήκτου, ἐντεῦθεν καὶ τὰ μέτρα εἶνε ἤτοι ἀκατάληκτα ἢ καταληκτικὰ ἢ βραχυκατάληκτα ἢ ὑπερκατάληκτα.

α΄. μέτρα ἀκατάληκτα.

Καὶ ἀ κ α τ ά λ η κ τ α μὲν λέγονται ὅσα ἔχουσιν

ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ τελευταίου ποδὸς ἀποτετυπωμένον διὰ συλλαβῶν, ἤ, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 26 «ἀκατάληκτα καλεῖται μέτρα ὅσα τὸν τελευταῖον πόδα ὁλόκληρον ἔχει». Ὁ ὅρος ὁλόκληρος εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ ῥυθμικῇ τοῦ Ἀριστείδου σελ. 40 καὶ 97, ὅστις πρὸς τοὺς ὁλοκλήρους πόδας ἀντιτίθησι τοὺς πόδας τοὺς ἔχοντας χ ρ ό ν ο ν κ ε ν ό ν (λεῖμμα ἢ πρόσθεσιν). Ἰστέον δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν ἀκαταλήκτων δακτυλικῶν, παιωνικῶν καὶ ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος μέτρων αἱ δύο βραχεῖαι τῆς τελευταίας ἄρσεως κανονικῶς συναιροῦνται εἰς μίαν δίσημον μακρὰν «σεμνότητος ἕνεκεν» ὡς λέγει ὁ Ἀριστείδης ἐν σελ. 50. Ἐπειδὴ δὲ παντὸς μέτρου ἡ τελικὴ συλλαβὴ ἦτο ἀδιάφορος, ἡ δίσημος αὕτη μακρὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτυπωθῇ καὶ διὰ μιᾶς βραχείας, ὡς τἀνάπαλιν ἡ μονόσημος βραχεῖα τοῦ τελικοῦ τροχαίου ἐπὶ τῶν τροχαϊκῶν μέτρων ἠδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ δι᾽ ἀλόγου μακρᾶς, ἐχούσης μέγεθος ἑνὸς χρόνου καὶ ἡμίσεος. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τελικὴ μακρὰ τῆς θέσεως τοῦ τελευταίου ποδὸς τῶν ἰαμβικῶν, ἀναπαιστικῶν καὶ ἰωνικῶν ἀπ᾽ ἐλάσσονος μέτρων διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἤτοι διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον ἠδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ δι᾽ ἀλόγου βραχείας ἐχού-

σης τὸ τῆς μακρᾶς ῥυθμικὸν μέγεθος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀκατάληκτος ἀπόθεσις τῶν τε ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένων μέτρων λαμβάνει τὰ σχήματα τάδε:

μέτρα δακτυλικὰ .... –́ ∪ ∪ – ⏓
» » παιωνικὰ .... –́ ∪ ∪ ∪ –́ ∪ ⏓
» » ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος .... – – ∪ ∪ –́ – ⏓
» » τροχαϊκὰ .... –́ ∪ –́ ∪̄
» » ἰαμβικὰ .... ∪ –́ ∪ ⏓́
» » ἀναπαιστικὰ .... ∪ ∪ –́ ∪ ∪ ⏓
» » ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος ..... ∪ ∪ –́ – ∪ ∪ –́ ⏓́

Καὶ τὰ μὲν ἀκατάληκτα τροχαϊκὰ καὶ ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος μέτρα ἦσαν ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει σπανιώτατα. Τοὐναντίον δὲ λίαν συχνὰ ἦσαν τὰ ἀκατάληκτα παιωνικὰ καὶ δακτυλικὰ μέτρα, οἷα τὰ παιωνικὰ μὲν τετράμετρα καὶ πεντάμετρα (Θεοπόμπεια), τὰ δακτυλικὰ δὲ ἑξάμετρα (ἔπη) καὶ δίμετρα ἐκ τεσσάρων δακτύλων (Ἀρχιλόχεια) καὶ τετράμετρα ἐξ ὀκτὼ δακτύλων (Στησιχόρεια)· προσέτι δὲ καὶ τὰ πεντάμετρα (Στησιχόρεια ἢ καὶ Σιμμίεια). Τὰ δακτυλικὰ ταῦτα μέτρα οὐχὶ ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ πάντων σχεδὸν

τῶν ἄλλων παλαιῶν μετρικῶν λαμβάνονται ὡς καταληκτικὰ καὶ καλοῦνται καταληκτικὰ εἰς δισύλλαβον. Διότι ὁ τελικὸς πούς τῶν μέτρων τούτων εἶνε ὁλόκληρος καὶ οὐχὶ μεμειωμένος, ἂν δὲ ἀντὶ τοῦ σπονδείου διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον ὑπάρχῃ τροχαῖος, οὐδὲν τοῦτο βλάπτει, διότι ἡ ἀδιάφορος αὕτη βραχεῖα ἔχει μέγεθος ῥυθμικὸν τὸ τῆς μακρᾶς καὶ οὐδεμία ἀνάγκη νὰ ἐννοηθῇ λεῖμμα, ἤτοι κενὸς χρόνος μονόσημος. Τὰ δὲ ἀκατάληκτα ἀναπαιστικὰ μέτρα ἦσαν σπανιώτατα. Πολλῷ δὲ συχνότερα τὰ ἀκατάληκτα ἰαμβικὰ μέτρα, οἷα μάλιστα τὰ τρίμετρα καὶ τετράμετρα, ἧττον δὲ συχνὰ τὰ δίμετρα. Τὰ δὲ ἀκακτα ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος μέτρα ἦσαν πολλῷ σπανιώτερα μέτρα τῶν καταληκτικῶν, οἷα τὰ τετράμετρα, τρίμετρα καὶ δίμετρα.

β' μέτρα καταληκτικά.

Καταληκτικὰ δὲ καλοῦνται κατὰ Ἡφαιστίωνα σελ. 27 τὰ μέτρα «ὅσα μεμειωμένον ἔχει τὸν τελευταῖον πόδα». Ὁ δὲ Ἀριστείδης ἐν τῇ μετρικῇ ἐν σελ. 50 λέγει «καταληκτικὰ ὅσα συλλαβὴν ἀφαιρεῖ τοῦ τελευταίου ποδὸς σεμνότητος ἕνεκεν τῆς μακροτέρας καταλήξεως».

Καί τῶν μέν ἀπό τῆς θέσεως ἀρχομένων καταληκτικῶν μέτρων λτίπει ἐν τῇ ἀποθέσει ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδός, ἥτις ἀναπληροῦται διά τῆς προσθήκης τοῦ ἀναλόγου κενοῦ χρόνου, ἐν μέν τοῖς τροχαϊκοῖς τοῦ μονοσήμου λτίμματος (Λ.), ἐν δέ τοῖς λοιποῖς τῆς δισήμου προσθέσεως (Λ̄) καί οὕτω τό ῥυθμικόν μέγεθος τοῦ καταληκτικοῦ ποδός τῆς ἀποθέσεως ἐξισοῦται τοῖς προηγουμένοις ὁλοκλήροις ποσί

Καταληκτικά τροχαϊκά .... –́ ⏑ ⏓ Λ

" " " δακτυλικά .... –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ Λ̄

" " " ἰωνικά ἀπό μείζονος –́ – ⏑ ⏑ – ⏓ Λ̄

" " " παιωνικά .... –́ ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ Λ̄.

Ἐκ δέ τῶν ἀπ' ἄρσεως ἀρχομένων καταληκτικῶν μέτρων τῶν μέν ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἡ ἀπόθεσις εἶνε ἐλλειπής κατά τήν δευτέραν μακράν τῆς θέσεως, ἥτις ἀναπληροῦται διά κενοῦ δισήμου χρόνου, ἤτοι δισήμου προσθέσεως

Ἀκατάληκτ. ἰων. ἀπ' ἐλάσσονος ... ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

Καταληκτικά " " " " ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ ⏓́ Λ̄.

Ἀλλοία εἶνε ἡ ἀπόθεσις τῶν καταληκτικῶν ἰαμβικῶν καί ἀναπαιστικῶν μέτρων, ἅτινα μετά τήν τελευταίαν

ὁλόκληρον μονοποδίαν ἔχουσι καί μίαν συλλαβήν ὁτέ μέν μακράν, ὁτέ δέ βραχεῖαν ὡς πόδα μεμειωμένον

⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏓

⏑ –, ⏑ –, ⏑ –, ⏓ .

Τήν συλλαβήν ταύτην ἠδύνατό τις νά ἐκλάβῃ ὡς τήν ἄρσιν τοῦ τελευταίου ποδός, ὥστε νά λείπῃ ἡ θέσις, νά ἀναπληρῶται δέ αὕτη διά κενοῦ χρόνου δισήμου. Καί τῷ ὄντι οὕτως ἐξελαμβάνετο πρότερον ἡ καταληκτική ἀπόθεσις τῶν μέτρων τούτων. Ἐκ τῶν μεμελοποιημένων ὅμως καταληκτικῶν ἰαμβικῶν τετραμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τήν Μοῦσαν καί τῶν καταληκτικῶν ἀναπαιστικῶν τετραποδιῶν τοῦ ὕμνου εἰς Νέμεσιν καί Ἥλιον, ὧν τό μέλος σῴζεται παρασεσημασμένον, γίνεται καταφανές ὅτι ἡ τελευταία συλλαβή δέν εἶνε ἄρσις, ἀλλά θέσις, τό δέ ἐλλεῖπον μέρος δέν εἶνε ἡ θέσις, ἀλλ' ἡ ἄρσις τοῦ μεμειωμένου ποδός, αὕτη δέ ἀναπληροῦται οὐχί διά κενοῦ χρόνου, ἀλλά διά τῆς παρεκτάσεως τῆς θέσεως τοῦ προηγουμένου ὁλοκλήρου ποδός ὧδε:

ἀκατάληκτα ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑

καταληκτικά ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ –́

ἀκατάληκτ. ἀναπαιστ. ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́

καταληκτικά " " ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ –

γ′ βραχυκατάληκτα.

Τὰ δὲ βραχυκατάληκτα μέτρα ὑπὸ μὲν τοῦ Ἡφαιστ. ἐν σελ. 27 ὁρίζονται ὧδε: "βραχυκατάληκτα ὅσα ἀπὸ διποδίας ἐπὶ τέλους ὅλῳ ποδὶ μεμείωται", ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστείδου ἐν σελ. 50 ὧδε "βραχυκατάληκτα, οἷς ποὺς δισύλλαβος ἐλλείπει". Βραχυκατάληκτα λοιπὸν μέτρα ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν ὅσα βαινόμενα κατὰ διποδίαν ἐν τῇ τελευταίᾳ βάσει ἀντὶ διποδίας εἶχον μονοποδίαν, ὥστε ἦσαν μεμειωμένα ὅλῳ ποδί. Τὴν βραχυκατάληξιν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἡμαρτημένως ἐξέτεινον καὶ εἰς τὰ ἰωνικὰ καὶ παιωνικὰ μέτρα οὐχὶ ὀρθῶς λαμβάνοντες ὡς συνθέτους πόδας καὶ τοὺς ἑξασήμους ἰωνικοὺς καὶ τοὺς πεντασήμους παιωνικούς. Ὀρθότερον δὲ περιοριστέον αὐτὴν εἰς μόνον τὰ ἰαμβικά, τροχαϊκά, ἀναπαιστικὰ καὶ δακτυλικὰ μέτρα, ἐξ ὧν εὑρίσκομεν ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει χρήσιμα δίμετρά τε καὶ τρίμετρα καὶ τετράμετρα βραχυκατάληκτα. Ἐν τοῖς μέτροις τούτοις τὰ βραχυκατάληκτα κῶλα ἐμφανίζονται ὡς τριποδίαι καὶ πενταποδίαι ἀντὶ τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, ἡ δὲ ἀναπλήρωσις τοῦ ἐλ-

λείποντος ποδὸς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐγίνετο εἴτε διὰ προσθήκης κενοῦ χρόνου, ἔχοντος μέγεθος ὅλου ποδός, τοῦ ἐλλείποντος, ἢ καὶ διὰ παρεκτάσεως τῆς προτελευταίας συλλαβῆς. Οἷον τοῦ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καλουμένου βραχυκαταλήκτου τετραμέτρου:

οὐδ' Ἀμειψίαν ὁρᾶτε | πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑμῖν

τὸ δεύτερον βραχυκατάληκτον κῶλον ἀναπληροῦται, τουτέστιν ἀπὸ τριποδίας μεταβάλλεται εἰς τετραποδίαν, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ ῥυθμός, ἤτοι ὧδε:

–́ ◡ –́ ◡ –́ ◡ ⊔́

πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑμῖν ἢ ὧδε

–́ ◡ –́ ◡ ⊔ –́ Λ

πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑ–μῖν.

Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Πότε ὅμως οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο τὸν ἕτερον καὶ πότε τὸν ἕτερον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ ῥυθμοῦ τρόπον, ἀδυνατοῦμεν νὰ γινώσκωμεν ἡμεῖς νῦν ἀκριβῶς. Ὡσαύτως ἀδυνατοῦμεν πάντοτε ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν πότε μέγεθός τι ἐκ τριῶν ἢ πέντε τρισήμων ἢ τετρασήμων ποδῶν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς ἀκατάληκτος τριποδία ἢ πενταποδία (ποὺς σύνθετος ἰαμβικός, ποὺς σύνθετος παιωνικός) καὶ πότε ὡς βραχυ-

κατάληκτος τετραποδία καὶ ἑξαποδία. Τούτου κριτήριον οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ἢ τὰς ἐκ τῆς εὐρυθμίας ἐνδείξεις, ἀλλ' αὗται πολλαχοῦ ἐλλείπουσι παντάπασιν. Ἐκ τούτου ὅμως οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν παραδιδομένην ταύτην κατηγορίαν τῶν μέτρων, τοὐναντίον ἡ τοιαύτη βραχυκατάληξις εἶνε παντάπασι φυσική, ὅπως καὶ ἡ κατάληξις. Τοιαύτην βραχυκατάληξιν μετεχειρίζετο καὶ ἡ Βυζαντιακὴ ᾠδικὴ μουσική, παράδειγμα δὲ φέρομεν τὸ βραχυκατάληκτον τετράμετρον:

υ – υ – υ – υ – | υ – υ ⊥ ⊥ –

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ | τὰ νικητήρια.

δʹ. ὑπερκατάληκτα.

Ἐκτὸς τῶν καταληκτικῶν καὶ βραχυκαταλήκτων ἐποίουν οἱ παλαιοὶ προσέτι καὶ ὑπερκατάληκτα μέτρα· εἶνε δὲ καθ' ὅλου ὑπερκατάληκτα μέτρα, ὅσα ἐν τῇ ἀποθέσει προσλαμβάνουσι πρὸς τῷ τελείῳ καὶ μέρος ποδός, ὅσα δῆλα δὴ αὐξάνονται ἐν τῷ τέλει κατὰ μίαν ἢ δύο συλλαβὰς ἐπὶ πλέον ἢ κατὰ τὸ ρυθμικὸν μέγεθος (Πρβλ. Ἡφαιστίωνα ἐν σελ. 27ᵉᵉ ὑπερκατάληκτα δέ, ὅσα πρὸς τῷ τελείῳ προσέλαβε καὶ μέρος ποδός.) Ἡ ὕπαρξις τοι-

ούτων μέτρων ἐν τῇ παλαιᾷ μετρικῇ οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀμφισβητηθῇ, ἐπειδὴ διαρρήδην μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ παλαιοὶ μετρικοί, ἐδείξαμεν δὲ καὶ ἔμπροσθεν ὅτι οἱ ὅροι τῶν μετρικῶν βασίζονται ἐπὶ ρυθμικῶν ἀληθειῶν. Οἱ μετρικοὶ δύνανται νὰ ἁμαρτάνωσι μόνον κατὰ τὴν χρῆσιν ἢ τὴν ἐφαρμογήν, ὅπερ συνέβη καὶ ἐνταῦθα· διότι ἐνῷ ὑπερκατάληκτα μέτρα εἶνε μόνα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ πάλιν περατούμενα εἰς τὴν ἄρσιν, οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἥτις ἰδιάζει μόνοις τοῖς ἀναπαιστικοῖς καὶ ἰαμβικοῖς μέτροις, ἐπεκτείνουσιν οὐχὶ ὀρθῶς καὶ εἰς τὰ δακτυλικὰ καὶ τροχαϊκά. Παράδειγμα δὲ τοιούτων ὑπερκαταλήκτων μέτρων φέρομεν τὸ ἰαμβικὸν δίμετρον ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ τῆς Ἀλκαϊκῆς στροφῆς.

ῡ ́– υ ́– ῡ ́– υ – ῡ,

ἐν ᾧ δῆλα δὴ ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σχῆμα πλεονάζει ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου τούτου μία συλλαβή, ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν κυρίως δὲν πλεονάζει αὕτη, διότι τὸ προτελευταῖον μέτρον τῆς Ἀλκαϊκῆς στροφῆς μετὰ τοῦ τελευταίου ́– υ υ ́– υ υ ́– υ ́– υ περιέχουσιν ὁμοῦ ὀκτὼ θέσεις, διὰ δὲ τῆς ὑπερκαταλήξεως τοῦ προ-

τελευταίου μέτρου ἀναπληροῦται ὁ μεταξὺ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης θέσεως χρόνος.

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ ποιήματι

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν|θανάτῳ θάνατον πατήσας
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι Λ| ζωὴν χαρισάμενος,

πρῶτον τετράμετρον, οὗπερ ἡ ὑπερκατάληξις ἀναπληροῖ τὸν χρόνον τὸν μεταξὺ τῆς τελευταίας θέσεως τοῦ πρώτου τετραμέτρου καὶ τῆς πρώτης θέσεως τοῦ δευτέρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ ἀσυναρτήτων μέτρων.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν παλαιῶν μετρικῶν ὑπάρχουσι καὶ μέτρα ἔχοντα κατάληξιν ἐν τῷ μέσῳ. Τὰ τοιαῦτα μέτρα δύνανται νὰ ἔχωσι κατάληξιν καὶ ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ τότε καλοῦνται μ έ τ ρ α δ ι κ α τ ά λ η κ τ α (Πρβλ. Ἡφαιστ. ἐν σελ. 56 καὶ Μάριον Οὐϊκτωρῖνον ἐν σελ. 82). Δύνανται δὲ νὰ εἶνε ἀκατάληκτα ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ τότε καλοῦνται μ έ τ ρ α π ρ ο κ α τ α λ η κ τ ι κ ά (Ἡφαιστίων ἐν σελ. 54). Τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου κατάληξιν πρὸς διά-

κρισιν τῆς ἐν τῷ τέλει ὁ Rossbach καὶ ὁ Westphal ὠνόμασαν σ υ γ κ ο π ὴ ν ἐκ τῆς γραμματικῆς παραλαβόντες τὸ ὄνομα, ἐν ᾧ οἱ παλαιοὶ καὶ ταύτην ἐλάμβανον ὡς κατάληξιν, ὡς δηλοῦσι τὰ ὀνόματα π ρ ο κ α τ α λ η κ τ ι κ ά, δ ι κ α τ α λ η ξ ί α, καὶ ἴσως ἐκάλουν αὐτὴν π ρ ο κ α τ ά λ η ξ ι ν. Τὰ προκαταληκτικὰ λοιπὸν καὶ δικατάληκτα, τρικατάληκτα καὶ ἐφεξῆς μέτρα ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν γενικωτέρῳ ὀνόματι, μ έ τ ρ α ἀ σ υ ν ά ρ τ η τ α. Ὁ Bentley δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν ἀσυναρτήτων μέτρων, ὡς τοιαῦτα δεχόμενος στίχους τινὰς τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τοῦ μιμητοῦ αὐτοῦ Ὁρατίου, ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὸ μεθόριον τῶν κώλων χασμωδίαν ἢ συλλαβὴν ἀδιάφορον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Γοδοφρεῖδος Ἑρμᾶννος. Ὥστε μέχρι χθὲς καὶ πρώην ἔμενεν ὅλως ἄγνωστος ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῶν ἀσυναρτήτων μέτρων, μέχρις οὗ τέλος ὁ Westphal νεωστὶ (ἐν ἔτει 1865) κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τὸ ἀληθές, ὅθεν λαμπρὸν ἐπεχύθη φῶς εἰς τὸ σκοτεινὸν τοῦτο μέρος τῆς παλαιᾶς μετρικῆς, ἐντεῦθεν δὲ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν μετρικήν. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστ.

περὶ ἀσυναρτήτων μέτρων εἶνε καὶ σύντομα λίαν καὶ σκοτεινὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀκατανόητον τὸ σπουδαιότατον τοῦτο μέρος τῆς παλαιᾶς μετρικῆς. Ἵνα δέ τις ἐννοήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος λεγόμενα πρέπει νὰ προσλάβῃ ὡς βοήθημα καὶ ὅσα λέγει ὁ Σχολιαστὴς ἐν κεφ. ΙΕ΄. καὶ ὁ Μάριος Οὐϊκτωρῖνος. Πᾶν λοιπὸν μέτρον, ἐν ᾧ πάντα τὰ σημεῖα τῶν ποδῶν, τουτέστιν αἱ ἄρσεις καὶ αἱ θέσεις, ἀποτυποῦνται ὁλόκληρα ἐν τῇ λέξει, λέγεται ὑπὸ τοῦ Μαρίου Οὐϊκτωρίνου ἐν σελ. 193 metrum connexum. Τὸ ὄνομα τοῦτο διεσώθη μόνον παρὰ τῷ λατίνῳ τούτῳ μετρικῷ, παρ' Ἡφαιστίωνι δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι μετρικοῖς δὲν μνημονεύεται ὅρος τις τοιοῦτος, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα μέτρα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκαλοῦντο συναρτώμενα καὶ οὐχὶ συνάρτητα, ὡς νομίζει ὁ Westphal. Εἶνε δὲ τοιαῦτα πάντα τὰ μέτρα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν μέχρι τοῦδε, ὡς ἔχοντα ἐνδελεχῆ ἀκολουθίαν τῶν ἄρσεων καὶ θέσεων. Ὁσάκις δὲ ἔλειπε σημεῖόν τι, τοῦτο συνέβαινεν ἐν τῇ ἀποθέσει, ὥστε ἡ ἐνδελέχεια τῶν σημείων διεκόπτετο μόνον ἐν τῷ ὁρίῳ δύο μέτρων ἢ στίχων καὶ οὐχὶ ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐ-

τοῦ μέτρου. Ὅταν δὲ ἡ ἐνδελέχεια αὕτη τῶν σημείων ἢ ποδικῶν χρόνων διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου, τότε τὸ μέτρον τοῦτο καλεῖται ἀσυνάρτητον (inconnexum). Ὁ ὅρος μέτρον ἀσυνάρτητον προσφυέστατα ἐτέθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀναφέρεται δὲ οὐχὶ εἰς τὴν διακοπὴν τῆς ἐνδελεχείας ἐκείνης, ἣν οἱ παλαιοὶ καλοῦσι συνάφειαν, οὐχὶ δηλαδὴ εἰς τὴν ἄδειαν τῆς χασμωδίας ἢ τῆς ἀδιαφόρου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Bentley καὶ ὁ Γοδοφρεῖδος Ἑρμᾶννος, ἀλλ' εἰς τὴν ἐνδελέχειαν τοῦ ῥυθμιζομένου ὡς πρὸς τοὺς ποδικοὺς χρόνους, ἤτοι τὸν πόδα καὶ τὰ ποδικὰ μέρη. Ὁ ῥυθμὸς ὅμως καὶ ἐν τοῖς ἀσυναρτήτοις μέτροις, ὡς καὶ ἐν τοῖς καταληκτικοῖς, εἶνε ὁλόκληρος καὶ ἀμείωτος, καίπερ διακοπτομένης τῆς λεκτικῆς ἐνδελεχείας. Διότι ὁ τῆς προκαταλήξεως χρόνος ἀναπληροῦται, ὡς καὶ ὁ τῆς καταλήξεως, χωρὶς νὰ πάθῃ ὁ ῥυθμὸς διὰ τῆς προσθέσεως τηλικούτου κενοῦ χρόνου ἢ διὰ τῆς τηλικαύτης παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης μακρᾶς, ὥστε νὰ ἀναπληρωθῇ ὁ ἐλλιπὴς χρόνος τῆς λέξεως. Ὥστε ἐν τοῖς ἀσυναρτήτοις μέτροις μεταβάλλεται οὐχὶ ὁ πούς, ἀλλὰ

τὰ σύνηθες ποδικὸν σχῆμα. Εἶνε δὲ τὸ ἀσυνάρτητον σχῆμα, ὅπως καὶ ὁ εἰρημένος τρόπος τῆς ἀναπληρώσεως αὐτοῦ, συνηθέστατον καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ. Μετεχειρίζετο δὲ ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς τὸ ἀσυνάρτητον σχῆμα ὡς μέσον δραστηριώτατον εἰς τὸ ἦθος τῶν ἀπρεσωμένων. Ὁ Αἰσχύλος, ὅστις παρὰ πάντας τοὺς παλαιοὺς μετεχειρίσατο συχνότατα τὸ ἀσυνάρτητον σχῆμα ἐπὶ τῶν μονοειδῶν μέτρων, δι' αὐτοῦ μάλιστα κατορθοῖ νὰ προσποιήσῃ τῷ ῥυθμῷ τῶν χορικῶν αὐτοῦ ᾀσμάτων τὸ μεγαλοπρεπὲς πάθος. Μετεχειρίσαντο δὲ οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ τὸ ἀσυνάρτητον σχῆμα οὐ μόνον ἐπὶ πάντων τῶν μονοειδῶν ἢ καθαρῶν μέτρων, πλὴν τῶν παιωνικῶν, καθ' ἃ διαρρήδην διδάσκουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνομοιοειδῶν.

Τῶν μὲν λοιπὸν δακτυλικῶν ἀσυναρτήτων μέτρων παράδειγμα φέρομεν ἐνταῦθα τὸν δεύτερον στίχον τοῦ ἐλεγείου

–́ ⏒ –́ ⏒ –́ Λ | –́ ⏑⏑ –́ ⏑⏑ –́ Λ

ὅστις καὶ αὐτὸς εἶνε ἑξάμετρον δακτυλικόν, ὡς ὁ πρῶτος, οὐχὶ ὀρθῶς δὲ ὑπὸ τῶν μετρικῶν καλεῖται π ε ν τ ά μ ε τ ρ ο ν. Διαφέρει δὲ τοῦ πρώτου κατὰ

τοῦτο, ὅτι ἑκάτερον αὐτοῦ κῶλον εἶνε ἐσχηματισμένον καταληκτικόν· ὥστε ὀρθότερον δύναται νὰ κληθῇ ἑξάμετρον δικατάληκτον ἐν ᾧ ὁ πρῶτος τοῦ ἐλεγειακοῦ στίχου εἶνε ἑξάμετρον ἀκατάληκτον. Τοιοῦτον εἶνε προσέτι τὸ προκαταληκτικὸν τετράμετρον τοῦ Σοφοκλέους ἐν Ἀντιγόνῃ 139

«ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελίζων μέγας Ἄρης»

–́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ | –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ ⏒,

τὸ ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ 694

«ἔστιν δ' οἷον ἐγὼ γᾶς Ἀσίας οὐκ ἐπακούω»

–́ – –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ – καὶ 695

«οὐδ' ἐν τᾷ μεγάλᾳ Δωρίδι νάσῳ Πέλοπος πώποτε βλαστόν»

–́ – –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ ⏒ .

Τῶν δὲ ἀναπαιστικῶν ἀσυναρτήτων παράδειγμα φέρομεν τὸ τοῦ Πινδάρου προκαταληκτικὸν πεντάμετρον ἐν Νεμεονικῶν 6, 19

«καὶ πεντάκις Ἰσθμοῖ στεφανωσάμενος»

– –́ ⏑⏑ –́ –́ ⏑⏑ –́ ⏑⏑ –́

καὶ τὴν ὀκτάμετρον περίοδον τοῦ Σοφοκλ. ἐν Ἠλέκτρᾳ 832

«εἰ τῶν φανερῶς οἰχομένων | εἰς Ἀίδαν ἐλπίδ' ὑποί|σεις, κατ' ἐμοῦ τακομένας | μᾶλλον ἐπεμβάσει.»

–́ –́ ∪ ∪ –́ –́ ∪ ∪ –́ | –́ ∪ ∪ –́ –́ ∪ ∪ –́ | –́ ∪ ∪ –́ .
–́ ∪ ∪ –́ | –́ ∪ ∪ –́ –́ –́ .

Τῶν δὲ τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν μέτρων, βαινομένων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, κατὰ διποδίαν, πᾶσα βάσις τροχαϊκή τε καὶ ἰαμβικὴ δύναται νὰ εἶνε ἤτοι ἀκατάληκτος ἢ καταληκτικὴ ἢ προκαταληκτικὴ ἢ δικατάληκτος. Καὶ ἀκατάληκτος μὲν τροχαϊκὴ καὶ ἰαμβικὴ βάσις εἶνε ὁ διτρόχαιος καὶ διίαμβος, καταληκτικὴ δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ τελευταίᾳ ἄρσει, προκαταληκτικὴ δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ πρώτῃ ἄρσει, δικατάληκτος δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ τελευταίᾳ καὶ τῇ πρώτῃ ἄρσει.

βάσις	τροχαϊκή	ἰαμβική
ἀκατάληκτος	–́ ∪ –́ ∪	∪ –́ ∪ –́
καταληκτική	–́ ∪ –́	∪ –́ –́
προκαταληκτική	–́ –́ ∪	–́ ∪ –́
δικατάληκτος	–́ –́	–́ –́

Τὰ μὲν λοιπὰ συναρτώμενα τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα σύγκεινται ἐκ καθαρῶν ἀκαταλήκτων βάσεων ἢ λαμβάνουσι μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει τὴν καταληκτικὴν βάσιν, τὰ δὲ τροχαϊκὰ καὶ τὴν δικατάληκτον. Τὰ ἀσυνάρτητα ὅμως τροχαϊκὰ ἢ ἰαμβικὰ μέτρα λαμβάνουσιν οὐ μόνον τὴν καταληκτικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν προκαταληκτικὴν καὶ τὴν δικατάληκτον βάσιν

καὶ οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς χώραις, πλὴν τῶν ἰαμβικῶν, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ λάβωσι τὴν προκαταληκτικὴν καὶ δικατάληκτον βάσιν μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐπειδὴ τότε θὰ ἔπαυον νὰ εἶνε μέτρα ἰαμβικά, ἀρχόμενα δῆλα δὴ ἀπὸ τῆς ἄρσεως.

Καὶ τὰ μὲν ἀσυνάρτητα τροχαϊκὰ εἶνε τριῶν εἰδῶν

α´) ἀσυνάρτητα τροχαϊκὰ μετὰ καταληκτικῆς βάσεως ἐν τῷ μέσῳ· τοιοῦτον εἶνε τὸ προκαταληκτικὸν τῆς Σαπφοῦς τετράμετρον

«ἔστι μοι καλὰ πάϊς | χρυσέοισιν ἀνθέμασι».
–́ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ | –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪̄

Τοιαῦτα ἀσυνάρτητα μέτρα δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ ἐν τῇ ἀποθέσει ἅμα κατάληξιν καὶ τότε εἶνε δικατάληκτα, οἷον τὸ ἐν Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 176 τετράμετρον

τὸν φρονεῖν βροτοὺς ὁδώσαντα, τὸν πάθει μάθος
–́ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ | –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ · ἢ καὶ

τρικατάληκτον, οἷον ἐν Χοηφόροις 585 (κατὰ τὴν πέμπτην ἔκδοσιν τοῦ Δινδορφίου)

πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει | δεινὰ δειμάτων ἄχη
–́ ∪ –́ | –́ ∪ –́ | –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ · ἢ καὶ

τρικατάληκτα, οἷον ἐν Ἀγαμέμν. 180 :

μνησιπήμων πόνος· καὶ παρ' ἄκοντας ἦλθε σωφρονεῖν

–́⏑ –́ | –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ | –́⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

β') ἀσυνάρτητα τροχαϊκὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως· οἷον τὸ προκαταληκτικὸν δίμετρον ἐν Εὐμενίσι 323

«καὶ δεδορκόσιν ποινάν»

–́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ ⏑̄.

Τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ μέτρα τῆς στροφῆς τῶν Περσῶν ἐν στίχῳ 550 κ. ἑ.

Ξέρξης μὲν ἄγαγεν, τοτοῖ,

–́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́.

γ') ἀσυνάρτητα τροχαϊκὰ μετὰ δικαταλήκτου βάσεως, οἷον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 107 μνημονευόμενον τετράμετρον τῆς Σαπφοῦς

δεῦρο δηὖτε, Μοῖσαι, | χρύσιον λιποῖσαι

–́⏑ –́ ⏑ ⌊́ ⌊́ | –́⏑ –́ ⏑ ⌊́ –́ ∧

Τοιοῦτον ἀναμφισβήτητον παράδειγμα εἶνε καὶ τὸ ἐν Εὐμενίσι στίχ. 920·

ῥυσίβωμον Ἑλλά|νων ἄγαλμα δαιμόνων

–́⏑ –́ ⏑ ⌊́ ⌊́ | –́ ⏑ –́ ⏑ ? –́/⏑ –́ ∧ καὶ

τὸ παρὰ Πινδάρῳ Πυθιονικῶν 5, 68.

Ὡσαύτως εἰς τρία κυρίως εἴδη πρέπει νὰ διαιρεθῶσι

καὶ τὰ ἀσυνάρτητα ἰαμβικὰ μέτρα

α') ἀσυνάρτητα ἰαμβικὰ μετὰ καταληκτικῆς βάσεως ἐν τῷ μέσῳ. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 106 μνημονευόμενον δικατάληκτον τετράμετρον.

Δήμητρι τῇ Πυλαίῃ | τῇ τοῦτον οὐκ Πελασγῶν

⏑̄ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌊́ –́ | ⏑̄ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌊́ –́.

β') ἀσυνάρτητα ἰαμβικὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 98 μνημονευόμενα ἀκατάληκτα καὶ καταληκτικὰ τετράμετρα ἀσυνάρτητα.

⏑–́ ⏑–́ ⏑–́ ⏑–́ | –́⏑ –́⏑ –́⏑ –́ (τετράμετρον ἀκατάληκτον)

⏑–́ ⏑–́ ⏑–́ ⏑–́ | –́⏑ –́⏑ ⌊́ –́ (τετράμετρον καταληκτικόν).

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον φαίνεται ὅτι μετεχειρίσθη ἤδη ὁ Ἀρχίλοχος, εἰς ὃν ἀποδίδοται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ὁ ἑξῆς στίχος

Δήμητρος ἁγνῆς καὶ Κόρης | τὴν πανήγυριν σέβων.

Ἔπειτα δὲ καὶ οἱ κωμικοί, οἷον ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ τέλει τῶν Ὀρνίθων 1755 καὶ ἑξῆς ἐν διστίχοις στροφαῖς. Τὸ δὲ δεύτερον εἶνε ὡσαύτως συχνὸν ἐν τῇ κωμικῇ μελικῇ, οἷον ἐν τῇ παρόδῳ τῶν Σφηκῶν 248 καὶ ἑξῆς

«τὸν πηλόν, ὦ πάτερ, πάτερ, τουτονὶ φύλαξαι»

Ἀμφότερα δὲ τὰ μέτρα ταῦτα εἶνε προσέτι ἐκ τῶν συνη-

θεστάτων μέτρων τῆς τραγικῆς μελικῆς, ὅσον τὸ δυνατὸν ἄνευ τῶν ἀλόγων ἄρσεων. Διὰ δὲ τὴν συχνὴν παρ' Εὐριπίδῃ χρῆσιν ἐκαλοῦντο ἀμφότερα κατὰ Ἡφαιστίωνα Εὐριπίδεια, τὸ δὲ ἀκατάληκτον Εὐριπίδειον τεσσαρεσκαιδεκασύλλαβον.

Ἕτερον δὲ εἶδος τοῦ ἀσυναρτήτου ἰαμβικοῦ τετραμέτρου εἶνε, ὅταν ἡ δευτέρα ἅμα καὶ ἡ τετάρτη βάσις εἶνε προκαταληκτικαὶ (πρβλ. ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. 289 καὶ 290), ἢ ἡ δευτέρα ἅμα καὶ ἡ τρίτη (πρβλ. Εὐρ. Ἱκέτιδ. 279).

Τέλος δὲ εὑρίσκονται τετράμετρα ἔχοντα πάσας τὰς βάσεις (πλήν, ἐννοεῖται, τῆς πρώτης) προκαταληκτικάς, οἷον ἐν Οἰδ. Τυράννῳ 649

ο πιθοῦ θελήσας φρονή|σας τ' ἄναξ, λίσσομαι

∪ ´– ∪ ´– ´– ∪ ´– | ´– ∪ ´– ´– ∪ ´–

Συχνότερα δὲ τῶν τοιούτων τετραμέτρων εἶνε τὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως ἀσυνάρτητα ἰαμβικὰ τρίμετρα. Ἔχουσι δὲ ταῦτα ἤτοι τὴν δευτέραν βάσιν προκαταληκτικὴν (Ἀγαμέμν. 411. 412. 218, 219.) ἢ τὴν δευτέραν ἅμα καὶ τὴν τρίτην (Ἀγαμ. 238

γ') ἀσυνάρτητα ἰαμβικὰ μετὰ καταληκτικῆς ἅμα καὶ προκαταληκτικῆς βάσεως. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἰαμβικὸν τε-

τράμετρον ἐν Οἰδ. Τυράννῳ 200.

τόν, ὦ τὰν πυρφόρων | ἀστραπᾶν κράτη νέμων

∪ ⊔´⊔´ ´– ∪ ⊔´ | ´– ∪ ´– ∪ ´– ∪ ´–.

καὶ τὸ παρὰ τοῖς τραγικοῖς λίαν συχνὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον, ὅπερ συχνότερον εὑρίσκεται μετὰ καταληκτικῆς ἀποθέσεως ἢ μετ' ἀκαταλήκτου, ὡς ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 766.

τέλειαι γὰρ παλαιφάτων ἀρᾶν

∪ ⊔´⊔´ ´– ∪ ´– ∪ ´– ∪ ´–

Ἰωνικὰ δὲ μέτρα ἀσυνάρτητα εἶνε μόνα τὰ ἀπ' ἐλάσσονος προκαταληκτικὰ καὶ δικατάληκτα. Ἰωνικὰ δὲ ἀπὸ μείζονος ἀσυνάρτητα μέτρα δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ τῶν ἰωνικῶν λοιπὸν ἀπ' ἐλάσσονος κατάληξις ἔχει σχῆμα τὸ τοῦ ἀναπαίστου (∪∪–). Κατὰ τὸν ῥυθμὸν ὅμως ὁ ἀναπαιστικὸς οὗτος πούς εἶνε παντάπασι διάφορος τοῦ τετρασήμου ἀναπαίστου, διότι εἶνε πούς ἑξάσημος, ὅστις ὅταν ἀποτελῇ τὸ τέλος ἰωνικοῦ τινος μέτρου ἢ περιόδου, περατοῦται τῇ δισήμου προσθέσει. Τὸν ἰωνικὸν ὅμως τοῦτον ἀνάπαιστον εὑρίσκομεν καὶ ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ. Ἐν τῇ πρώτῃ π. χ. στροφῇ τῆς περιόδου τῶν Περσῶν ἀναγινώσκομεν μετὰ προηγουμένους ἀκαταλήκτους ἰωνικοὺς ἐν στίχ. 70 καὶ

ἑξῆς τάδε

Ἀθαμαντίδος Ἕλλας.

∪ ∪ ∪́∪ ∪ ∪ ∪́ —

πολύγομφον ὄδισμα ζυγὸν ἀμφιβαλὼν αὐχένι πόντου.

∪ ∪ ∪́∪ ∪ ∪́ — | ∪ ∪ ∪́∪ ∪ ∪́ — ∪ ∪́ —.

Ἐνταῦθα οἱ καταληκτικοὶ ἰωνικοὶ δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως τὸ τέλος τοῦ μέτρου, διότι πάντες τελευτῶσιν εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως, ὥστε ἔχομεν προκαταληκτικοὺς ἰωνικούς. Τοιοῦτοι προκαταληκτικοὶ ἰωνικοὶ εὑρίσκονται καὶ ἐν τῇ τρίτῃ στροφῇ τοῦ μνημονευθέντος χορικοῦ 101 καὶ ἑξῆς

Θεόθεν γὰρ κατὰ Μοῖρ' ἐκράτησε τὸ παλαιὸν κ.ἑ.

καὶ ἐν τῷ πρώτῳ στασίμῳ τοῦ Οἰδ. Τυράννου ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ καὶ καθόλου συχνότατοι εἶνε οὗτοι ἐν ταῖς στροφαῖς τῶν τραγικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.
Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ σύνταξιν.

Πλὴν τῶν εἰρημένων διαφορῶν προσέτι διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἄλλα μὲν συντίθενται ἐκ τοῦ αὐ-

τοῦ μετρικοῦ ποδός, ἄλλα δὲ ἐξ ἀνομοίων μετρικῶν ποδῶν. Οἱ Βυζαντιακοὶ μετρικοί, οἷον ὁ Ψευδοδράκων ἐν σελ. 125, καλοῦσι ταύτην σύνταξιν τῶν μέτρων. Ὁ τεχνικὸς ὅμως οὗτος ὅρος, ὃν οἱ διασώσαντες Βυζαντιακοὶ μετρικοὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα δὲν ἐνόησαν ὀρθῶς, φαίνεται παλαιότερος ὤν. Κατὰ τὴν σύνταξιν λοιπὸν τῶν μέτρων διακριτέον τρεῖς διαφόρους κατηγορίας αὐτῶν, τὰς ἑξῆς α') μέτρα καθαρὰ ἢ μονοειδῆ· β') μέτρα ἐπισύνθετα καὶ γ') μέτρα μικτά. Καὶ τὰ μὲν καθαρὰ ἢ μονοειδῆ μέτρα, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, σύγκεινται ἐκ ποδῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Πάντες δῆλα δὴ οἱ πόδες, ἐξ ὧν συντίθεται τὸ μέτρον, ἀνήκουσιν ἑκάστοτε εἰς τὸ αὐτὸ μετρικὸν εἶδος, ὥστε εἶνε πάντες ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τροχαῖοι (μέτρον τροχαϊκόν), ἢ ἴαμβοι (μέτρον ἰαμβικόν) ἢ δάκτυλοι (μέτρον δακτυλικόν) ἢ ἀνάπαιστοι (μέτρον ἀναπαιστικόν) ἢ ἰωνικοὶ (μέτρον ἰωνικόν. ἀπ' ἐλάσσονος ἢ ἀπὸ μείζονος) ἢ τέλος παίων (μέτρον παιωνικόν). Τὰ δὲ διάφορα ποδικὰ σχήματα, ἅτινα ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιδέχονται οἱ πόδες ἑκάστου μετρικοῦ εἴδους, δὲν ἀλλοιοῦσι τὴν εἰρημένην ἰδιότητα τῶν μέτρων, ἀλλὰ καὶ οὕτω μένουσι μονοειδῆ ἢ καθαρά. Τοιαῦτα λοιπὸν μέτρα, τουτέ-

ὅτι μονοειδῆ ἢ καθαρά, εἶνε πάντα τὰ μέτρα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις.

Τῶν καθαρῶν ἢ μονοειδῶν μέτρων ἀντίθετα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐπισύνθετα καὶ μικτὰ καλούμενα, καθ᾽ ὅσον ταῦτα συντίθενται ἐξ ἀνομοίων μετρικῶν ποδῶν. Κοινὸν ὄνομα τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τῶν μέτρων δὲν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς. Δυνάμεθα δὲ ἡμεῖς νὰ καλέσωμεν τὰ μέτρα ταῦτα, κατ᾽ ἀντίθεσιν τῶν ὁμοειδῶν, ἀνομοιοειδῆ. Καὶ οἱ μὲν πόδες, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ ἀνομοιοειδῆ ταῦτα μέτρα, ἀνήκουσιν εἰς τὸ τετράσημον δακτυλικὸν καὶ τὸ τρίσημον ἰαμβικὸν γένος, εἶνε δηλαδὴ δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι, τροχαῖοι καὶ ἴαμβοι, ὥστε τὰ ἀνομοιοειδῆ μέτρα συντίθενται ἐκ δακτύλων ἅμα καὶ τροχαίων ἢ ἐξ ἀναπαίστων ἅμα καὶ ἰάμβων. Ὁ δὲ τρόπος τῆς συνθέσεως τῶν ἀνομοιοειδῶν μέτρων εἶνε διττός, ἤτοι δηλ. οἱ ἑτερογενεῖς πόδες συντίθενται ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κώλῳ τοῦ μέτρου, ἢ τὰ κῶλα τοῦ μέτρου δύο ἢ καὶ πλείονα ὄντα, καθ᾽ ἑαυτὰ μὲν εἶνε καθαρὰ ἢ μονοειδῆ, τουτέστιν οἱ πόδες ἑκατέρου ἢ ἑκάστου αὐτῶν καθ᾽ ἑαυτὸ ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ μετρικὸν εἶδος, διαφέρουσιν ὅμως ἀλλήλων τὰ κῶλα κατὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ

τοὺς μετρικοὺς αὐτῶν πόδας ἄλλα ἀνήκουσιν εἰς ἄλλα μετρικὰ εἴδη. Τὰ μὲν λοιπὸν κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον τῆς συνθέσεως γινόμενα μέτρα καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν μικτὰ (metra mixta), τὰ δὲ κατὰ τὸν δεύτερον ἐπισύνθετα (metra composita). Ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συντεθέμενοι ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον, οἷον τὸ γλυκώνιον καλούμενον

κάπρος ἡνίχ᾽ ὁ μαινόλης

–́ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, –́

τότε τὸ κῶλον τοῦτο καλεῖται μικτόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν δύο ἢ πλειόνων μικτῶν κώλων συγκείμενα μέτρα καλοῦνται μικτὰ μέτρα, οἷον τὸ δίκωλον τετράμετρον

πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν|θρώπου δεινότερον πέλει.

–́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ –́ ⏑ –́| –́ –, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, –́ Λ

Ἐπισύνθετον ὅμως μέτρον καλεῖται, ὁπόταν τὸ μέτρον εἶνε δίκωλον καὶ ἑκάτερον μὲν κῶλον εἶνε καθαρόν, ὅμως δὲ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν δακτυλικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν τροχαϊκόν, ἢ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν ἀναπαιστικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν ἰαμβικόν· οἷον τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρον, τὸ συγκείμενον ἐκ δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ ἰθυφαλλικοῦ (τριποδίας τροχαϊκῆς)·

"οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα | κάρφεται γὰρ ἤδη"

–́ ∪ ∪, –́ ∪∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ | –́ ∪ –́ ∪ –́ ⏓ .

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Πυθιονικῶν 1, 1.

«χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων»

–́ ∪, –́ –, –́ ∪, –́ –, | –́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪, –́ ∧.

Ὥστε ἐν ἀνάγκῃ τὰ μὲν ἐπισύνθετα μέτρα πρέπει νὰ ἦνε πολύκωλα, τοὐλάχιστον δίκωλα, τὰ δὲ μικτὰ δύνανται νὰ εἶνε καὶ μονόκωλα.

Οἱ παλαιοὶ οὗτοι τεχνικοὶ ὅροι, μέτρα μικτά, μέτρα ἐπισύνθετα, εἶνε προσφυέστατοι εἰς τὰς μετρικὰς ταύτας κατηγορίας· διότι μῖξις καλεῖται ἡ τοιαύτη σύνθεσις καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν γίνεται, ἀποτελοῦσι νέον τι σῶμα ἑνιαῖον, ἀχώριστον καὶ διάφορον τῶν ἐξ ὧν γίνεται ἡ σύνθεσις στοιχείων. Τοῦτο τῷ ὄντι συμβαίνει, ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συνάπτωνται εἰς ἓν κῶλον, ὅπερ οὔτε τροχαϊκόν, οὔτε δακτυλικὸν δύναται νὰ ὀνομασθῇ. Κατὰ δὲ τὸν ἕτερον τρόπον γίνεται ἐπισύνθεσις, τουτέστι δακτυλικῷ τινι κώλῳ συνάπτεται τροχαϊκόν, ἑκάτερον ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου, διότι δὲν συνέβη χημική τρόπον τινὰ ἕνωσις τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ μέτρον στοιχείων

ἢ κώλων. Ἡ πρόθεσις ἐπί ἐν τῇ λέξει ἐπισύνθεσις εἶνε χαρακτηριστική, δηλοῦσα ὅτι ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ τῷ πρώτῳ κώλῳ ἐπιφέρεται ἁπλῶς τὸ δεύτερον, ἀμφότερα δὲ διάφορα ἀλλήλων ὄντα συνάπτονται ἀλλήλοις διὰ τῆς λεκτικῆς συναφείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ συστημάτων.

Ἐκτὸς τῆς διαιρέσεως τοῦ ἐρρύθμου μέλους εἰς κῶλα καὶ περιόδους, ὑπάρχει προσέτι καὶ μείζων ἔτι μελικὴ καὶ ῥυθμικὴ διαίρεσις. Καθὼς δηλαδὴ δύο ἢ καὶ πλείονα κῶλα συντιθέμενα ἀποτελοῦσι τὴν περίοδον, οὕτω πάλιν καὶ δύο ἢ καὶ πλείονες περίοδοι συντιθέμεναι ἀποτελοῦσι μεῖζόν τι ἔτι σῶμα μελικόν, ὅπερ ἐκφράζει τελείαν τινὰ καὶ παντάπασιν ἀπηρτισμένην μελῳδίαν. Ἡ μελῳδία αὕτη ἀνακυκλεῖται ἤτοι ἐπαναλαμβάνεται ἐφεξῆς ἡ αὐτὴ ἅπαξ ἢ πλεονάκις. Ἡ ἀνακύκλησις δὲ αὕτη τῆς μελῳδίας διαιρεῖ καὶ τὸν ὅλον ῥυθμὸν εἰς μέρη σαφῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν ἀποτελεῖ ἴδιόν τι σῶμα μελικόν τε ἅμα καὶ ῥυθμικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μελῳ—

δία ἀνακυκλεῖται, τουτέστιν ἐξαγγελθεῖσα ἅπαξ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑποστρέφει πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτή, ἐντεῦθεν τὸ ἀνακυκλούμενον τοῦτο μεῖζον μέρος καλεῖται στροφή. Διά τὸν αὐτὸν δὲ λόγον, ἤτοι διὰ τὴν ἀνακύκλησιν τῆς αὐτῆς μελῳδίας, καὶ αἱ στροφαὶ τοῦ ᾄσματος ποιοῦνται πᾶσαι καθ᾽ ὅμοιον τρόπον, τουτέστι τὸ κείμενον συντίθεται ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐν τῇ πρώτῃ στροφῇ τρόπον τεταγμένων ῥυθμικῶν στοιχείων, τουτέστι ποδῶν, κώλων καὶ περιόδων.

Ἡ στροφικὴ διαίρεσις φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη μορφή, ὡς πάσης ἄλλης ποιήσεως, οὕτω καὶ τῆς Ἑλληνικῆς. Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔπους προηγήθη μελική τις ποίησις, ἥτις ἄρδην ἀπώλετο, γινώσκομεν δὲ μόνον ὅτι τὰ πρὸ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐπικὰ ποιήματα, τὰ κλέα ἀνδρῶν καλούμενα, ᾔδοντο. Ὅτι δὲ ταῦτα ἦσαν στροφικὰ δὲν δυνάμεθα μὲν νῦν νὰ ἀποδείξωμεν, πρέπει ὅμως νὰ δεχθῶμεν αὐτὰ ὡς τοιαῦτα κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς ἄλλα ἐπικὰ ποιήματα ἄλλων ἐθνῶν, οἷα τὰ παλαιὰ Ἰνδικὰ καὶ Ζενδικά, ἅτινα εἶνε διῃρημένα κατὰ στροφάς. Ὕστερον δὲ ἀφ᾽

οὗ τὸ ἔπος ἀπηλλάγη τῆς μουσικῆς ἑρμηνείας, ἐρραψῳδεῖτο δὲ μόνον, ἀπέβαλε καὶ τὴν στροφικὴν διαίρεσιν καὶ ἐγένετο ἄστροφον, ἤτοι ποίημα κατὰ στίχον. Τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ ἡ μελικὴ τῶν Ἑλλήνων ποίησις πολλαχῶς ἀπηλλάγη τῶν στροφῶν. Ἡ ἐπανάληψις δηλ. τῆς μελῳδίας εἶνε ἡ ἁπλουστάτη μουσικὴ μορφή, ὅθεν καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ αὕτη εἶνε μὲν πάντοτε χρήσιμος ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι καὶ τοῖς ὀρχηστικοῖς κρούμασιν, ὅμως οὐδέποτε ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις εἴδεσι τῆς μουσικῆς. Ὡσαύτως λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μουσικήν, ἐφ᾽ ὅσον αὕτη προήγετο εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τελειότητα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπήρεσκεν ἡ ἀρχαία ἁπλότης. Ἀντὶ δὲ τῆς στροφικῆς ἀνακυκλήσεως ὁ μελοποιὸς ἐπισυνῆπτεν ἀεὶ νέας καὶ ἀλλοίας μελῳδίας ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ. Συνέβη δὲ τοῦτο κατ᾽ ἀρχὰς ἐν τῇ νόμῳ καλουμένῃ. Ἐν τῇ ποικιλίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ἡ στροφικὴ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν μέτρων οὐδεμίαν ἔτι εἶχε σημασίαν, ἀντὶ δὲ ταύτης παραφαίνεται ἡ μορφὴ τῶν ἀπολελυμένων ᾀσμάτων. Ἐκ τοῦ νόμου εἰσεχώρησεν ἔπειτα ἡ τοιαύτη μέθοδος εἰς τὸν διθύραμβον κ.

ἐξ ὧν σύγκειται πᾶν μέλος ἢ καθ᾽ ὅλου πᾶν ἔρρυθμον ποίημα, ἐρχόμεθα τέλος νὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ προκειμένῳ κεφαλαίῳ περὶ τῆς διαφόρου συνθέσεως τῶν ῥυθμικῶν τούτων στοιχείων, τουτέστι τῶν μέτρων (περιόδων) καὶ συστημάτων, εἰς ἀποτέλεσιν ὅλου ποιήματος. Περὶ τούτου οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐπραγματεύοντο γενικώτερον, καὶ ἀφοριστικώτερον ἐν τῷ μέρει τῆς μετρικῆς τῷ ἐπιγραφομένῳ *περὶ ποιήματος*. Τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ δύο πραγματεῖαι περὶ ποιήματος ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ἡφαιστίωνος, αἵτινες θὰ χρησιμεύσωσι καὶ ἡμῖν ὡς κυρία πηγή. Ὁ Ἡφαιστίων λοιπὸν διακρίνει δύο ἀνώτατα γένη τῶν μετρικῶν συνθέσεων ἢ ποιημάτων, τὴν κ α τ ὰ σ τ ί χ ο ν σύνθεσιν (ποίημα κατὰ στίχον) καὶ τὴν κατὰ σύστημα ἢ σ υ σ τ ή μ α τ α (ποίημα κατὰ σύστημα ἢ συστηματικόν). Καὶ ποίημα μὲν κατὰ στίχον εἶνε, ὅταν τὸ ποίημα καταμετρῆται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, ὅταν δηλ. ἀποτελῆται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ μέτρου, μηδὲν δ᾽ ἄλλο παρεμβάλληται ἐν τῷ μεταξύ. Τὸ τοιοῦτον ποίημα ὁ μὲν Marius Victorinus λέγει *ἀμετάβολον*, οἱ δὲ μεταγενεστέροι, οἷον ὁ Τζέτζης *στιχηρόν*. Τοιαύτη δ᾽ εἶνε ἡ μετρικὴ μορφὴ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἐν ᾗ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπαναλαμβάνεται ἄνευ διακοπῆς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Ποίημα δὲ κατὰ σύστημα ἢ συστηματικὸν εἶνε τὸ ὑπὸ πλειόνων μέτρων εἰς ἓν σῶμα παραληφθέντων καταμετρούμενον ἢ συμπληρούμενον, ὅταν δηλ. πλείονα μέτρα συνάπτωνται εἰς ἓν σῶμα ἢ σύστημα εὐκόλως διακρινόμενον καὶ τὸ ποίημα ἀποτελῆται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν τοιούτων συστημάτων (στροφῶν). Ἀποτελεῖται δὲ τὸ σύστημα συνήθως μὲν ἐκ μέτρων ἀνομοίων ἢ μεταβολικῶν κατὰ τὸν Marium Victorinum, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ὁμοίων ἢ ἀμεταβόλων μέτρων. Τοιαύτη εἶνε ἡ μορφὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, καίτοι ἐν αὐτῇ καὶ ἡ κατὰ στίχον σύνθεσις ὡς ἐφεξῆς θὰ εἴπωμεν, δὲν εἶνε παντάπασιν ἄχρηστος. Γίνεται δὲ καὶ μῖξις τῶν δύο τούτων γενῶν, τῆς τε κατὰ στίχον καὶ τῆς κατὰ σύστημα συνθέσεως. Τὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἔχοντα σύνθεσιν ποιήματα ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ *μικτὰ γενικά*. Τοιαῦτα δ᾽ εἶνε τὰ δραματικὰ ποιήματα, ὧν μέρος μὲν εἶνε γεγραμμένον κατὰ στίχον, μέρος δὲ κατὰ σύστημα. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅμως τῶν παλαιῶν κωμῳδίᾳ δὲν συνέβαινε τοιαύτη μῖξις, ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα ἀποβαλόντα τὰ μελικὰ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας μέρη ἐγέ-

νοντο ποιήματα κατὰ στίχον, ὡς τὰ ἐπικά, διαφέρουσι δὲ τῶν ἐπικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι μέρος μὲν αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τριμέτρων, μέρος δὲ ἐκ τετραμέτρων κατὰ στίχον συντιθεμένων, ἐν ᾧ τὰ ἐπικὰ ποιήματα ἐτήρουν πάντοτε διὰ παντός τὸ αὐτὸ μέτρον. Ὅθεν ὁ Ἡφαιστίων κατωτέρω τὸ μὲν ἔπος προσαγορεύει κατὰ στίχον ἄμικτον, τὰς δὲ νεωτέρας κωμῳδίας ποιήματα κατὰ στίχον μικτά. Οὐχὶ δὲ μόνον τὰ δραματικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπικὰ ποιήματα δύνανται νὰ εἶνε γενικὰ μικτά, ὅταν εἰς τὴν κατὰ στίχον ἐπικὴν διήγησιν παρεμβάλλωνται μελικὰ μέρη ἔχοντα τὴν συστηματικὴν σύνθεσιν, οἷον συμβαίνει συχνὰ ἐν τοῖς ποιήμασι τῶν Ἑλλήνων Βουκολικῶν καὶ ἐν τοῖς τοῦ Κατούλλου καὶ Οὐεργιλίου. Τοῖς εἰρημένοις προστίθησιν ὡς ἐπίμετρον ὁ Ἡφαιστίων τὰ *κοινὰ γενικά*, ἤτοι τὰ *κατὰ γένος κοινά*. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ ἐξ ἀμεταβόλων μέτρων συγκείμενα ποιήματα, ἅτινα διττῶς δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν, ἤτοι ὡς κατὰ στίχον γεγραμμένα ἢ ὡς κατὰ σύστημα. Τοῦτο συμβαίνει καθ' Ἡφαιστίωνα ἐν τισιν ἀμεταβόλοις ποιήμασι τῆς Σαπφοῦς, ἐν οἷς τὸ κεφάλαιον τῶν στίχων διαιρεῖται ἑκάστοτε διὰ τοῦ ἀριθμοῦ δύο (2), ὥστε δύναταί

τις νὰ δεχθῇ αὐτὰ ὡς κατὰ δίστιχα συστήματα ἢ στροφὰς πεποιημένα· πάλιν δέ, ἐπειδὴ ἑκάτερος τῶν ἐν τῇ δυάδι στίχων εἶνε ὅμοιος καὶ ἐπειδὴ ἡ ποιήτρια ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πάντα κατὰ τύχην οὕτω πεποιημένα, ὥστε τὸ κεφάλαιον τῶν στίχων νὰ διαιρῆται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ δύο (2), δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶνε γεγραμμένα κατὰ στίχον. Καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ μὲν κατὰ στίχον σύνθεσις εἶνε οἰκεία τῆς ῥαψῳδουμένης ποιήσεως (τοῦ ἔπους καὶ τοῦ διαλόγου τῶν δραμάτων), ἡ δὲ συστηματικὴ τῆς μελικῆς ποιήσεως.

Τὰ δὲ διάφορα γένη τῆς συστηματικῆς συνθέσεως εἶνε καθ' Ἡφαιστίωνα τὰ ἑξῆς.

Α'. τὰ κατὰ σχέσιν

Κατὰ σχέσιν (δῆλον ὅτι ᾄσματα) εἶνε τὰ ἔχοντα ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν καὶ ἀνακύκλησιν. Διακρίνει δὲ ὁ Ἡφαιστίων ἓξ εἴδη τῶν κατὰ σχέσιν ᾀσμάτων, τὰ μονοστροφικά, τὰ ἐπῳδικά, τὰ κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ, τὰ ἀντιθετικά, τὰ μικτὰ κατὰ σχέσιν, τὰ κοινὰ κατὰ σχέσιν.

α') Μονοστροφικὰ μὲν εἶνε, ὅσα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ

συστήματος, ἤ, ὅπερ ταὐτὸν ἐνταῦθα, τῆς αὐτῆς στροφῆς κατὰ τὸ σχῆμα τόδε: α α α α α α α ...., ἐν ᾧ πᾶν γράμμα σημαίνει μίαν στροφήν. Δευτερεῦον δὲ εἶδος τῆς μονοστροφικῆς συνθέσεως, εἶνε ὅταν τὸ ποίημα καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει εἶνε μονοστροφικόν, εἰς ἄλλο ὅμως μέτρον ἀνήκουσιν αἱ τελικαὶ στροφαὶ καὶ εἰς ἄλλο αἱ ἀρχικαὶ κατὰ τὸ σχῆμα τόδε :

α α α α α .... β β β β β ....

β') Ἐπῳδικὰ δὲ εἶνε « ἐν οἷς συστήμασιν ὁμοίοις ἀνόμοιόν τι ἐπιφέρεται » ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων. Τὰ ἐπῳδικὰ δῆλον ὅτι διαιροῦνται εἰς πλείονα ἐκ διαφόρων συστημάτων συγκείμενα μέρη ἢ περικοπάς, ὅθεν καὶ κατὰ περικοπὴν ᾄσματα δύνανται νὰ κληθῶσιν. Ἐπῳδικὰ δὲ ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ κυριωτάτου τῶν εἰδῶν, εἰς ἃ τὸ γένος τοῦτο τῶν ποιημάτων διαιρεῖται. Εἶνε δὲ τὰ εἴδη ταῦτα τὰ ἑξῆς:

α') Ἐπῳδικὰ κατὰ τὴν στενωτέραν ἢ κυρίαν σημασίαν. Ἐπὶ τῶν ποιημάτων τούτων πᾶσα περικοπὴ σύγκειται ἐκ τριῶν συστημάτων, ὧν τὰ μὲν δύο πρῶτα ἔχουσι τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα, τὸ δὲ τρίτον διάφορον τῶν δύο πρώτων : α α β.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα (α) καλεῖται στροφή, τὸ δὲ δεύτερον (α) ἀντιστροφή, τὸ δὲ τρίτον (β) ἐπῳδός (θηλυκῶς), δῆλον ὅτι στροφή. Ἡ δὲ ὅλη περικοπὴ τριὰς ἐπῳδική. Τὸ ὅλον λοιπὸν ποίημα σύγκειται ἐκ πλειόνων τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα ἐχουσῶν περικοπῶν.

ααβ ααβ ααβ ....

β') Προῳδικά « Προῳδικὰ δέ ἐστιν, ἐν οἷς τὸ ἀνόμοιον προτέτακται τῶν ὁμοίων, » ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων. Ἡ περικοπὴ δηλαδὴ σύγκειται ἐκ τριῶν συστημάτων, ὧν τὰ δύο τελευταῖα εἶνε ὅμοια μὲν ἀλλήλοις, ἀνόμοια δὲ τῷ πρώτῳ : α β β.

γ') Μεσῳδικά « Μεσῳδικὰ δέ, ἐν οἷς περιέχει μὲν τὰ ὅμοια, μέσον δὲ τὸ ἀνόμοιον τέτακται ». Ἡ περικοπὴ δηλ. ἔχει τὸ σχῆμα τόδε: α β α.

δ') Παλινῳδικά « Παλινῳδικὰ δέ, ἐν οἷς τὰ μὲν περιέχοντα ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια, ἀνόμοια δὲ τοῖς περιεχομένοις· τὰ δὲ περιεχόμενα ἀλλήλοις μὲν ὅμοιά ἐστιν, ἀνόμοια δὲ τοῖς περιέχουσιν ». Ἡ περικοπὴ δηλ. σύγκειται ἐκ τεσσάρων συστημάτων, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ὅμοιον τῷ τετάρτῳ, τὸ δὲ δεύτερον τῷ τρίτῳ : α β β α.

ε') Περιῳδικά « Περιῳδικὰ δέ, ἐν οἷς τὰ μὲν περι-

εχόμενα ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια, τὰ δὲ περιέχοντα οὔτε ἀλλήλοις οὔτε τοῖς περιεχομένοις". Ἡ περικοπὴ δῆλον ὅτι ἔχει τὸ σχῆμα τόδε αββγ.

γ'. Κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ. Τοιαῦτα ποιήματα γίνονται καθ' Ἡφαιστίωνα, "ὁπόταν ἐνθέμενος ὁ ποιητὴς ὁποσαδήποτε συστήματα διάφορα, ἐπαγάγῃ ἐκ τῶν αὐτῶν συστημάτων συνεστῶσαν περικοπήν, ὥστε τὰ μὲν ἐν ἑκατέρᾳ ἢ ἑκάστῃ περικοπῇ συστήματα ἀνόμοια εἶναι ἀλλήλοις, τὰς δὲ περικοπὰς ἀμφοτέρας ἀλλήλαις ὁμοίως ἢ πάσας". Ἐν τῷ προμνημονευθέντι δηλ. δευτέρῳ εἴδει (β) πᾶσα περικοπὴ περιεῖχε τοὐλάχιστον δύο ἀλλήλοις ὅμοια συστήματα ἢ μέρη, ἐνταῦθα δὲ τὰ συστήματα ἢ μέρη εἶνε ἀνόμοια ἀλλήλοις, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερές. Δύναται δὲ ἡ περικοπὴ νὰ εἶνε δυαδικὴ ἢ τριαδικὴ ἢ τετραδική, νὰ σύγκηται δηλ. οὐ μόνον ἐκ δύο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τριῶν καὶ τεσσάρων ἀνομοίων ἀλλήλοις συστημάτων· τὸ δ' ὅλον ποίημα δύναται νὰ περιέχῃ ἤτοι δύο ἢ πλείονας τοιαύτας περικοπὰς ἀλλήλαις ὁμοίαις, οἷον ποίημά τι δύο μόνον περιέχον περικοπὰς δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἑξῆς σχῆμα.

δυαδικόν αβ, αβ

τριαδικόν αβγ, αβγ

τετραδικόν αβγδ, αβγδ.

δ') Ποιήματα ἀντιθετικά. Τὰ ἀντιθετικὰ ποιήματα γίνονται κατὰ Ἡφαιστίωνα "ὁπόταν ὁ ποιητὴς γράφῃ ὁποσαδήποτε κῶλα ἀνόμοια καὶ ὡς βούλεται, εἶτα τούτων ἀνταποδῷ τῷ μὲν τελευταίῳ τὸ πρῶτον, τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τέλους τὸ δεύτερον, καὶ οὕτω πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Τοῦτο δὲ τὸ εἶδος παρὰ μὲν τοῖς παλαιοῖς σπανιώτατόν ἐστι, παρὰ Σιμμίῳ δὲ τῷ Ῥοδίῳ ἐστὶν οὕτω πεποιημένα ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ ᾠῷ". Ἡ ἀντίθεσις δηλ. ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς συστήματα, ἀλλ' εἰς μέτρα ἢ στίχους· ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ποιήματος ἀνταποδίδοται διὰ τοῦ τελευταίου, ὁ δεύτερος διὰ τοῦ προτελευταίου καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ὥστε τὸ εἶδος τοῦτο δὲν ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν κατὰ σύστημα σύνθεσιν, περιλαμβάνει δὲ σχεδὸν μόνον μεταγενέστερα ποιήματα τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ἅτινα ἐν τῇ βραχυτέρᾳ περὶ ποιήματος πραγματείᾳ τοῦ Ἡφαιστίωνος καλοῦνται παίγνια, οἷον τὸ ᾠὸν τοῦ Σιμμίου.

ε') Ποιήματα κατὰ σχέσιν μικτά. Τοιαῦτα ποιήματα εἶνε, ἐν οἷς ἀναμιγνύονται δύο ἢ πλείονα τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων κατὰ σχέσιν εἰδῶν, οἷον

(Φυλλ. 23)

λ.χ. τό τε μονοστροφικὸν καὶ τὸ ἐπῳδικὸν, ἢ τό τε ἐπῳδικὸν καὶ τὸ μεσῳδικόν.

στ΄) Ποιήματα κατὰ σχέσιν κοινά. Τοιαῦτα ποιήματα εἶνε τὰ ἐπιδεχόμενα διττὴν ἐκδοχὴν τῆς στροφικῆς διαιρέσεως, οἷον, ἐάν τις ἐπὶ τοῦ τρίτου Ὀλυμπιονίκου τοῦ Πινδάρου ἑκάστην τῶν βραχειῶν τριαδικῶν περιοδικῶν λάβῃ ὡς μίαν στροφήν, ὅπερ τῷ ὄντι καὶ ἐγένετο.

Β΄. Ἀπολελυμένα ᾄσματα.

Τὰ ἀπολελυμένα ᾄσματα διαφέρουσι τῶν κατὰ σχέσιν κατὰ τοῦτο, ὅτι, ἐν ᾧ τὰ κατὰ σχέσιν ἔχουσιν ἀντιστροφικήν τινα ἀνταπόδοσιν, ὥστε γίνεται ἐν αὐτοῖς ἀνακύκλησις τῆς αὐτῆς μελῳδίας, τοὐναντίον τὰ ἀπολελυμένα οὐδεμίαν ἔχουσι μετρικὴν ἀνταπόδοσιν καὶ τὰ διάφορα μέρη τοῦ ποιήματος ἔχουσι διάφορον ἀπ᾽ ἀλλήλων μελῳδίαν. Διαιροῦνται δὲ τὰ ἀπολελυμένα ᾄσματα εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη:

α΄) Τὰ ἀνομοιόστροφα, ἅτινα πάλιν διαιροῦνται εἰς ἑτερόστροφα καὶ εἰς ἀλλοιόστροφα. Καὶ τὰ μὲν ἑτερόστροφα σύγκεινται ἐκ δύο, τὰ δὲ ἀλλοιόστροφα ἐκ πλειόνων τῶν δύο συστημάτων, ἅτινα διακρίνονται ἀπ᾽ ἀλλήλων ὡς διάφορα συστήματα, ἤτοι διὰ τῆς ἐννοίας ἢ διὰ τῆς μετρικῆς μορφῆς, οὐδὲν δὲ τῶν συστημάτων

τούτων μετρικῶς ἀνταποδίδοται δι᾽ ἑτέρου.

β΄) τὰ ἄτμητα· εἶνε δὲ καθ᾽ Ἡφαιστίωνα ἄτμητα, ὅσα ἐν τῷ ποιητικῷ κειμένῳ δὲν ἔχουσι τεκμήριόν τι διαιρέσεως εἰς συστήματα, οὔτε βραχυκατάληξιν, οὔτε ἄλλο τι ἐκ τῶν χωριζόντων τὰ ποιήματα, οἷον ἐφύμνιον ἢ ἀναφώνημα, ἀλλὰ φαίνονται ὅτι ἀποτελοῦσιν ἓν μακρὸν σύστημα.

γ΄) Τὰ ἄστροφα. Ὁ Ἡφαιστίων λέγει ἄστροφα τὰ οὕτω μικρὸν ἔχοντα μέγεθος, ὥστε νὰ μὴ δύνωνται νὰ ἀποτελῶσι στροφήν. Ὡς τοιαῦτα λοιπὸν ἐννοητέον μελικά τινα μέρη λίαν βραχέα καὶ μόνον ἕνα ἢ δύο στίχους περιέχοντα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐνιαχοῦ παρεμβεβλημένα εἰς τὰ διαλογικὰ μέρη τοῦ δράματος. Δῆλον δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν ἀπηγγέλλοντο ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ᾔδοντο. Διὰ τὴν βραχύτητα ὅμως αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων, οὐδὲ τοῦ ὀνόματος τῆς στροφῆς ἢ ὅλου συστήματος ἠδύναντο νὰ ἀξιωθῶσι.

Γ΄. Τὰ ἐξ ὁμοίων ᾄσματα.

Ἄσματα δὲ ἐξ ὁμοίων εἶνε τὰ συγκείμενα ἐξ ὑπερμέτρων περιόδων τοῦ αὐτοῦ μέτρου. Τούτων συχνότατον παράδειγμα εἶνε τὰ ἀναπαιστικὰ τῆς τραγῳδίας καὶ κω-

μῳδίας, ὅσα ὁ χορὸς λέγει ἐν τῇ παρόδῳ. Ἕκαστον σύστημα ἐνταῦθα ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς μόνης, ὁτὲ μὲν μακροτέρας, ὁτὲ δὲ βραχυτέρας περιόδου. Διακρίνει δὲ ὁ Ἡφαιστίων δύο εἴδη τῶν ἐξ ὁμοίων, τὰ κατὰ *περιορισμοὺς ἀνίσους* καὶ τὰ ἀπερι-όριστα, ὧν τὰ μὲν ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ ἀνομοιόστροφα, τὰ δὲ πρὸς τὰ ἄτμητα τῶν ἀπολελυμένων.

α΄) Τὰ ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους. Ὁ ὅρος π ε ρ ι ο ρ ι σ μ ὸ ς εἶνε ταὐτόσημος τῷ ἀλλαχοῦ συστήματι ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καλουμένῳ. Τὰ συστήματα ἐνταῦθα ἀποτελοῦνται ἐξ ὑπερμέτρων περιόδων τοῦ αὐτοῦ μέτρου (οἷον ἐξ ἀναπαιστικῶν καταληκτικῶν περιόδων) τὸ μέγεθος ὅμως τῶν ἄλληλα διαδεχομένων συστημάτων εἶνε ἄνισον, ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει ἀντιστροφικὴ ὁμοιότης· διότι, ὅταν ἐν ταῖς ὑπερμέτροις περιόδοις, αἵτινες διαδέχονται ἀλλήλας, τηρῆται ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς ποδῶν ἢ διποδιῶν, τότε ἡ σύνθεσις αὕτη κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡφαιστίωνος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐξ ὁμοίων, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατὰ σχέσιν, ἤτοι τῶν ἀντιστροφικῶν ποιημάτων.

β΄) ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα. Τὰ τοιαῦτα εἶνε τὰ περιέχοντα μίαν μόνην ὑπέρμετρον περίοδον οἱουδήπο-

τε μεγέθους. Τοιούτων πλουτεῖ ἡ κωμῳδία, ἥτις μετὰ μέρος ἐξ ἀναπαιστικῶν, ἰαμβικῶν, τροχαϊκῶν τετραμέτρων κατὰ στίχον τεταγμένων, ἐπάγει μακρὰν ὑπέρμετρον περίοδον τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ. Τὴν τοιαύτην περίοδον ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ ἀ π ε ρ ι ό ρ ι σ τ ο ν ἐ ξ ὁ μ ο ί ω ν. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε προσφυέστατον, διότι εὑρίσκονται τοιαῦται περίοδοι μέχρι τεσσαράκοντα, πεντήκοντα καὶ ἑξήκοντα κώλων [illegible] τὰ κῶλα ἔχουσαι ὁμοίως ἐσχηματισμένα, ὅπου δὲ τὸ τελικὸν καταληκτικόν.

Δ΄. Μετρικὰ ἄτακτα.

Μετρικὰ ἄτακτα εἶνε καθ' Ἡφαιστίωνα τοιαῦται συνθέσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς κατὰ στίχον, διότι δὲν ἔχουσι συνεχῶς ἀνακυκλούμενον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέτρον, ἀλλὰ διάφορα μέτρα ἀναμεμιγμένα, ἐν δὲ τῇ μίξει ταύτῃ τῶν διαφόρων μέτρων δὲν τηροῦσιν ὡρισμένην τάξιν καὶ δὲν ἔχουσι τεκμήρια διαιρέσεως εἰς διάφορα μετρικὰ συστήματα. Αἱ συνθέσεις λοιπὸν αὗται καταχρηστικῶς μόνον δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰ συστηματικὰ ποιήματα, κυρίως δὲ ἀποτελοῦσι παρὰ τὰς κατὰ στίχον καὶ σύστημα συνθέσεις τρίτον γένος ἢ ἀντίθεσίν τινα εἰς τὰ δύο ἐκεῖνα κύρια γένη· διότι ἐν ἐκείνοις μὲν τοῖς ποιήμασι, τοῖς κα-

τὰ στίχον καὶ κατὰ σύστημα, ἐπικρατεῖ ὡρισμένη τις τάξις τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ, ἐν τούτοις δὲ λείπει ἡ τάξις, ὅθεν καὶ μ ε τ ρ ι κ ὰ ἄ τ α κ τ α καλοῦνται. Πλὴν ἀλλ' οὕτω περιωρισμένη εἶνε ἡ χρῆσις τῶν μετρικῶν ἀτάκτων, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ πλάσῃ τρίτον κύριον γένος. Κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα ἐνταῦθα ἀνήκει πρῶτον μὲν μεταγενέστερόν τι ἐπικοσατυρικὸν ποίημα, ὁ Μαργίτης, ἐν ᾧ δακτυλικὰ ἑξάμετρα καὶ ἰαμβικὰ τρίμετρα ἄνευ οὐδεμιᾶς τάξεως ἀνεμιγνύοντο μετ' ἀλλήλων· κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ δέκα ἑξάμετρα ἐπεφέρετο ἓν τρίμετρον, εἶτα δὲ μετὰ πέντε ἔπειτα μετὰ ὀκτὼ ἑξάμετρα (βλέπε σχολιαστὴν Ἡφαιστίωνος σελ. 218). Ἡ μετρικὴ δὲ ἀταξία ἐγίνετο ἐνταῦθα ἐξ ἐπίτηδες συμφώνως πρὸς τὴν σκωπτικὴν ἔννοιαν. Ἔπειτα δὲ ἀνήκουσιν ἐνταῦθα τοιαῦτα ἐπιγράμματα, ἅτινα παρεκβαίνουσι τῆς συνήθους τῶν ἐπιγραμμάτων μορφῆς, οἷον τριστιχόν τι ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, οὗ ἡ ἀρχὴ „ Ἴσθμια δὶς ω, ἐν ᾧ μετὰ τὸ ἡρῷον καὶ τὸ ἐλεγεῖον ἐπιφέρεται ὡς τρίτος στίχος ἰαμβικὸν τρίμετρον.

Ε'. μικτὰ κατὰ συστήματα ἢ μικτὰ συστηματικά.

Ὅταν δὲ πλείονες τῶν ὑπ' ἀριθμὸν Α', Β' καὶ Γ' μνημονευθεισῶν κυρίων κατηγοριῶν τῆς συστηματικῆς συνθέσεως συνάπτωνται μετ' ἀλλήλων ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ποιήματι, τὸ ποίημα τοῦτο καλεῖται καθ' Ἡφαιστίωνα μικτὸν κατὰ σ υ σ τ ή μ α τ α ἢ μ ι κ τ ὸ ν σ υ σ τ η μ α τ ι κ ό ν. Τοιαῦται εἶνε π. χ. αἱ πλεῖσται τῶν παρόδων τοῦ Αἰσχύλου καὶ πολλὰ τῶν λοιπῶν χορικῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ, ἐν οἷς προηγεῖται μὲν μέρος ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους, ἕπεται δὲ μέρος κατὰ σχέσιν. Τοιαῦται εἶνε προσέτι πολλαὶ μονῳδίαι τῆς μεταγενεστέρας τοῦ τε Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου τραγῳδίας, ἐν αἷς μέρει τινὶ κατὰ σχέσιν συνάπτεται μέρος ἀπολελυμένον.

ΣΤ'. Κοινὰ κατὰ συστήματα ἢ κοινὰ συστηματικά.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνάγει ὁ Ἡφαιστίων τοιαῦτα ποιήματα, ἅτινα δύναταί τις νὰ δεχθῇ καὶ ὡς κατὰ σχέσιν γεγραμμένα καὶ ὡς ἐξ ὁμοίων ἢ ἀπολελυμένα. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ ἑτέρα τῶν δύο ἐκδοχῶν εἶνε ἑκάστοτε ἡ ὀρθή. Οὕτω δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι κοινὰ συστηματικὰ εἶνε πάντα τὰ μέρη ἐκεῖνα τῶν τραγῳδιῶν, ἅτινα τινὲς μὲν τῶν ἐκδοτῶν λαμβάνουσι κατὰ σχέσιν καὶ διαιροῦσιν εἰς στροφὰς καὶ ἀντιστροφάς τινὲς δὲ ὡς

ἀπολελυμένα. (Παραδόξως ὁ Ἡφαιστίων παραλείπει τὴν σύνθεσιν αα, ββ, γγ, ... ἥτις ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν κατὰ σχέσιν συνθέσεων καὶ εἰς τὸ εἶδος τῶν κατὰ περικοπὴν ὁμοιομερῆ συνθέσεων.)

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τὸ χρηστικὸν ἢ εἰδικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου

ΤΟ δακτυλικὸν ἑξάμετρον εἶνε τὸ ἀρχαιότατον πάντων τῶν ἑλληνικῶν μέτρων, ἦτο δὲ ἀρχικῶς τὸ ἱερὸν τῶν Ἑλλήνων μέτρον, ὡς καὶ ἡ πρώτη ποίησις, ἥτις τοῦτο ἐξεῦρε καὶ μετεχειρίσατο ἦτο ἱερα. Πρὸ τοῦ Ὁμήρου δηλαδὴ ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ποίησίς τις, ἀλλ' αὕτη ἦτο πᾶσα λυρική, ἐκ τῆς λατρείας τοῦ θείου γεννηθεῖσα. Μετεχειρίζετο δὲ αὕτη ἐκ τῶν ῥυθμικῶν γενῶν μόνον τὸ δακτυλικόν, ἐκ δὲ τῶν μέτρων μόνον τὸ ἑξάμετρον. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ παλαιοὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ἀνέφερον εἰς τὸν Ὠλῆνα ἢ εἰς τὴν ἐν Δελφοῖς ἱέρειαν Φημονόην. Μικρὸν δὲ πρὸ Ὁμήρου ἡ ποίησις ἤρξατο πλὴν τῶν θεῶν νὰ ἐξυμνῇ καὶ τὰ ἔργα ἡμιθέων ἢ ἐνδόξων ἀνδρῶν (κλέα ἀνδρῶν). Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ ἐπικὴ

ποίησις, ἣν ὁ Ὅμηρος προήγαγεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος. Καὶ ἡ ἐπικὴ λοιπὸν ποίησις μετεχειρίσατο τὸ μέτρον τοῦτο χορηγηθεῖσα ἐκ τῆς παλαιοτέρας λυρικῆς ποιήσεως· καὶ οὐ μόνον ἡ Ὁμηρική, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἐφεξῆς μέχρι τέλους. Διέφερον δὲ οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ τῶν ἀρχαιοτέρων λυρικῶν περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἑξαμέτρου, ὅτι, ἐν ᾧ πρότερον τοῦτο ἐμελῳδεῖτο, ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει ἐρραψῳδεῖτο ἁπλῶς ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, τουτέστιν ἀπηγγέλλετο ἄνευ μέλους. (πρβλ. Ἀριστοτέλην περὶ ποιητ. ἐν ἀρχῇ). Ἐκ δὲ τῆς χρήσεως ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει ὠνομάσθη τὸ ἑξάμετρον ἔ π ο ς καὶ ἡ ρ ῷ ο ν. Καὶ ἡ μεθ' Ὅμηρον δὲ λυρικὴ ποίησις μετεχειρίσατο τὸ ἑξάμετρον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, οὐχὶ ὅμως κατὰ στίχον, ἀλλὰ κατὰ σύστημα ἢ μετ' ἄλλων ἀναμιγνύουσα μέτρων, μάλιστα δὲ ἡ ἀρχαιοτέρα. Ἐκ τούτων λοιπὸν γίνεται δῆλον οὐ μόνον τὸ ἀρχαῖον ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίσημον τοῦ ἑξαμέτρου.

Βάσεις τοῦ ἑξαμέτρου. Τὸ ἑξάμετρον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, σύγκειται ἐκ δύο κώλων τριποδικῶν, ἑκάτερον δὲ κῶλον ἢ ἑκατέρα τριποδία ἔχει τρεῖς βάσεις ἢ σημεῖα, ὥστε τὸ ὅλον ἓξ βάσεις, ὅθεν καὶ

ἑξάμετρον ἐκλήθη. Ἡ πρώτη τριποδία ἀποτελεῖ τὸ ἡγούμενον κῶλον τῆς περιόδου, ἡ δὲ δευτέρα τὸ ἑπόμενον. Τὸ πρῶτον ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ δ ε ξ ι ό ν, τὸ δεύτερον ἀ ρ ι σ τ ε ρ ό ν. (Ἀριστ. ἐν Μεταφυσικοῖς Κ, 1). Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἑκατέρα τριποδία ἀποτελεῖ πόδα σύνθετον ἰαμβικὸν δωδεκάσημον καὶ ἔχει τρία σημεῖα, κυρίαν θέσιν, δευτερεύουσαν θέσιν καὶ ἄρσιν. Μελῳδούμενον λοιπὸν ἢ καὶ ῥαψῳδούμενον τὸ ἑξάμετρον ἐδέχετο τρεῖς ῥυθμικοὺς τόνους ἐπὶ τοῦ πρώτου κώλου, ἕνα κύριον, ἔχοντα τὴν μεγίστην δύναμιν καὶ ἔμφασιν, ἕνα δευτερεύοντα, ἔχοντα ἀσθενεστέραν τοῦ πρώτου δύναμιν, καὶ ἕνα ἀσθενέστατον τῶν τριῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου κώλου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ ἑξάμετρον ἀπηγγέλλετο ὧδε:

‴— ∪ ∪ ″— ∪ ∪ ′— ∪ ∪ | ‴— ∪ ∪ ″— ∪ ∪ ′— ⏓

Τομαὶ τοῦ ἑξαμέτρου. Ἡ κυρία τομὴ τοῦ ἑξαμέτρου δὲν πίπτει εἰς τὸ ὅριον τῶν δύο τριποδιῶν, διότι οὕτω διὰ τὸ μικρὸν μέγεθος τῶν κώλων θὰ ἐγεννᾶτο μεγάλη μονοτονία, ἀλλὰ ἤτοι μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τρίτου ποδὸς καὶ τότε λέγεται <u>τομὴ πενθημιμερής</u>, ἢ μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τῆς ἄρσεως τοῦ αὐτοῦ ποδὸς καὶ τότε λέγεται τ ο μ ὴ κ α τ ὰ τ ρ ί τ ο ν τ ρ ο χ α ῖ ο ν · τομ. πενθημ.

—‴ ∪∪ —″ ∪∪ —′ ‖ ∪∪ | —‴ ∪∪ —″ ∪∪ —′ ∪

Τομή κατά τρίτον τροχαῖον

—‴ ∪∪ —″ ∪∪ —′ ∪ ‖ ∪ | —‴ ∪∪ —″ ∪∪ —′ ∪

Ἀμφότεραι αὗται αἱ τομαί εἶνε ἐπίσης συχναί ἐν τοῖς ἑλλ. ἑξαμέτροις τῶν καλῶν χρόνων. Ἡ ἐναλλαγή δέ αὐτῶν περιποιεῖ τῷ μέτρῳ μείζονα ζωηρότητα καί ποικιλίαν. Ὕστερον δέ πρῶτοι οἱ Ρωμαῖοι προτιμῶσι τήν πενθημιμερῆ καί οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες ἀπό τοῦ Νόννου καί ἐφεξῆς τήν κατά τρίτον τροχαῖον. Ἐπίληπτος δέ εἶνε ἡ τομή, ἢ μᾶλλον ἡ διαίρεσις, κατά τό τέλος τοῦ τρίτου ποδός. Ἐγχωρεῖ ὅμως τοιαύτη διαίρεσις, ὅταν μετ᾽ αὐτῆς εὑρίσκηται καί ἡ πενθημιμερής τομή ἢ ἡ κατά τρίτον τροχαῖον, οἷον Ὀδυσσ. Τ. 211, Ε. 234. Ἰλιάδος Α. 53 καί 179.

Εἰς τήν τομήν τοῦ τρίτου ποδός, ἥτις εἶνε καί ἡ κυριωτάτη τοῦ ἑξαμέτρου τομή, προστίθεται καί τομή τοῦ τετάρτου ποδός, ἥτις πίπτει ἤτοι ἀμέσως μετά τήν θέσιν τοῦ ποδός καί τότε καλεῖται τομή ἑφθημιμερής ἢ ἐπί τέλους τοῦ ποδός καί τότε καλεῖται τομή βουκολική. Ἡ ἑφθημιμερής καί ἡ βουκολική εἶνε ἐπίσης συχναί ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἑξαμέτρῳ, πλήν ὅτι, ὅταν ὁ τέταρτος πούς εἶνε σπονδεῖος, ἡ βουκολική εὑρίσκεται σπανιώτερον τῆς ἑφθημιμεροῦς.

Τό κανονικόν λοιπόν σχῆμα τοῦ ἑξαμέτρου εἶνε ἐκεῖνο, ἐν ᾧ συνυπάρχει τομή τις ἔν τε τῷ τρίτῳ καί ἐν τῷ τετάρτῳ ποδί, ὅθεν γεννῶνται τέσσαρα κύρια σχήματα τοῦ ἑξαμέτρου, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς τομαί.

α· ἡ κατά τρίτον τροχαῖον καί ἡ βουκολική.

β· ἡ " " " καί ἡ ἑφθημιμερής

γ· ἡ πενθημιμερής καί ἡ ἑφθημιμερής

δ´ ἡ " " " καί ἡ βουκολική.

Καί ἡ μέν τομή τοῦ τετάρτου ποδός συχνά παραμελεῖται, σπανιώτερον ὅμως ἡ τοῦ τρίτου. Τότε δέ πρέπει νά ὑπάρχῃ πάντοτε ἡ ἑφθημιμερής, ἥτις καί κυρία τοῦ στίχου γίνεται τομή. Τό ἥμισυ σχεδόν μέρος τῶν τοιούτων ἑξαμέτρων, ἐν οἷς παραμελεῖται ἡ τομή τοῦ τρίτου ποδός, ἔχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεῖζόν τι κύριον ὄνομα, ὅπερ ἀρκούντως δικαιολογεῖ τήν τοιαύτην ἔλλειψιν, οἷον Ἰλ. Ζ, 197. Ε, 207. Λ, 249. Ν, 351. Ὅταν δέ ἡ τομή τοῦ τρίτου ποδός παραμελεῖται οὐχί ἐν κυρίῳ ὀνόματι, ἀλλ᾽ ἐν ἄλλῃ τινί λέξει, τότε αὕτη συχνά εἶνε σύνθετος καί τό ὅριον τῶν δύο μερῶν τῆς συνθέσεως πίπτει μετά τήν θέσιν ἢ μετά τήν πρώτην βρα-

‴— ⏑⏑ ″— ⏑⏑ ′— ‖ ⏑⏑ | ‴— ⏑⏑ ″— ⏑⏑ ′— ⏑

Τομή κατά τρίτον τροχαίον

‴— ⏑⏑ ″— ⏑⏑ ′— ⏑ ‖ ⏑ | ‴— ⏑⏑ ″— ⏑⏑ ′— ⏑

Ἀμφότεραι αὗται αἱ τομαί εἶνε ἐπίσης συχναί ἐν τοῖς ἑλλ. ἑξαμέτροις τῶν καλῶν χρόνων. Ἡ ἐναλλαγή δέ αὐτῶν περιποιεῖ τῷ μέτρῳ μείζονα ζωηρότητα καί ποικιλίαν. Ὕστερον δέ πρῶτοι οἱ Ρωμαῖοι προτιμῶσι τήν πενθημιμερῆ καί οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες ἀπό τοῦ Νόννου καί ἐφεξῆς τήν κατά τρίτον τροχαῖον. Ἐπίληπτος δέ εἶνε ἡ τομή, ἤ μᾶλλον ἡ διαίρεσις, κατά τό τέλος τοῦ τρίτου ποδός. Ἐγχωρεῖ ὅμως τοιαύτη διαίρεσις, ὅταν μετ' αὐτῆς εὑρίσκηται καί ἡ πενθημιμερής τομή ἤ ἡ κατά τρίτον τροχαῖον, οἷον Ὀδυσσ. Τ. 211, Ε. 234. Ἰλιάδος Α. 53 καί 179.

Εἰς τήν τομήν τοῦ τρίτου ποδός, ἥτις εἶνε καί ἡ κυριωτάτη τοῦ ἑξαμέτρου τομή, προστίθεται καί τομή τοῦ τετάρτου ποδός, ἥτις πίπτει ἤτοι ἀμέσως μετά τήν θέσιν τοῦ ποδός καί τότε καλεῖται τομή ἑφθημιμερής ἤ ἐπί τέλους τοῦ ποδός καί τότε καλεῖται τομή βουκολική. Ἡ ἑφθημιμερής καί ἡ βουκολική εἶνε ἐπίσης συχναί ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἑξαμέτρῳ, πλήν ὅτι, ὅταν ὁ τέταρτος πούς εἶνε σπονδεῖος, ἡ βουκολική εὑρίσκεται σπανιώτερον τῆς ἑφθημιμεροῦς.

Τό κανονικόν λοιπόν σχῆμα τοῦ ἑξαμέτρου εἶνε ἐκεῖνο, ἐν ᾧ συνυπάρχει τομή τις ἔν τε τῷ τρίτῳ καί ἐν τῷ τετάρτῳ ποδί, ὅθεν γεννῶνται τέσσαρα κύρια σχήματα τοῦ ἑξαμέτρου, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς τομαί.

α· ἡ κατά τρίτον τροχαῖον καί ἡ βουκολική.

β'· ἡ " " " καί ἡ ἑφθημιμερής

γ'· ἡ πενθημιμερής καί ἡ ἑφθημιμερής

δ' ἡ " " " καί ἡ βουκολική.

Καί ἡ μέν τομή τοῦ τετάρτου ποδός συχνά παραμελεῖται, σπανιώτερον ὅμως ἡ τοῦ τρίτου. Τότε δέ πρέπει νά ὑπάρχῃ πάντοτε ἡ ἑφθημιμερής, ἥτις καί κυρία τοῦ στίχου γίνεται τομή. Τό ἥμισυ σχεδόν μέρος τῶν τοιούτων ἑξαμέτρων, ἐν οἷς παραμελεῖται ἡ τομή τοῦ τρίτου ποδός, ἔχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεῖζόν τι κύριον ὄνομα, ὅπερ ἀρκούντως δικαιολογεῖ τήν τοιαύτην ἔλλειψιν, οἷον Ἰλ. Ζ, 197. Ε, 207. Λ, 249. Ν, 351. Ὅταν δέ ἡ τομή τοῦ τρίτου ποδός παραμελεῖται οὐχί ἐν κυρίῳ ὀνόματι, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινί λέξει, τότε αὕτη συχνά εἶνε σύνθετος καί τό ὅριον τῶν δύο μερῶν τῆς συνθέσεως πίπτει μετά τήν θέσιν ἤ μετά τήν πρώτην βρα-

χεῖαν τῆς ἄρσεως τοῦ τρίτου ποδός, ὥστε ἐνταῦθα ὑποσημαίνεται τοὐλάχιστον ἡ πενθημιμερὴς ἢ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον, οἷον Ἰλ. Ψ, 684. Α, 466. Β, 429. Η, 317. Λ, 275. Ὀδυσσ. Ε, 418. Οἱ δὲ στίχοι, ἐν οἷς ἡ ἔλλειψις τῆς κυρίας τομῆς τοῦ τρίτου ποδὸς δὲν δικαιολογεῖται διὰ τοιούτου συνθέτου ἢ κυρίου ὀνόματος, εἶνε οὕτω σπάνιοι, ὥστε ἐπὶ ἑκάστην ῥαψῳδίαν τοῦ Ὁμήρου κατὰ μέσον ὅρον πίπτει ἓν μόνον παράδειγμα Ἰλ. Α, 218.

Καὶ αὗται μὲν εἶνε αἱ κύριαι τομαὶ τοῦ ἑξαμέτρου, περὶ ὧν μόνον ποιοῦνται λόγον οἱ παλαιοὶ μετρικοί. Πλὴν δὲ τούτων ὑπάρχουσιν, ὡς εἰκός, καὶ πολλαὶ ἄλλαι, διότι μετὰ πᾶσαν συλλαβὴν τοῦ ἑξαμέτρου δύναται νὰ συμβαίνῃ τομή, ὥστε τὸ ὅλον τῶν τομῶν ἀνέρχεται εἰς ἑκκαίδεκα, ἀλλ' ὅμως αἱ ἄλλαι τομαὶ πλὴν τῶν τεσσάρων εἰρημένων εἶνε δευτερεύουσαι. Ἡ δὲ κανονικὴ σύμπτωσις τῶν ποδῶν μὲ τὸ τέλος τῶν λέξεων, ἤτοι ἡ διαίρεσις ἐν τοῖς ἄλλοις ποσὶ πλὴν τοῦ τετάρτου, δὲν εἶνε καλή, ἐκτὸς ὅταν γίνηται ἐκτάκτως καὶ ἐπὶ ἑνὸς ἢ δύο ποδῶν ἐν ἑνὶ στίχῳ, διότι ἄλλως διασπᾶται ὁ ῥυθμὸς εἰς τὰ ἐλάχιστα αὐτοῦ στοιχεῖα.

Περὶ δὲ τῆς στιγμῆς παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη ἐγχωρεῖ πανταχοῦ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πρώτων ποδῶν. Μετὰ δὲ τὴν θέσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς εὑρίσκεται μὲν (Ἰλ. Μ, 400 Ο, 449. Ρ, 291), ἀλλὰ σπανιώτερον. Οἱ δὲ Ὁμηρικοὶ στίχοι, οἱ ἔχοντες στιγμὴν μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τοῦ πέμπτου ποδός, δὲν εἶνε ἐξησφαλισμένοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου ποδὸς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἑξαμέτρου ἀποκλείεται ἡ στιγμή, ὡς καὶ οἱ παλαιοὶ παρατηροῦσιν. Ὡσαύτως κατὰ μείζονα μάλιστα λόγον οὐδέποτε ἐγχωρεῖ στιγμὴ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τελευταίου, ἀλλὰ μόνον τομή (Ἰλ. Φ 540 καὶ ἑ.)

Μετρικὰ σχήματα τοῦ ἑξαμέτρου.

Ἐκτὸς τῶν ποικίλων τομῶν λαμβάνει τὸ ἑξάμετρον καὶ μεγάλην ποικιλίαν ποδικῶν σχημάτων ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀδείας τῆς συναιρέσεως τῶν δακτύλων εἰς σπονδείους. Ὁ μὲν λοιπὸν τελευταῖος πούς εἶνε πάντοτε σπονδεῖος ἢ τροχαῖος διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον, καθ' ἑκάστην δὲ τῶν λοιπῶν χωρῶν δέχεται τὸ ἑξάμετρον καὶ δάκτυλον καὶ σπονδεῖον καὶ οὕτω λαμβάνει τριάκοντα καὶ δύο μετρικὰ σχήματα. Καθ' ὅλου ὅμως οἱ δάκτυλοι ἐπικρατοῦσι τῶν σπονδείων, ὥστε πάντων τῶν σχημάτων συχνότατον εἶνε τὸ μονόσχημον δακτυλικόν, καθ' ὃ πάντες οἱ πόδες, πλὴν τοῦ τελευταίου, εἶνε δάκτυλοι, οἷον Ἰλ. Α, 10. Μετὰ δὲ τὸ μο-

νόσχημον δακτυλικόν ἐν πλείονι χρήσει εἶνε τὸ ἑξάμετρον, τὸ ἔχον σπονδεῖον ἐν τῇ πρώτῃ ἢ τῇ δευτέρᾳ χώρᾳ, ἢ ἐν ἀμφοτέραις ἅμα, οἷον Ἰλ. Α,5,15,4. Ἧττον δὲ συχνός εἶνε ὁ σπονδεῖος ἐν τῇ τετάρτῃ χώρᾳ. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ὁ σπονδεῖος κεῖται ὡς οἷόν τε σπανιώτερον ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει, ἥτις ἐρραψῳδεῖτο, διότι ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἀποθέσεως τῶν δύο κώλων γεννᾶται μονοτονία. Ἐν τῇ μελικῇ (=λυρικῇ) ὅμως ποιήσει διὰ τὸ μέλος ἐξαφανίζεται ἡ μονοτονία τοῦ μέτρου ὅθεν ἐνταῦθα εἶνε ἐν πλείονι χρήσει ὁ σπονδεῖος κατὰ τὴν τρίτην χώραν. Ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ χώρᾳ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον κεῖται σπονδεῖος ἀντὶ δακτύλου. Καὶ τότε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ πέμπτος σπονδεῖος μετὰ τοῦ τελευταίου ποδὸς ἀποτελεῖ μίαν λέξιν, ὥστε πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει ἡ βουκολικὴ λεγομένη τομή. Ὁ δὲ στίχος, ὁ ἔχων ἐν τῇ πέμπτῃ χώρᾳ σπονδεῖον καλεῖται σ π ο ν δ ε ι ά ζ ω ν. Ἀλλ' ὅμως σπονδειάζων ἢ καὶ ὁλοσπόνδειος (μονόσχημος σπονδειακός) καλεῖται καὶ ὁ ἔχων πάντας τοὺς πόδας σπονδείους. Ἐν τοῖς τῶν Ρωμαίων ἑξαμέτροις κεῖνται ἐν τέλει τοῦ στίχου σπονδεῖοι κατὰ Διεμήδη ornandi poëmatis gratia. Παρὰ τοῖς Ἕλλησι ποιηταῖς ὅμως σπανίως συμβαίνει νὰ εὑρίσκηται σπονδεῖος ἐξ ἐπίτηδες ὅπως ἐπι-

σημανθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ ἔννοια τῆς λέξεως.

Κύκλιον ἑξάμετρον. Οἱ δάκτυλοι καὶ οἱ σπονδεῖοι τοῦ ἑξαμέτρου εἶνε ἀρχικῶς πόδες τετράσημοι καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ ποδικὸν γένος ἐν ἴσῳ λόγῳ, ὅθεν καὶ τὸ ἑξάμετρον ἐκ τοιούτων συγκείμενον ποδῶν ἔχει πολὺ τὸ ἀξιωματικὸν κ' ἁρμόζει καλῶς εἰς τὸ ἦθος τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως. Ἀφ' οὗ δὲ ὕστερον τῷ χρόνῳ εἰσήχθη εἰς τὴν ποίησιν ἡ χρῆσις τῶν κυκλίων ἤτοι τρισήμων δακτύλων, τότε οἱ ῥαψῳδοὶ ἀπαγγέλλοντες κεκινημένα καὶ θερμότερα χωρία ἐλάμβανον κ' τοὺς δακτύλους τῶν ἡρωϊκῶν τούτων ἑξαμέτρων ὡς κυκλίους, οἷον κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κεφαλαίῳ 17 ἐπὶ τοῦ στίχου „αὖθις ἔπειτα πέδον δὲ κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής".

Οὕτω δὲ τὸ ἑξάμετρον ἀπὸ τεσσαρεσκαιεικοσασήμου γίνεται ὀκτωκαιδεκάσημον ἤτοι ἴσον τὸ μέγεθος τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ δύναται, ὡς ἐκεῖνο, νὰ ἀποτελῇ ἓν μόνον κῶλον διαιρούμενον εἰς τρεῖς κατὰ διποδίαν βάσεις. Οὕτω δὲ βαινόμενον τὸ μέτρον τοῦτο δὲν δύναται ἔτι νὰ ὀνομασθῇ ἑξάμετρον, διότι δὲν περιέχει ἓξ βάσεις μονοποδικάς, ἀλλὰ τρίμετρον, ὡς περιέχον τρεῖς βάσεις διποδικάς. Καθ' ὅλου λοιπὸν τὸ ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον ἐλαμβάνετο κατὰ τὸν πρῶτον τρό-

που ἐν τισι δὲ περιστάσεσι μόνον ὡς κύκλιον. Καὶ ἐν μὲν τοῖς κιθαρῳδικοῖς νόμοις τοῦ Τερπάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ προοιμίοις καὶ συνόλως ἐν τῇ σεμνῇ ἱερατικῇ λυρικῇ δὲν ἦτο οἰκεία τῇ διανοίᾳ ἡ χρῆσις τῶν κυκλίων δακτύλων. Τὰ δὲ τοῦ Ἀλκμᾶνος δακτυλικὰ ἑξάμετρα, ὡς ἔχοντα καθαρὸν δακτυλικὸν σχῆμα, φαίνεται ὅτι ἤρξαντο νὰ ἔχωσι τοὺς δακτύλους κυκλίους. Ἔτι δὲ πιθανώτερον κύκλια ἦσαν τὰ ἑξάμετρα τῶν Λεσβίων λυρικῶν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ πρῶτος ποὺς αὐτῶν, εἷς ὢν τῶν δισυλλάβων ἀδιάφορος. Κύκλια προσέτι εἶνε καὶ τὰ ἑξάμετρα τῶν βουκολικῶν ἐν τοῖς πολλαχοῦ ἐγκατεσπαρμένοις ᾄσμασι. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ ἐν τοῖς ᾄσμασι τούτοις ἐπικρατοῦσα τομὴ μετὰ τὸν τέταρτον πόδα, ἥτις διὰ τὴν συχνὴν παρὰ τοῖς βουκολικοῖς χρῆσιν ἐκλήθη βουκολικὴ (Θεόκρ. εἰδύλ. πρῶτον 79 καὶ ἑξῆς). Διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῆς τελευταίας διποδίας ἐπισημαίνεται ἡ κατὰ διποδίαν βάσις τοῦ ἑξαμέτρου. Ἐν δὲ τοῖς διηγηματικοῖς μέρεσι τῶν βουκολικῶν ἡ τοιαύτη τομὴ δὲν εἶνε συχνοτέρα ἢ ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἐνταῦθα τὰ ἑξάμετρα δὲν σύγκεινται ἐκ κυκλίων ποδῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τοῦ ἐλεγείου.

Τὸ ἐλεγεῖον (ἡρῳελεγεῖον) εἶνε σύστημα συγκείμενον ἐκ δύο δικώλων ἑξαμέτρων, ὧν τὸ μὲν εἶνε ἀκατάληκτον, ἤτοι αὐτὸ τὸ ἡρῷον, τὸ δὲ δικατάληκτον ἀσυνάρτητον, ὥστε τὸ δεύτερον ἔχει τὸν αὐτὸν τῷ πρώτῳ ῥυθμόν. Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ δεύτερον εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐ λ ε γ ε ῖ ο ν, οὐκ ὀρθῶς δὲ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μετρικῶν καὶ πεντάμετρον, διότι ἐλάμβανον αὐτὸ ὡς συγκείμενον ἐκ πέντε ὁλοκλήρων ποδῶν, ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας χώρας ἐκ δακτύλου καὶ σπονδείου ἀδιαφόρως, ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης ἐκ σπονδείου, ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης ἐξ ἀναπαίστων· δῆλον ὅμως ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ ἐλεγείου εἶνε πεπλημμελημένη καθὼς καὶ τὸ ὄνομα πεντάμετρον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέτρον τοῦ ἐλεγείου, ἤτοι τὸ ἡρῷον, σχηματίζεται μετρικῶς καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου μέτρου, ὅπερ εἰδικώτερον λέγεται ἐλεγεῖον, ἀπαιτεῖται νὰ τέμνηται πάντοτε κατὰ καθ' ἕτερον τῶν πενθημιμερῶν, ἄλλως εἶνε πεπλημμελημένον. Ἔπειτα δὲ εἰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλεγείου ὑπάρχει κενὸς χρόνος δίσημος οὔτε χασμῳδία ἐγχωρεῖ, οὔτε συλλαβὴ ἀδιάφορος, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ γίνεται σπα-

νίως παράβασις τοῦ κανόνος τούτου, οἷον ἐν τῷ τοῦ Θεόγνιδος στίχῳ δευτέρῳ

λήσομαι ἀρχόμενος | οὐδ' ἀποπαυόμενος

καὶ ἐν τῷ 365ῳ τοῦ αὐτοῦ.

δειλῶν τοι τελέθει | ὀξυτέρη κραδίη.

Οἱ μεταγενέστεροι ὅμως Ἕλληνες, οἷος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, οὔτε εἰς τὴν ἀδιάφορον τρίτην θέσιν, οὔτε εἰς τὴν χασμῳδίαν προσέκρουον. Τέλος δὲ συναίρεσις τῶν ἄρσεων ἐγχωρεῖ μόνον ἐν τῷ πρώτῳ κώλῳ τοῦ ἐλεγείου, ὅπερ συνηθέστερον εὑρίσκεται ἐκ σπονδείου καὶ δακτύλου συγκείμενον, οὐδαμοῦ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ.

Εἰ καὶ τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος καὶ ἡ εἰς κῶλα διαίρεσις εἶνε ἡ αὐτὴ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στίχοις τοῦ ἐλεγείου, ὅμως ἐν τῷ δευτέρῳ διὰ τῆς διττῆς καταλήξεως διακόπτεται ἡ ἐνδελέχεια τῆς ᾠδῆς καὶ ταράττεται ἡ ἡσύχιος αὐτῆς πορεία καὶ οὕτω τὸ ἐλεγεῖον ἐμφαίνει πάθος τι καὶ ταραχήν. Πρὸς δὲ τὸ ἦθος τοῦτο τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ ἐλεγείου σύμφωνος εἶνε καὶ ἡ ἑρμηνεία· διότι ἐν ᾧ τὰ λυρικὰ ποιήματα, τὰ ἐξ ἡρῴων μόνον συγκείμενα, ᾔδοντο πρότερον πρὸς τὴν κιθάραν, τοὐναντίον τὰ ἐλεγεῖα ᾔδοντο πρὸς τὸν θρηνώδη καὶ γοερὸν αὐλόν. Σύμφωνος δὲ πάλιν πρός τε τὸν ῥυθμὸν καὶ

τὴν ἁρμονίαν εἶνε καὶ ἡ ἔννοια τῆς ποιήσεως, τῆς μεταχειριζομένης τὸ ἐλεγεῖον, ἤτοι τῆς ἐλεγείας, ἥτις, ἂν μὴ ἐγεννήθη ὅμως, κατ' ἐξοχὴν ἐτράφη καὶ ηὐξήθη ἐν τῇ Ἰωνίᾳ. Ἐνταῦθα ὁ Καλλῖνος τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας προβλέπων ἐξεγείρει διὰ τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ τοὺς Ἐφεσίους ἐκ τῆς νωθρότητος πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὡς ὕστερον ὁ Τυρταῖος ἐπὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων προτρέπει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ σώσωσι μὲν τὸν παλαιὸν τῆς πολιτείας κόσμον, νὰ ἀγωνισθῶσι δὲ εὐτόλμως πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ᾄδει τὰ ἐλεγεῖα αὐτοῦ παλαίων πρὸς τὰ δυστυχήματα τοῦ πολυταράχου αὐτοῦ βίου. Μᾶλλον δὲ ἐξ ὑποκειμένου εἶνε ὁ μελαγχολικὸς τόνος ἐν ταῖς ἐλεγείαις τοῦ Μιμνέρμου, ἐν αἷς ᾄδει τὰ παθήματα τοῦ ἔρωτός του καὶ ματαίως ποθεῖ τὰ ἀγαθὰ τῆς νεότητος, τὸ δὲ γῆρας θεωρεῖ ἴσον τῷ θανάτῳ. Οὐδὲν ἧττον τὸ ἐλεγεῖον ἦτο χρήσιμον καὶ ὡς μέτρον τῶν ἐπικηδείων θρήνων καὶ τῶν αὐλῳδικῶν νόμων, καὶ ἐνταῦθα ἴσως ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον. Ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς θρηνῳδικῆς τοῦ ἐλεγείου ἐν τοῖς *αὐλῳδικοῖς νόμοις* χρήσεως ἐγεννήθησαν ὕστερον τὰ ἐλεγειακὰ ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα, καὶ ἐκ τούτων πάλιν τὰ ὅμοιον μέτρον ἔχοντα ἀναθηματικὰ ἐπιγράμματα. Δῆλον δὲ ὅτι τὰ ἐπιγράμματα ἐστε-

ροῦντο τῆς αὐλῳδικῆς ἑρμηνείας. Ὅμοιόν τι δὲ μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος (14,632) καὶ περὶ τῶν διδακτικῶν ἐλεγείων τοῦ Ξενοφάνους, Σόλωνος, Θεόγνιδος, Φωκυλίδου καὶ Περιάνδρου. Καθὼς δὲ ἡ ἐλεγεία καὶ μάλιστα ἡ πραγματευομένη συμποσιακήν, ἐρωτικὴν ἢ παραινετικὴν ὑπόθεσιν, τῷ χρόνῳ ἀπέβαλλε μᾶλλον τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ὥστε κατήντησε νὰ χρησιμεύῃ ἁπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν, οὕτω καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ἐλεγείου τῷ χρόνῳ ἔπαθε μεταβολήν τινά, οἷον ὁ μὲν Διονύσιος ὁ Χαλκοῦς (444 π.Χ.) προέταξε τὸ ἐλεγεῖον τοῦ ἡρῴου, ἔν τισι δὲ μεταγενεστέροις ἐπιγράμμασι μετὰ πλείονα ἡρῷα ἐπιφέρεται τὸ ἐλεγεῖον, εὑρίσκονται δὲ καὶ ἐπιγραφαὶ ὁλόκληροι ἐξ ἐλεγείων μόνον συγκείμεναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ

Περὶ προσοδιακοῦ, παροιμιακοῦ καὶ τετραμέτρου ἀναπαιστικοῦ.

Ὁ ἀναπαιστικὸς ῥυθμὸς ἦτο ἀρχικῶς ῥυθμὸς ἐμβατήριος. Ἐγένετο δὲ κατὰ πρῶτον χρῆσις αὐτοῦ ἔν τε τοῖς προσοδίοις καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων ῥυεῖσι προσοδιακοῖς παιᾶσι καὶ ἐν τοῖς ἐμβατηρίοις, ἤτοι τοῖς ἐνοπλίοις. Ἦσαν δὲ ἑκάτερα τὰ ποιήματα ταῦτα ἱερά, διότι τὰ μὲν ᾔδοντο

πρὸς αὐλὸν ἐν τῷ προσιέναι τοῖς βωμοῖς ἢ ναοῖς, τὰ δὲ μετεχειρίζοντο μάλιστα οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ ἄλλοι Δωριεῖς ἐν ταῖς μάχαις, ὅτε ἐπήρχοντο ἐπὶ τοὺς ἐναντίους· ἀνεφέροντο δὲ καὶ ταῦτα ἀρχικῶς πρὸς τὸ θεῖον, διότι οὐ μόνον ἐχρησίμευον, ὥστε νὰ ῥυθμίζωσι τὰ βήματα τοῦ στρατοῦ καὶ τηρῶσιν αὐτὸν ἐν τάξει, ἀλλ' ἅμα ἦσαν ὕμνος εἰς τὸν Ἄρην, εἰς ὃν ὁ στρατηγὸς εὐθὺς πρὸ τῆς ᾠδῆς προσέφερε θυσίαν. Ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ δάκτυλοι ᾔδοντο ὑφ' ἑστώτων πρὸς τὴν κιθάραν ἢ πρὸς τὸν αὐλόν, οἱ ἀνάπαιστοι ἐξ ἀρχῆς ἐχρησίμευον ὡς μέτρον τῶν προσοδίων καὶ ἐμβατηρίων, οὕτω δέ, ὥστε ἐπὶ ἕκαστον ἀνάπαιστον ἔπιπτεν ἀνὰ ἓν βῆμα τοῦ ᾄδοντος τῇ μὲν ἄρσει τοῦ μετρικοῦ ποδὸς συμπίπτοντος τοῦ μετεωρισμοῦ τοῦ ποδὸς τοῦ ᾄδοντος, τῇ δὲ θέσει τῆς θέσεως. Ὡς δὲ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς πρώτης τοῦ ποδὸς θέσεως προηγεῖται ἄρσις αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέτρου τῆς συνακολουθούσης πρὸς τὴν πορείαν καὶ κατὰ τὸν ῥυθμὸν συμφωνούσης ᾠδῆς, ἀνάγκη τῆς πρώτης θέσεως νὰ προηγῆται ἄρσις. Τὰ δὲ μέτρα τῶν προσοδίων καὶ ἐμβατηρίων τούτων ἦσαν ἡ ἀναπαιστικὴ τριποδία, ἡ ἀναπαιστικὴ καταληκτικὴ τετραποδία καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν καταληκτικὸν τετράμετρον.

Α′ Περὶ τοῦ προσοδιακοῦ.

⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ –́ ;

Καὶ ἡ μὲν ἀναπαιστικὴ τριποδία κατὰ τὴν διττὴν αὐτῆς χρῆσιν ἐν προσοδίοις καὶ ἐνοπλίοις ᾄσμασιν ἐκαλεῖτο προσοδιακὸς καὶ ἐνόπλιος ἢ κατ' ἐνόπλιον ῥυθμός. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν (Ἀναβάσεως 6, 1, 11). Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ᾀσμάτων, τῶν τῷ μέτρῳ τούτῳ γεγραμμένων οὐδὲν λείψανον διεσώθη, ὑπελείφθη δὲ μόνον ἡ ἀρχὴ προσοδιακοῦ τινος παιᾶνος εἰς τὸν Λύσανδρον (πρβλ. Ἀθην. 15 σελ. 696. καὶ Πλούταρχ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου. 18). Ἡ δὲ καταληκτικὴ ἀναπαιστικὴ τριποδία φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει καὶ κατὰ στίχον ἐν προσοδίοις. Εὑρίσκεται δὲ οὕτω ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (στίχ. 1–11) τοῦ δωρικοῦ ᾄσματος, ὅπερ οἱ παῖδες τῶν Ῥοδίων ᾖδον ἐν τῷ ἔαρι εἰς τὴν χελιδόνα (πρβλ. Ἀθήν. 8, 360), οὗ ἡ ἀρχὴ

Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα. κ. λ. ἑ.

β′ περὶ τοῦ παροιμιακοῦ.

⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ ⊔ ⏑́

Ἡ δὲ καταληκτικὴ ἀναπαιστικὴ τετραποδία ἐκαλεῖτο παροιμιακὸς παρὰ τὸ οἶμος = ὁδός, ὥστε σημαίνει κατ' ἐνόπλιον ἢ ἐμβατήριον ῥυθμόν. Συμφωνεῖ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ διότι ὁ Τυρταῖος ἔγραψε τῷ μέτρῳ τούτῳ τὰ Σπαρτιατικὰ αὐτοῦ ἐμβατήρια, οἷον τόδε:

Ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέρων πολιηταν
λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε κ.τ.λ.-π.

Τοῦ παροιμιακοῦ ἡ τελευταία συλλαβὴ εἶνε ἡ θέσις τοῦ τελευταίου ποδός, ἡ δὲ προτελευταία παρεκτείνεται εἰς χρόνον τετράσημον, ὅστις περιλαμβάνει πρὸς τῇ θέσει τοῦ τρίτου ποδὸς καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ τετάρτου. Τῷ παροιμιακῷ ἐκ πάντων σπονδείων συγκειμένῳ εἶνε γεγραμμένη ἡ ἀρχὴ τοῦ ὕμνου εἰς τὸν Ἥλιον. Καὶ χριστιανοὶ δὲ ὕμνων ποιηταὶ ἐποίουν ὅλα ποιήματα ἐκ καθαρῶν σπονδειακῶν παροιμιακῶν (πρβλ. Συνεσίου ὕμνον πέμπτον).

γ′ περὶ τοῦ ἀναπαιστικοῦ τετραμέτρου.

⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ ⊔ –.

Τὸ δὲ καταληκτικὸν ἀναπαιστικὸν τετράμετρον συνέστηκεν ἐξ ἀκαταλήκτου τετραποδίας καὶ τοῦ παροιμιακοῦ, ἦτο δὲ ἀρχικῶς χρήσιμον ἐν ἐμβατηρίοις, ὡς ὁ παροιμιακός, Καὶ ὁ Ἡφαιστίων μνημονεύει τοιούτου τετραμέτρου.

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κοῦροι | ποτὶ τὰν Ἄρεως κίνασιν,

ὅπερ ἀπετέλει τὸν πρῶτον στίχον Σπαρτιατικοῦ τινος ἐμβατηρίου, ὡς φαίνεται τοῦ Τυρταίου. Ἐκ δὲ τῶν Δωρικῶν ἐμβατηρίων ἐχορηγήθη αὐτὸ ἔπειτα ἡ Σικελιωτικὴ κωμῳδία, πλείστην δὲ τοῦ τετραμέτρου χρῆσιν ἐποιήσατο ὁ κωμικὸς Ἐπίχαρμος δύο ὅλα δράματα, τοὺς Χορεύοντας καὶ τὸν Ἐπινίκειον, τῷ μέτρῳ τούτῳ γράψας. Ἐκ δὲ τῆς Δωρικῆς μετέβη τὸ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον εἰς τὴν Ἀττικὴν κωμῳδίαν, ἔνθα ἐγένετο καὶ τὸ συχνότατον μέτρον μετὰ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον. Διότι ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τοῦ κορυφαίου προφερομένης παραβάσεως, ἐν ᾗ τὸ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον, παρ' Ἀριστοφάνει τοὐλάχιστον, παρὰ πολὺ ἐπικρατεῖ, εἶνε χρήσιμον τοῦτο ἔν τινι χώρᾳ τῶν ἐπεισοδίων λίαν χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς κωμῳδίας. Μετά τινα δηλ. χορικὴν στροφὴν ἕπεται μακρὸς διάλογος δι'

ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων καὶ μετὰ τοῦτον ἀναπαιστικὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων. Εἰς τὸ τριμερὲς δὲ τοῦτο σύνταγμα ἀντιστοιχεῖ ὡς ἀντισύνταγμα ἕτερον ὅμοιον (ἀντιστροφή, τετράμετρα, σύστημα ἐξ ὁμοίων), ἐν ᾧ τὰ τετράμετρα καὶ τὸ ἐξ ὁμοίων σύστημα εἶνε ἤτοι ἀναπαιστικὰ ἢ ἰαμβικά. Τὴν ἔννοιαν τῶν τετραμέτρων τούτων ἀποτελεῖ πάντοτε σφοδρὰ ἔρις μεταξὺ δύο ἀγωνιστῶν, εἰς ἣν οὐχὶ σπανίως ἀναμιγνύεται καὶ ὁ κορυφαῖος, οἷον· ἐν τοῖς «Ἱππεῦσι» στ. 761 ἐρίζει ὁ Κλέων πρὸς τὸν ἀλλαντοπώλην, ἐν ταῖς «Νεφέλαις» στίχ. 959 ὁ Δίκαιος πρὸς τὸν Ἄδικον λόγον, ἐν τοῖς «Σφηξί» 346, 379, καὶ 546, 648 ὁ φιλόδικος πατὴρ πρὸς τὸν εἰρηνικὸν υἱόν, ἐν τῇ «Λυσιστράτῃ» 484, 549 αἱ γυναῖκες πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἐν τοῖς «Βατράχοις» 1004 ὁ Αἰσχύλος πρὸς τὸν Εὐριπίδην, ἐν ταῖς «Ἐκκλησιαζούσαις» 582 ἡ Πραξαγόρα πρὸς τὸν Λέπυρον, ἐν «τῷ Πλούτῳ» 487 ἡ Πενία πρὸς τὸν Πλοῦτον. Τὰ ἀναπαιστικὰ τετράμετρα εἶνε πανταχοῦ ἐνταῦθα ἀγωνιστικά, οἷα τὰ τῶν παλαιῶν Δωρικῶν ἐμβατηρίων, ὁ ἀγὼν ὅμως γίνεται οὐχὶ πλέον διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης. Καὶ ἡ κωμῳδία δὲ αὐτὴ φαίνεται, ὅτι εἶχε συνείδησιν τῆς ἀναλογίας ταύτης, διότι ἄλλως εἶνε ἀνεξήγητος ἡ ἰδιάζου-

σα αὕτη τοῖς συντάγμασι διάταξις, ἥτις πανταχοῦ τηρεῖται ἀκριβῶς. Πιστοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς χορικῆς στροφῆς τὰ ἑπόμενα τετράμετρα ἔχουσιν ὡς προοίμιον σχεδὸν πανταχοῦ δύο στίχους τοῦ κορυφαίου ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ παρακελευσματικοῦ ἀλλὰ, δι' ὧν οὗτος παρακελεύεται πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐν ταῖς μάχαις ὁ στρατηγὸς ἐξάπτει τὸν θυμὸν τοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ ἐμβατηρίου. Ὁμοία ἔπειτα χρῆσις τῶν ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων ὡς ῥυθμοῦ ἐμβατηρίου γίνεται καὶ ἐν τῇ παρόδῳ, ἔνθα οἱ κωμικοὶ τοιαύτην ποιοῦνται αὐτῶν χρῆσιν, οἵαν οἱ τραγικοὶ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων. Παραβ. «Νεφελῶν» 263 «Βατράχων» 353 «Θεσμοφοριαζουσῶν» 947 καὶ 645 «Λυσιστράτης» 1072. Ὅμοιοι τέλος εἶνε καὶ οἱ ἐξαγωγικοὶ ἀνάπαιστοι ἐν τέλει τοῦ «Πλούτου» καὶ τῶν «Νεφελῶν».

Ὁ δὲ μετρικὸς σχηματισμὸς τῶν ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων ἔχει ὧδε:

α' Ἡ συναίρεσις τῆς δισυλλάβου ἄρσεως εἰς μίαν μακρὰν εἶνε πολλῷ συχνότερα τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἑβδόμην χώραν παρὰ τοῖς Δωριεῦσι ποιηταῖς καὶ παρὰ τῷ Κρατίνῳ εὑρίσκεται καὶ σπονδεῖος ἀντὶ ἀνα-

παίστου. Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ τετράμετρον, τὸ ἔχον τὸ σχῆμα τοῦτο, Λακωνικόν. Ἐπειδὴ ὅμως τοιαύτη ἐμβριθὴς ἀπόθεσις τοῦ τετραμέτρου ὀλιγώτερον ἥρμοζε τῇ κωμῳδίᾳ, διὰ ταῦτα παρ' Ἀριστοφάνει καὶ τοῖς λοιποῖς κωμικοῖς ἐν τῇ ἑβδόμῃ χώρᾳ εὑρίσκεται μόνον ὁ ἀνάπαιστος. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς προηγουμέναις χώραις ἐγχωρεῖ συναίρεσις τῆς ἄρσεως καὶ οὐχὶ σπάνια εἶνε τὰ παραδείγματα στίχων ἐχόντων συνῃρημένους πάντας τοὺς ἓξ πρώτους πόδας, οἷον «Ἱππέων» 522. 766. 775. 815

β') Ἡ διάλυσις τῆς θέσεως γίνεται συχνὰ παρὰ τοῖς κωμικοῖς ἐν ταῖς τρισὶ πρώταις χώραις τοῦ πρώτου κ' ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ δευτέρου κώλου, σπανίως δὲ μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ πρώτου. Ἡ δὲ θέσις τοῦ τρίτου ποδὸς τοῦ παροιμιακοῦ, ὡς τετράσημος μακρά, δὲν δύναται νὰ διαιρεθῇ. Καὶ τῆς θέσεως δὲ τοῦ προηγουμένου δευτέρου ποδὸς τὴν διάλυσιν ἀπέφευγον οἱ παλαιοί. Δύο διαλύσεις ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ εἶνε παντάπασι κανονικὸν σχῆμα, καὶ τρεῖς δὲ διαλύσεις εὑρίσκονται, τότε ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν βραχειῶν γίνεται συναίρεσις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πασῶν τῶν ἄρσεων τῶν ἐξ πρώτων ποδῶν, οἷον Ἀχαρνέων 658.

«Ἱππέων» 805. «Νεφελῶν» 353. «Σφηκῶν» 350. 1027. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σύμπτωσις τεσσάρων βραχειῶν ἤθελε παραβλάπτει τὴν δύναμιν τοῦ ῥυθμοῦ, διὰ τοῦτο διαλυομένης τῆς θέσεως ἡ ἑπομένη ἄρσις συναιρεῖται, ὅθεν ἀποκλείεται σύμβον ὁ προκελευσματικός, ἀλλὰ καὶ ἡ σύμπτωσις ἀναπαιστικοῦ δακτύλου καὶ ἀναπαίστου (—́ ∪ ∪ ∪ ∪ —́).

Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἀποκλείεται τοὐλάχιστον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κώλου, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ στίχου κατὰ τὴν συναρμογὴν τῶν δύο κώλων ὀλιγώτερον προσέκρουον οἱ κωμικοὶ εἰς αὐτήν. Πρβλ. «Σφηκῶν» 397.

γ΄) Ἡ τομὴ τοῦ τετραμέτρου πίπτει κανονικώτατα μετὰ τὴν πρώτην τετραποδίαν, σπανιώταται δὲ εἶνε αἱ ἐξαιρέσεις, οἷον Σφηκῶν 568. «Ὀρνίθων» 600. Νεφέλων 987. Διὰ τῆς τομῆς δὲν χωρίζεται ἡ πρόθεσις τῆς πτώσεως αὐτῆς, οὐδὲ τὸ ἄρθρον τοῦ ὀνόματος. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ τετραποδίᾳ δὲν τηρεῖται ἡ τομὴ μετὰ τὴν πρώτην διποδίαν οὕτως αὐστηρῶς, ὅπως ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν, ἀλλ᾽ ὑπάρχουσι πάμπολλαι ἐξαιρέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄.

Περὶ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων.

Τὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ὡς εἴπομεν, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετρικῆς, πρῶτον μὲν σύγκεινται ἐκ πλειόνων τῶν δύο κώλων, ὥστε ὑπερβαίνουσι τὸ σύνηθες μέγεθος τῶν μέτρων, ἤτοι τῶν δικώλων περιόδων, εἶνε οὕτως εἰπεῖν, ὑπέρμετροι περίοδοι, εἶτα δὲ τὰ κῶλα ταῦτα εἶνε πάντα ὅμοια, τετραποδίαι δηλαδή, ἐν αἷς ἐνίοτε ἀναμιγνύονται καὶ διποδίαι. Ἔχουσι δὲ τὰ ἀναπαιστικὰ ταῦτα συστήματα μελικὴν καὶ λεκτικὴν συνάφειαν καὶ οὕτως ἀποτελοῦσι μίαν περίοδον σύνθετον πολύκωλον, ὥστε οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰ μὴ αὔξησις τοῦ ἀναπαιστικοῦ τετραμέτρου. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κώλων, ἐξ ὧν σύγκεινται τὰ συστήματα ταῦτα, δὲν εἶνε ὡρισμένος, ἀλλ᾽ αὐξάνονται εἰς ὁσονδήποτε μέγεθος καὶ ἂν θέλῃ ὁ ποιητής· παρὰ δὲ τῷ Ἀριστοφάνει (Νεφελῶν 889 καὶ ἑξῆς) ἔχομεν παράδειγμα τοιούτου συστήματος ἐκ δύο καὶ ἑξήκοντα κώλων συγκειμένων. Ἐντεῦθεν ὁ Ἡφαιστίων τὰ συστήματα ταῦτα καλεῖ ἀπεριόριστα. Ἠδύναντο δὲ ἐν ἑνὶ ᾄσματι καὶ πλείονα τοιαῦτα συστήματα νὰ διαδέχωνται ἄλληλα καὶ

οὕτω τὸ ὅλον ᾆσμα νὰ ἀποτελῆται ἐκ πλειόνων ἀπεριορίστων ἐξ ὁμοίων συστημάτων, ἤτοι ἐκ πλειόνων ὑπερμέτρων ἀναπαιστικῶν περιόδων, ὧν τὸ ὅριον ἐμφαίνει ἑκάστοτε ἡ περιγραφή, ἤτοι ἡ κατάληξις καὶ ἡ διακοπὴ τῆς λεκτικῆς καὶ μελικῆς συναφείας. Τὰ τοιαῦτα συστήματα ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ σ υ σ τ ή μ α τ α ἐ ξ ὁ μ ο ί ω ν κ α τ ὰ π ε ρ ι ο ρ ι σ μ ο ύ ς ἀ ν ί σ ο υ ς. Λέγονται δὲ κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους, διότι αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ὅλον σύστημα ὑπέρμετροι περίοδοι εἶνε πρὸς ἀλλήλας ἄνισοι, ἄλλως δέ, ἂν δηλαδὴ ἦσαν ἴσαι, θὰ ὑπήγοντο ταῦτα εἰς ἄλλην κατηγορίαν, τὴν τῶν κατὰ σχέσιν συστημάτων. Τὰ ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικὰ συστήματα δὲν γινώσκομεν, ἂν ἦσαν χρήσιμα ἤδη ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει ἐν προσοδίοις ἢ ἐμβατηρίοις, γινώσκομεν δὲ αὐτὰ ἐκ τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἔνθα εἶνε ἐκ τῶν συχνοτάτων μέτρων, ἡ δὲ τραγῳδία μάλιστα οὐδαμῶς δύναται νὰ στερηθῇ αὐτῶν, ὅπως οὐδὲ τοῦ τριμέτρου. Ἔχουσι δὲ ταῦτα σχεδὸν πανταχοῦ τὴν σημασίαν ἐμβατηρίου ῥυθμοῦ.

Μετρικὸς σχηματισμὸς τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων.

Καὶ ὁ μὲν μετρικὸς σχηματισμὸς τῶν ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικῶν συστημάτων ἔχει ὡς ἑξῆς·

α΄) Ἡ μὲν συναίρεσις τῶν ἄρσεων καὶ ἡ διάλυσις τῶν θέσεων γίνεται διὰ παντὸς σχεδὸν κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, οὓς εἴπομεν καὶ περὶ τοῦ ἀναπαιστικοῦ τετραμέτρου. Ὁ μὲν δηλ. τελικὸς παροιμιακὸς δέχεται τὴν μὲν διάλυσιν, ὡς καὶ ἐν τῷ τετραμέτρῳ, μόνον κατὰ τὴν πρώτην, τὴν δὲ συναίρεσιν μόνον κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν χώραν· μόνος δὲ ὁ Αἰσχύλος μεταχειρίζεται ἐνίοτε τὴν συναίρεσιν καὶ κατὰ τὴν τρίτην χώραν. Αἱ δὲ ἀκατάληκτοι τετραποδίαι δέχονται τήν τε διάλυσιν (δάκτυλον) καὶ τὴν συναίρεσιν (σπονδεῖον) κατὰ πάσας τὰς χώρας, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἀναμεμιγμέναι διποδίαι. Ὁ δὲ προκελευσματικὸς καὶ ἡ σύμπτωσις δακτύλου καὶ ἀναπαίστου ἐγχωρεῖ σχεδὸν μόνον ἐν τῇ ταχυτέραν ἀγωγὴν ἐχούσῃ κωμῳδίᾳ, οὕτως ὅμως ὀλίγα εἶνε καὶ παρ' Ἀριστοφάνει τὰ παραδείγματα, ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξαίρεσις.

β΄) Ἡ δὲ τομὴ πίπτει κανονικῶς μεθ' ἑκάστην τετραποδίαν, καθὼς καὶ μεθ' ἑκάστην διποδίαν, ὅπου ἀναμιγνύον-

ται τοιαῦται. Τὴν δὲ δευτερεύουσαν τομὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς τετραποδίας φυλάττει κατ' αὐστηρὸν καὶ ἀπαράβατον κανόνα μόνος ὁ Εὐριπίδης, ἐν ᾧ ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ἀριστοφάνης καὶ μάλιστα ὁ Αἰσχύλος, μεταχειρίζονται κατὰ τοῦτο μείζονα ἄδειαν, τέμνοντες πολλάκις καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τρίτου ποδὸς ἀντὶ τῆς τομῆς μετὰ τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου. Σπανιωτάτη δὲ ἐξαίρεσις εἶνε τὸ νὰ παραμελῆται πρὸς τῇ δευτερευούσῃ τομῇ καὶ ἡ κυρία, οἷον Σφηκῶν 752.

γ΄) Ἐπειδὴ πᾶν σύστημα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστον ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸ σῶμά τι συναφὲς καὶ τέλειον, τὸ τέλος αὐτοῦ συνήθως συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τοῦ λόγου, ὅθεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει μείζονα στιγμήν· οὐδεμίαν δὲ ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ περιγραφήν, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων, οὔτε δῆλα δὴ χασμωδίαν, οὔτε συλλαβὴν ἀδιάφορον, οὔτε κατάληξιν ἢ βραχυκατάληξιν, ταῦτα δὲ συμβαίνουσι μόνον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἀπεριορίστου συστήματος, περιορίζοντα οὕτως αὐτό. Τούτου δὲ ἕνεκα καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν σύστημα τῆς παραβάσεως ὠνομάσθη π ν ῖ γ ο ς, ὡς προφερόμενον ἄνευ μηδεμιᾶς ἐν τῷ μεταξὺ περιγραφῆς καὶ οἷον ἀπνευστί, ὅπερ δύναταί τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἀπεριορίστου ἐξ ὁμοίων συστήματος. Περιγραφὴ δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεριορίστου συστή-

ματος, ἤτοι διακοπὴ τῆς λεκτικῆς συναφείας, ἐγχωρεῖ παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον ἐν ἐπικλήσεσι καὶ ἐπιφωνήσεσιν, ὅταν μάλιστα συνυπάρχῃ καὶ μεταβολὴ προσώπου, οἷον ἐν Ἀντιγόνῃ 932, ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ 170. 139. 143. 173. 188. 1757. ἐν Ἀντιγόνῃ 936, ἐν Ἀλκήστιδι 78, ἐν Μηδείᾳ 1396, ἐν Ἠλέκτρᾳ 1333, ἐν Ῥήσῳ 748. Ὡσαύτως δὲ παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Θεσμοφοριαζούσαις 776. 1065. Παρ' Αἰσχύλῳ ὅμως δὲν ἐπικρατεῖ τοσαύτη αὐστηρότης, ὅπως παρ' Εὐριπίδῃ καὶ Σοφοκλεῖ, ἀλλ' ἐνίοτε ὑπάρχει περιγραφὴ καὶ ἐν τῷ μέσῳ διηγηματικῶν συστημάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μετὰ στιγμήν, οἷον ἐν Πέρσαις 18, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 824. Ἀγαμέμνονι 794. 1522, Εὐμενίσι 314.

Χρῆσις τῶν ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικῶν συστημάτων ἐν τῇ τραγῳδίᾳ.

Ἐν μὲν τῇ τραγῳδίᾳ διακρίνονται τρία εἴδη ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων τὰ ε ἰ σ α γ ω γ ι κ ά τὰ ἐ ξ α γ ω γ ι κ ὰ καὶ τὰ μ ε σ ῳ δ ι κ ά.

1) εἰσαγωγικά. Καὶ τὰ μὲν <u>εἰσαγωγικὰ</u> εἰσάγουσι τὸν χορὸν εἰς τὴν ὀρχήστραν ἢ τὸν ὑποκριτὴν εἰς τὴν σκηνήν. Καὶ τὰ μὲν εἰσάγοντα τὸν χορὸν ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρόδου ἐν ταῖς πλείσταις τοῦ Αἰσχύλου

τραγῳδίαις καὶ ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους. Ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ δηλαδὴ τραγῳδίᾳ, ἐν ᾗ ὁ χορὸς εἶχε πολλῷ μείζονα σημασίαν ἢ ὕστερον, εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ θέατρον μεθ' ὅλης τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος τῆς στολῆς καὶ πρὶν ἄρξηται τῆς ὀρχήσεως διαβαίνει μεγαλοπρεπῶς διὰ τῆς ὀρχήστρας καὶ περιπορεύεται τὴν θυμέλην. Κατὰ τὴν πάροδον λοιπὸν ταύτην ἀπαγγέλλει ὁ κορυφαῖος τοὺς ἀναπαίστους, οἵτινες κατὰ τὴν μείζονα αὐτῆς διάρκειαν διαιροῦνται πάντοτε εἰς πλείονας περιορισμοὺς ἢ ὑπερμέτρους περιόδους, ἐννέα μὲν ἐν τοῖς Πέρσαις, ταῖς Ἱκέτισι καὶ τῷ Ἀγαμέμνονι, πέντε δὲ ἐν ταῖς Εὐμενίσι καὶ τῷ Αἴαντι. Ἄλλως ὅμως ἔχει ἡ πάροδος τῶν μεταγενεστέρων τραγῳδιῶν, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν ἐφεξῆς ὑπ' ἀριθμὸν γ'. Τὰ δὲ τοὺς ὑποκριτὰς εἰς τὴν σκηνὴν εἰσάγοντα ἀναπαιστικὰ συστήματα ἐγένοντο σταθερὸς τύπος τῆς τραγικῆς ποιήσεως, διατηρηθεὶς ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς τραγῳδίαις ἀπὸ τῶν Περσῶν μέχρι τοῦ Ὀρέστου. Ὁ ὑποκριτὴς εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν βαίνων σεμνῶς καὶ βραδέως, ὡς ἁρμόζει τῷ κοθόρνῳ καὶ τῇ ἀρχαϊκῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ λαμπρότητι τῆς στολῆς. Εἰσερχόμενος δὲ ἀκολουθεῖ τῷ ῥυθμῷ τοῦ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ἀπαγγελλομένου ἀναπαι-

στικοῦ συστήματος, σπανίως δὲ ἀπαγγέλλει αὐτὸς ὁ εἰσερχόμενος τοὺς ἀναπαίστους καὶ κυρίως τότε, ὅτε ὑποκρίνεται θεόν τινα, ὅπως οἱ Διόσκουροι ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τοῦ Εὐριπίδου, ὁ Ἡρακλῆς ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ, ἡ Ἄρτεμις ἐν τῷ Ἱππολύτῳ καὶ ὁ Θάνατος ἐν τῇ Ἀλκήστιδι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑποκριτὴς ἔρχεται εἰς τὴν σκηνὴν εἴτε εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τοῦ χορικοῦ ᾄσματος, εἴτε ἐφεξῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πράξεως, διὰ τοῦτο καὶ οἱ εἰσαγωγικοὶ ἀνάπαισται εὑρίσκονται ἤτοι ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπεισοδίων καὶ τῆς ἐξόδου. Διαφέρουσι δὲ οἱ ἀνάπαιστοι οὗτοι τῶν εἰσαγωγικῶν ἀναπαίστων τῆς παρόδου κατὰ τὸ ἔλασσον αὐτῶν μέγεθος. Ἐν ᾧ δηλαδὴ εἰσερχόμενος ὁ χορὸς καὶ τὴν θυμέλην περιπορευόμενος χρῆται πλειόνων περιόδων, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὑποκριτοῦ εἰς τὴν σκηνὴν ἀρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μία μόνη περίοδος καὶ οὗτος εἶνε ὁ κανονικὸς τύπος, τοὐλάχιστον ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲ μία μόνη περίοδος εὑρίσκεται, ἐν μόνῳ τῷ Προμηθεῖ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἰοῦς, συνήθως δὲ ἄρχονται παρ' αὐτῷ οἱ ἀνάπαιστοι πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὑποκριτοῦ καὶ οὕτως εὑρίσκονται τέσσαρα μὲν συστήματα, ἤτοι ὑπέρμετροι περίοδοι ἐν τοῖς Πέρσαις κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀτόσσης (στίχ. [illegible]

ἑξῆς), τρία δὲ ἐν ταῖς Ἱκέτισι 966 καὶ ἑξῆς, δύο δὲ ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 861 καὶ ἑξῆς. Ἐν τοῖς Πέρσαις λέγει τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἀναπαίστους αὐτὸς ὁ Ξέρξης εἰσερχόμενος, ἀκολουθοῦσι δὲ δύο ἔτι τοῦ κορυφαίου περίοδοι. Τὸ δὲ μέγιστον ἀναπαιστικὸν μέρος εὑρίσκεται ἐν τῇ μακρᾷ καὶ θριαμβευτικῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐπ' ὀχήματος οἴκαδε ἐπανερχομένου, ὑπὸ πολλῶν δὲ ὀπαδῶν παρακολουθουμένου Ἀγαμέμνονος (782 καὶ ἑξῆς), ὃν ἀσπάζεται ὁ χορὸς δι' ἓξ ἀναπαιστικῶν περιόδων. Ἀναλόγως δὲ μεταχειρίζονται καὶ οἱ ὕστερον τραγικοὶ πλείονας τῆς μιᾶς περιόδους μόνον τότε, ὅταν θέλωσι νὰ σημάνωσι μεγαλοπρεπῆ τινα εἴσοδον, ὡς ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἠλέκτρᾳ 987 καὶ ἑξῆς, ἔνθα ἡ Κλυταιμνήστρα προσέρχεται ἐφ' ἅρματος, καὶ ἐν Ἱκέτισι 1114 καὶ ἑξῆς, ἐν τῇ κηδείᾳ τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων ἡρώων. Ἐνίοτε δὲ τοῖς ἀναπαίστοις τοῦ κορυφαίου ἀκολουθοῦσι καὶ ἄλλοι τοῦ εἰσερχομένου, ὡς ἐν Οἰδίποδι τῷ Τυράννῳ 1297.

2' ἐξαγωγικοὶ ἀνάπαιστοι. Διὰ δὲ τῶν ἐξαγωγικῶν ἀναπαίστων ἤτοι πρῶτον προπέμπεται τὸ ἐκ τῆς σκηνῆς ἀπερχόμενον πρόσωπον, οἷον ἐν Προμηθεῖ 877 καὶ ἑξῆς (μία περίοδος), ἔνθα ἡ Ἰὼ τρυχομένη ὑπὸ ἀλγηδόνων ἐκλείπει τὴν σκηνήν, ἐν Αἴαντι 1164 καὶ ἑξῆς κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μενελάου, ἐν Ἀντιγόνῃ 929 κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ἀντιγόνης, λέγει δὲ αὕτη ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Κρέοντος καὶ κορυφαίου δύο περιόδους, ἐν Μηδείᾳ 357 κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Κρέοντος, 759, ἔνθα οἱ ἀνάπαιστοι ἀπευθύνονται πρὸς τὸν ἀπερχόμενον Αἰγέα, καὶ 1081 (τέσσαρες περίοδοι), ἀφ' οὗ ἡ Μήδεια μετὰ τῶν τέκνων ἐξέλιπε τὴν σκηνήν. Ἢ δεύτερον, ὅπερ καὶ συχνότερον, ἐπιτίθεται ἀξιωματικὸν τέλος τῇ διὰ κεκινημένων διαλογικῶν ἰάμβων γινομένῃ πράξει. Γίνεται δὲ τοῦτο ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς τραγῳδίας ἢ ἐν τῷ τέλει. Καὶ ἐν μὲν τῷ τέλει γίνεται κανονικὴ καὶ ὡς εἰπεῖν τυπικὴ παρ' ἅπασι τοῖς τραγικοῖς χρῆσις ἀναπαιστικῶν συστημάτων, ἅτινα εἶνε ποικίλα κατά τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ μέγεθος. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ γίνεται συχνάκις μὲν παρ' Αἰσχύλῳ (οἷον τρία μὲν συστήματα ἔρχονται μετὰ τὸ πρῶτον, δύο δὲ μετὰ τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον τῶν Περσῶν στίχ. 532 καὶ ἑξῆς καὶ 623 καὶ ἑξῆς, δύο δὲ μετὰ τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 822 καὶ ἑξῆς, τρία δὲ μετὰ τὸ πρῶτον ἐπεισόδιον καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ Ἀγαμέμνονος στίχῳ 355 καὶ ἑξῆς 1331 καὶ ἑξῆς, τρία δὲ μετὰ τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον καὶ τέσσαρα ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Χοηφόρων, στίχῳ 719 καὶ ἑξῆς, 855 καὶ ἑξῆς), σπανίως δὲ

-ρά Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ.

γ΄. Μεσῳδικοὶ ἀνάπαιστοι. Οἱ δὲ μεσῳδικοὶ ἀνάπαιστοι, ὧν ἀρχαιότατον παράδειγμα ἔχομεν ἐν τῷ Προμηθεῖ τοῦ Αἰσχύλου, ἔχουσι τὸν τόπον αὐτῶν κυρίως ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἀναμφισβητήτως εἶνε ἐνταῦθα ἀνάπτυξίς τις μόνον τῆς παλαιοτέρας μορφῆς τῆς παρόδου, περὶ ἧς εἴπομεν ἐν τῷ περὶ εἰσαγωγικῶν ἀναπαίστων λόγῳ ὑπ' ἀριθμὸν 1΄. Ἀρχικῶς δηλ. τὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα προηγοῦντο τῶν μελικῶν στροφῶν τῆς παρόδου, ἐν τοῖς ὑστέροις δὲ χρόνοις ἀντὶ τῶν ἁπλῶν ἐκείνων μορφῶν θέλοντες οἱ ποιηταὶ νὰ εἰσαγάγωσι μείζονα μεταβολὴν καὶ ποικιλίαν, μετέθεσαν τοὺς ἀναπαίστους μεταξὺ τῶν λυρικῶν στροφῶν τῆς παρόδου, ὅπως καταστήσωσιν ἐναργεστέραν τὴν ἀντίθεσιν τοῦ σεμνοῦ καὶ ἡσυχίου δακτυλικοῦ ῥυθμοῦ πρὸς τὸν μᾶλλον κεκινημένον τῶν χορικῶν ᾀσμάτων (Πρβλ. πάροδον Προμηθέως 128 καὶ ἑξῆς, Ἀντιγόνης 100 καὶ ἑξῆς, Φιλοκτήτου 135 καὶ ἑξῆς, Ἀλκήστιδος 79 καὶ ἑξῆς, Μηδείας 131 καὶ ἑξῆς, Ῥήσου ἐν ἀρχῇ). Ἐκ δὲ τῆς παρόδου μετέβη ἡ χρῆσις αὕτη τῶν μεσῳδικῶν ἀναπαίστων πρωΐμως εἰς τοὺς θρήνους, καὶ ἐνταῦθα δὲ χάριν τῆς ἐναργεστέρας ῥυθμικῆς ἀντιθέσεως, οἷον Ἀγαμέμνονος 1448

καὶ ἑξῆς, Χοηφόρων 306 καὶ ἑξῆς, Αἴαντος 201 καὶ ἑξῆς, Ἀντιγόνης 806 καὶ ἑξῆς, Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ 117 καὶ ἑξῆς, Ἀλκήστιδος 861 καὶ ἑξῆς. Ἅπαξ δὲ μόνον εὑρίσκομεν τὴν αὐτὴν μορφὴν ἐν ἑνὶ στασίμῳ, τῷ τῶν Εὐμενίδων, στίχ. 916 καὶ ἑξῆς.

Χρῆσις τῶν ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικῶν συστημάτων ἐν τῇ κωμῳδίᾳ.

Πρὸς τὸ συσταλτικὸν ἦθος, ὅπερ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, δὲν συμβιβάζεται ὁ σεμνὸς καὶ ἀξιωματικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἀναπαιστικοῦ ῥυθμοῦ. Τούτου ἕνεκα διάφορον τῆς τραγῳδίας ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ ἀναπαιστικοῦ ῥυθμοῦ ἡ κωμῳδία. Καὶ πρῶτον μὲν ἀλλότριοι τῇ κωμῳδίᾳ εἶνε οἱ τῇ τραγῳδίᾳ χρήσιμοι εἰσαγωγικοὶ ἀνάπαιστοι, διότι οὔτε εἰς τὸν κωμικὸν χορὸν, οὔτε εἰς τὸν ὑποκριτὴν ἁρμόζει νὰ εἰσέλθῃ μεγαλοπρεπῶς ἐν ἀναπαιστικῷ ῥυθμῷ, ἀλλ' ὁ μὲν χορὸς συνήθως εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀρχήστραν ἐν ῥυθμῷ ἰαμβικῷ καὶ τροχαϊκῷ, κινούμενος μετὰ μείζονος ἐλευθερίας καὶ ταχύτητος, ἀναπαιστικὰ δὲ τετράμετρα ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῇ παρόδῳ τῶν Νεφελῶν 263 καὶ ἑξῆς καὶ τῶν Βατράχων 354 καὶ ἑξῆς, χωρὶς μεγάλης [illegible]. Ὁ δὲ ὑποκριτὴς εἰσέρχεται-

χίως εἰς τὴν σκηνὴν ἄνευ ᾠδῆς συνακολουθούσης. Μόνος δὲ ὁ Τρυγαῖος (Εἰρήνης 82 καὶ 154) εἰσέρχεται πρὸς τὸν ῥυθμὸν ἀναπαιστικοῦ συστήματος, ἐφ᾽ οὗ ὀχεῖται, φέρει (διότι ὁ κάνθαρος, αὐτὸν μετ᾽ ὀλίγον μεγαλοπρεπῶς πετόμενος πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὡς δὲ τὰ εἰσαγωγικὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα, οὕτω καὶ τὰ μεσῳδικὰ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν θρήνων εἶνε ἀλλότρια τῇ κωμῳδίᾳ, διότι ταῦτα ἀνεπτύχθησαν ἐκ τῆς τῇ τραγῳδίᾳ μόνῃ ἰδιαζούσης ἀναπαιστικῆς παρόδου. Τὰ ἐξαγωγικὰ ὅμως ἀναπαιστικὰ συστήματα εἶνε κοινὰ τῇ τε τραγῳδίᾳ καὶ τῇ κωμῳδίᾳ, ἡ κωμῳδία μάλιστα καὶ πλείονα ποιεῖται αὐτῶν χρῆσιν, διότι ἐνταῦθα οὐ μόνον κατὰ τὸ τέλος σκηνῆς τινος εὑρίσκονται, ἀλλὰ καὶ πολλῷ συχνότερα ὡς τελικὰ περικοπῆς ἐξ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων συγκειμένης, οἷον τὸ π ν ῖ γ ο ς ἢ μακρὸν τῆς παραβάσεως καὶ τὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα τῶν συνταγμάτων. Κατὰ πάσας δὲ τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅπου ἡ κωμῳδία μεταχειρίζεται ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, εἶνε μίμησις ἢ παρῳδία τῆς τραγῳδίας. Τὰ τοῦ τελευταίου εἴδους συστήματα δὲν εὑρίσκονται ἐν ὡρισμένῳ τινὶ τόπῳ τῆς κωμῳδίας, ἀλλ᾽ ὅπου ἂν ὁ κωμικὸς κρίνῃ ἁρμόδιον καιρόν. Ἤτοι δὲ μιμοῦνται ἐνταῦθα καθό-

λου οἱ κωμικοὶ τὸ τραγικὸν ἦθος, ἢ παρῳδοῦσιν ὡρισμένην τινὰ τραγῳδίαν. Πρβλ. Σφηκῶν 1484 καὶ σχολιαστὴν εἰς 1482 λέγοντα τὰ ἑξῆς "ὀρχούμενος ὁ γέρων παρατραγικεύεται· σχήματος δὲ τοῦ τραγῳδικοῦ" Πρβλ. προσέτι Θεσμοφοριαζουσῶν 39 καὶ ἑξῆς, 776 καὶ ἑξῆς, 1065 καὶ ἑξῆς, Ὀρνίθων 209.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Περὶ τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου.

–́́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ – ⏓ | –́́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ ⏓

Τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, ὅπερ μόνον ἐκ πάντων τῶν τροχαϊκῶν μέτρων μετεχειρίσαντο οἱ παλαιοὶ κατὰ στίχον συντιθέντες, σύγκειται ἐκ δύο τετραποδιῶν ἢ κατ᾽ Ἀριστόξενον ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν δωδεκασήμων, ὧν ἑκάτερος, ὡς δακτυλικὸς πούς, ἔχει μίαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν, ὥστε τὸ ὅλον τετράμετρον βαινόμενον λαμβάνει τέσσαρα σημεῖα ἢ βάσεις, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τετράμετρον· σχηματίζεται δὲ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον πάντοτε καταληκτικόν, ἡ δὲ ἐλλείπουσα τελευταία ἄρσις ἀναπληροῦται διὰ λείμματος, τουτέστι κενοῦ χρόνου μονοσήμου. Ἦθος δὲ ἔχει τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον εὔκολον καὶ τροχερόν, ὅθεν ὁ μὲν

Διονύσιος (κατ᾽ ἐξ. συνθέσεως ὀνομάτων 16) λέγει αὐτό ἀ-
γενές κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ὁ δὲ
Ἀριστοτέλης (Ῥητορικῆς 3, 8. Ποιητικῆς 4) παραβάλλων
πρός τὸ σεμνόν τρίμετρον λέγει τὸν τοῦ τροχαϊκοῦ
τετραμέτρου ῥυθμόν τροχερόν, κορδακικώ-
τερον, σατυρικόν, ὀρχηστικώτερον, ἅπερ
σημαίνουσι ῥυθμόν εὔκολον καὶ οὐχὶ ἀξιωματικόν, ἁρμό-
ζοντα ταῖς κεκινημέναις ὀρχήσεσι καὶ ποιήσει ἧττον
σεμνῇ.

Χρῆσις τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου. Το τροχαϊ-
κὸν τετράμετρον φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει πρὸ τοῦ Ἀρ-
χιλόχου ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει, τουτέστιν ἐν τοῖς αὐτο-
μένοις Διονυσιακοῖς ᾄσμασιν, ἐν τῇ τεχνικῇ ὅμως ποιή-
σει πρῶτος, ὡς φαίνεται, ὁ Ἀρχίλοχος μετεχειρίσατο αὐ-
τὸ ἐν σκωπτικοῖς καὶ ἐν εὐκόλοις ἐρωτικοῖς καὶ συμ-
ποτικοῖς ποιήμασιν. Ἐκ τῆς ποιήσεως δὲ τῶν ἰαμβογρά-
φων μετέβη εἰς τὴν Σικελιωτικὴν κωμῳδίαν καὶ ἐγένετο
ἓν τῶν προσφιλεστάτων τῷ Ἐπιχάρμῳ μέτρων. Ἡ δὲ παλαι-
οτέρα Ἀττικὴ κωμῳδία περιώρισε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ συμ-
φώνως πρὸς τὸ ῥυθμικὸν αὐτοῦ ἦθος μόνον εἰς ἐμφαντικὰ
χωρία. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μεταχειρίζεται αὐτὴ τὸ τε-

τράμετρον ἐν τῷ ἐπιρρήματι τῆς παραβάσεως, ὅπερ ἔχει πάντο-
τε ἔννοιαν σκωπτικήν, κατὰ μίμησιν τῶν ἰαμβογράφων. Εἶτα
δὲ συχνὰ μεταχειρίζεται τὸ τετράμετρον ἐν τῇ παρόδῳ, προ-
σφόρως τῇ ταχείᾳ κινήσει τοῦ εἰσερχομένου χοροῦ (Πρβλ. σχο-
λιαστὴν εἰς Ἀχαρνέων στίχον 204). Ἔπειτα δὲ ἐν τῷ πρώτῳ ἐ-
πεισοδίῳ, οἷον Ἀχαρν. 302–334, Σφηκῶν 403–525, Εἰρήνης
553–560, Θεσμοφοριαζουσῶν 659, 683 καὶ ἑξῆς). Ἐν δὲ τῇ
μέσῃ καὶ νεωτέρᾳ κωμῳδίᾳ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον ἦ-
το τὸ συνηθέστατον μέτρον μετὰ τὸ τρίμετρον. Καὶ ἐν τῷ
σατυρικῷ δὲ δράματι καὶ ἐν τῇ ὡσαύτως ἐκ τῶν Διονυ-
σιακῶν ᾀσμάτων γεννηθείσῃ τραγῳδίᾳ εἶνε συχνὸν τὸ τρο-
χαϊκὸν τετράμετρον. Διακρίνομεν δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τρεῖς
περιόδους. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς αὐξήσεως αὐ-
τῆς ἡ τραγῳδία προσήγγιζε μᾶλλον τῷ χαρακτῆρι τοῦ σα-
τυρικοῦ δράματος, ὅθεν καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ ἐγίνετο πολλὴ
χρῆσις τῶν τροχερῶν τετραμέτρων (Πρβλ. Ἀριστοτέλους πε-
ρὶ Ἠθικῆς 4). Τὰ τελευταῖα δὲ ἴχνη τῆς χρήσεως ταύτης
φαίνονται ἔτι ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου, ἔνθα ὅλον
σχεδὸν τὸ πρῶτον ἐπεισόδιον (στίχῳ 158 καὶ ἑξῆς, 215 κ᾽
ἑξῆς, καὶ μέρος τοῦ τρίτου 701 καὶ ἑξῆς) σύγκειται ἐκ
τροχαϊκῶν τετραμέτρων. Ἐν δὲ τῇ περαιτέρω ἀναπτύξει

τῆς τραγῳδίας ἐκβάλλεται τοῦ διαλόγου τὸ τετράμετρον, ἡ δὲ προφορὰ αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, ἀποβαίνει μόνον μελικὴ, ὅπως συνέβη ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀριστοφάνους, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιοτέραν Σικελιωτικήν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δράμασι τῆς δευτέρας περιόδου (μέχρι τῆς 90ῆς ἢ τῆς 91ης Ὀλυμπιάδος) εἶνε σπάνιον τὸ τετράμετρον καὶ εὑρίσκεται μόνον ἐν τελικοῖς χωρίοις, οἷον ἐν Ἀγαμέμνονι 1649 καὶ ἐν Οἰδίπ. Τυράννῳ 1515. Ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ τραγῳδίᾳ ἡ χρῆσις τοῦ τετραμέτρου εἶνε πάλιν οὕτω συχνή, ὥστε ἐκτὸς τῶν Τραχινίων καὶ τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Εὐριπίδου οὐδὲν τῶν σῳζομένων δραμάτων τῆς περιόδου ταύτης στερεῖται τῶν τετραμέτρων. Αἴτιον δὲ τούτου φαίνεται, ὅτι εἶχε τὸ κεκινημένον ἦθος τῶν δραμάτων τῆς περιόδου ταύτης κατά τι τὴν ἔννοιαν καθόλου καὶ τὸν ῥυθμόν. Οἱ τροχαῖοι εὑρίσκονται ἐνταῦθα ἐντοιούτοις μάλιστα χωρίοις, ἔνθα ἡ παλαιοτέρα τραγῳδία εἶχε μεταχειρισθῆ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα. Σχεδὸν δὲ πανταχοῦ ἐμφαίνεται ἐνταῦθα ταχεῖα τις τῶν ὑποκριτῶν κίνησις, οἷον φυγὴ ἢ δίωξις καὶ ἦθος τῆς ἐννοίας πάλιν κεκινημένον.

Μετρικὸς σχηματισμός. Ὁ δὲ μετρικὸς σχηματισμὸς τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἔχει ὡς ἑξῆς:

α´) Ἡ τομὴ (διαίρεσις) ἐμπίπτει κανονικῶς κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης τετραποδίας. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς λυρικοῖς οὐδέποτε παραμελεῖται ἡ τοιαύτη τομή, παρὰ δὲ τοῖς τραγικοῖς μόνον δίς, Περσῶν 165 καὶ Φιλοκτήτου 1402. Συχνότερον δὲ λείπει παρὰ τοῖς κωμικοῖς καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐπιρρήματι τῆς παραβάσεως. Ἡ δὲ τομὴ μετὰ τὴν πρώτην καὶ τρίτην διποδίαν δὲν γίνεται κανονικῶς, ἀλλ᾽ ὅμως παρατηρεῖται τοῦτο, ὅτι παρὰ τοῖς ἰαμβογράφοις καὶ τραγικοῖς οὐδέποτε συμβαίνει τομὴ μετὰ τὴν τρίτην διποδίαν, ὅταν προηγῆται πολυσύλλαβος λέξις μακρὰν ἔχουσα τὴν λήγουσαν. Τοῦ κανόνος δὲ τούτου μία μόνη εὑρίσκεται ἐξαίρεσις παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἐν Ἑλένῃ 1644· οἱ κωμικοὶ ὅμως οὐδένα τοῦ κανόνος τούτου λόγον ποιοῦνται.

β´) Κατὰ τὰς ἀρτίους χώρας δέχεται τὸ τετράμετρον καὶ σπονδείους ἀντὶ τροχαίων, ἤτοι ἀλόγους ἄρσεις. Καὶ τετράμετρα μὲν ἔχοντα βραχείας πάσας τὰς ἄρσεις εὑρίσκονται κυρίως παρὰ τοῖς λυρικοῖς, οἷον παρὰ Σόλωνι ἐν ἀποσπάσματι 33

ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.

Οἱ δὲ τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ ἀποφεύγουσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τὰς βραχείας ἄρσεις κατὰ τὰς ἀρτίους χώρας. Συ-

νήθως δὲ ἔχουσι τὰ τετράμετρα τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν
δύο ἀλόγους ἄρσεις. Καὶ μετὰ τριῶν δὲ ἀλόγων ἄρσεων τε-
τράμετρα εἶνε παρὰ τοῖς δραματικοῖς ὅλως κανονικά, ἐν
ᾧ παρὰ τοῖς λυρικοῖς τὰ τοιαῦτα εἶνε σπάνια. Πρὸς ἀλ-
λήλας δὲ πάλιν οὐδαμῶς διαφέρουσιν ἡ τραγῳδία καὶ ἡ
κωμῳδία περὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀλόγου ἄρσεως.

γ') Ἡ δὲ διάλυσις τῆς θέσεως παρὰ μὲν τοῖς λυρικοῖς
εἶνε σπανία, παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς συχνοτέρα μὲν
παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Ἀριστοφάνει ἢ παρ' Αἰσχύλῳ, συχνο-
τάτη δὲ παρ' Εὐριπίδῃ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Ὀρέστῃ καὶ ταῖς
Φοινίσσαις. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐμπίπτει ἡ διά-
λυσις κατὰ τὴν πρώτην θέσιν τῆς διποδίας, ὅθεν εὑρίσκο-
μεν τὸν τρίβραχυν πολλῷ συχνότερον τοῦ διαλελυμένου
σπονδείου (ύ υ –), οὗτινος παρὰ τοῖς λυρικοῖς οὐδὲν βέ-
βαιον παράδειγμα ἔχομεν. Ἡ προτελευταία ὅμως θέσις τοῦ
τετραμέτρου εὑρίσκεται λελυμένη μόνον παρὰ τῷ Εὐριπί-
δῃ καὶ τοῖς κωμικοῖς, οἷον Φοινισσῶν 609, Ἴωνος 1253,
Ἱππέων 319, Νεφελῶν 566 καὶ 578, Σφηκῶν 349, 461, Ὀρ-
νίθων 276, 281. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ τραγῳδίᾳ καὶ τῇ κωμῳ-
δίᾳ συμβαίνει, ὥστε νὰ τέμνηται ὁ λελυμένος πούς, οἷον
ἐν Ὀρέστῃ 740, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαιοτέροις ποιηταῖς δύ-

ναται νὰ συμβαίνῃ τοῦτο μόνον ἐπὶ λέξεων στενῶς συνδεδε-
μένων, ἐπὶ ἄρθρου δῆλα δὴ μετ' ὀνόματος καὶ ἐπὶ προθέσε-
ως μετὰ τῆς συντακτικῆς πτώσεως, οἷον κατὰ νόμους,
τὸν ἐμόν.

δ') Ὁ δὲ <u>κύκλιος δάκτυλος</u>, ὁ ἔχων ῥυθμικὸν μέγεθος τὸν
τοῦ τροχαίου, φαίνεται, ὅτι εἰσήχθη εἰς τὸ τετράμετρον δι-
ὰ τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ διαλόγῳ. Καὶ πρωϊμώτατα μὲν
καὶ συχνότατα μετεχειρίσατο αὐτὸν ὁ Ἐπίχαρμος, οἱ δὲ ἀττι-
κοὶ δραματικοὶ περιώρισαν πάλιν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ
μὲν Αἰσχύλος καὶ Σοφοκλῆς συγχωροῦσιν αὐτὸν μόνον ἐπὶ κυ-
ρίων ὀνομάτων, ἅτινα δὲν ἁρμόζουσιν εἰς τὸ τροχαϊκὸν τε-
τράμετρον, ὁ Εὐριπίδης ὅμως ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τρα-
γῳδίαις καὶ οἱ κωμικοὶ ἐπὶ παντὸς κυρίου ὀνόματος (Παρά-
βαλε Ὀρέστην 1535, Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι 355.) Σποράδην δὲ
μόνον συγχωρεῖ αὐτὸν ἡ ἀττικὴ κωμῳδία ἐπὶ ὀνομάτων
οὐχὶ κυρίων, οἷον ἐν Ἀχαρνεῦσι 318, Θεσμοφοριαζούσαις 706.

Τετράμετρον <u>χωλὸν</u> ἢ <u>σκάζον</u> (claudum). Ἐκ
τοῦ καταληκτικοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἐγεννήθη ἔ-
πειτα τὸ χ ω λ ὸ ν ἢ σ κ ά ζ ο ν τετράμετρον, ὅπερ ἀν-
τὶ τῆς τελευταίας καταληκτικῆς διποδίας ἔχει ὁλόκληρον
ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος πόδα ἐν σχήματι μολοσσοῦ:

— ∪ — ∪̄ | — ∪ — ∪̄ ‖ ⏊ ∪ — ∪̄ | ⏓ ⏊ ⏑

καὶ δικάσσασθαι Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρέσσων (Ἱππῶναξ 79). Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶνε μονοειδὲς ἢ καθαρόν, ἀλλ' ἔχει ῥυθμικὴν μεταβολήν, διότι μετὰ τρεῖς ἑξασήμους δακτυλικούς, ἤτοι τροχαϊκὰς διποδίας, ἔρχεται τέλος ἑξάσημος ἰαμβικός, ἤτοι ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος. Ἕνεκα δὲ τῆς ῥυθμικῆς ταύτης μεταβολῆς τὸ μέτρον τοῦτο ἐκλήθη χωλόν, ἰσχιορρωγικόν, σκάζον, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ὀρθῶν τροχαϊκῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ εὑρόντος αὐτὸ Ἱππώνακτος Ἱππωνάκτειον ἐκλήθη. Τὸ μέτρον τοῦτο μετεχειρίσαντο πρῶτοι οἱ ἰαμβογράφοι, οἷον ὁ Ἱππῶναξ καὶ Ἀνάνιος εἰς τὴν σκωπτικὴν ποίησιν, εἰς ἣν ἁρμόζει τὸ χωλὸν τοῦ μέτρου, ἔπειτα δὲ μετεχειρίσαντο αὐτὸ καὶ οἱ διδακτικοὶ ποιηταὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, οἷος ὁ Αἰσχρίων. Σῴζονται δὲ νῦν ὀλίγα λείψανα τῆς ποιήσεως ταύτης. Ὡς πρὸς δὲ τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν τὸ χωλὸν τετράμετρον συμφωνεῖ ἐντελῶς τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ τῶν λυρικῶν, ἐκτὸς τῆς προτελευταίας συλλαβῆς, ἥτις εἶνε πάντοτε μακρὰ καὶ οὐδέποτε ἐπιδέχεται διάλυσιν. Αἱ ἄλλαι δὲ θέσεις ἐπιδέχονται συχνὰ διάλυσιν. Ἡ δὲ τελευταία συλλα-

βὴ τῆς τρίτης διποδίας εἶνε ἀδιάφορος, ὡς καὶ ἐν τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ, συχνότερα ὅμως ἡ βραχεῖα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Περὶ τῶν τροχαϊκῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων.

Τὸ τροχαϊκὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων εἶνε αὔξησις τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τῆς συνθέσεως πλειόνων ἀκαταλήκτων διμέτρων (τροχαϊκῶν τετραποδιῶν) καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ, ὡς τελικοῦ, εἰς ἓν σῶμα ἢ μίαν περίοδον συναπτομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ διὰ τομῆς χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων. Τὴν ἀρχὴν τοῦ τοιούτου σχηματισμοῦ εὑρίσκομεν ἐν τῇ σκωπτικῇ καὶ ἐρωτικῇ ποιήσει τοῦ Ἀνακρέοντος, οἷον ἐν ἀποσπάσματι 75 "Πῶλε Θρῃκίη" καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀληθὲς δὲ τροχαϊκὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων ἀποδείκνυται ἐν τῇ τῶν σκολίων ποιήσει τοῦ Τιμοκρέοντος ἐν ἀποσπάσματι 8

ὤφελέν σ', ὦ τυφλὲ Πλοῦτε | μήτ' ἐν γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ |
μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανῆμεν |, ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν |
κἈχέροντα· διὰ σὲ γὰρ πάντ' | ἔστ' ἐν ἀνθρώποις κακά.

Πιθανῶς δὲ τὸ τροχαϊκὸν ὑπέρμετρον, ἤτοι σύστημα ἐξ ὁ-

μοίων, περιωρίσθη ἐν τῇ λυρικῇ εἰς τὴν συμποτικήν, σκωπτικὴν καὶ ἐρωτικὴν ποίησιν, ἀπεκλείσθη δὲ τῆς χορικῆς λυρικῆς.

Καθὼς δὲ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, οὕτω καὶ τὸ τροχαϊκὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων εἰσήχθη εἰς τὴν κωμῳδίαν. Διακρίνονται δὲ παρ' Ἀριστοφάνει δύο εἴδη αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τοῖς παλαιτέροις δράμασι τοῦ Ἀριστοφάνους εὑρίσκομεν τροχαϊκὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα ὡς τελικὰ περικοπῆς τινος τοῦ δράματος, ἐκ τροχαϊκῶν τετραμέτρων συγκειμένης. Εἶνε δὲ ταῦτα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἀναπαιστικὰ καὶ ἰαμβικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Τοιαῦτα λοιπὸν εἶνε τὰ ἐν Ἱππεῦσι 284 καὶ ἑξῆς, Εἰρήνῃ 571.651.339 καὶ ἑξῆς, Ὄρνισι 387. Κατὰ δὲ τὸ ἦθος παρέπονται ταῦτα τοῖς προηγουμένοις τετραμέτροις, ὁ ῥυθμὸς ὅμως διὰ τὴν συνάφειαν τῶν κώλων γίνεται ζωηρότερος καὶ ἐπιτίθησι τοῖς προηγουμένοις τετραμέτροις τέλος ἐμφαντικόν. Ἡ ἄλογος ἄρσις εἶνε συχνοτέρα ἢ ἐν τῷ τετραμέτρῳ. Διποδία εὑρίσκεται ἀναμεμιγμένη ἐν Εἰρήνῃ 544. 579. Σταθερὸς δὲ κανὼν εἶνε τὰ τετράμετρα νὰ τελευτῶσι πάντοτε μόνον εἰς ἓν σύστημα, ἤτοι μίαν περίοδον. Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις τοῦ Ἀριστο-

φάνους δράμασιν ἀντὶ τῶν εἰρημένων τελικῶν εὑρίσκομεν τροχαϊκὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων ὡς χορικὰ κατὰ σχέσιν (ἀντιστροφικά). Τοῦτο δὲ συμβαίνει κυρίως ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις στίχῳ 459 καὶ ἑξῆς καὶ ἐν τοῖς Βατράχοις στίχῳ 534. 542. 590. 598. 1099, ἐν ᾧ ἐν τοῖς χορικοῖς τῶν παλαιοτέρων δραμάτων τὰ τροχαϊκὰ κῶλα καὶ μέτρα εἶνε μεμιγμένα σχεδὸν πάντοτε μεταβολικῶς μετὰ παιώνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου.

⏓ – ⏑ –‴ ⏓ – ⏑ –ʺ ⏓ – ⏑ –́

Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον (ἰαμβεῖον) σύγκειται ἐξ ἓξ ἰάμβων, βαινόμενον δὲ διαιρεῖται εἰς τρεῖς διποδίας ἢ βάσεις διποδικὰς καὶ λαμβάνει τρία σημεῖα ἢ ῥυθμικοὺς τόνους. Ταῦτα μαρτυροῦνται διαρρήδην ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν: Καὶ τὸ ὄνομα δὲ τρίμετρον, ὅπερ βεβαίως εἶνε ἀρχαιότατον, τοῦτο δηλοῖ. Πάλιν δὲ ἐκ τῆς ῥυθμικῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοξένου γινώσκομεν ἤδη, ὅτι πᾶν ῥυθμικὸν μέγεθος, ἐκ τριῶν συγκείμενον χρόνων ἢ βάσεων, ἀποτελεῖ πόδα ἰαμβικὸν ἐν λόγῳ διπλασίῳ, ὁ δὲ μέγιστος ἰαμβικὸς πούς εἶνε ὁ ὀκτω-

καιδεκάσημος. Τὸ ἰαμβικὸν ἄρα τρίμετρον, ἅτε τρία σημεῖα ἔχον καὶ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος, ἀποτελεῖ ἕνα πόδα σύνθετον ἰαμβικόν, ἤτοι ἓν κῶλον, ἔχον μίαν κυρίαν θέσιν, μίαν δευτερεύουσαν καὶ μίαν ἄρσιν. Ἡ κυρία θέσις προεφέρετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετὰ τῆς μεγίστης δυνάμεως, ἡ δευτερεύουσα μετὰ ἀσθενεστέρας καὶ ἡ τρίτη, ἤτοι ἡ ἄρσις, μετὰ ἔτι μᾶλλον ἀσθενεστέρας. Ποτέρα ὅμως τῶν θέσεων ἑκάστης διποδίας ἐλάμβανε τὸν ῥυθμικὸν τόνον, ἡ πρώτη ἢ ἡ δευτέρα; ἐτονίζετο δῆλα δὴ ἡ πρώτη, τρίτη καὶ πέμπτη θέσις τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ἢ ἡ δευτέρα, τετάρτη καὶ ἕκτη; Κατὰ ῥητὰς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν Λατίνων μετρικῶν συνέβαινε τὸ δεύτερον. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον πρέπει νὰ προφέρωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἰαμβεῖον, τονίζοντες τὴν δευτέραν, τετάρτην καὶ ἕκτην θέσιν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον, ὃν ἐναντίον τῆς παραδόσεως εἰσηγήσατο ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Bentley τονίζων τὴν πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην θέσιν.

Χρῆσις καὶ προφορὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου. Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον εἶνε τὸ μέγιστον πάντων τῶν ἰαμβικῶν κώλων καὶ ἔχει πολὺ τὸ σεμνὸν καὶ ἀξιωματικόν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ ἦθος τοῦτο τὸ ἰαμ-

βεῖον ἐχρησίμευσε τοῖς ἰαμβογράφοις ὡς ὄργανον τοῦ πικροῦ καὶ ἰοβόλου σκώμματος, ὡς φοβερὸν ὅπλον ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, οἷον μαρτυροῦσι τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Λυκάμβου καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῆς σκωπτικῆς ποιήσεως παρέλαβε τὸ τρίμετρον ἡ κωμῳδία ἤδη ἐξ ἀρχῆς. Καὶ ἐν μὲν τῇ παλαιοτέρᾳ (τῇ Σικελιωτικῇ κωμῳδίᾳ) ἐπεκράτει ἡ χρῆσις τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, οἷον παρ' Ἐπιχάρμῳ. Ἐν τῇ Ἀττικῇ ὅμως κωμῳδίᾳ τὸ τρίμετρον ἐγένετο τὸ κανονικὸν μέτρον τοῦ κωμικοῦ διαλόγου, τῶν ἄλλων μέτρων περιορισθέντων εἰς ἐμφαντικὰ μόνον χωρία. Ἔπειτα δὲ παρέλαβεν αὐτὸ καὶ ἡ τραγῳδία καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Μετεχειρίζετο δὲ ἡ τραγῳδία κατ' ἀρχὰς τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, ὕστερον δὲ μετριασθείσης τῆς κινήσεως, ἥτις ἦτο οἰκεία τῇ παλαιοτέρᾳ τραγῳδίᾳ, ἐπεκράτησε καὶ ἐν αὐτῇ τὸ τρίμετρον καὶ ἐγένετο ἀποκλειστικὸν τοῦ διαλόγου μέτρον. Ἡ δὲ εὕρεσις τοῦ τριμέτρου ἀποδίδοται μὲν εἰς τὸν Ἀρχίλοχον (πρβλ. Πλούταρχον περὶ Μουσικῆς κεφ. 17) πιθανώτερον ὅμως φαίνεται ὅτι τὸ τρίμετρον ἐγεννήθη πρότερον ἐν τῇ Διονυσιακῇ ἰθυφαλλικῇ ποιήσει, ὁ δὲ Ἀρχίλοχος πρῶτος εἰσήγαγεν αὐτὸ εἰς τὴν τεχνικὴν ποίησιν. Ἡ δὲ προφορὰ τοῦ ἰαμβείου παρὰ τοῖς κα-

λαιοῖς ἦτο τριπλῆ, ἤτοι δῆλα δὴ ἐμελῳδεῖτο, καὶ αὕτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ προφορά (Πρβλ. Σῆμον παρ' Ἀθηναίῳ 14, 622), ἢ προεφέρετο μελοδραματικῶς, ὡς νῦν λέγεται, τουτέστιν ἐρραψῳδεῖτο ἄνευ μὲν μέλους, παρὰ τὴν κροῦσιν δέ, τουτέστι συνᾳδούσης τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς. Ἡ προφορὰ αὕτη ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν π α ρ α κ α τ α λ ο γ ή καὶ ἡ εὕρεσις αὐτῆς ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχίλοχον (πρβλ. Πλουτ. περὶ Μουσ. 17)· ἢ τρίτον ἀπηγγέλλετο ψιλῶς, μετὰ ῥυθμοῦ δῆλα δὴ μόνον, οὐχὶ δὲ μελικῶς οὐδὲ παρακαταλογικῶς. Ὁ τρίτος οὗτος τρόπος τῆς προφορᾶς τοῦ ἰαμβείου ἦτο ὁ συνήθης ἐν τῷ διαλόγῳ τῆς τραγῳδίας, ἐνιαχοῦ ὅμως ἐγίνετο ἐν αὐτῇ χρῆσις καὶ τῶν δύο ἄλλων τρόπων. Ἡ κωμῳδία ὅμως συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς μετεχειρίζετο ἐν τῷ διαλόγῳ μόνον τὸν τρίτον τρόπον τῆς προφορᾶς.

Μετρικὸς σχηματισμὸς τοῦ τριμέτρου:

α') Τ ο μ ή. Ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου διακρίνονται δύο κύριαι τομαί, πρῶτον μὲν ἡ ἐμπίπτουσα μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τρίτου ποδός, ἥτις καλεῖται π ε ν θ η μ ι μ ε ρ ή ς, εἶτα δὲ ἡ ἐμπίπτουσα μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τετάρτου ποδός, ἥτις καλεῖται ἑ φ θ η μ ι μ ε ρ ή ς. Ἡ πρώτη εἶνε συχνοτέρα τῆς δευτέρας. ἡ δὲ ἐναλλαγὴ αὐτῶν γεννᾷ μείζονα ποικιλίαν καὶ σῴζει τὸ μέτρον ἀπὸ τῆς μονοτονίας. Ἐνίοτε δὲ εὑρίσκονται ἀμφότεραι ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, αὕτη ὅμως δὲν εἶνε ἡ κανονικὴ μορφὴ τοῦ τριμέτρου, ὅπως ἡ μορφὴ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, καθ' ἥν, ὡς ἐν τῷ περὶ τούτου λόγῳ εἴπομεν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τέμνεται ὁ τρίτος ἅμα καὶ τέταρτος πούς. Ἡ δὲ τομὴ μετὰ τὴν πρώτην διποδίαν, ἅτε χωρίζουσα τὸν ῥυθμὸν εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ μέρη, εἶνε ἧττον χρήσιμος καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς τραγικοῖς καὶ ἰαμβογράφοις. Ὅθεν συνήθως συνυπάρχει μετὰ τῆς πενθημιμεροῦς ἢ ἑφθημιμεροῦς, οἷον ἐν Προμηθεῖ

χθονὸς μὲν ἐς | τηλουρὸν | ἥκομεν πέδον",

προσέτι 4, 9, 13, 15... Ὡσαύτως δὲ σπανία, μᾶλλον δὲ πολλῷ σπανιωτέρα εἶνε ἡ τομὴ μετὰ τὴν τρίτην θέσιν, ὅτε τὸ τρίμετρον διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα λογικὰ μέρη, ὥστε ἀπαγγελλόμενον ἁπλῶς ἀποβαίνει μονότονον, οἷον Περσῶν 465

Ξέρξης δ' ἀνῴμωξεν | κακῶν ὁρῶν βάθος,

προσέτι 509, 251, Ἱκετίδων 402. Εὐριπίδου Ἱκετίδων 699. Γίνεται δὲ αὕτη ἀνεκτοτέρα, ὅταν συνυπάρχῃ καί τις τῶν κυρίων τομῶν, οἷον Ἀντιγόνης 555:

Σὺ μὲν γὰρ εἵλου ζῆν, ἐγὼ δὲ κατθανεῖν.

Ἡ δὲ τομὴ πρὸ τῆς πέμπτης θέσεως δύναται πάντοτε νὰ συμβαίνῃ, ὅταν ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε βραχεῖα συλλαβή· ὅταν δὲ αὕτη εἶνε μακρά, συμβαίνει ἡ τομὴ μόνον τότε, ὅταν καὶ αὕτη χωρίζηται διὰ τομῆς τῆς προηγουμένης (τετάρτης) θέσεως, ὅταν δηλ. εἶνε μονοσύλλαβος λέξις, οἷον Ἀντιγόνης 499

τί δῆτα μέλλεις; ὡς ἐμοὶ | τῶν | σῶν λόγων.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τομὴ πρὸ τῆς πέμπτης θέσεως, ὅταν ἡ προηγουμένη μακρὰ ἄρσις ἀποτελῇ μίαν λέξιν μετὰ τῆς προηγουμένης τετάρτης θέσεως. Τὸν κανόνα τοῦτον, ὅστις ἀπὸ τοῦ παρατηρήσαντος αὐτὸν καλεῖται νόμος τοῦ Πόρσωνος, ἀθετοῦσι μόνον οἱ κωμικοί. Οἱ δὲ ἰαμβογράφοι οὐδέποτε, καὶ οἱ τραγικοὶ σπανίως μόνον (πρβλ. Πόρσωνα ἐν τῷ προλόγῳ εἰς τὴν Ἑκάβην 30. Hermann. Elementa doctrinae metricae σελ. 113.)

β' Ἄλογοι ἴαμβοι. Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον δέχεται κατὰ τὴν πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην χώραν σπονδεῖον, τουτέστιν ἴαμβον ἄλογον ἀντὶ ῥητοῦ. Καὶ ἐν μὲν τοῖς τριμέτροις τῶν ἰαμβογράφων εὑρίσκεται σπανιώτερον ἡ ἀλογία αὕτη, συνήθως δὲ ἅπαξ ἐπὶ ἑκάστου στίχου, ἐν δὲ τῷ

διαλόγῳ τῶν δραματικῶν εἶνε συχνοτέρα, ὥστε τρίμετρα δύο ἔχοντα ἀλογίας εἶνε τὸ κανονικὸν σχῆμα, ἐν ᾧ καθαροὶ ἰαμβικοὶ στίχοι, μετὰ βραχειῶν δηλ. πασῶν τῶν ἄρσεων, εὑρίσκονται σπανίως παρὰ τοῖς δραματικοῖς.

γ' Τρίβραχυς καὶ δάκτυλος. Τοῦ ἰαμβικοῦ σπονδείου ἡ θέσις ἐπιδέχεται διάλυσιν, ὅθεν ὁ μὲν ἴαμβος λαμβάνει τὸ σχῆμα τριβράχεος (υύυ), ὁ δὲ σπονδεῖος τὸ τοῦ δακτύλου σχῆμα μετὰ ῥυθμοῦ ἰαμβικοῦ (⏑̱* ύυ). Τὰ ποδικὰ ταῦτα σχήματα, ὁ τρίβραχυς δηλαδὴ καὶ ὁ δάκτυλος, παρὰ μὲν τοῖς ἰαμβογράφοις εὑρίσκονται σπανίως μόνον, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ τὸ πολὺ μόνον ἅπαξ. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲ καὶ Σοφοκλεῖ ὁ λόγος τῆς χρήσεως αὐτῶν εἶνε ὡς 25 : 1, ἀνὰ 25 δηλαδὴ κατὰ μέσον ὅρον τρίμετρα εὑρίσκεται ἓν (1) ἔχον λελυμένην τὴν θέσιν. Ἐν δὲ ταῖς μεταγενεστέραις τραγῳδίαις ἡ χρῆσις αὐτῶν ἀποβαίνει πάντοτε συχνοτέρα, συχνοτάτη δὲ ἐν τῷ Ὀρέστῃ τοῦ Εὐριπίδου, ἔνθα ὁ λόγος εἶνε ὡς 2:1. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος, ἤτοι ὁ 2:1, ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Καὶ ἐν μὲν τῇ παλαιοτέρᾳ τραγῳδίᾳ ἀμφότεραι αἱ διαλελυμέναι συλλαβαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν, ἐξαίρεσιν δὲ ἀποτελεῖ μό-

* Τὸ ⏑̱ σημαίνει ἄλογον συλλαβήν.

νον ἡ σύζευξις προθέσεως μετὰ τῆς πτώσεως αὐτῆς, οἷον δι' ἐμέ, ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἡ μεταγενεστέρα ὅμως τραγῳδία καὶ κωμῳδία συχνὰ παραβαίνει τὸν κανόνα τοῦτον. Οὕτω δὲ συχνὴ εἶνε ἡ διάλυσις ἐν τῇ κωμῳδίᾳ καὶ τῇ μεταγενεστέρᾳ τραγῳδίᾳ διὰ τὸ κεκινημένον αὐτῶν ἦθος, ὥστε εὑρίσκονται καὶ τρεῖς διαλύσεις ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, οἷον ἐν Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι 466, Ὀρέστῃ 1645. Προσέτι δὲ σημειωτέον ὅτι σπανιώτατα ἐπιδέχεται διάλυσιν ὁ πέμπτος πούς, καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς εὑρίσκεται χρήσιμος μόνος ὁ τρίβραχυς, οὗτινος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρίζεται διὰ τομῆς ἡ ἄρσις τῆς θέσεως, οἷον Περσῶν 501 (πρβλ. Πόρσωνα ἐν τῷ προλόγῳ εἰς Ἑκάβην σελ. 19).

δ' κύκλιος ἀνάπαιστος. Τὸν δὲ κύκλιον ἀνάπαιστον ἀντὶ τοῦ ἰάμβου μετεχειρίσατο ἀναλόγως πρὸς τὸν κύκλιον δάκτυλον τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου πρώτη ἡ δραματική. Εὑρίσκεται δὲ ὁ κύκλιος ἀνάπαιστος ἐν τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ συχνότερον ἢ κύκλιος δάκτυλος ἐν τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ. Δὲν ἐπιδέχεται δὲ τὸ τρίμετρον ἀνάπαιστον μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν χώραν, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς πέντε γίνεται χρῆσις τοῦ ἀναπαίστου διάφορος κατὰ τὰ διάφορα εἴ-

δη τοῦ δράματος. Καὶ οἱ μὲν τραγικοὶ μεταχειρίζονται τὸν ἀνάπαιστον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων κατὰ πάσας τὰς πέντε πρώτας χώρας, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν πρώτην· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην χώραν συμβαίνει τοῦτο ἐν μὲν ταῖς παλαιοτέραις τραγῳδίαις (πρὸ τῆς 89ης Ὀλυμπιάδος) μόνον τότε, ὅταν ὄνομά τι κύριον δὲν ἐγχωρῇ εἰς τὸ ἰαμβεῖον, ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐπὶ παντὸς ἀναπαιστικοῦ ἢ ἀναπαιστικῶς ἀρχομένου κυρίου ὀνόματος (Πρβλ. Ἑλένης 88, Φιλοκτήτου 796. Ἐπὶ δὲ τῶν μὴ κυρίων ὀνομάτων εὑρίσκεται ὁ ἀνάπαιστος μόνον κατὰ τὴν πρώτην χώραν τοῦ τριμέτρου. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἡ παλαιοτέρα τραγῳδία μεταχειρίζεται περιορισμούς τινας. Ὁ ἀρχόμενος δηλ. ἀνάπαιστος σύγκειται ἐνταῦθα ἐκ μιᾶς μέσης ἀναπαιστικῆς λέξεως, οἷον Προμηθέως 366 «κορυφαῖς κτλ.» 368 «ποταμοί κτλ.», 6 «ἀδαμαντίνων κτλ», 354 «ἑκατογκάρανον κτλ.» Ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ δὲ πρῶτον τραγῳδίᾳ εὑρίσκεται ὁ ἀρχόμενος ἀνάπαιστος, ὅστις καθόλου κεῖται συχνότερον ἐνταῦθα ἢ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ, ἐκ δύο λέξεων συγκείμενος, ἄρθρου μετ' ὀνόματος ἢ προθέσεως μετὰ τῆς πτώσεως, ἢ ἐκ μιᾶς, ἢ —

τις φύσει μὲν ἀποτελεῖ τρίβραχυν, θέσει δὲ ἀνάπαιστον, οἷον Φιλοκτήτου 795 "τὸν ἴσον χρόνον κτλ.", Ἀλκήστιδος 375 "ἐπὶ τοῖς δε κτλ". Τραχινίων 762 "ἑκατὸν προσῆγε κτλ." Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ 481, "ὕδατος, μελίσσης κτλ." καὶ 1160 "ποδαπὸν τὸ κτλ" καὶ πολλοὶ ἄλλοι στίχοι παρ' Εὐριπίδῃ. Ἀλλ' ὅμως καὶ παρ' Αἰσχύλῳ εὑρίσκονται δύο τοιοῦτοι ἀνάπαιστοι, ἔχοντες δηλ. θέσει μακρὰν τὴν τελευταίαν, ἐν Πέρσαις 343 καὶ Ἀγαμέμνονι 509. Ἔπειτα δὲ ἐξαιροῦνται ἐπὶ τοῦ ἀρχομένου ἀναπαίστου τὰ σύνθετα καὶ τὰ αὔξησιν ἔχοντα ῥήματα, πλὴν τῶν ὀλίγων ἑξῆς παραδειγμάτων, Προμηθέως 849, Φιλοκτήτου 544, Ἰφιγεν. ἐν Αὐλίδι 49, Ἡρακλειδῶν 458.

Ἐν δὲ τῇ κωμῳδίᾳ τῇ τε Σικελικῇ καὶ τῇ Ἀττικῇ, τὸ τρίμετρον δέχεται τὸν κύκλιον ἀνάπαιστον κατὰ πάσας τὰς πέντε πρώτας χώρας ἄνευ περιορισμοῦ, καὶ ἐπὶ κυρίων δηλ. ὀνομάτων καὶ μὴ τοιούτων, οἱ ἀνάπαιστοι μάλιστα ἐνταῦθα εἶνε καθόλου συχνότεροι τῶν δακτύλων καὶ τριβράχεων, τρίμετρα δὲ μετὰ δύο καὶ πλειόνων ἀναπαίστων εἶνε ὅλως κανονικά, οἷον Βατράχων 1203, Ὀρνίθων 108. Σφηκῶν 979 "κατάβα,

κατάβα, κατάβα, κατάβα, καταβήσομαι". Ἐν μέσῳ δὲ τῷ ἀναπαίστῳ δύναται νὰ συμβαίνῃ τομή, οἷον Ὀρνίθων 1022, Βατράχων 164, Ἀχαρνέων 165 καὶ 178. Τὴν τῆς κωμῳδίας ἐλευθερίαν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀναπαίστων κατὰ πάσας τὰς πέντε πρώτας χώρας τοῦ τριμέτρου ἔχει καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν κωμικῶν προσώπων, οἷον τῶν σατύρων, τοῦ Σειληνοῦ καὶ τοῦ Κύκλωπος ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν τραγικῶν προσώπων τοῦ σατυρικοῦ δράματος ἰσχύουσιν οἱ κανόνες τῆς τραγῳδίας. Καθόλου ὅμως ὁ ἀνάπαιστος ἐν τῷ σατυρικῷ δράματι εἶνε σπανιώτερος ἢ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Τέλος δὲ σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ κωμῳδίᾳ πολλαχοῦ συμπίπτουσι πέντε βραχεῖαι συλλαβαί, οἷον ἐν τῷ ἰαμβείῳ τοῦ Πλάτωνος τοῦ κωμικοῦ "

"οὗτος τίς εἶ; λέγε ταχύ· τί σιγᾷς; οὐκ ἐρεῖς;"

ὅπερ οὐδέποτε συμβαίνει ἐν τῇ τραγῳδίᾳ. Τὸν στίχον τοῦτον πολλαχῶς δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν, ὀρθότερον ὅμως φαίνεται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον·

⏖ ⏑́, ⏑ –́, ⏑ ⏑́ ⏑, ⏑ ⏑ –́, ⏑̄ –́, ⏑ –.

(Πρβλ. Ἀριστοφάνους Πλοῦτον 1011, Λυσιστράτης 1148, Θεσμοφοριαζουσῶν 285, ἔνθα ὡσαύτως ληπτέον ἴαμβον μετ'

ἀναπαίστου.)

Τρίμετρον χωλὸν ἢ σκάζον. Καθὼς ἐκ τοῦ ὀρθοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἐγένετο τὸ χ ω λ ό ν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου ἐγίνετο ὕστερον τὸ χ ω λ ό ν τ ρ ί μ ε τ ρ ο ν

⏒ – ⏑ –́ | ⏒ – ⏑ –́ | ⏒ – –́ ⏒ .

ἀκούσαθ' Ἱππώνακτος· οὐ γὰρ ἀλλ' ἥκω.

Διαφέρει δὲ τὸ χωλὸν τρίμετρον τοῦ ὀρθοῦ κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ χωλὸν ἔχει τὸν τελευταῖον πόδα ἀντὶ ἰάμβου τροχαῖον. Ἡ ἀνάκλασις δὲ αὕτη, ἤτοι ἡ ῥυθμικὴ μεταβολὴ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου, προσεποίει τῷ ῥυθμῷ ἦθος κωμικόν. Τοῖς παλαιοῖς ἐφαίνετο ὁ ῥυθμὸς οὗτος παραπλήσιος χωλῷ βαδίζοντι, ὅθεν καὶ τὰ τρίμετρα ταῦτα ἐκαλοῦντο ὑπ' αὐτῶν χ ω λ ὰ καὶ χ ω λ ι α μ β ι κ ά (χ ω λ ί α μ β ο ι) καὶ σ κ ά ζ ο ν τ α καὶ ἰ σ χ ι ο ρ ρ ω γ ι κ ά. Σύμφωνα δὲ πρὸς τὸ ἦθος τοῦ χωλοῦ τριμέτρου μετεχειρίσαντο αὐτὸ κατ' ἀρχὰς οἱ ἰαμβοποιοὶ κατὰ στίχον ἐν τῇ σκωπτικῇ ποιήσει, τοῦ γελοίου χάριν, ὅπως σκώπτωσι τὰς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἁμαρτίας καὶ ἀδυναμίας. Εὑρετὴς δὲ αὐτοῦ λέγεται ὁ Ἱππῶναξ ἢ ὁ Ἀνάνιος. Ἡ κωμῳδία ὅμως οὐδε-

μίαν τοῦ μέτρου τούτου ἐποιήσατο [χρῆσιν]. Ὕστερον δὲ μετεχειρίσαντο αὐτὸ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐν τῇ διδακτικῇ ποιήσει καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἀπολόγῳ (τοῖς μύθοις) οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ποιηταὶ Καλλίμαχος, Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος, Βάβριος καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὸν μετρικὸν σχηματισμόν, ἤτοι τὴν τομήν, τὴν διάλυσιν τῶν θέσεων καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀλόγων ἄρσεων, φυλάττονται οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν τῷ ὀρθῷ τριμέτρῳ τῶν ἰαμβοποιῶν κανόνες, πλὴν τῆς προτελευταίας συλλαβῆς, ἀεὶ μακρᾶς οὔσης καὶ οὐδέποτε διαλυομένης, ὥσπερ καὶ τῆς προηγουμένης, ἤτοι τῆς τρίτης ἀπὸ τοῦ τέλους. Ἡ δὲ τετάρτη ἀπὸ τοῦ τέλους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε βραχεῖα. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε, ὅτι ἐν τοῖς χωλιάμβοις τοῦ Βαβρίου συνήθως ἡ προτελευταία συλλαβὴ ἔχει τὸν λογικὸν τόνον, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐνταῦθα ἔπιπτε καὶ ὁ ῥυθμικὸς τόνος, ὁ δὲ λογικὸς ἐχρησίμευεν, ὅπως ἐπιρρωσθῇ καὶ ἐπισημανθῇ ἔτι μᾶλλον ὁ ῥυθμικός. Τὸ ἰδίωμα δὲ τοῦτο δὲν ἦτο ἀρχαῖον, ἀλλ' ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐγενήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου καὶ τετραμέτρου.

Πλὴν τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου μετεχειρίσαντο οἱ παλαιοὶ κατὰ στίχον ποιοῦντες καὶ τὸ ἰαμβικὸν δίμετρον καὶ τετράμετρον, περὶ ὧν ἐφεξῆς λέγομεν.

α' περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου

⏒ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓ .

Καὶ τὸ μὲν ἀκατάληκτον ἰαμβικὸν δίμετρον φαίνεται ὅτι μετεχειρίσαντο κατὰ στίχον ποιοῦντες ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ Ἀνακρέων. Περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος τοὐλάχιστον μαρτυρεῖ ὁ Ἡφαιστίων διαρρήδην ἐν σελ. 29 λέγων τάδε· "ἀκατάληκτα δίμετρα, οἷα τὰ Ἀνακρεόντεια ὅλα ᾄσματα γέγραπται· οἷον·

ἐρῶ τε δῆτα κοὐκ ἐρῶ,
καὶ μαίνομαι κοὐ μαίνομαι.

Τὸ δὲ καταληκτικὸν δίμετρον, ὅπερ ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀκαταλήκτου καὶ κατὰ πάντα συμφωνεῖ αὐτῷ, πλὴν ὅτι εἶνε μεμειωμένον μὲν τῇ τελευταίᾳ ἄρσει, τὴν δὲ τελευταίαν ἄρσιν οὐδέποτε ἔχει ἄλογον, φαίνεται ὅτι ἦτο χρήσιμον κατὰ στίχον ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐπὶ

δημοτικῶν ᾀσμάτων. Περὶ δὲ τοῦ Ἀνακρέοντος, ὡς μεταχειρισαμένου τὸ καταληκτικὸν δίμετρον κατὰ στίχον, μαρτυρεῖ ὁ Ἡφαιστίων λέγων ἐν σελίδι 30ῃ τάδε· "καταληκτικὰ δίμετρα, ὡς τὸ καλούμενον Ἀνακρεόντειον, οἷον·

Ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω."

Ἐν τοῖς ὕστερον δὲ χρόνοις εἶνε συχνὸν τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ καλεῖται ἡ μ ί α μ β ο ς, ὅπως καὶ οἱ Ἀνακρεόντειοι ἀ ν α κ λ ώ μ ε ν ο ι, οἷον παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῶν Ἀνακρεοντείων, παρὰ Ψευδοθεοκρίτῳ 30, Γρηγορίῳ τῷ Ναζιανζηνῷ καὶ ἄλλοις Βυζαντινοῖς.

β' περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου

⏒ – ⏑ – | ⏒ – ⏑ – ‖ ⏒ – ⏑ – | ⏑ – ⏓

Τὸ δὲ καταληκτικὸν ἰαμβικὸν τετράμετρον σύγκειται μὲν ἐκ τοῦ ἀκαταλήκτου καὶ καταληκτικοῦ διμέτρου, ἔχει δὲ μεγίστην ἀναλογίαν κατά τε τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὸ ἦθος πρὸς τὸ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον. Καὶ τὸ μὲν ἀναπαιστικὸν τετράμετρον εἶνε κυρίως μέτρον ἐμβατήριον, τὸ δὲ ἰαμβικὸν ὀρχηστικόν, ὅπερ μαρτυρεῖ καὶ ἡ δημοτικὴ ὀρ-

χησις, ἡ καλουμένη ἄ ν θ ε μ α, ἥτις εἶχε τὸν ῥυθμὸν τοῦτον. Περὶ ταύτης λέγει ὁ Ἀθήναιος 14, 629 τάδε" ἦν δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις ἡ καλουμένη ἄ ν θ ε μ α. Ταύτην δὲ ὠρχοῦντο μετὰ λέξεως τοιαύτης μιμούμενοι καὶ λέγοντες:

«ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα;

ταδὶ τὰ ῥόδα, ταδὶ τὰ ἴα, ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα."

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εὑρίσκομεν τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον μεταξὺ τῶν λυρικῶν παρὰ τῷ Ἱππώνακτι, ὅθεν καὶ Ἱ π π ω ν ά κ τ ε ι ο ν καλεῖται. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Ἱππῶναξ παρέλαβεν αὐτὸ ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ἐν ᾗ ἔκπαλαι ἦτο ἐν χρήσει καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἑορταῖς τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου. Ἐκ δὲ τῆς λυρικῆς μετέβη εἰς τὴν κωμῳδίαν, ὅθεν καὶ Ἀ ρ ι σ τ ο φ ά ν ε ι ο ν καλεῖται. Μετεχειρίσατο δὲ αὐτὸ ἡ κωμῳδία κατὰ στίχον ἐν ᾄσμασι καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ. Κατὰ δὲ τὴν διττὴν ταύτην χρῆσιν τοῦ κωμικοῦ τετραμέτρου, ὡς μελικοῦ καὶ διαλογικοῦ, διαφέρει οὐσιωδῶς καὶ ὁ μετρικὸς σχηματισμός αὐτοῦ. Καὶ ὡς μελικὸν μὲν μέτρον εἶνε χρήσιμον τὸ τετράμετρον ἐν τῇ παρόδῳ καὶ τῇ ἐξόδῳ τῆς κωμῳδίας, προεφέρετο δὲ μετὰ ζωηρᾶς ὀρχήσεως καὶ μιμήσεως, κατ᾽ ἀντίθεσιν

πρὸς τὰ σεμνὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ὧν χρῆσιν ποιεῖται ἡ τραγῳδία ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἐξόδῳ. (Πρβλ. Ἀχαρνέων 1226 καὶ ἑξῆς, Σφηκῶν 230 καὶ ἑξῆς, Ἐκκλησιαζουσῶν 285 καὶ ἑξῆς καὶ 479 καὶ ἑξῆς, Πλούτου 252.) Ὡς διαλογικὸν δὲ μέτρον ἰδιάζει τὸ τετράμετρον τοῖς τριμερέσι συντάγμασι, τοῖς ἐμφαντικοῖς δῆλον ὅτι μέρεσι τῶν κωμικῶν ἐπεισοδίων, ἐν οἷς μετὰ μ[illegible]ν τινὰ χορικὴν στροφὴν ἀκολουθοῦσιν ἰαμβικὰ ἢ ἀναπαιστικὰ τετράμετρα καὶ ἔπειτα ἐπιφέρεται ἰαμβικὸν ἢ ἀναπαιστικὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων. (Παράβαλε Ἱππέων πρῶτον ἐπεισόδιον 333–367 καὶ 407–441, ἔνθα μετὰ τὸ δεύτερον ἐξ ὁμοίων σύστημα ἀκολουθοῦσιν ἔτι τέσσαρα τετράμετρα 457–460, Ἱππέων δεύτερον ἐπεισόδιον 841–911, Νεφελῶν δεύτερον ἐπεισόδιον 1034–1085, Νεφελῶν ἔξοδος 1350–1386 καὶ 1397–1446, Βατράχων τρίτον ἐπεισόδιον 905–981.

Τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον διὰ τὸ ἔλασσον μέγεθος τῶν κώλων ἔχει μείζονα μὲν εὐκολίαν καὶ κίνησιν, ἐλάσσονα δὲ σεμνότητα καὶ ἀξίωμα, ὅθεν εἰς μὲν τὸ πάθος τῆς τραγῳδίας οὐδαμῶς ἁρμόζει, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς ἐμφαντικωτάτοις χωρίοις ἀντιτίθησιν

αὐτὸ πρὸς τὸ σεμνὸν ἀναπαιστικὸν τετράμετρον. Οἷον ἐν ταῖς Νεφέλαις ὁ μὲν Δίκαιος λόγος, ὅστις ἀντέχεται τῶν παλαιῶν σεμνῶν ἠθῶν, διαλέγεται δὲ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ὁ δὲ Ἄδικος, ὑπερασπίζων τὰ ἐναντία, μεταχειρίζεται ἰαμβικὰ τετράμετρα. Ὡσαύτως ἐν τοῖς Βατράχοις τὸν μὲν Αἰσχύλον εἰσάγει ὁ Ἀριστοφάνης διαλεγόμενον δι' ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, τὸν δὲ Εὐριπίδην δι' ἰαμβικῶν.

Ὁ δὲ μετρικὸς σχηματισμὸς τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Α' τομὴ τοῦ τετραμέτρου. Καὶ ἡ μὲν τομὴ πίπτει μετὰ τὸν τέταρτον πόδα, ὥστε τὰ δύο κῶλα τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως καὶ τὰ τοῦ τροχαϊκοῦ καὶ ἀναπαιστικοῦ. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ὅμως παραμελεῖται συχνὰ ἡ τομὴ αὕτη οὐδὲν ἧττον τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου καὶ μάλιστα ἐν τῷ διαλόγῳ. Ὅθεν ἐν μὲν ταῖς Νεφέλαις, ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις καὶ τοῖς Βατράχοις, ἔνθα πάντα τὰ ἰαμβικὰ τετράμετρα εἶνε διαλογικά, τὸ ἕκτον σχεδὸν μέρος τῶν τετραμέτρων στερεῖται τῆς τομῆς, ἐν δὲ ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις, τῇ Λυσιστράτῃ καὶ τῷ Πλούτῳ, ἔνθα πάντα προεφέροντο μετὰ μέλους, εἶνε κανονικωτέρα ἡ τομή.

Β' Ἄλογος ἴαμβος. Τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον δέχεται ἀλόγους ἰάμβους κατὰ τὴν πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην χώραν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην, διὰ τὸ τρίσημον μέγεθος τῆς θέσεως. Ὅπως δὲ ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι καὶ ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς στροφαῖς τῆς κωμῳδίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἶνε λίαν συχνὴ ἡ χρῆσις τῶν ἀλόγων ἰάμβων, ὥστε τὰ τετράμετρα τὰ δύο ἔχοντα ἀλόγους ἄρσεις, εἶνε συχνότερα τῶν ἐχόντων μίαν.

Γ' Τρίβραχυς (δάκτυλος). Τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον δέχεται διάλυσιν τῆς θέσεως κατὰ τὴν πρώτην, δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ ἕκτην χώραν (Παράβαλε Πλούτου 278, 294, Βατράχων 964). Σπανίως δὲ δύο συγχρόνως, οἷον ἐν Νεφέλαις 1064. Καθόλου δὲ ἡ διάλυσις εὑρίσκεται σπανιώτερον ἐν τοῖς μελικοῖς χωρίοις ἢ ἐν τοῖς διαλογικοῖς, ἐν οἷς διὰ παντὸς σχεδὸν ἐπικρατεῖ μεγάλη ζωηρότης. Οὐχὶ ὀρθῶς δὲ ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 29 λέγει, ὅτι τὸ τετράμετρον δέχεται διάλυσιν καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην χώραν. Κατὰ

δὲ τὴν τετάρτην ἐπιδέχεται μὲν διάλυσιν οἷον Νεφελῶν 1083, Θεσμοφοριαζουσῶν 585), ἀλλ' ὡς οἷόν τε σπανιώτερον, ἐπειδὴ ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ πρῶτον κῶλον.

Δ' Ἀνάπαιστος. Ὡς τὸ τρίμετρον, οὕτω καὶ τὸ τετράμετρον τῶν κωμικῶν δέχεται καὶ ἀνάπαιστον ἀντὶ τοῦ ἰάμβου οὐχὶ μόνον ἐν κυρίοις ὀνόμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις λέξεσιν. Εὑρίσκεται δὲ κανονικῶς ὁ ἀνάπαιστος μόνον ἐν διαλογικοῖς, οὐδέποτε δὲ ἐν μελικοῖς τετραμέτροις καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρεῖται πανταχοῦ τῆς παρόδου. Δέχεται δὲ τὸν ἀνάπαιστον καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ μόνον κατὰ τὰς αὐτὰς χώρας, καθ' ἃς καὶ τὸν τρίβραχυν ἢ δάκτυλον, κατ' ἐξαίρεσιν δέ, ὅπως καὶ τὸν τρίβραχυν, κατὰ τὴν τετάρτην χώραν, οἷον Βατράχων 912. 932. 937. Ἓν δὲ μόνον τετράμετρον, τὸ ἐν Θεσμοφοριαζούσαις 547, εὑρίσκεται ἔχον ἀνάπαιστον κατὰ τὴν ἑβδόμην χώραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Περὶ τῶν ἰαμβικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων.

Τὰ ἰαμβικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα εἶνε αὔξησις

τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου, ὡς καὶ τὰ ἀναπαιστικὰ καὶ τροχαϊκὰ εἶνε αὔξησις τοῦ ἀναπαιστικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου. Μετά τινα δῆλα δὴ ἀριθμὸν τετραποδιῶν, λεκτικὴν ἐχουσῶν συνάφειαν, ἐπιφέρεται τέλος τετραποδία καταληκτική· φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ἰαμβικὰ ταῦτα συστήματα ἐγεννήθησαν κατὰ πρῶτον ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος, ἔπειτα δὲ μετεχειρίσατο αὐτὰ ἡ κωμῳδία, παραπλήσιον φυλάξασα χαρακτῆρα. Παράδειγμα δὲ τῆς ἀρχικῆς χρήσεως ἔχομεν τὸ ἐν Βατράχοις 384 καὶ ἑξῆς. Εἶχον δὲ τὰ ἰαμβικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα ἀρχικῶς χαρακτῆρα προσοδιακόν, ἤτοι ἐμβατήριον, ὥστε ἦσαν παραπλήσια τὸ ἦθος καὶ τὴν χρῆσιν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι, κατὰ τοῦτο μόνον ἐκείνων διαφέροντα, ὅτι ἦσαν μᾶλλον κεκινημένα ἕνεκα τοῦ ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἀναλογώτερα πρὸς τὰ ἀνειμένα εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα προσόδια. Διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἡ κωμῳδία μετεχειρίσατο αὐτὰ ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀναπαιστικὰ ἔν τινι ἐμφαντικῇ χώρᾳ τῶν ἐπεισοδίων, ἐν τοῖς καλουμένοις

συντάγμασι μετὰ τὰ ἰαμβικὰ τετράμετρα, ὅπως ἐπιτεθῇ αὐτοῖς τέλος λίαν ἐμφαντικόν. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐν Ἱππεῦσι 367 καὶ 442, ἐν Νεφέλαις 1385 καὶ 1446, ἐν Λυσιστράτῃ 383, ἐν Ἱππεῦσιν 911, ἐν Νεφέλαις 1089 καὶ ἐν Βατράχοις 871 κ.ἑ.

Πάντα ταῦτα τὰ ἰαμβικὰ συστήματα συνδέονται στενῶς πρὸς τὰ προηγούμενα ἰαμβικὰ τετράμετρα· ἐν Νεφέλαις μάλιστα 1386 καὶ 1445 καὶ ἐν Ἱππεῦσι 440 οὐδὲν λογικὸν τέλος τῶν τετραμέτρων προϋπάρχει, ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι δὲν προεφέροντο μετὰ μέλους, ἀλλ' ἀπηγγέλλοντο ἁπλῶς, ὅπως καὶ τὰ τετράμετρα. Κατὰ γενικὸν δὲ κανόνα μετὰ τὰ τετράμετρα ἓν μόνον ἐπιφέρεται σύστημα, ἡ μία μόνη περίοδος, ἓν μόνον καταληκτικὸν δίμετρον ἔχον ἐν τῷ τέλει. Σχεδὸν δὲ πανταχοῦ τὰ ἐξ ὁμοίων ἰαμβικὰ συστήματα διανέμονται εἰς πλείονα πρόσωπα. Ἐνίοτε δὲ τοῖς ἀκαταλήκτοις διμέτροις ἀναμίσγεται μία ἢ καὶ πλείονες ἰαμβικαὶ διποδίαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ πρὸ τοῦ τελικοῦ κώλου. Ἕκαστον δὲ κῶλον συνήθως μὲν περατοῦται εἰς τελείαν λέξιν, οὐχὶ ὅμως πάντοτε. Διὰ δὲ τὴν συνάφειαν διαλύεται καὶ ἡ τε-

λευταία θέσις τῶν κώλων, πλὴν δῆλον ὅτι τοῦ τελευταίου. Ἡ διάλυσις δὲ αὕτη ἡ ἐν τῷ τέλει, ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς κινήσεως καὶ τοῦ πάθους. Ὡς δὲ ἐν τῷ ἰαμβικῷ τετραμέτρῳ τοῦ διαλόγου, οὕτω καὶ ἐν τοῖς συστήμασι τούτοις εὑρίσκεται καὶ ἀνάπαιστος ἀντὶ ἰάμβου ἔν τε τῇ ἀρχῇ τῶν κώλων καὶ ἐν τῷ μέσῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'.

Περὶ τῶν ἀπὸ μείζονος ἰωνικῶν μέτρων.

Τῶν ἀπὸ μείζονος ἰωνικῶν μέτρων ἐπισημότατον εἶνε τὸ καταληκτικὸν τετράμετρον τὸ καλούμενον Σωτάδειον, ὅθεν καὶ ἡμεῖς πρῶτον καὶ κυρίως περὶ τούτου λέγομεν ἐνταῦθα. Τὸ Σωτάδειον μέτρον ἦτο χρήσιμον ἐν τῇ ποιήσει, ἥτις ἐκαλεῖτο Ἰωνικὸς λόγος (Κιναιδολόγος), ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ὑπὸ Σωτάδου τοῦ Μαρωνείτου, Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ, Πύρρου τοῦ Μιλησίου, Τιμοχαρίδου, Ξενάρχου καὶ Ἀλεξᾶ. Τὴν ἔννοιαν τῆς ποιήσεως ταύτης ἀπετέλουν φλύακες καὶ κίναιδοι, ἡ προφορὰ ὅμως

δὲν ἦτο μελικὴ, ἀλλ' οἱ ἰωνικοὶ λόγοι, οἵτινες καταχρη-
στικῶς καὶ ἰωνικὰ ᾄσματα ἢ ἰωνικὰ ποιήματα ἐκα-
λοῦντο (Πρβλ. Ἀθήναιον 7, 293 καὶ 14, 620), ἐγράφοντο
πρὸς ψιλὴν ἀπαγγελίαν, ἴσως δὲ πολλάκις μόνον πρὸς ἀ-
νάγνωσιν, ὅθεν καὶ λ ό γ ο ι ἐκαλοῦντο (Πρβλ. Στρά-
βωνα 14, 648, Ἀριστείδην Κοϊντιλιανὸν σελ. 32). Ἐλέγον-
το δὲ οὗτοι ἰωνικοὶ ἐκ τῆς διαλέκτου· ἐντεῦθεν δὲ καὶ
τὸ μέτρον, τὸ χρήσιμον τῇ ποιήσει ταύτῃ, ἐκλήθη ἰ-
ω ν ι κ ό ν, πρότερον β α κ χ ε ι α κ ό ν καλού-
μενον. Οἱ ἰωνικοὶ λόγοι ἦσαν ποιήματα ἀκόλαστα,
ἅμα δὲ καὶ κωμικά, ἄνευ ὀργῆς καὶ πάθους σκώπτον-
τα τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔγεμον δὲ γνωμῶν,
ὅθεν καὶ πρωΐμως ἐγένετο χρῆσις τοῦ Σωταδείου μέ-
τρου ἐν τῇ διδακτικῇ τῶν Ῥωμαίων ποιήσει, ἐν ᾧ πα-
ρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ μέτρου τού-
του ἐν τῇ ποιήσει τῶν καλῶν χρόνων, ἀλλ' ἐν τοῖς
χρόνοις τῆς παρακμῆς, ἀφ' οὗ ἐξέλιπε πᾶσα σεμνότης.
Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ Σωτάδειον μέτρον δὲν ἐξεῦρε πρῶ-
τος ὁ Σωτάδης, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸ αὐτοῦ ἦτο χρήσι-
μον ἐν τῇ ῥημακογραφίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς μέλε-
σι τῶν Ἱλαρῳδῶν (Σιμῳδῶν) καὶ τῶν Μ α γ ῳ δ ῶ ν

(Λυσιῳδῶν). (Πρβλ. Ἀθήναιον 14, 620 καὶ 621. Σουΐδαν
ἐν λέξει Σ ω τ ά δ η ς καὶ φ λ ύ α κ ε ς καὶ Ἡ-
σύχιον ἐν λέξει Μαγῳδεῖ.) Πρὸς τὴν ἔννοιαν λοιπὸν
καὶ τὸ ἦθος τῶν ἰωνικῶν λόγων ἁρμόζει καλῶς καὶ ἡ
ῥυθμικὴ μεταβολή, ἤτοι ἡ ἀνάκλασις, ἣν τὸ ἐνταῦθα
χρήσιμον Σωτάδειον μέτρον ἐπιδέχεται. Κατὰ τὰς τρεῖς
δηλαδὴ πρώτας χώρας δέχεται τὸ Σωτάδειον μέτρον
ἀντὶ τῶν ἀπὸ μείζονος ἰωνικῶν ποδῶν καὶ τροχαϊ-
κάς, αἵτινες ἔχουσι μὲν μέγεθος ἑξάσημον, ὡς καὶ οἱ
ἰωνικοὶ πόδες, ἀλλὰ ῥυθμὸν διάφορον, διότι ὁ μὲν Ἰωνι-
κὸς εἶνε ποὺς ἑξάσημος ἰαμβικός, ἡ δὲ τροχαϊκὴ διπο-
δία ἑξάσημος δακτυλικός. Ὥστε, ὅταν μὲν τὸ Σωτάδειον
μέτρον περιέχῃ μόνον ἰωνικοὺς πόδας, σημαινόμεθα αὐτὸ δι'
ἑνὸς ποδός, τοῦ ἑξασήμου ἰαμβικοῦ, ὅταν δὲ περιέχῃ καὶ
τροχαϊκὰς διποδίας σημαινόμεθα αὐτὸ διὰ δύο ποδῶν,
τοῦ τε ἑξασήμου ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ ἑξασήμου δακτυλι-
κοῦ, τουτέστιν ἔχομεν ῥυθμικὴν μεταβολήν, ἥτις ὑπὸ
τῶν παλαιῶν λέγεται ἀ ν ά κ λ α σ ι ς, ἐκ τοῦ
ἀνακλασμοῦ τῶν μελῶν ἐν τῇ ὀρχήσει κατὰ τὸν Σχο-
λιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελίδι 40 κληθεῖσα
ὡς ἑξῆς:

α′) –́ – ⏑ ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ | –́ – Λ

ἔνθ᾽ οἱ μὲν ἐπ|ἄκραισι πυ|ραῖς νέκυες ἔ|κειντο·

πόδα, γόνυ, κοτύλην, ἀστραγάλους, ἰσχία, μηρούς.

β′) –́ – ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ | –́ – Λ

Εἰ καὶ βασι|λεὺς πέφυκας | ὡς θνητὸς ἄ|κουσον

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος λέγεται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος καθαρόν, τὸ δὲ δεύτερον ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος πρὸς τὰς τροχαϊκὰς (δῆλον ὅτι βάσεις) ἐπίμικτον. Ἔχουσι δὲ ἀμφότερα τὰ εἴδη τοῦ Σωταδείου, τό τε καθαρὸν καὶ τὸ ἐπίμικτον, τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἤτοι σύγκειται ἐκ τεσσάρων ἑξασήμων ποδῶν, ὧν ὁ τελευταῖος εἶνε πάντοτε ἰωνικὸς μεμειωμένος τῇ δισήμῳ ἄρσει, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ δισήμου κενοῦ χρόνου. Τὸ δὲ ἦθος τοῦ Σωταδείου μέτρου ἔχει μέν τι μαλθακὸν καὶ χαῦνον, οἷον εἶνε καθόλου τὸ ἦθος τοῦ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ. διὰ δὲ τὴν ἀνάκλασιν ἔχει ἅμα καὶ κωμικόν τι. Ἡ οἰκειότης δὲ αὕτη τοῦ ῥυθμοῦ ἁρμόζει καλῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἰωνικῶν λόγων καὶ σκοπίμως οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο ἐνταῦθα τὸ τοιοῦτο μέτρον.

Το Σωτάδειον μέτρον ἐπιδέχεται συχνὴν τὴν λύσιν

τῶν μακρῶν καὶ τὴν συναίρεσιν τῶν βραχειῶν συλλαβῶν, καὶ οὐ μόνον τὸ καθαρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνακλώμενον, ὥστε οὐδὲν που ἄλλο τῶν παλαιῶν μέτρων εὑρίσκεται, ἐν ᾧ ὁ ῥυθμοποιὸς ἔχει τοιαύτην ἄδειαν, ὅσην ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ. Ἰδίᾳ δὲ παρατηρεῖται, ὅτι ἕκαστος τῶν τριῶν πρώτων ποδῶν δέχεται διάλυσιν τῶν δύο μακρῶν συλλαβῶν, ἀμφοτέρων δὲ μόνον ὁ πρῶτος. Ἡ δὲ συναίρεσις τῶν δύο βραχειῶν εἶνε πολλῷ σπανιωτέρα, ὥστε ὁ μολοσσὸς κεῖται μόνον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν. Κατὰ τὴν δευτέραν χώραν ἡ συναίρεσις εὑρίσκεται ἅμα μετὰ τῆς διαλύσεως τῆς πρώτης μακρᾶς (⏑⏑ – –), μετὰ δὲ τῆς διαλύσεως τῆς δευτέρας μακρᾶς εὑρίσκεται μόνον ἐν ταῖς μιμήσεσι τῶν Ῥωμαίων. Ἐν τῷ Σωταδείῳ μέτρῳ εὑρίσκεται προσέτι, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις ἰωνικοῖς μέτροις, συχνά, ἀντὶ τῆς δισήμου μακρᾶς ἢ τῶν δύο βραχειῶν, καὶ τροχαῖος, οἷον

–́ – ⏑ ⏑

α′) –́ ⏑ – –

β′) –́ – ⏑ –

γ′) ⏑⏑ – – ⏑.

Ὁ τροχαῖος οὗτος δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἄλλως ἢ ὡς

συγκείμενος ἐξ ἀλόγων χρόνων καὶ ἔχων μέγεθος δίσημον, οἷον·

σοὶ τοῦτο γενέσθω φίλον |, τό σε μηδὲν ἀτακτεῖν.

´ – υ υ | ´ – υ – | ´ υ – υ | ´ – .

Ὅταν δὲ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ μείζονος ἰωνικοῦ ποδὸς εὑρίσκηται δίσημος τροχαῖος ἀντὶ τῆς μακρᾶς, τότε αἱ δύο βραχεῖαι τῆς ἄρσεως συναιροῦνται εἰς μίαν μακρὰν συλλαβήν.

Πλὴν τοῦ καταληκτικοῦ τετραμέτρου ὁ Ἡφαιστίων μνημονεύει προσέτι καὶ τὰ ἑξῆς ἐπίσημα ἐν τῷ ἰωνικῷ:

α´) τὰ δίμετρα, τό τε καταληκτικόν, ὅπερ μετεχειρίσατο ἡ Τελέσιλλα, οἷον·

ἅδ' Ἄρτεμις, ὦ κόραι,

φεύγοισα τὸν Ἀλφεόν,

καὶ τὸ ἀκατάληκτον, τὸ καλούμενον Κλευμάχειον, οἷον·

Τίς τὴν ὕβριν ὑμῶν

ἐψόφησ'; ἐγὼ πίνων.

β´) δὲ τὰ τρίμετρα, τά τε καταληκτικά, οἷον τὸ τῆς Σαπφοῦς:

πλήρης μὲν ἐφαίνεθ' ἁ Σελάνα

καὶ τὰ ἀκατάληκτα, οἷον·

Κρῆσσαί νύ ποθ' ὧδ' ἐμμελέως πόδεσσιν

καὶ

τριβώλετερ· οὐ γὰρ Ἀρκάδεσσι λώβα.

γ´) τὰ ἀκατάληκτα τετράμετρα, οἷον τὸ τῆς Σαπφοῦς

εὐμορφοτέρα Μνασιδίκα τᾶς ἀπάλας Γυρίννως.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ μέτρα, τά τε δίμετρα καὶ τὰ τρίμετρα καὶ τὰ ἀκατάληκτα τετράμετρα, ὧν χρῆσιν ἐποιήσαντο οἱ ἀρχαῖοι λυρικοὶ ποιηταί, ἀγνοοῦμεν πότερον συνετίθεντο κατὰ στίχον ἢ κατὰ σύστημα, δῆλον ὅτι κατὰ σχέσιν, πιθανώτερον δὲ φαίνεται τὸ δεύτερον, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἡφαιστίων πανταχοῦ δίστιχον φέρει ὡς παράδειγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.

Περὶ τῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικῶν μέτρων.

Τὰ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὰ μέτρα εἶνε τὰ αὐτὰ τοῖς ἀπὸ μείζονος ἰωνικοῖς μετὰ δισήμου ἀνακρούσεως ἐν τῇ ἀρχῇ. Ὡς δὲ τὰ ἀπὸ μείζονος, οὕτω καὶ τὰ ἀπ' ἐλάσσονος ἐπιδέχονται ἀνάκλασιν, ἀντὶ δῆλα δὴ τῶν ἰωνι-

κῶν ποδῶν τροχαϊκὰς διποδίας. Ἡ πρώτη δὲ χρῆσις τῆς τοιαύτης ἀνακλάσεως ἐπὶ τῶν ἰωνικῶν μέτρων ἀποδίδοται ὑπό τοῦ Πλουτάρχου (περὶ μουσικῆς κεφ. 29) εἰς τὸν μουσικὸν Ὄλυμπον· α τὸν Ὄλυμπον ἐκεῖνον, ᾧ δὴ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ νομικῆς Μούσης ἀποδιδόασι .... ἐξευρεῖν φασι.... καὶ τὸν χορεῖον, ᾧ πολλῷ κέχρηται ἐν τοῖς μητρῴοις«, σχηματίζονται δὲ τὰ ἀντανακλώμενα μέτρα συνηθέστερον μὲν ἀκατάληκτα, σπανιώτερον δὲ καταληκτικά. Μετεχειρίσαντο δὲ οἱ παλαιοὶ λυρικοὶ τὰ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὰ μέτρα ἐπὶ τῶν διονυσιακῶν καὶ μητρῳακῶν (εἰς Κυβέλην) ᾀσμάτων, ἅτινα εἶχον ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα, προσέτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ὑπορχηματικῆς, συμποτικῆς καὶ ἐρωτικῆς ποιήσεως, ἥτις εἶχε χαρακτῆρα μαλακὸν καὶ ἐκλελυμένον. Εἰς τὸν χαρακτῆρα δὲ τῶν ᾀσμάτων τούτων, τόν τε ὀργιαστικὸν καὶ τὸν ἐκλελυμένον, ἥρμοζε καλῶς οὐ μόνον τὸ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸν μέτρον, τό τε καθαρὸν καὶ τὸ ἀνακλώμενον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ᾀσμάτων τούτων χρήσιμος ἁρμονία, ἡ φρυγιστί.

Ἐκ πάντων τῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικῶν μέτρων, ἅτινα οἱ λυρικοὶ συνετίθεσαν κατὰ στίχον, τὸ ἐπισημό-

τατον εἶναι τὸ καταληκτικὸν τετράμετρον, οἷον τὸ τοῦ Φρυνίχου τοῦ κωμικοῦ

ἃ δ' ἀνάγκα 'σθ' ἱερεῦσιν καθαρεύειν φράσομεν

⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ —́ — ⏑ ⏑ —́ — ⏑ ⏑ —́ .

Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο χρήσιμον ἐν τοῖς εἰς τὴν μητέρα τῶν θεῶν ᾄσμασιν, ἐκλήθη καὶ Μ η τ ρ ῳ α κ ὸ ν καὶ δὴ καὶ Γ α λ λ ι α μ β ι κ ό ν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν τὸ μέτρον τοῦτο δέχεται συχνὰ τὴν ἀνάκλασιν, ἐκλήθη καὶ β α κ χ ε ι α κ ὸ ν ἀ ν α κ λ ώ μ ε ν ο ν ἢ ἁπλῶς ἀ ν α κ λ ώ μ ε ν ο ν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα τοῦ Μητρῳακοῦ συμβαίνει ἐν αὐτῷ συχνότατα διάλυσις τῶν θέσεων καὶ συναίρεσις τῶν ἄρσεων, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 68 μνημονευόμενα πολυθρύλητα ταῦτα παραδείγματα δηλοῦσι

Γάλλαι Μητρὸς ὀρείης φιλόθυρσοι | δρομάδες,

αἷς ἔντεα παταγεῖται καὶ χάλκεα κρόταλα.

— —́ — | ⏑ ⏑ —́ — ‖ ⏑ ⏑ —́ — | ⏑ ⏑ —́ ⋀

⏔ —́ ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ —́ — ‖ — —́ ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ —́ ⋀ .

Τὸ δὲ ἀνακλώμενον εἶδος ἐγένετο πολλῷ συνηθέστερον τοῦ καθαροῦ ἰωνικοῦ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις.

Δηλοῦσι δὲ τοῦτο αἱ μιμήσεις τῶν Ῥωμαίων, οἷον Κάτουλος 63.

Πλὴν τοῦ καταληκτικοῦ συχνὰ μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ λυρικοὶ καὶ τὸ ἀκατάληκτον τετράμετρον κατὰ στίχον, οἷον ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφώ. Κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα, (σελ. 67) ᾆσμά τι τοῦ Ἀλκαίου ἤρχετο ἀπὸ τοῦ ἑξῆς ἀκαταλήκτου τετραμέτρου.

ἔμε δείλαν, ἔμε πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.

Καὶ ὁ Ἀνακρέων μετεχειρίσατο τὸ ἀκατάληκτον τετράμετρον, ὡς μαρτυρεῖ τὸ 42ον καὶ 43ον ἀπόσπασμα, ἔνθα ἡ συνήθης μεταξὺ τῶν δύο κώλων τομὴ δὲν φυλάττεται. Συχνὰ δὲ μετεχειρίζετο ὁ Ἀνακρέων τὸ ἀκατάληκτον τετράμετρον καὶ μετὰ ἀνακλάσεως κατ' ἀμφότερα τὰ κῶλα ἢ κατὰ τὸ ἕτερον μόνον ὡς δηλοῦσι τὰ ἀποσπάσματα 44–47.

Ἐκτὸς τῶν τετραμέτρων πολλὴν χρῆσιν ἐποιήσαντο οἱ παλαιοὶ λυρικοὶ καὶ τοῦ ἀκαταλήκτου τριμέτρου κατὰ στίχον συντιθέντες, οἷον κατὰ Βεργκᾶν (37 καὶ 51) ἡ Σαπφὼ καὶ ὁ Ἀνακρέων, ὅθεν καὶ Σαπφικὸν τὸ μέτρον τοῦτο ἐκλήθη. Καὶ ἡ μὲν Σαπφώ, κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα ἐν σελίδι 74,

μετεχειρίζετο καθαρὸν τὸ τρίμετρον, ὁ δὲ Ἀνακρέων ἐπίμικτον πρὸς τὰς τροχαΐκας· οἷον ἀπόσπασμα Ἀνακρέοντος 51

ἀπό μοι θανεῖν γένοιτ'· οὐ γὰρ ἂν ἄλλη
λύσις ἐκ πόνων γένοιτ' οὐδαμᾶ τῶνδε
◡◡|–́◡–◡|–́–◡◡|–́–.

(Πρβλ. ἀπόσπασμα 52–55). Καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο τὸ μέτρον τοῦτο κατὰ στίχον μετ' ἀνακλάσεως καὶ συχνῆς συναιρέσεως τῆς ἀνακρούσεως, οἷον ὁ Συνέσιος ἐν τῷ ἕκτῳ ὕμνῳ.— Τοῦ δὲ καταληκτικοῦ τριμέτρου, ὅπερ ὡσαύτως Σαπφικὸν ἐκαλεῖτο, σῴζεται ἓν μόνον παράδειγμα παρ' Ἡφαιστίωνι (ἐν σελ. 75) ἔκ τινος διονυσιακοῦ ᾄσματος τοῦ Ἀνακρέοντος ἀποσπάσματος 56 ὁ στίχος ὅδε:

Διονύσου σαῦλαι Βασσαρίδες.

Πλὴν τῶν τετραμέτρων καὶ τριμέτρων μετεχειρίσαντο οἱ παλαιοὶ κατὰ στίχον καὶ τὰ ἀκατάληκτα δίμετρα, μάλιστα δὲ ὁ Ἀνακρέων, ὅθεν καὶ Ἀνακρεόντειον ἐκλήθη τὸ μέτρον τοῦτο. Κυρίως δὲ μετεχειρίζετο ὁ Ἀνακρέων τὸ δίμετρον κατὰ τὸν

ἀνακλώμενον χαρακτῆρα, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 76· οἷον·

παρὰ δηὖτε Πυθόμανδρον
κατέδυν Ἔρωτα φεύγων
υυ|–́υ–υ|–́–.

Τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε συχνὸν ἐν τοῖς λυρικοῖς ποιήμασι τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων καὶ μάλιστα ἐν τοῖς λεγομένοις ἀνακρεοντείοις, ἔνθα ἡ ἀνάκρουσις εὑρίσκεται καὶ συνῃρημένη, καθὼς καὶ ἡ πρώτη ἢ ἡ δευτέρα θέσις διαλελυμένη οὐ μόνον ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ προηγουμένη ἀνάκρουσις εἶνε συνῃρημένη, οἷον Ἀνακρεόντειον 43, 8

σὺ δὲ φίλιος εἶ γεωργῶν
υυ|ύυυ–υ|–́–.

42,7 χὠπόσα φέρουσιν ὧραι
–|ύυυ–υ|–́–.

5,5a πίνωμεν ἁβρὰ γελῶντες
–|–́υυυυ|–́–

Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐπιμίγνυται ἐνταῦθα καὶ τὸ καθαρὸν ἰωνικὸν δίμετρον. Εὑρίσκομεν δὲ τὸ ἀνακλώμενον δίμετρον καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Βυζαντιακὸν αἰῶνα χρή-

σιμον ἐν τοῖς χριστιανικοῖς καὶ τοῖς θύραθεν ποιήμασι, παρά τε Γρηγορίῳ τῷ Ναζιανζηνῷ καὶ Συνεσίῳ (Ὕμνος 1, 2), τῷ Ἰωάννῃ τῷ ἐκ Γάζης, Κωνσταντίνῳ τῷ Σικελῷ, Σωφρονίῳ καὶ Θεοδώρῳ τῷ Προδρόμῳ, ἐν οἷς μᾶλλον μᾶλλον ἐλαττοῦται ἡ αὐστηρότης τῆς κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα ῥυθμοποιίας, ὥστε τέλος ἡ στιχουργία ἀποβαίνει οἵα ἡ ἐν τῷ πολιτικῷ στίχῳ (Πρβλ. ἰδίως ἀνακρεόντειον 38 καὶ 39).

Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους τούτους χρόνους εὑρίσκομεν τὸ ἀνακλώμενον ἀνακρεόντειον συντιθέμενον καὶ κατὰ σύστημα. Καὶ συνήθως μὲν συντίθενται τέσσαρα ἢ πέντε, σπανιώτερον δὲ τρία ἢ ἓξ τοιαῦτα ἀνακρεόντεια εἰς μίαν στροφήν, ἥτις διὰ τῆς στίξεως χωρίζεται τῶν ἑπομένων. Πολλάκις δὲ πάλιν μετὰ τὸ τέλος στροφῆς τινος ἐπεισάγονται δύο ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος τρίμετρα, καὶ τότε αἱ μὲν ἐξ ἀνακρεοντείων στροφαί (συνήθως δύο, τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐφεξῆς τετράστιχοι στροφαί) λέγονται ο ἶ κ ο ι ἐκ μεταφορᾶς τῶν ὀρόφων τοῦ οἴκου, τὰ δὲ δύο ἰωνικὰ τρίμετρα λέγονται κ ο υ κ ο ύ λ ι ο ν.

Τὸ δὲ καταληκτικὸν δίμετρον μετεχειρίσατο ὁ

Τιμοκρέων κατά στίχον ἔν τινι σκολίῳ, ὅθεν καὶ Τιμοκρεόντειον ἐκλήθη (πρβλ. ἀπόσπασμα 6ον)

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ
ποτὶ τὰν ματέρ' ἔφα
υυ|–́ – υυ|–́

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ΄.

Περὶ τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων.

Τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, ὧν τὴν φύσιν καὶ τὴν διαφορὰν πρὸς τὰ ἄλλα καὶ μάλιστα πρὸς τὰ μικτὰ μέτρα ὑπετυπώσαμεν καθόλου ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετρικῆς, ἀνήκουσιν, ὡς καὶ τὰ μικτά, εἰς τὴν συστηματικὴν ἤτοι στροφικὴν σύνθεσιν, καὶ διαιροῦνται εἰς δύο κύρια γένη, πρῶτον μὲν εἰς τὰ ἐπισύνθετα μέτρα τοῦ συσταλτικοῦ τρόπου, ἤτοι εἰς τὰ συσταλτικὰ ἐπισύνθετα, ὅπερ γένος εἶνε τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων τὸ ἀρχαιότατον. Μετεχειρίσατο δ' αὐτὸ ὁ Ἀρχίλοχος ἐν τῇ ἐξ ὑποκειμένου λυρικῇ αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἡ χρῆσις αὐτοῦ μετέβη εἰς τοὺς ἐπιγραμματοποιοὺς καὶ τοὺς κωμικούς, καθὼς καὶ εἰς τὸ

ὑπόρχημα. Δεύτερον δὲ εἰς τὰ ἐπισύνθετα μέτρα τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου, ἤτοι τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα, ἅτινα μετρικῶς χαρακτηρίζονται διὰ τῆς μακρᾶς ἄρσεως τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν διποδιῶν καὶ διὰ τῆς σπονδειακῆς καταληξεως τοῦ δακτυλικοῦ στοιχείου (μέτρα <u>ἐπιτριτοδακτυλικά</u>, <u>δωρικαὶ στροφαί</u>). Κυρίως δὲ ἐποιήσαντο χρῆσιν τούτων οἱ χορικοὶ λυρικοί, ὅθεν παρέλαβεν ὕστερον αὐτὰ τὸ δρᾶμα. Δευτερεῦον δὲ γένος τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων εἶνε τὰ ἐπισύνθετα τοῦ διασταλτικοῦ τρόπου, ἤτοι τὰ τραγικὰ ἐπισύνθετα, ὧν χρῆσιν ἐποιήσατο κατὰ πρῶτον ἡ μεταγενεστέρα τραγῳδία κὴ μάλιστα ὁ Εὐριπίδης. Αἱ ἐπισύνθετοι αὗται στροφαὶ κατά τε τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν καὶ τὸν ῥυθμὸν προσεγγίζουσι μᾶλλον πρὸς τὰ συσταλτικὰ ἢ πρὸς τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα. Τὰ γένη ταῦτα τῶν ἐπισυνθέτων διακρίνονται ἀλλήλων τὸ μὲν διὰ τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ, τὸ δὲ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν στροφῶν καὶ τῆς ποιητικῆς ἐννοίας, τὸ δὲ διὰ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀγωγῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον γένος

ἔχει ἀγωγὴν κεκινημένην, τὸ δὲ δεύτερον ἡσυχαιτέραν
καὶ ἔμπλεων ψυχικῆς εἰρήνης, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ ἐπικρα-
τεῖ τὸ πάθος, οὗ στεροῦνται τὰ δύο ἄλλα. Λέγομεν λοι-
πὸν ἐφεξῆς περὶ ἑκάστου τῶν γενῶν τούτων καὶ πρῶ-
τον περὶ τῶν συσταλτικῶν ἐπισυνθέτων.

Τὰ συσταλτικὰ ἐπισύνθετα
εἶνε τὸ ἀρχαιότατον, ἅμα δὲ καὶ ἁπλούστατον γένος
πάντων τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων. Πατὴρ τῶν μέτρων
τούτων, ὥσπερ καὶ πάντων τῶν ἐπισυνθέτων, εἶνε ὁ
Ἀρχίλοχος, ὅς πάντοτε συντίθησι δύο μόνον ἢ τρία
κῶλα εἰς μίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπῳδικὴν στροφήν.
Τὰ κῶλα ὅμως τῶν ἀρχιλοχείων τούτων στροφῶν δὲν
ἔχουσι πρὸς ἄλληλα λεκτικὴν συνάφειαν, ἀλλὰ χρη-
σιμεύουσιν ὡς αὐτοτελῆ μέτρα. Εἶνε δὲ τὰ μέτρα
ταῦτα παραπλήσια κατά τε τὸ ἦθος καὶ τὴν ἔννοιαν
τοῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς μέτροις. Τὸ ἦθος αὐ-
τῶν εἶνε ὁτὲ μὲν κεκινημένον καὶ παθητικόν, ὁτὲ δὲ εὐ-
τράπελον καὶ χαρίεν. Μετεχειρίζετο δὲ ὁ Ἀρχίλοχος
τὰ μέτρα ταῦτα, ὡς δηλοῦσι τὰ ἀποσπάσματα, ἐπὶ
ἐρωτικῆς μάλιστα καὶ σκωπτικῆς καὶ ἀσέμνου ὑ-
ποθέσεως. Ὡς δὲ πάντα τὰ ἄλλα τοῦ Ἀρχιλόχου μέ-

τρα, οὕτω καὶ ταῦτα ἐγένοντο τυπικὰ ἐν τῇ ὕστερον ποι-
ήσει. Καὶ ἐκ μὲν τῶν παλαιοτέρων λυρικῶν μόνον παρ'
Ἀνακρέοντι διεσώθη μία στροφὴ τοῦ εἴδους τούτου, τὸ
87ον ἀπόσπασμα. Ἔπειτα δὲ πολλαχῶς μετεχειρίσαντο τὰ
μέτρα ταῦτα τοῦ Ἀρχιλόχου οἱ ἐπιγραμματοποιοί, ὅτε Σι-
μωνίδης καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Καλλίμαχος καὶ Θεόκριτος,
καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀνθολογίας. Καὶ μετέβαλον μέν τινα
οὗτοι ἐν τῇ συνθέσει τῶν στροφῶν, καθόλου ὅμως ἐφύλα-
ξαν ἀκριβῶς τὰς μετρικὰς τοῦ Ἀρχιλόχου ἰδιότητας.
Καὶ ὁ Ὁράτιος δὲ ἐπιμελῶς ἐμιμήσατο τὸν Ἀρχίλοχον
κατὰ τὴν μορφήν, καὶ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν τοῦ Ἀρχι-
λόχου ποιημάτων χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς ἀναπλήρωσιν.
Ἐκ δὲ τῆς σκωπτικῆς λυρικῆς τὰ μέτρα ταῦτα μετέβη-
σαν καὶ εἰς τὴν συγγενῆ αὐτῆς κωμῳδίαν.

Τὰ δὲ τοῦ εἴδους τούτου μέτρα τοῦ Ἀρχιλόχου ἔ-
χουσιν ὡς ἑξῆς:

α') Συντίθεται τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον μετὰ τοῦ
δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς εἰς μίαν στροφὴν ἐπῳδικήν.

⏓ – ⏑ –́ ⏓ – ⏑ –́ ⏓ – ⏑ –́

–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ .

Εἶνε δὲ ἡ στροφὴ αὕτη συχνοτάτη ἐν τοῖς ἀποσπά-

σμασι τοῦ Ἀρχιλόχου, οἷον ἐν ἀποσπάσματι 88, 91, 112 καὶ Ἀνακρέοντος 87.

β΄) Συντίθεται ἐπῳδικῶς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου, οἷον Ἀρχιλόχου ἀπόσπασμα 84. (Πρβλ. Ὁρατίου ἐπῳδῶν 14 καὶ 15).

γ΄) τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου. Ἡ στροφὴ αὕτη εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον παρὰ Κριτίᾳ ἐν ἀποσπάσματι 3, ἔνθα ἡ στροφὴ αὕτη προτάττεται ἐλεγείου, εἶτα δὲ παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῆς Ἀνθολογίας, παρ' Ὁρατίῳ ἐπῳδῶν 16, καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς.

δ΄) τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου, οἷον παρ' Ὁρατίῳ ἐπῳδῶν 11. (Πρβλ. καὶ Ἀρχιλόχου ἀποσ. 75).

ε΄) τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου καὶ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς, οἷον παρ' Ὁρατίῳ ἐπῳδῶν 13.

ϛτ΄) ὁ παροιμιακὸς συντίθεται μετὰ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ εἰς ἓν μέτρον, ὅπερ ὁ Ἡφαιστίων λέγει τ ε τ ρ ά μ ε τ ρ ο ν ἀ σ υ ν ά ρ τ η τ ο ν (ἐν σελ. 47 καὶ 83),

οἷον ἀπόσπασμα Ἀρχιλόχου 80

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, χρῆμάτι γελοῖον
⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓, – ⏑ – ⏑ – ⏓.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἔχει πάντοτε τομὴν μετὰ τὸν παροιμιακόν, ἡ δὲ τελευταία συλλαβὴ τοῦ παροιμιακοῦ εἶνε ἀδιάφορος, χασμῳδία δὲ δὲν εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ παροιμιακοῦ καὶ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ, ἡ δὲ ἀνάκρουσις τοῦ παροιμιακοῦ εἶνε συλλαβὴ ἀδιάφορος. Ὁ δὲ δεύτερος ἀνάπαιστος ἠδύνατο νὰ συναιρῆται. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἡφαιστίων λέγει τετράμετρον τὸ μέτρον τοῦτο, δῆλον, ὅτι οὐ μόνον ὁ παροιμιακὸς εἶνε τετραποδία καταληκτική, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰθυφαλλικός. Ὕστερον δὲ καὶ οἱ κωμικοὶ μετεχειρίζοντο τὸ μέτρον τοῦτο μετά τινων διαφορῶν κατὰ τὸν σχηματισμόν, οἷον, ἐν ᾧ ὁ Ἀρχίλοχος τέμνει πάντοτε μετὰ τὸν παροιμιακόν, οἱ κωμικοὶ τέμνουσιν ἀδιαφόρως καὶ ἐνταῦθα καὶ πρὸ συλλαβῆς, ὥστε τὸ πρῶτον κῶλον γίνεται προσοδιακός, ἐν ᾧ παρ' Ἀρχιλόχῳ εἶνε πάντοτε παροιμιακός, εἶτα δὲ παρὰ μὲν Ἀρχιλόχῳ εὑρίσκεται καὶ συνῃρημένος ὁ δεύτερος πούς, οἱ δὲ κωμικοὶ φυλάττουσιν αὐτὸν πάντοτε καθαρὸν ἀνάπαιστον. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μέτρον τοῦτο παρὰ τοῖς

κωμικοῖς ἐτέμνετο εἰς προσοδιακὸν καὶ ἰαμβικὸν κῶλον, ἐντεῦθεν ἐκλήθη καὶ *προσοδιακὸν ὑπορχηματικὸν* ἢ ἁπλῶς *προσοδιακὸν* (πρβλ. Πλουτάρχου περὶ μουσικῆς κεφ. 28ον), οἷον Ἀριστοφάνης Σφηκῶν στίχῳ 1531

καὐτὸς γὰρ ὁ ποντομέδων ἄναξ πατὴρ προσέρπει.

ζ') Ἡ δακτυλικὴ τετραποδία συντίθεται μετὰ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ εἰς ἓν μέτρον, ὅπερ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος ἐκάλεσαν *ἑξάμετρον περιττοσυλλαβὲς* ἢ *ἡρῷον ηὐξημένον* (Πρβλ. Πλουτ. περὶ μουσικῆς 28, Ἡφαιστίωνα ἐν σελίδι 88). Τὸ ηὐξημένον λοιπὸν τοῦτο ἡρῷον, ὡς λέγει αὐτὸ ὁ Πλούταρχος, σύγκειται ἐκ τετραποδίας δακτυλικῆς ἀκαταλήκτου καὶ τετραποδίας τροχαϊκῆς βραχυκαταλήκτου, ὥστε κυρίως εἶνε τετράμετρον, οἷον·

οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη

—́ ◡ ◡ — ◡ ◡ —́ ◡ ◡ — ◡ ◡ | —́ ◡ —́ ◡ —́ ⏓ Λ.

Καὶ κατὰ στίχον μὲν φαίνεται ὅτι μετεχειρίσαντο τὸ μέτρον τοῦτο μόνον οἱ κωμικοί, οἵτινες χωρίζουσι μὲν τὰ δύο κῶλα διὰ τομῆς, ἄνευ ὅμως χασμῳδίας συνάπτουσιν αὐτὰ εἰς μίαν περίοδον. Ἡ δὲ δακτυλικὴ τετραποδία ἔχει

παρ' αὐτοῖς ἀπόθεσιν σπονδειακήν, παρὰ δὲ τῷ Ἀρχιλόχῳ καὶ τοῖς λυρικοῖς καθόλου ἡ δακτυλικὴ τετραποδία καταλήγει εἰς δάκτυλον, τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον ἔχοντα, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 88, ὥστε παρ' αὐτοῖς τὰ δύο κῶλα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀκριβῶς ἓν μέτρον, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς λεκτικῆς συναφείας. Ὅσον δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων, τὰ δύο ταῦτα κῶλα συνετίθεντο καὶ μετὰ τρίτου ἢ καὶ τετάρτου (Πρβλ. Ἀρχιλόχου ἀπόσπασμα 101, Ὁρατίου ᾠδῶν 1, 4).

η') Δακτυλοϊθυφαλλικαὶ στροφαί. Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ προσοδιακοῦ καὶ τοῦ ηὐξημένου ἡρῴου ὁ ἰθυφαλλικὸς συντίθεται μετὰ δακτυλικῶν κώλων εἰς ἓν μέτρον. Τὴν τοιαύτην σύνθεσιν τοῦ ἰθυφαλλικοῦ μετὰ δακτυλικῶν κώλων εἰς ἓν μέτρον εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ περαιτέρω ἀναπτύξει τῆς μετρικῆς ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ, ὅθεν γεννῶνται αἱ καλούμεναι *δακτυλοϊθυφαλλικαὶ στροφαί*. Ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις ὁ ἰθυφαλλικὸς ἀποτελεῖ, ὡς καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ, τὸ τέλος τοῦ μέτρου, τὰ δὲ λοιπὰ μετρικὰ στοιχεῖα εἶνε πολλῷ ποικιλώτερα καὶ τὰ μέ-

τρα αὐξάνονται μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων κώλων, αἱ στροφαὶ ὅμως μικρὸν ἔχουσαι μέγεθος δὲν απομακρύνονται πολὺ τῆς ἁπλότητος τῶν ἀρχιλοχείων στροφῶν. Ἐκ τῶν λυρικῶν λοιπὸν ἓν μόνον σῴζεται παράδειγμα τοῦ μετρικοῦ τούτου εἴδους, ὁ ὑπὸ τοῦ Διδύμου καὶ ἄλλων τῷ Πινδάρῳ ἀποδιδόμενος πέμπτος Ὀλυμπιονίκης, ὅστις σύγκειται ἐκ τριστίχων στροφῶν καὶ ἀντιστρόφων καὶ ἐκ διστίχων ἐπῳδῶν. Τὴν ἀπώλειαν ἄλλων παραδειγμάτων ἀναπληροῦσι τρόπον τινὰ καὶ ἐνταῦθα αἱ μιμήσεις τοῦ δράματος. Δακτυλοϊθυφαλλική εἶνε ἡ ᾠδὴ ἐν τῇ παραβάσει τῶν Βατράχων (675–685 = 706–716), ἧς τὸ μέτρον καὶ ὁ πρῶτος στίχος ἐλήφθη ἔκ τινος λυρικοῦ. Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ πρώτη στροφὴ καὶ ἀντίστροφος τῆς παράδου τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Εὐριπίδου (117–125 = 126–134). Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ στροφὴ καὶ ἡ ἀντίστροφος ἐν Ὄρνισιν Ἀριστοφάνους 1313–1322 = 1325–1334.

θ′) Μέτρα ἐπισύνθετα ὑπορχηματικά. Ἐν μὲν τῇ ἀρχιλοχείῳ ποιήσει αἱ ἐξ ἐπισυνθέτων μέτρων στροφαί, ἐξ ὀλίγων συγκείμεναι κώλων, μικρὸν ἔχουσι καὶ τὸ μέγεθος, ἐν τῷ ὑπορχήματι ὅμως, ὅπερ ὡσαύτως ἀνήκει εἰς

τὸν συσταλτικὸν τρόπον, ἡ σύνθεσις ἐγένετο πολλῷ τελειοτέρα. Ἀντὶ τῶν μικρῶν τυπικῶν στροφῶν συμβαίνει ἐνταῦθα ἀεὶ νέα τις μεταβολὴ ἐν τῇ συνθέσει τῶν κώλων, πάντων ἐν χρήσει ὄντων, τῆς τε τριποδίας καὶ τῆς τετραποδίας καὶ πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας, καὶ εἰς μείζονα συστήματα συντιθεμένων. Καὶ τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῶν μέτρων φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη ἐκ τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων τοῦ Ἀρχιλόχου· διότι κατὰ Γλαῦκον (πρβλ. Πλουταρ. περὶ μουσικῆς κεφ. 10), ὁ Θαλήτας, ὁ παλαιότατος ἀντιπρόσωπος τοῦ ὑπορχήματος ἐμιμήσατο τὰ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐπισύνθετα μέτρα. Τὸ ὑπορχηματικὸν δὲ εἶδος τοῦ Θαλήτα καὶ Ξενοδάμου τοῦ Κυθηρίου ἀνεπτύχθη ἐπὶ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος. Τεχνικῶς δὲ απηρτισμένα εὑρίσκονται κατὰ πρῶτον τὰ ὑπορχηματικὰ ἐπισύνθετα μέτρα παρὰ Πρατίνᾳ καὶ Πινδάρῳ, ὧν μικρὰ εἰς ἡμᾶς περιεγένοντο ἀποσπάσματα· ἥττονος δὲ ἔτι λόγου ἄξια εἶνε τὰ τοῦ Σιμωνίδου καὶ Βακχυλίδου ἀποσπάσματα. Διὰ τὴν ἀπώλειαν δὲ τῶν ὑπορχηματικῶν ποιημάτων πολύτιμοι ἀποβαίνουσιν ἡμῖν αἱ ἐλεύθεραι μιμήσεις τῆς κωμῳδίας. Ὁ Ἀριστοφάνης δῆλον ὅτι ἐν τῷ τέλει τῆς Λυσιστράτης (1247–1260 ∘ 1279–1289 ∘ 1297–

-1308) εἰσάγει τὸν χορὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων ὑπορχηματικὴν ὄρχησιν ἐν ἐπισυνθέτοις μέτροις ὀρχούμενον, οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι ὁ κωμικὸς μιμεῖται ὡσαύτως πιστῶς καὶ τοὺς ῥυθμοὺς τοῦ σπαρτιατικοῦ ὑπορχήματος, καθὼς καὶ τὴν διάλεκτον τῶν Σπαρτιατῶν. Εἶτα δὲ εὑρίσκομεν τοιαῦτα μέτρα ἐν τῇ ᾠδῇ τῆς πρώτης παραβάσεως τῶν Ὀρνίθων (737-752=769-787), ἐν ᾗ ὁ Ἀριστοφάνης φαίνεται ὅτι ἐμιμήσατο γνωστόν τι ᾆσμα λυρικοῦ τινος, ὅπως καὶ ἐν ἄλλαις ᾠδαῖς τῶν παραβάσεων. Ἔπειτα δὲ παρέλαβε τὰ μέτρα ταῦτα καὶ ἡ σίκιννις τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ὁ Κύκλωψ τοὐλάχιστον τοῦ Εὐριπίδου δύο παρέχεται παραδείγματα (356-374. 608-623). Τέλος δὲ ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ κεκινημένον βακχικὸν ἐν ταῖς Βάκχαις τοῦ Εὐριπίδου (576-596).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων.

Αἱ ἐκ τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων συνεστηκυῖαι στροφαὶ ἔχουσιν οὕτως ἀκριβῶς ἀφωρισμένον μετρικὸν τύπον, ὥστε οἱ νεώτεροι μετρικοί, οἵτινες δὲν ἠρκέσθησαν κατὰ

τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡφαιστίωνος εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ ἑκάστου μέτρου καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ἠθέλησαν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν μέτρων ἢ στίχων εἰς στροφὰς νὰ ἐξετάσωσιν, ἐκ τῶν προκειμένων στροφῶν ὡρμήθησαν νὰ διακρίνωσι διάφορα γένη χορικῶν στροφῶν καὶ νὰ εὕρωσιν ὀνόματα διακριτικὰ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πίνδαρος (Ὀλυμπιονίκη 3, 4) λέγει περί τινος ᾠδῆς, τοιούτοις μέτροις γεγραμμένης ὅτι ἦτο μεμελοποιημένη ἐπὶ τῆς δωριστὶ ἁρμονίας, ἐντεῦθεν ὁ Γοδοφρεῖδος Ἕρμαννος, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε νὰ ἐξετάσῃ τὰς μετρικὰς ἰδιότητας τοῦ γένους τούτου τῶν στροφῶν, ὠνόμασε πάσας τὰς τοιαύτας στροφὰς δωρικὰς ἢ στροφὰς τῆς δωριστὶ ἁρμονίας, καὶ κατὰ τοῦτο ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Boeckh, ὅστις ὕστερον βαθύτερον καὶ ἀκριβέστερον ἠρεύνησε τὴν μετρικὴν μορφὴν τῶν στροφῶν τούτων τοῦ Πινδάρου, καὶ πάντες οἱ μετὰ ταῦτα. Ἀλλ' ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῇ, ὅτι αἱ στροφαὶ αὐταὶ καὶ ἐπὶ πάσης σχεδὸν ἄλλης ἁρμονίας ἐμελῳδοῦντο, καθὼς πάλιν καὶ ἄλλου γένους στροφαὶ ἐμελῳδοῦντο ἐπὶ τῆς δωριστί. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν ὁ Rossbach καὶ Westphal παραιτήσαντες τὸ οὐχὶ πρόσφορον τοῦτο ὄνομα ἐκάλε-

σαν αὐτὰς ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει δ α κ τ υ λ ο ε π ι τ ρ ί τ ο υ ς σ τ ρ ο φ α ς ἁπλῶς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μετρικοῦ σχήματος, ὅπερ φαίνεται ἀποτελούμενον ἐκ δακτυλικῶν στοιχείων καὶ δευτέρων ἢ τρίτων ἐπιτρίτων. Ὕστερον ὅμως ὁ Westphal εὑρὼν παρὰ τῷ Ἡφαιστίωνι καὶ τοῖς σχολιασταῖς αὐτοῦ τὸ παλαιὸν καὶ σημαντικὸν ὄνομα τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων, ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον σύγκεινται αἱ στροφαὶ αὗται, ἐνόμισε προσφορώτερον, ἀντὶ παντὸς νεωτέρου ὀνόματος, νὰ ὀνομάσῃ τὰ μέτρα τῶν στροφῶν τούτων ἐπισύνθετα ἢ ἐ π ι σ υ ν θ έ τ ο υ ς σ τ ρ ο φ ά ς. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ στροφαὶ αὗται ἀποτελοῦσιν εἶδος μόνον τοῦ καθόλου γένους τῶν ἐπισυνθέτων, ἰδιαίτερον διέκρινε τὸ εἶδος τοῦτο ἐκ τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου ἢ ἤθους τῆς ῥυθμοποιΐας ἢ μελοποιΐας, εἰς ὃν διὰ παντὸς αἱ στροφαὶ αὗται ἀνήκουσι, καὶ ἐκάλεσεν ἐ π ι σ ύ ν θ ε τ α μ έ τ ρ α τ ο ῦ ἡ σ υ χ α σ τ ι κ ο ῦ τ ρ ό π ο υ ἢ ἡ σ υ χ α σ τ ι κ ὰ ἐ π ι σ ύ ν θ ε τ α. Διότι οἱ ὕμνοι, τὰ παρθένια, οἱ παιᾶνες, τὰ ἐγκώμια, οἱ ἐπίνικοι, οἱ διθύραμβοι, τὰ προσόδια, πάντα ταῦτα τὰ εἴδη τῆς ἡσυχαστικῆς χορικῆς λυρικῆς εἶνε ἅμα καὶ τὰ ποιητικὰ εἴδη, ἅτινα ἐγράφοντο κανονικῶς τοῖς περὶ

ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος μέτροις. Ὅθεν καὶ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Πινδάρου τὸ πλεῖστον μέρος εὑρίσκομεν τῷ ὄντι τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένον. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἐγίνετο χρῆσις τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι τῆς τραγῳδίας. Τὰ ἡσυχαστικὰ μέτρα, εἰ καὶ μεγάλην ἔχουσι ποικιλίαν, ὅμως ἔχουσιν ἁπλούστατον καὶ ὁμαλώτατον σχηματισμὸν παρὰ πάντα τὰ ἄλλα μελικὰ μέτρα καὶ οὕτω χρησιμεύουσιν ὡς ὄργανον τοῦ ἡσυχαστικοῦ ἤθους, "ᾧ (κατ' Εὐκλείδην ἁρμονικὸν κεφ. 21) παρέπεται ἠρεμότης ψυχῆς καὶ κατάστημα ἐλευθέριόν τε καὶ εἰρηνικόν". Τὰ μέτρα δῆλον ὅτι ταῦτα οὐδὲν ἐμφαίνουσι πάθος, ἀλλ' ἥσυχον δραστηριότητα, ψυχικὴν εἰρήνην καὶ ἀνδρικὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ἦθος δὲ τοῦτο, ὅπερ καθόλου ἔχουσι τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα, μεταβάλλεται πολλαχῶς κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, καθὼς ἤδη καὶ οἱ παλαιοὶ διάφορα εἴδη τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου μνημονεύουσι. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐν τῷ μετρικῷ σχηματισμῷ τῶν διαφόρων λυρικῶν εἰδῶν ποικίλαι διακρίνονται διαφοραί. Τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα τῶν μὲν μονοειδῶν δακτυλικῶν στροφῶν διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι μείζονα ποικιλίαν τῶν μετρικῶν στοιχείων,

τῶν δὲ τραγικῶν ἰάμβων καὶ τροχαίων, ὅτι δὲν ἔχουσι τὸ βίαιον αὐτῶν πάθος, τῶν δὲ μικτῶν, ὅτι δὲν ἔχουσι τὴν μεγάλην αὐτῶν κίνησιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ποδικῶν σχημάτων. Ὅλως δὲ ἀντίθετοι αὐτῶν εἶνε οἱ βακχικοὶ καὶ ἐκστατικοὶ ἰωνικοὶ καὶ οἱ δόχμιοι.

Α' Μετρικὸς σχηματισμὸς τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων.

α΄) μετρικὰ στοιχεῖα. Δύο εἶνε τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα· 1) μὲν οἱ ἐκ τροχαίου καὶ σπονδείου ἀποτελουμένη διποδία, ὁ καλούμενος δεύτερος ἐπίτριτος (−υ−−). 2) δὲ ἡ ἐκ δύο ἀσυναιρέτων δακτύλων καὶ ἑνὸς σπονδείου ἀποτελουμένη τριποδία (−υυ−υυ−−). Ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ μέτρου ὁ τελικὸς σπονδεῖος καὶ ἐπὶ τῆς διποδίας καὶ ἐπὶ τῆς τριποδίας δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τροχαίου. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐγχωρεῖ καὶ ἐν μέσῳ τῶν μέτρων. Οὐδέποτε ὅμως ἡ τριποδία καταλήγει εἰς δάκτυλον. Ὡσαύτως δὲ ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων τούτων δύναται νὰ λείπῃ ἡ τελευταία συλλαβή, καὶ συχνότερον μὲν ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ μέτρου, σπανιώτερον δὲ ἐν τῷ μέσῳ. Ὅλαι λοιπὸν αἱ στροφαὶ εὑρίσκονται συντεθειμέναι μόνον ἐκ τῶν στοιχείων τούτων. Εἰ καὶ ἡ δακτυλικὴ τριποδία εἶνε τὸ

ἐπικρατοῦν δακτυλικὸν στοιχεῖον, ὅμως δὲν εἶνε καὶ τὸ μόνον· διότι 3) γίνεται χρῆσις καὶ τῆς δακτυλικῆς τετραποδίας (−υυ−υυ−υυ−⏑̱‖−υυ−υυ−υυ−) καὶ 4) τῆς δακτυλικῆς διποδίας (−υυ−−|−υυ−) καὶ 5) τῆς δακτυλικῆς πενταποδίας, ἥτις σπανιώτατα εὑρίσκεται. Τὰ τρία ταῦτα δευτερεύοντα δακτυλικὰ στοιχεῖα ἀκολουθοῦσιν ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τὴν δακτυλικὴν τριποδίαν. Πλὴν δὲ τῶν εἰρημένων στοιχείων γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς ἡσυχαστικοῖς ἐπισυνθέτοις, ἀλλ' ὅμως σπανίως, καὶ ἑτερογενῶν στοιχείων
λογαοιδικῶν
(μικτῶν) καὶ ἰθυφαλλικοῦ.

β΄) Λύσις καὶ συναίρεσις. Ἡ τῶν θέσεων λύσις ἐν τοῖς ἐπιτρίτοις. Καὶ ἡ τῶν θέσεων μὲν λύσις, τῶν ἄρσεων δὲ συναίρεσις ἐν τοῖς δακτυλικοῖς ἔχει ὡς ἑξῆς· καὶ 1) μὲν ἡ τῶν τροχαϊκῶν (ἰαμβικῶν) θέσεων λύσις εἶνε ἕνεκα τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου λίαν περιωρισμένη. Ἐν τοῖς ἐπινίκοις π.χ. τοῦ Πινδάρου εὑρίσκονται μόνον 19 τοιαύτης λύσεως παραδείγματα, τὰ μὲν πλεῖστα τῆς πρώτης θέσεως, ὀλίγα δὲ τῆς δευτέρας θέσεως τῆς διποδίας. Συνήθως δὲ ἡ λύσις ἀποδίδοται καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ, καὶ ὅπου δὲν γίνε-

ται τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεῖται κύριον ὄνομα. Ἐπὶ δὲ τῶν δακτυλικῶν κώλων ἅπαξ μόνον εὑρίσκεται λελυμένη ἡ θέσις ἐπὶ κυρίου ὀνόματος (Ἰσθμιονικῶν 3.63). Ἡ δὲ συναίρεσις τῆς ἄρσεως εὑρίσκεται κανονικῶς ἐν τῷ τέλει παντὸς δακτυλικοῦ κώλου· ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ καὶ τῷ μέσῳ τῶν δακτυλικῶν κώλων κανονικῶς εὑρίσκονται καθαροὶ δάκτυλοι. Τὸν κανόνα δὲ τοῦτον ἐνίοτε παραβαίνουσι μόνον οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ λυρικοὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.

γ') Ἀνάκρουσις. Τὰ τοῦ εἴδους τούτου ἐπισύνθετα μέτρα ἄρχονται μὲν συνήθως ἀπὸ τῆς θέσεως, σπανιώτερον δὲ ἀπὸ τῆς ἀνακρούσεως, ἧς ἡ συχνοτέρα χρῆσις δὲν ἁρμόζει εἰς τὸ ἡσυχαστικὸν ἦθος. Ἡ δὲ κανονικὴ μορφὴ τῆς ἀνακρούσεως εἶνε μία μακρὰ καὶ ἀδιάλειπτος συλλαβή. Ἐκ τῶν 283 στίχων τῶν τοῦ εἴδους τούτου ἐπινίκων τοῦ Πινδάρου 40 ἔχουσι μακρὰν ἀνάκρουσιν, 2 ἄλογον καὶ μόνον μίαν βραχεῖαν· 10 δὲ μόνον ἔχουσι δισύλλαβον ἀνάκρουσιν. Ἡ ἄλογος ἢ ἡ βραχεῖα ἀνάκρουσις εἶνε συχνοτέρα παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Καὶ οὕτω μὲν ἄρχονται τὰ μέτρα ταῦτα, περατοῦνται δὲ συνή-

θως εἰς τὴν θέσιν καὶ σπανίως εἰς τὴν ἄρσιν.

δ') Ἀπόθεσις τῶν μετρικῶν στοιχείων. Ἡ δὲ συναρμογὴ τῶν μετρικῶν στοιχείων ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ γίνεται διττῶς, κατὰ τὸ συναρτώμενον ἢ κατὰ τὸ ἀσυνάρτητον σχῆμα. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ συναρτωμένου σχήματος ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ μετρικοῦ στοιχείου ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ εἶνε κανονικῶς μακρά, εὑρίσκεται ὅμως καὶ βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς. Καθόλου δὲ ἡ μείζων ἐλευθερία ἢ αὐστηρότης περὶ τὴν χρῆσιν τῆς συλλαβῆς ταύτης κανονίζεται κατὰ τὸ ἦθος τῶν διαφόρων ποιητικῶν εἰδῶν· ὅθεν τὰ μὲν ἔχοντα μείζονα ἡσυχίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν φεύγουσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν βραχεῖαν διάφορον συλλαβήν, οἷον οἱ ὕμνοι ϗ οἱ τούτοις παραπλήσιοι τὸ ἦθος παιᾶνες, τὰ προσόδια, τὰ παρθένια καὶ οἱ ἐπίνικοι. Τὰ δὲ ἔχοντα μείζονα κίνησιν ἔχουσι συχνότερον τὴν βραχεῖαν, οἷον διθύραμβοι, τὰ σκόλια καὶ οἱ θρῆνοι. Τὸ δὲ ἀσυνάρτητον σχῆμα, καθ' ὃ ἡ τελευταία ἄρσις τοῦ μετρικοῦ στοιχείου ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ δὲν ἀποτυποῦται διὰ τῆς λέξεως, ἀναπληροῦται δὲ διὰ τῆς παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης θέσεως εἰς χρόνον τετράσημον, εἶνε

σπανιώτερον.

Β' Χρῆσις τῶν ἐπισυνθέτων στροφῶν.

α') ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει. Τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα μέτρα, ὡς προείπομεν, μετεχειρίσατο κυρίως ὡς ὄργανον ἢ χορικὴ λυρική. Καὶ κατὰ τοῦτον μὲν ἐκ τῆς σωζομένης τῶν παλαιῶν ποιήσεως εὑρίσκομεν αὐτὰ παρὰ Στησιχόρῳ ἐν πολλοῖς ἀποσπάσμασι. Φαίνεται ὅμως πιθανὸν (πρβλ. Γλαῦκον παρὰ Πλούτ. περὶ μουσ. κεφ. 7) ὅτι ὁ Στησίχορος τὰ ἐπισύνθετα μέτρα παρέλαβεν ἐκ τῆς αὐλῳδικῆς τῶν νόμων ποιήσεως, ἐν ᾗ καὶ πολλὰ ἄλλα μέτρα κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθησαν. Εἰς τὸν κολοφῶνα δὲ τῆς τελειότητος προήγαγε τὰ ἐπισύνθετρα μέτρα ὁ Πίνδαρος, ὅστις ἐν αὐτοῖς κατώρθωσε τὴν τελείαν ἁρμονίαν τῆς μορφῆς πρὸς τὴν διάνοιαν τῆς ποιήσεως, ὅθεν καὶ ὡς κύριον ἀντιπρόσωπον τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτόν. Καθὼς δηλ. τὰ ἐπισύνθετα μέτρα ἔχουσιν ἦθος ἡσυχαστικόν, ᾧ κατ' Εὐκλείδην παρέπεται ἠρεμότης ψυχῆς καὶ κατάστημα ἐλευθέριόν τε καὶ εἰρηνικόν, οὕτω καὶ οἱ τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένοι ἐπίνικοι τοῦ Πινδάρου

ἔχουσι χαρακτῆρα μᾶλλον ἐξ ἀντικειμένου ἢ οἱ λοιποὶ ἐπίνικοι. Ἐν τούτοις ἡ μετάβασις τῶν ἐννοιῶν καὶ ἡ φράσις εἶνε ὁμαλωτέρα καὶ καθαρωτέρα τῶν λοιπῶν ποιημάτων· ἐν δὲ τῇ διαλέκτῳ οἱ τοπικοὶ ἰδιωτισμοὶ εἶνε ὀλιγώτεροι ἢ ἐν τοῖς ἐκ μικτῶν μέτρων συγκειμένοις ποιήμασι. Καθόλου δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα τοῦ Πινδάρου ἔχουσι χαρακτῆρα τὴν σωφροσύνην, μέγα ἀξίωμα καὶ λέξιν ὑψηλὴν καὶ σεμνήν. Ὁ χαρακτὴρ δὲ οὗτος εἶνε καὶ ὁ ἐπικρατῶν χαρακτὴρ τῆς Πινδαρικῆς ποιήσεως. Ὅθεν καὶ τῶν τῷ χαρακτῆρι τούτῳ ἁρμοζόντων, ἤτοι τῶν ἐπισυνθέτων, ποιεῖται πλείονα χρῆσιν ὁ Πίνδαρος παρὰ πάντα τἄλλα μέτρα· δι' ὅτι τὸ ἥμισυ μέρος τῶν ἐπινίκων εἶνε τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένον, οἱ δὲ λοιποὶ τοῖς μικτοῖς, τοῖς δακτυλοϊθυφαλλικοῖς καὶ τοῖς παιωνικοῖς· ὡς δὲ μαρτυροῦσι τὰ ἀποσπάσματα καὶ ἐν τοῖς ὕμνοις, τοῖς προσοδίοις, τοῖς παρθενίοις, τοῖς διθυράμβοις, τοῖς θρήνοις, τοῖς ἐγκωμίοις καὶ τοῖς σκολίοις τοῦ Πινδάρου ἐπικρατοῦσι τὰ μέτρα ταῦτα. καὶ μόνον ἐν τοῖς ὑπορχήμασι δὲν γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἕνεκα τοῦ τροχεροῦ ἤτοι συσταλτικοῦ τρόπου, ὃν ἔχουσι ταῦ-

τα. Ὅτι δὲ ἐν τοῖς σῳζομένοις ἀποσπάσμασι τῶν παιάνων δὲν εὑρίσκομεν τὰ μέτρα ταῦτα, ἀποδοτέον μᾶλλον τῇ τύχῃ. Ὁ δὲ Σιμωνίδης, ὅσον δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων, ἐποιήσατο τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων πολλῷ ὀλιγωτέραν χρῆσιν τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου. Καὶ καθόλου μὲν ὁ σχηματισμὸς τῶν μέτρων καὶ ἡ σύνθεσις αὐτῶν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ Πινδάρου· ἰδίᾳ δὲ μεταχειρίζεται ὁ Σιμωνίδης ἐν τῷ τέλει τῆς στροφῆς, ὡς καὶ οἱ τραγικοί, τὸ ἰθυφαλλικόν, ὅπερ οὐδέποτε μετεχειρίσατο ὁ Πίνδαρος. Ὁ δὲ Βακχυλίδης ἐμιμήσατο ἐντελῶς τὴν μετρικὴν μορφὴν τοῦ Πινδάρου. Ἐπικρατοῦσι δὲ ρὕτω τὰ ἐπισύνθετα μέτρα παρὰ Βακχυλίδῃ, ὥστε ἐκ τῶν 40 ἀποσπασμάτων αὐτοῦ μόνον δέκα ἢ ἕνδεκα δὲν εἶνε τοῖς μέτροις αὐτοῦ πεποιημένα (γεγραμμένα). Οἱ δὲ διθυραμβοποιοὶ ἄλλων κατ' ἄλλους χρόνους τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων χρῆσιν ἐποιήσαντο. Καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι, οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου ἀκμάσαντες, οἷος ὁ Λαμπροκλῆς καὶ ὁ Λικύμνιος, μετεχειρίσαντο σχεδὸν πανταχοῦ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μέτρων κατὰ

τὸν τρόπον τοῦ Πινδάρου. Οἱ νεώτεροι ὅμως διθυραμβοποιοὶ μετὰ τῆς μουσικῆς μετέβαλον καὶ τοὺς ῥυθμοὺς τῶν διθυράμβων καταστήσαντες αὐτοὺς μᾶλλον μιμητικοὺς (πρβλ. Ἀριστοτ. προβλημ. 19.15) καὶ ἀντὶ τῆς ἀντιστροφικῆς συνθέσεως μεταχειρισάμενοι τὴν ἀλλοιοστροφικήν.

β') ἐν τῇ τραγῳδίᾳ. Ἐπειδὴ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐπικρατεῖ ὁ διασταλτικὸς τρόπος, ἐκ τούτου λίαν σπανίως εὑρίσκομεν ἐν αὐτῇ τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα. Γίνεται δ' ἐνταῦθα χρῆσις αὐτῶν ἐν χωρίοις πάνυ ἐμφαντικοῖς, ἔνθα δηλ. ἐπιφαίνεται στιγμιαία ἀναψυχὴ ἐκ τοῦ τραγικοῦ πάθους καὶ εὔθυμος εἰρήνη. Ἥκιστα δὲ ἥρμοζον τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα τῷ σφοδρῷ πάθει τοῦ Αἰσχύλου. Ὅθεν καὶ ἐν ἑνὶ μόνῳ δράματι αὐτοῦ, ἐν Προμηθεῖ, εὑρίσκομεν αὐτά, ἅπερ κατὰ τὴν λοιπὴν μετρικὴν σύνθεσιν πλεῖστον διαφέρει τῶν λοιπῶν τοῦ Αἰσχύλου δραμάτων, ἀποκλίνει δὲ πρὸς τὸ ὕφος τῶν δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Παρὰ δὲ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ μάλιστα παρ' Εὐριπίδῃ εἶνε μὲν συχνότεραι αἱ τοιαῦται στροφαί, πάντοτε ὅμως ἔχουσι μέγεθος λίαν περιωρισμένον. Το-

αὐτὰ δὲ ἐπισύνθετα συστήματα τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου ἐν τῇ τραγῳδίᾳ εἶνε τὰ ἑξῆς. Προμηθέως Β^ον στάσιμον 526—544 γ' στάσιμον 887—900. Αἴαντος πάροδος 172—193. Τραχινίων πάροδος 94—111. Οἰδίπ. Τυραν. 1086 καὶ ἐφεξῆς. Μηδείας 410—430, 627—642, 724—742, 824—845, 976—989. Ἀνδρομάχης 766—789. Τρῳάδων 795—819. Ἠλέκτρας 859—879, Ῥήσου 224—241.

γ') ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Τὰ ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα φύσει οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι τῇ τὸν συσταλτικὸν τρόπον ἐχούσῃ κωμῳδίᾳ· καὶ ὅμως οὐδαμῶς ἐνδοιάζει αὕτη νὰ μεταχειρισθῇ τοιαῦτα μέτρα χάριν κωμικῶν ἀντιθέσεων παρῳδοῦσα γνωστὰ ᾄσματα τῆς χορικῆς λυρικῆς τοῦ Στησιχόρου καὶ Πινδάρου. Ὁ ῥυθμός, ἡ ἀγωγή, ἡ ἁρμονία καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχικοὶ στίχοι μένουσι τελείως οἱ αὐτοί. Τοσοῦτον ὅμως μείζων εἶνε ἡ ἀντίθεσις, ὅταν ὁ χορὸς ἀντὶ νὰ ἀπαγγείλῃ ἐφεξῆς τοὺς ἐπομένους στίχους τοῦ λυρικοῦ, σκώπτει διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων ῥυθμῶν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος γνωστόν τινα Ἀθηναῖον ἢ καί τινα τῶν θεατῶν. Τοιαῦτα δὲ ἐπισύνθετα τοῦ ἡσυχαστικοῦ

τρόπου συστήματα ἐν τῇ κωμῳδίᾳ εἶνε τὰ ἑξῆς· Ἱππέων δευτέρα παράβασις 1264—1275 καὶ 1290—1299; Ἐκκλησιαζ. 571—581, Νεφελ. πρώτου ἐπεισοδίου 457—475.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ μικτῶν μέτρων.

Τὰ μικτὰ μέτρα, ὧν τὴν φύσιν καθόλου ὑπετυπώσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετρικῆς, διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων, καθὼς καὶ τὰ ἐπισύνθετα, κατὰ τοὺς τρεῖς τῆς ῥυθμοποιίας τρόπους εἰς τρία διάφορα γένη, εἰς μέτρα μικτὰ τοῦ συσταλτικοῦ, τοῦ ἡσυχαστικοῦ καὶ τοῦ διασταλτικοῦ ἢ τραγικοῦ τρόπου. Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη δὲν ἐμφανίζεται τόσον ἐν τῷ μετρικῷ τῶν κώλων σχηματισμῷ, ὅσον ἐν τῷ μεγέθει καὶ τῇ συνθέσει τῶν στροφῶν. Καὶ τὰ μὲν συσταλτικὰ μικτὰ μέτρα μετεχειρίσατο ὁ Ἀλκμὰν ἐν τοῖς ὑπορχήμασιν, οἱ Λέσβιοι μελικοὶ καὶ ὁ Ἀνακρέων καὶ τέλος ἡ κωμῳδία. Εἶνε δὲ οἰκεία αὐτοῖς ἡ ἁπλότης τῆς τῶν στροφῶν συνθέσεως. Ἐκ δὲ τῶν ἡσυχαστικῶν μικτῶν μέτρων συνεστήκασι τὰ τεχνικώτατα καὶ τελειότατα εἴδη, αἱ Αἰολικαὶ καλούμεναι ὑπὸ τῶν νεωτέρων στροφαί. Συχνὴ δὲ εἶνε

ἐνταῦθα καὶ ἡ ἀνάμιξις μονοειδῶν δακτυλικῶν, τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων. Τὰ δὲ διασταλτικὰ ἢ τραγικὰ μικτὰ μέτρα ἀνήκουσι σχεδὸν ἅπαντα εἰς τὰ χορικὰ ᾄσματα τῆς τραγῳδίας, ἐν ᾗ, καὶ μάλιστα τῇ μεταγενεστέρᾳ, ἐπικρατοῦσι πάντων τῶν λοιπῶν μέτρων. Καθόλου δὲ τῶν λοιπῶν μέτρων ἐγένετο πλείστη χρῆσις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει, ὥστε ὑπερέβαλον ταῦτα ὡς πρὸς τὸ πυκνὸν τῆς χρήσεως οὐ μόνον τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκ μονοειδῶν μέτρων συνεστηκυίας στροφάς, χρησιμεύοντα πρὸς ἀποτύπωσιν ποικιλωτάτων συναισθημάτων. Ἐν ᾧ δὲ τὰ ἐπισύνθετα μέτρα εἶνε καθόλου σεμνότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα, τὰ μικτὰ εἶνε προχερώτερα καὶ θερμότερα. Ὅπως δὲ τὰ ἐπισύνθετα, οὕτω καὶ τὰ μικτὰ χρησιμεύουσι κυρίως ὡς τὸ ὄργανον τῆς ὑψηλοτέρας λυρικῆς καὶ ὀρχηστικῆς.

Λέγομεν δὲ πρῶτον περὶ τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ τῶν μικτῶν μέτρων καὶ ἔπειτα περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Α΄. Μετρικὸς σχηματισμός

α) περὶ τῶν μικτῶν κώλων

Τὰ μικτὰ μέτρα σύγκεινται ἐξ ἑνὸς ἢ ἐκ πλειό-

νων μικτῶν κώλων· τὰ δὲ μικτὰ κῶλα εἶνε πρῶτον μὲν αἱ τετραποδίαι, εἶτα δὲ αἱ τριποδίαι, καὶ τέλος αἱ πενταποδίαι καὶ ἑξαποδίαι. Χρήσιμοι εἶνε καὶ αἱ διποδίαι, οἷον τὸ Ἀδώνιον καλούμενον —⏑⏑—⏓, αὗται ὅμως ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν δὲν ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰ μικτὰ κῶλα, ἀλλ' εἰς τὰ κύκλια δακτυλικὰ ἢ ἀναπαιστικά.

1) Τετραποδίαι. Αἱ μὲν λοιπὸν τετραποδίαι εἶνε θ ε τ ι κ α ί, ἀρχόμεναι δῆλον ὅτι ἀπὸ τῆς θέσεως, ἢ ἀ ν α κ ρ ο υ σ τ ι κ α ί, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ἄρσεως. Καὶ ἡ μὲν θετικὴ τετραποδία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέχεται ἕνα μόνον δάκτυλον, ἡ δὲ ἀπόθεσις εἶνε συνήθως καταληκτική.

α′	—⏑⏑—⏑—⏑—⏑	πρῶτον	Γλυκώνιον			ἀκατάληκτον
	—⏑⏑—⏑—⏑—	"	"	"	"	καταληκτικόν
β′	—⏑—⏑⏑—⏑—⏑	δεύτερον	"	"		ἀκατάληκτον
	—⏑—⏑⏑—⏑—	"	"	"	"	καταληκτικόν
γ′	—⏑—⏑—⏑⏑—⏑	τρίτον	"	"		ἀκατάληκτον
	—⏑—⏑—⏑⏑—	"	"	"	"	καταληκτικόν.

Ἐκ τῶν καταληκτικῶν πάλιν μορφῶν συνηθεστάτη εἶνε ἡ ἔχουσα τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν καὶ ὑπὸ τῶν μετρικῶν καλεῖται Γ λ υ κ ώ ν ε ι ο ν.

Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο ἐπεκτείνεται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ ἐπὶ τὸ καταληκτικὸν κῶλον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ Γλυκώνεια καὶ τὰ τρία καταληκτικὰ σχήματα, α' Γλυκώνειον, β' Γλυκώνειον, γ' Γλυκώνειον, καθ' ἣν ἔχει θέσιν ὁ δάκτυλος κατὰ τὴν πρώτην, δευτέραν ἢ τρίτην χώραν· τὰ δὲ λοιπὰ τρία σχήματα πρέπει νὰ καλέσωμεν ἀκατάληκτον α', β', γ' Γλυκώνειον· ὅταν δὲ ἡ τετραποδία δέχηται δύο δακτύλους, τότε ἔχει τὸ ἕτερον τῶν ἑξῆς δύο σχημάτων

δ' { –υυ–υυ–υ–υ δακτυλ. τετραποδ. ἀκατάληκτος
{ –υυ–υυ–υ– " " " " καταληκτική.

ε' { –υ–υυ–υυ–υ αἰολική " " ἀκατάληκτος
{ –υ–υυ–υυ– " " " " καταληκτική.

Τὸ δὲ σχῆμα δάκτυλος τροχαῖος –υυ–υ–υυ–υ, καθ' ὃ οἱ δάκτυλοι χωρίζονται δι' ἑνὸς τροχαίου, εἶνε σπανιώτατον· ὅπου δὲ εὑρίσκεται φαίνεται ὅτι δὲν ἀποτελεῖ ἕν, ἀλλὰ δύο κῶλα. Ἡ δὲ μικτὴ τετραποδία, ἡ ἔχουσα τρεῖς δακτύλους, δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἑξῆς σχῆμα

–υ–υυ–υυ–υυ,

ἤτοι νὰ εἶνε δακτυλικὴ αἰολικὴ τετραποδία μετὰ δακτυλικῆς ἀποθέσεως (δευτερεῦον σχῆμα τοῦ ε οὐχὶ σπά-

νιον παρὰ τοῖς Λεσβίοις ποιηταῖς). Τὸ δὲ ἀντίστροφον σχῆμα –υυ–υυ–υ δὲν ἀνήκει εἰς τὰ μικτὰ μέτρα, ὅπως καὶ τὸ ἡρῷον, ἕνεκα τοῦ τελικοῦ τροχαίου. Ἡ δὲ πάλιν ἀνακρουστικὴ τετραποδία συνήθως μὲν ἄρχεται ἀπὸ μονοσυλλάβου ἄρσεως, σπανίως δὲ ἀπὸ δύο βραχειῶν, σχηματίζεται δὲ ἢ ἀκατάληκτος ἢ καὶ ὑπερκατάληκτος· ἔχει δὲ ῥυθμὸν ἡ ὑπερκατάληκτος (τετραποδία) ἄλλοτε μὲν τετραποδίας, ἄλλοτε δὲ πενταποδίας καταληκτικῆς.

2) Τριποδίαι. Ἡ μὲν θετικὴ τριποδία εὑρίσκεται ἔχουσα δύο μόνον σχήματα τὰ ἑξῆς.

α' { –υυ–υ–υ πρῶτον Φερεκράτειον ἀκατάληκτον
{ –υυ–υ– " " " " καταληκτικόν

β' { –υ–υυ–υ δεύτερον " " ἀκατάληκτον
{ –υ–υυ– " " " " καταληκτικόν.

Κυρίως μὲν καλεῖται Φερεκράτειον τὸ β' κῶλον τὸ ἔχον ἀκατάληκτον τὴν ἀπόθεσιν· καθὼς ὅμως ἐπὶ τοῦ Γλυκωνέου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸ ὄνομα. Ὅταν δὲ πάλιν τὸ καταληκτικὸν Φερεκράτειον αὐξηθῇ δι' ἀνακρούσεως γεννᾶται

α') υ–υυ–υ– μικτὸν πρῶτον προσοδιακόν·

β′ ∪–∪–∪∪– μικτόν δεύτερον προσοδιακόν.

Ὅταν δὲ τὸ ἀκατάληκτον Φερεκράτειον αὐξηθῇ δι᾿ ἀνακρούσεως, ἐντεῦθεν γεννᾶται·

α′) ∪–∪∪–∪–∪ μικτόν πρῶτον παροιμιακόν

β′) ∪–∪–∪∪–∪ „ „ δεύτερον „ „

Καὶ τὸ μὲν μικτὸν παροιμιακὸν ἔχει σχεδὸν πανταχοῦ ῥυθμὸν τετραποδίας καταληκτικῆς, τὸ δὲ μικτὸν προσοδιακόν, καθὼς καὶ τὸ Φερεκράτειον, ἔχει συχνὰ ῥυθμὸν βραχυκαταλήκτου διμέτρου.

3) Πενταποδίαι καὶ ἑξαποδίαι. Ἡ μὲν ἕνα κύκλιον πόδα περιέχουσα πενταποδία δύναται νὰ ἔχῃ αὐτὸν κατὰ μίαν τινὰ τῶν τεσσάρων πρώτων χωρῶν ὡς ἑξῆς

∪–́∪∪–́∪–́∪–́∪–́ ἐν Ἰσθμιον. 6. 2.

–́∪–́∪∪–́∪–́∪–́∪ Φαλάκειον ἑνδεκασύλλαβον

–́∪–́∪–́∪∪–́∪–́∪ Σαπφικόν „ „ „

∪–́∪–́∪–́∪∪–́∪–́ Ἀλκαϊκόν „ „ „

–́∪–́∪–́∪–́∪∪–́ Πυθιονίκ. 11. 3

––∪–́∪–́∪–́∪∪–́ Ὀλυμπιον. 9 καὶ ἐπῳδαῖς 8 στιχ.

Πλείονας δὲ κυκλίους πόδας ἔχουσαι πενταποδίαι εἶνε αἱ ἑξῆς:

–́∪∪–́∪∪–́∪∪–́∪–́∪ Πραξίλλειον

∪–́∪∪–́∪∪–́∪∪–́∪–́∪ } Ἀρχεβούλειον
∪∪–́∪∪–́∪∪–́∪∪–́∪–́∪ }

Ὀλίγα δὲ εἶνε τὰ κῶλα, ἅτινα ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ποδῶν ἐμφανίζονται ὡς μικταὶ ἑξαποδίαι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ μετὰ πιθανότητος, ἂν ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον ἢ δύο ἢ καὶ τρία. Καθόλου δ᾿ εἰπεῖν οἱ παλαιοὶ δὲν μετεχειρίζοντο πολὺ τὰς μικτὰς ἑξαποδίας (τρίμετρα) καὶ παρὰ Πινδάρῳ ὡς καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς δύναταί τις εὐκόλως νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἐπὶ τῶν μικτῶν στροφῶν τὰ ἑξαποδικὰ κῶλα ἀπετυποῦντο μᾶλλον καθαρά.

β′ Περὶ τοῦ ἀσυναρτήτου σχήματος

Ἐπειδὴ τὰ μικτὰ κῶλα συχνότατα σχηματίζονται καταληκτικά, ἐντεῦθεν συμβαίνει, ὥστε καὶ τὰ μικτὰ δίκωλα μέτρα συνήθως νὰ ἔχωσι πρὸς τῇ καταλήξει ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ τοιαύτην ἐν τῷ μέσῳ, ἤτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου κώλου, καὶ οὕτω νὰ γίνωνται ἀσυνάρτητα· τοὐναντίον ὅμως σπανίως εὑρίσκεται κατάληξις ἐν τῷ μέσῳ τῶν μικτῶν κώλων· συνήθως τὰ κῶλα καθ᾿ ἑαυτὰ εἶνε συναρτώμενα.

γ' Περὶ λύσεως καὶ συναιρέσεως

Οἱ Λέσβιοι ἐρωτικοί, οἵτινες ὑπὲρ πάντα τὰ μέτρα συχνοτάτην χρῆσιν ἐποιήσαντο τῶν μικτῶν, οὔτε τὴν λύσιν μεταχειρίζονται οὔτε τὴν συναίρεσιν, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς δακτύλους καὶ τοὺς ἀναπαίστους, οὕτω καὶ τοὺς τροχαίους καὶ ἰάμβους πάντοτε μεταχειρίζονται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Καὶ ἐπὶ τῶν καθαρῶν δὲ ἰαμβικῶν κώλων, ἅτινα ἐν τῇ στροφῇ ἀναμίσγονται μετὰ τῶν μικτῶν κώλων καὶ μέτρων, οὐδεμίαν μεταχειρίζονται λύσιν. Κατὰ πρῶτον δὲ ὁ Σιμωνίδης, ἡ Κόριννα καὶ ὁ Πίνδαρος εἰσήγαγον πλήρη ἄδειαν τῆς λύσεως εἰς τοὺς τροχαίους καὶ ἰάμβους τῶν μικτῶν κώλων, ἔτι δὲ πλείονα εἰς τοὺς τροχαίους καὶ ἰάμβους τῶν μετὰ τῶν μικτῶν αναμισγομένων καθαρῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων, ὧν τὰ τελευταῖα περιέχουσιν ἀνὰ μίαν καὶ δύο λύσεις· συχνότατα δὲ ἀναλύεται ὁ ἀρχόμενος τοῦ κώλου τροχαῖος. Ὁ Σιμωνίδης ἐλαττοῦται πολὺ τοῦ Πινδάρου ὡς πρὸς τὴν λύσιν. Καὶ οἱ δραματικοὶ δὲ εἶνε μετριώτεροι τοῦ Πινδάρου κατὰ τοῦτο· ὁ Ἀριστοφάνης μάλιστα σχεδὸν παντάπασιν ἀποκλείει τὴν λύσιν. Τὸν δὲ κύκλιον πόδα λύει ὁ Πίνδαρος ὡς σπανιώτατα, ὡσαύτως δὲ σπανίως

συναιρεῖ αὐτὸν εἰς σπονδεῖον.

δ' Περὶ τῶν ἀλόγων σπονδείων.

Ἐπειδὴ τὰ μικτὰ κῶλα ἐξισοῦνται τὸν ῥυθμὸν τοῖς καθαροῖς τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς, διὰ ταῦτα δέχονται καὶ τὸν ἄλογον σπονδεῖον ἀντὶ τοῦ τροχαίου ἢ ἰάμβου κατὰ τὰς αὐτὰς καὶ ἐκεῖνα χώρας. Μακρὰ λοιπὸν δύναται νὰ εἶνε πρῶτον ἡ μονοσύλλαβος ἀνάκρουσις καὶ ἡ μονοσύλλαβος τελικὴ ἄρσις. Ἡ μακρὰ ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς βραχείας εἶνε οὕτω συχνή, ὅσον καὶ ἐν τοῖς καθαροῖς τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς κώλοις· 2) ἡ μονοσύλλαβος ἄρσις μετὰ τὴν δευτέραν θέσιν τοῦ κώλου, ὥστε ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν δευτέραν χώραν κειμένου τροχαίου ἢ ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν τρίτην χώραν κειμένου ἰάμβου κεῖται σπονδεῖος. Σημειωτέον ὅμως ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μονοσύλλαβος ἄρσις μετὰ τὴν δευτέραν θέσιν συνήθως τότε μόνον μηκύνεται, ὅταν καὶ ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε μονοσύλλαβος ὡς ἐν τῷ σχήματι:

–⏑–⏑–⏑⏑– καὶ ⏑̄–⏑–⏑̄–⏑⏑–⏑–,

σπανιώτατα δὲ ὅταν ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε δισύλλαβος, ὡς ἐν τῷ σχήματι –⏑⏑–⏑̄–⏑–. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὰ μικτὰ κῶλα:

α´) –́ ⏑́ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́

β´) ⏑ –́ ⏑̄ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́

γ´) ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑̄ –́

δ´) –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑̄ –́ ⏑

διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν μακρὰν ἄρσιν τῷ κανόνι τῶν καθαρῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων, διότι ὁ σπονδεῖος ἐν τῷ σχήματι α´) [κεῖται] ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν περιττὴν χώραν κειμένου τροχαίου, ὁ σπονδεῖος ἐν τῷ σχήματι β´) κεῖται ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν ἄρτιον κειμένου ἰάμβου, ἡ ἀδιάφορος ἐν τῷ σχήματι γ´) εἶνε παρατελευταία συλλαβή, ἡ ἀδιάφορος ἐν τῷ σχήματι δ´) εἶνε προπαρατελευταία συλλαβή, ἐν ᾧ ἐν τοῖς καθαροῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς κώλοις οὐδέποτε ἡ παρατελευταία καὶ ἡ προπαρατελευταία συλλαβὴ τοῦ κώλου εἶνε ἀδιάφορος. Ὁ σπονδεῖος λοιπὸν οὗτος, ὁ πρὸς τὸν κανόνα τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων ἀντιβαίνων, ὁ π α ρ ὰ τ ά ξ ι ν λ α μ β α ν ό μ ε ν ο ς σ π ο ν δ ε ῖ ο ς, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, εἶνε πάνυ συχνὸς ἐν τοῖς μικτοῖς κώλοις, ἀκριβέστερον δὲ εἰπεῖν, πάνυ μὲν συχνὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μικτοῦ κώλου, ὡς ἐν τῷ προκειμένῳ α´ καὶ

δ´ σχήματι. Ὁ παρὰ τάξιν λαμβανόμενος οὕτω σπονδεῖος μεταφέρεται ἐκ τῶν μικτῶν κώλων καὶ εἰς καθαρὰ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ μετ᾽ ἐκείνων ἀναμισγόμενα κῶλα, εἴτε ταῦτα μετ᾽ ἐκείνων συντίθενται εἰς ἓν μέτρον, εἴτε κεῖνται ὡς αὐτοτελῆ μέτρα ἐν τῇ μικτῇ στροφῇ.

ε´ περὶ τῆς ὑπερθέσεως

Ἡ ὑπέρθεσις εἶνε κατηγορία παραδεδομένη ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν. Διακριτέον δὲ δύο εἴδη τῆς ὑπερθέσεως, α´) μέν, καθ᾽ ὃ ἐπὶ στιχηρᾶς ἐπαναλήψεως ἢ ἐπὶ ἀντιστροφικῆς ἀνακυκλήσεως ὑπερτίθενται ἐναλλὰξ δύο πόδες, ὁ τρισύλλαβος (κύκλιος) καὶ ὁ δισύλλαβος πούς (τροχαῖος ἢ ἴαμβος)· οἷον συχνότατα ἐναλλάσσονται τὸ δεύτερον καὶ τρίτον Γλυκώνειον· τουτέστιν ἐν μὲν τῇ στροφῇ κεῖται ὁ κύκλιος δάκτυλος κατὰ τὴν δευτέραν χώραν, ἐν δὲ τῇ ἀντιστροφῇ κατὰ τὴν τρίτην ἢ τἀνάπαλιν. Ὡσαύτως εὑρίσκεται ἀνταποδιδόμενον τὸ πρῶτον τῷ δευτέρῳ Γλυκωνείῳ, τὸ α´) τῷ β´ Φερεκρατείῳ, καὶ τὸ α´ τῷ β´ μικτῷ παροιμιακῷ. β´) δέ, καθ᾽ ὃ ἐπὶ στιχηρᾶς ἐπαναλήψεως ἢ ἀντιστροφικῆς ἀνταποδόσεως ὑπερτίθενται, ἤτοι ἀλλάσσουσιν ἀμοιβαίως θέσιν δύο παρακείμεναι συλλαβαὶ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς μακρὰ καὶ βραχεῖα. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἀνταποδόσει τοῦ

μικτοῦ κώλου ὁ ἀρχόμενος τροχαῖος μεταβάλλεται εἰς ἴαμβον, δεύτερον δὲ ἐν τῇ ἀντιστροφικῇ ἀνταποδόσει τοῦ μικτοῦ κώλου ὁ ἀρχόμενος δάκτυλος ἐναλλάσσεται ἀμφιβράχει (υ – υ)· τοῦτο συμβαίνει ἐν τοιούτοις μικτοῖς μέτροις, ἅτινα κατὰ τοὺς παλαιοὺς μετρικοὺς εἶνε χοριαμβικά· ὥστε κατ' αὐτοὺς δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ χορίαμβος ἐναλλάσσεται τῷ διϊάμβῳ. Τοιαῦτα παραδείγματα εὑρίσκονται παρὰ τῷ Ἀνακρέοντι καὶ τῷ Ἀριστοφάνει, σπανίως δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ. Οἱ δύο οὗτοι τρόποι τοῦ β' εἴδους τῆς ὑπερθέσεως, ἤτοι ἡ ἀντιστροφικὴ ἐναλλαγὴ τοῦ ἀρχομένου τροχαίου πρὸς τὸν ἴαμ[illegible]αὶ τοῦ χοριάμβου πρὸς τὸν διΐαμβον, ἔχουσι τοῦτο κοινὸν ἀλλήλοις, ὅτι τὸ αὐτὸ κῶλον ἐπὶ τῆς ἀντιστροφικῆς ἀνακυκλήσεως ὁτὲ μὲν ἄρχεται ἀπὸ τῆς θέσεως, ὁτὲ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρσεως. Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀνωμαλία αὕτη, ἥτις καὶ τὴν εὐρυθμίαν ταράττει καὶ τὴν ἀπαγγελίαν δυσχεραίνει; Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν εἰμὴ ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν δύο σχημάτων, τοῦ τε τροχαϊκοῦ καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ, πάντοτε ἡ πρώτη συλλαβὴ ἔχει τὸν ῥυθμικὸν τόνον, ὥστε ὁ ἴαμβος ποδικὸν μὲν σχῆμα ἔχει τὸ τοῦ ἰάμβου, ῥυθμὸν δὲ τὸν τοῦ τρο-

χαίου (ύ –). Τὸ τοιοῦτον ποδικὸν σχῆμα (ύ –) οὐ μόνον ἐξάγεται ἐκ τῆς θεωρίας τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν σωζομένων παλαιῶν μελῳδικῶν μανθάνομεν, ὅτι ἦτο χρήσιμον καὶ ἐν τῇ πράξει, ἔν τε τῇ ὀργανικῇ μουσικῇ καὶ ἐν τῇ ᾠδικῇ. Ὡσαύτως δὲ εἶνε χρήσιμον τὸ σχῆμα τοῦτο καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ· δῆλον δὲ ὅτι ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μικτοῦ κώλου ἴαμβος ἔχει τονιζομένην τὴν πρώτην συλλαβὴν οὐ μόνον ὅταν ἐν τῇ ἀντιστροφῇ εὑρίσκεται τροχαῖος ἢ σπονδεῖος, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκηται πάλιν ἴαμβος, ὡς παρὰ Πινδάρῳ, οἷον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ α' τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

υ – –́ υ υ –́ υ –́

Ἀναλόγως δὲ πρέπει νὰ λάβωμεν καὶ τὸν β' τρόπον τῆς ὑπερθέσεως, τὸν ἀμφίβραχυν δηλ., ὅπως ἐναλλάσσεται τῷ δακτύλῳ. Ὁ ῥυθμικὸς δηλ. τόνος πίπτει καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων, ὁ δὲ β' καὶ γ' χρόνος τοῦ τρισήμου ποδὸς καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν δύο ἑπομένων συλλαβῶν, αἵτινες ἔχουσι μέγεθος δίσημον, ὡς ἐπὶ τοῦ κυκλίου δακτύλου· δῆλον ὅτι ὧδε: ύ – υ.

στ! Περὶ τοῦ πυρριχίου ποδός.

Μόνοι οἱ Λέσβιοι ἐρωτικοὶ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν ἐμιμήσαντο πιστῶς τὴν μετρικὴν αὐτῶν μορφὴν ἐναλλάσσουσι τὸν προηγούμενον δακτύλου ἀρχικὸν τροχαῖον οὐ μόνον τῷ σπονδείῳ καὶ ἰάμβῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ πυρριχίῳ

–́ ⏑ –́ ⏑ ⏑

–́ – –́ ⏑ ⏑

⏑́ – –́ ⏑ ⏑

⏑́ ⏑ –́ ⏑ ⏑

Ἐν τῇ ἐφεξῆς ὅμως ποιήσει τῶν καλῶν χρόνων οὐδὲν εὑρίσκομεν παράδειγμα πυρριχίου ἀντὶ τροχαίου. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων πολλαὶ προὐτάθησαν γνῶμαι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ δυσεξηγήτου τούτου ποδικοῦ σχήματος, δύσκολος δὲ εἶνε ἡ προτίμησις μιᾶς τινος τῶν γνωμῶν τούτων. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι ὁ ἀρχόμενος πούς τῶν μικτῶν μέτρων εἶχε κατ' ἐξοχὴν τὸ πολυσχημάτιστον· διότι ὁ ἀρχόμενος τροχαῖος, ὡς εἴπομεν, ἐλάμβανε σχῆμα οὐ μόνον σπονδείου, ἀλλὰ καὶ ἰάμβου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀμφιβραχέος, ἐν δὲ τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις καὶ πυρριχίου. Προσέτι δὲ ὁ ἀρχόμενος τροχαῖος ἐλάμβανε

πολλῷ συχνότερον παρὰ τοὺς ἄλλους καὶ σχῆμα τριβράχεος. Ποῖος ὅμως ὁ λόγος τῶν ποικίλων τούτων σχημάτων τοῦ ποδὸς τούτου; Ὁ Hermann λόγον τῆς ποικιλίας ταύτης νομίζει, ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς προανάκρουσμά τι τοῦ ἐπιφερομένου ῥυθμοῦ, λαμβάνει τὸν πόδα τοῦτον οὐχὶ ὡς μονοποδίαν, ἀλλ' ὡς διποδίαν, ὥστε δέχεται δύο ῥυθμικοὺς τόνους πίπτοντας ἐπὶ τὸν πόδα τοῦτον. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν στροφῶν καὶ ἐξ ἀρχαίων μαρτυριῶν ἀποδείκνυται ὅτι ὁ πούς οὗτος εἶνε μονοποδία καὶ οὐχὶ διποδία καὶ ὅτι οὐδαμῶς πρέπει νὰ χωρισθῇ τοῦ ἑπομένου ποδός, μεθ' οὗ ἀποτελεῖ μίαν συζυγίαν ἢ διποδίαν. Ὁ δὲ Boeckh δὲν λαμβάνει μὲν τὸν πόδα τοῦτον ὡς διποδίαν οὐδὲ ὡς praeludium, ἀλλ' ὡς κῶλον μονοποδικόν, ὥστε χωρίζει καὶ αὐτὸς τὸν πόδα τοῦτον τῶν ἑπομένων ποδῶν· ἀλλ' ὅμως ἐὰν δεχθῶμεν καὶ ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τῶν στροφῶν τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς κῶλα, τότε τῇ ἀληθείᾳ τὰ μέτρα τῶν στροφῶν θὰ διασπασθῶσιν ὡς ῥυθμικὰ στοιχεῖα μικρότερα τοῦ δέοντος, διότι θὰ ἔχωμεν πολλὰ κῶλα συγκείμενα ἐκ τρισήμων μόνων ποδῶν, καὶ τοῦτο παρὰ τὴν ῥυθμικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου. Καὶ ὁ ῥυθμὸς δὲ τῆς μελῳ-

δίας, ἤτοι ἡ ἐνθύμιική περιοδολογία, θά πάθῃ ἐντεῦθεν καίριον τραῦμα. Ὁ Hermann τόν ἀρχόμενον πόδα, ὅστις προηγεῖται τοῦ πρώτου δακτύλου τοῦ μικτοῦ κώλου ἐκάλεσε β ά σ ι ν · καί ὁ Boeckh λέγει π.χ. περί τοῦ κώλου –υ–υυ–υ–, ὅτι εἶνε λογαοιδική τριποδία μετά προηγουμένης βάσεως· αὕτη ὅμως οὐδέν ἄλλο εἶνε ἡ τετραποδία (δίμετρον), ἐφ' ἥν ἔπιπτον κατά τόν Ἀριστόξενον δύο σημεῖα, ἕν σημεῖον τῆς θέσεως (βάσεως) καί ἕν τῆς ἄρσεως. Ὁ ἀρχικός πούς δέν ἔχει χρείαν ἰδίου ὀνόματος, καθώς οὐδέ τοῦ σημείου X, ὅπερ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐπιγράφεται,*
ὅπως δέν ἔχει χρείαν καί ὁ ἀρχικός πούς τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου. Ἐάν δέ εἶνε χρεία ἰδίου ὀνόματος, ἕνεκα τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῷ ποικίλου μετρικοῦ σχηματισμοῦ, δύναται νά ὀνομασθῇ κατά τούς ἀρχαίους μετρικούς π ο ύ ς π ο λ υ σ χ η μ ά τ ι σ τ ο ς. Παραλείπομεν δέ νά εἴπωμεν, ὅτι τό ὄνομα β ά σ ι ς καθ' ἅπασαν τήν ἀρχαιότητα ἐν τῇ μετρικῇ γλώσσῃ εἶνε σημαντικόν ἄλλης οὐσιώδους μετρικῆς κατηγορίας, ἥτις οὐδέν ἔχει κοινόν τῷ ἀρχομένῳ ποδί τῶν μικτῶν μέτρων.

---

* οὐδέν λείπει.

Β' Χρῆσις τῶν μικτῶν μέτρων

α' Μικταί ἤ λογαοιδικαί στροφαί τῶν Λεσβίων λυρικῶν.

Τῶν μικτῶν μέτρων, ἅτινα διά τό κεκινημένον ἦθος καί τήν ποικίλην μεταβολήν τῶν ποδικῶν σχημάτων οὐχ ἥκιστα ἁρμόζουσι τῇ ἐξ ὑποκειμένου λυρικῇ ποιήσει· συχνοτάτην παρά πάντα τά ἄλλα μέτρα χρῆσιν ἐποιήσαντο οἱ Λέσβιοι μελικοί. Οὗτοι μέγαν ἐξευρόντες πλοῦτον στροφῶν οὕτως ἁπλᾶς μέν ἀλλά καλάς συνέθεσαν στροφάς, ὥστε αὗται ἐγένοντο, ὡς τά τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρα, τύπος καί παράδειγμα τοῖς ἐπιγενομένοις πρός μίμησιν. Ἐμιμήσατο δέ μάλιστα τά μικτά τῶν Λεσβίων ποιητῶν μέτρα ὁ Ἀνακρέων· οὗτος ὅμως δέν μετεχειρίσατο μέν σχήματά τινα, ὡς οὐ πάνυ τι τῷ εὐκόλῳ ἤθει τοῖς ἑαυτοῦ λυρικοῖς ἁρμόζοντα, ἔνια δέ καί προσεξεῦρε καί ἐκαινοτόμησεν. Εἶτα δέ ἐμιμήσαντο αὐτά καί οἱ ὕστερον τῶν σκολίων ποιηταί καί οἱ Ἀλεξανδρινοί καί μεταγενέστεροι λυρικοί. Τά μικτά πάλιν μέτρα τοῦ Ἀνακρέοντος ἐμιμήσαντο καί δή κ' ἐπηύξησαν οἱ κωμικοί. Ἐπειδή λοιπόν ἡ Λεσβιακή λυρική ἦτο διά παντός μελική, φαίνεται ὅτι ἐπί πάντων

τῶν ποιημάτων ὑπῆρχεν ἐξ ἀνάγκης ἡ στροφικὴ διαίρεσις.
Ἦσαν δὲ αἱ στροφαὶ τῶν Λεσβίων ποιητῶν δίστιχοι ἢ τε-
τράστιχοι, τοῦ δὲ Ἀνακρέοντος ἔνιαι καὶ τρίστιχοι. Ἡ ἁπλό-
τη δὲ αὕτη τοῦ σχηματισμοῦ τῶν στροφῶν αὐξάνεται ἔτι μᾶλ-
λον καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐν τῇ τετραστίχῳ στροφῇ δύο ἢ καὶ
τρία μέτρα (στίχοι) εἶνε ὅμοια. Τὸ δὲ ἐπῳδικὸν τῆς στρο-
φῆς κῶλον οὐχὶ σπανίως συνεχόμενον τῷ προηγουμένῳ, διό-
τι τέμνεται ἡ λέξις, συναποτελεῖ μετ' ἐκείνου ἕνα στίχον·
οἷον τὸ Ἀδώνιον τῆς Σαπφικῆς στροφῆς καὶ τὸ Γλυκώ-
νειον τῆς Ἀσκληπιαδείου· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ποιήμα-
σι τῶν Λεσβίων τοῖς ἐκ τῆς ἀνακυκλήσεως τοῦ αὐτοῦ μέ-
τρου συνεστῶσιν ὑπῆρχε στροφικὴ διαίρεσις· διότι ὁ Ἡφαι-
στίων σελ. 117 καὶ 65 μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ τοῦ β' καὶ γ' βιβλίου
ποιήματα τῆς Σαπφοῦς ἐφέροντο ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ἀλε-
ξανδρινῶν κατὰ διστίχους στροφὰς διῃρημένα. Αἱ δὲ τοῦ
Ὁρατίου μιμήσεις τῶν Ἀλκαϊκῶν ᾠδῶν διαιροῦνται εἰς
τετραστίχους στροφάς, ὥστε τὴν αὐτὴν σύνθεσιν πρέπει νὰ
δεχθῶμεν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλκαίου. Ἡ δὲ στροφικὴ διαί-
ρεσις, ἥτις σχεδὸν πάντοτε διακρίνεται διὰ τῆς στιγμῆς,
ἤρτηται ἐκ τῆς μελικῆς προφορᾶς· διότι αἱ στροφαὶ
τοῦ αὐτοῦ ποιήματος εἶχον τὴν αὐτὴν μελῳδίαν.

Ὁσάκις δὲ στροφή τις δὲν διακρίνεται διὰ τῆς στιγμῆς, τὴν
ἀρχὴν τῆς ἑπομένης στροφῆς ἐδείκνυεν ἡ τῆς μελῳδίας ἀρ-
χή· μετὰ δὲ τὴν στροφικὴν σύνθεσιν ἔρχονται ὕστερον τὰ
ἐξ ὁμοίων συστήματα ἐκ τῶν Γλυκωνείων καὶ τῶν διαφό-
ρων εἰδῶν τῶν Φερεκρατείων συγκείμενα. Ταῦτα ὅμως δὲν
εἶνε παρὰ τοῖς Λυρικοῖς ἀπεριόριστα, ὡς τὰ ἀναπαιστι-
κὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ἀλλὰ κατὰ σχέσιν ἤτοι ἀντι-
στροφικά· οὕτω δέ, ὥστε ἡ στροφὴ σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἢ ἐκ
δύο περιορισμῶν (περιόδων). Καὶ περὶ μὲν τοῦ πολυσχη-
ματίστου ποδός, εἴπομεν ἤδη ἔμπροσθεν· ἐνταῦθα δὲ
προσθετέον, ὅτι τὸ σπονδειακὸν σχῆμα τοῦ πολυσχημα-
τίστου ποδὸς κεῖται παρὰ τῷ Ἀλκαίῳ καὶ τῇ Σαπφοῖ
διπλασίως συχνότερον παρὰ τὸ τροχαϊκόν, ἰαμβικὸν
καὶ πυρρίχιον ὁμοῦ λαμβανόμενα. Παρὰ δὲ τῷ Ἀνακρέ-
οντι πενταπλασίως ἢ καὶ ἑξαπλασίως συχνότερον τοῦ ἰ-
άμβου καὶ τροχαίου, ὧν πάλιν ὁ τροχαῖος εἶνε σπανι-
ώτερος παρ' Ἀνακρέοντι τοῦ ἰάμβου· ἐν δὲ ταῖς μιμή-
σεσι τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν, οὕτως ἐπικρατεῖ ὁ σπονδεῖ-
ος, ὥστε κατὰ μικρὸν ἀποβαίνει τὸ μόνον ἐν χρήσει
τοῦ πολυσχηματίστου ποδὸς σχῆμα. Οὕτω παρ' Ὁρα-
τίῳ ὅταν ὁ δεύτερος πούς εἶνε δάκτυλος· ὡσαύτως με-

ταχειρίζεται κανονικῶς ὁ Ὁράτιος τόν σπονδεῖον κατά τήν δευτέραν χώραν τοῦ ἐνδεκασυλλάβου Σαπφικοῦ καί κατά τήν τρίτην τοῦ ἐνδεκασυλλάβου Ἀλκαϊκοῦ, ἐν ᾧ ὁ Κάτουλος ἐν μέν τοῖς Φαλαικείοις μεταχειρίζεται καί τόν τροχαῖον καί ἴαμβον, ἀλλά σπανιώτερον, ἐν δέ τοῖς ἐκ Γλυκωνείων συστήμασιν ἐξ ὁμοίων μεταχειρίζεται, μάλιστα συχνότερον τοῦ σπονδείου, τόν τροχαῖον. Τοσαῦτα καθόλου περί τῶν μικτῶν μέτρων τῶν Λεσβίων μελικῶν· παράδειγμα φέρομεν ἐνταῦθα τάς Ἀσκληπιαδείους στροφάς, τήν Σαπφικήν καί τήν Ἀλκαϊκήν.

Ἀσκληπιάδειοι στροφαί.

Τῶν Ἀσκληπιαδείων στροφῶν κύριον στοιχεῖον εἶνε τό Ἀσκληπιάδειον καλούμενον μέτρον, ὅπερ καίπερ εὑρισκόμενον ἤδη παρά τοῖς Λεσβίοις μελικοῖς καί μάλιστα ἐκ τῶν συχνοτάτων ὄν μέτρων τῆς τοῦ Ἀλκαίου καί τῆς Σαπφοῦς λυρικῆς, ὅμως τό ὄνομα ἔσχεν ἀπό μεταγενεστέρου τινός ποιητοῦ, τοῦ Ἀσκληπιάδου, διά τήν πολλήν παρ' αὐτῷ χρῆσιν. Τό Ἀσκληπιάδειον μέτρον σύγκειται ἐκ δύο μικτῶν καταληκτικῶν τριποδιῶν, τοῦ β' καί τοῦ α' Φερεκρατείου, εἰς ἕνα συντιθεμένων στίχον.

⏓ ⏓ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⋀,

ὥστε εἶνε δικατάληκτον ἀσυνάρτητον καί ἔχει μεγίστην

πρός τό ἐλεγεῖον ὁμοιότητα, ὅπερ καί οἱ παλαιοί μετρικοί παρετήρησαν. Ἡ τομή ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κώλων παραλείπεται μέν πολλάκις παρά τοῖς Ἕλλησιν, οὐδέποτε δέ παρά τοῖς Λατίνοις ποιηταῖς. Τό μέτρον τοῦτο συνετίθετο ἤτοι κατά στίχον (Asclipiadeum primum), ὡς καλεῖται ὑπό τῶν νεωτέρων, οἷον ἐν ἀποσπάσμασιν Ἀλκαίου 33. Σαπφοῦς 35 Ὁρατίου carminum βιβ. Ι ᾠδή 1, βιβ. Γ' ᾠδή 30. βιβ. Δ' ᾠδή 8, ἢ κατά σύστημα. Κατά σύστημα δέ συνετίθετο τό Ἀσκληπιάδειον κατά τούς ἑξῆς τρεῖς τρόπους· καί α') μέν τό Ἀσκληπιάδειον συνετίθετο μετά τοῦ β' Γλυκωνείου προτασσομένου εἰς δίστιχον στροφήν (Asclipiadeum secundum)

–́ ⏓ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⋀

–́ ⏓ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⋀

πρβλ. Ἀλκαίου ἀποσπασμ. 81, Σαπφοῦς 56 (παρ' Ὁρατίῳ δέ εἶνε συχνή ἡ στροφή αὕτη). β') δέ τρία Ἀσκληπιάδεια μετά τελικοῦ τοῦ δευτέρου Γλυκωνείου συντίθενται εἰς τετράστιχον στροφήν. (Asclipiadeum tertium)

1 –́ ⏓ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⋀

2 " " " " "

3 " " " " "

4 –́ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ –

οἷον παρ' Ὁρατίῳ ᾠδῶν βιβλ. Α' ᾠδή 6, 15, 24, 33. βιβλ. Β'. ᾠδή 12, βιβλ. Γ'. ᾠδή 10, 16 καὶ βιβλ. Δ'. ᾠδή 5 καὶ 12.

γ') δὲ δύο Ἀσκληπιάδεια συντίθενται μεθ' ἑνὸς δευτέρου Φερεκρατείου ἀκαταλήκτου ὡς τρίτου στίχου καὶ ἑνὸς δευτέρου Γλυκωνείου ὡς τελικοῦ (Asclipiadeum quartum).

1. – ⏓ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – ⏑ – ∧
2. – ⏓ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ∧
3. – ⏓ – ⏑ – ⏓
4. – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ∧

οἷον παρ' Ὁρατίῳ ᾠδῶν βιβλ. Α'. 5, 14, 21, 23, βιβλ. Γ' ᾠδή 7, καὶ 13, καὶ βιβλ. Δ'. ᾠδή 13.

Σαπφικὴ στροφή.

Ἡ δὲ Σαπφικὴ στροφὴ συνέστηκεν ἐκ τοῦ ἑνδεκασυλλάβου σαπφικοῦ τρὶς ἐπαναλαμβανομένου καὶ τοῦ Ἀδωνίου ἐπιφερομένου ὡς ἐπῳδικοῦ.

1. – ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
2. " " " " "
3. " " " " "
4. – ⏑ ⏑ – ⏓. (Ὁρατ. ᾠδῶν βιβλ. Α' ᾠδή α')

Ἡ Σαπφὼ μετεχειρίσατο τὴν στροφὴν ταύτην συχνότερον τοῦ Ἀλκαίου, ὅστις καὶ εὑρετὴς αὐτῆς λέγεται

ὑπὸ τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου, ἐν ᾧ ὁ Ἡφαιστίων δὲν λέγει πότερος εὗρεν αὐτὴν ὁ Ἀλκαῖος ἢ ἡ Σαπφώ. Φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι ἡ στροφὴ αὕτη τούτου μόνον ἕνεκα ἐκλήθη Σαπφική, διότι ἡ Σαπφὼ μετεχειρίσατο αὐτὴν συχνότερον τοῦ Ἀλκαίου. Διαφέρει δὲ ἡ στροφὴ αὕτη τῆς κατὰ στίχον συνθέσεως μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὡς ἐπῳδὸς ἐπιφέρεται Ἀδώνειον· διὰ δὲ τῆς συνθέσεως τριῶν παντάπασιν ὁμοίων πενταποδιῶν λαμβάνει ἡ στροφὴ ἦθος ἀξιωματικῆς καὶ ἀπερίττου ἁπλότητος. Τὸ Ἀδώνειον ἀποτελεῖ πολλάκις μετὰ τῆς τρίτης πενταποδίας ἕνα στίχον· ὁ δὲ δεύτερος πούς παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησι καὶ τῷ Κατούλῳ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπονδεῖος χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείηται ὁ τροχαῖος· ὁ δὲ Ὁράτιος μεταχειρίζεται πάντοτε κανονικῶς τὸν σπονδεῖον. Τομὴν δὲ τὸ Σαπφικὸν ἑνδεκασύλλαβον δὲν ἔχει σταθερὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καθὼς οὐδὲ τὸ Φαλαίκειον καὶ ἄλλα μονόκωλα μέτρα. Καὶ εὑρίσκεται μὲν συχνὰ αὕτη μετὰ τὴν 4ην καὶ 5ην συλλαβήν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν γίνεται σκοπίμως, οὐδὲ ἀνήκει εἰς τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν τοῦ μέτρου· ὁ δὲ Ὁράτιος συχνότατα μὲν μεταχειρίζεται τὴν πενθημιμερῆ τομήν, μετὰ τὴν 3ην δηλ. θέσιν, τὴν δὲ κατὰ τρίτον τροχαῖον ἐξ ἴσου καὶ τὴν πενθημιμερῆ κατὰ πρῶτον ἐν τοῖς ὕστερον ποιή-

οἷον παρ' Ὁρατίῳ ᾠδῶν βιβλ. Α' ᾠδή 6, 15, 24, 33. βιβλ. Β'. ᾠδή 12, βιβλ. Γ'. ᾠδή 10, 16 καὶ βιβλ. Δ'. ᾠδή 5 καὶ 12.

γ') δὲ δύο Ἀσκληπιάδεια συντίθενται μεθ' ἑνὸς δευτέρου Φερεκρατείου ἀκαταλήκτου ὡς τρίτου στίχου καὶ ἑνὸς δευτέρου Γλυκωνείου ὡς τελικοῦ (Asclipiadeum quartum).

1. – ⏓ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – ⏑ – ∧
2. – ⏓ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ∧
3. – ⏓ – ⏑ – ⏓
4. – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ∧

οἷον παρ' Ὁρατίῳ ᾠδῶν βιβλ. Α'. 5, 14, 21, 23, βιβλ. Γ' ᾠδή 7. καὶ 13, καὶ βιβλ. Δ'. ᾠδή 13.

Σαπφικὴ στροφή.

Ἡ δὲ Σαπφικὴ στροφὴ συνέστηκεν ἐκ τοῦ ἑνδεκασυλλάβου σαπφικοῦ τρὶς ἐπαναλαμβανομένου καὶ τοῦ Ἀδωνίου ἐπιφερομένου ὡς ἐπῳδικοῦ.

1. – ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
2. " " " " "
3. " " " " "
4. – ⏑ ⏑ – ⏓. (Ὁρατ. ᾠδῶν βιβλ. Α' ᾠδή α')

Ἡ Σαπφὼ μετεχειρίσατο τὴν στροφὴν ταύτην συχνότερον τοῦ Ἀλκαίου, ὅστις καὶ εὑρετὴς αὐτῆς λέγεται

ὑπὸ τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου, ἐν ᾧ ὁ Ἡφαιστίων δὲν λέγει πότερος εὗρεν αὐτὴν ὁ Ἀλκαῖος ἢ ἡ Σαπφώ. Φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι ἡ στροφὴ αὕτη τούτου μόνον ἕνεκα ἐκλήθη Σαπφική διότι ἡ Σαπφὼ μετεχειρίσατο αὐτὴν συχνότερον τοῦ Ἀλκαίου. Διαφέρει δὲ ἡ στροφὴ αὕτη τῆς κατὰ στίχον συνθέσεως μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὡς ἐπῳδὸς ἐπιφέρεται Ἀδώνειον· διὰ δὲ τῆς συνθέσεως τριῶν παντάπασιν ὁμοίων πενταποδιῶν λαμβάνει ἡ στροφὴ ἦθος ἀξιωματικῆς καὶ ἀπερίττου ἁπλότητος. Τὸ Ἀδώνειον ἀποτελεῖ πολλάκις μετὰ τῆς τρίτης πενταποδίας ἕνα στίχον· ὁ δὲ δεύτερος πούς παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησι καὶ τῷ Κατούλῳ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπονδεῖος χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείηται ὁ τροχαῖος· ὁ δὲ Ὁράτιος μεταχειρίζεται πάντοτε κανονικῶς τὸν σπονδεῖον. Τομὴν δὲ τὸ Σαπφικὸν ἑνδεκασύλλαβον δὲν ἔχει σταθερὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καθὼς οὐδὲ τὸ Φαλαίκειον καὶ ἄλλα μονόκωλα μέτρα. Καὶ εὑρίσκεται μὲν συχνὰ αὕτη μετὰ τὴν 4ην καὶ 5ην συλλαβήν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν γίνεται σκοπίμως, οὐδὲ ἀνήκει εἰς τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν τοῦ μέτρου· ὁ δὲ Ὁράτιος συχνότατα μὲν μεταχειρίζεται τὴν πενθημιμερῆ τομήν, μετὰ τὴν 3ην δηλ. θέσιν, τὴν δὲ κατὰ τρίτον τροχαῖον ἐξ ἴσου καὶ τὴν πενθημιμερῆ κατὰ πρῶτον ἐν τοῖς ὕστερον ποιή-

μάσιν ἐν τῷ carmen seculare καὶ βιβλ. Δ'. ᾠδῇ δ'. ἐν δὲ τοῖς παλαιοτέροις ποιήμασιν εὑρίσκεται ἡ τομὴ αὕτη σχεδὸν μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, μετὰ δὲ τὸν Ὁράτιον ἐκλείπει ἐντελῶς.

Ἀλκαϊκὴ στροφή.

Ἡ δὲ Ἀλκαϊκὴ στροφὴ συνέστηκεν ἐκ τοῦ Ἀλκαϊκοῦ ἐνδεκασυλλάβου δὶς ἐπαναλαμβανομένου καὶ ἐκ δύο τετραποδιῶν ἐπιφερομένων ὡς ἐπῳδικῶν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τετραποδία εἶνε ὑπερκατάληκτον δίμετρον ἰαμβικόν, ἡ δὲ δευτέρα λογαοιδικὸν διὰ δυσὶν

1. ⏓ –́ ⏑ –́ ⏓ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –́
2. " " " "
3. ⏓ –́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ – ⏓
4. –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏓ .

Ἡ στροφὴ αὕτη ἦτο συχνοτάτη παρ' Ἀλκαίῳ, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ταῖς μιμήσεσι τῆς Ἀλκαϊκῆς ποιήσεως, παρ' Ὁρατίῳ, ὅστις τὸ τρίτον μέρος τῶν ᾠδῶν αὐτοῦ ἔγραψε τῷ μέτρῳ τούτῳ· παρὰ δὲ τῇ Σαπφοῖ σώζεται ἡ στροφὴ μόνον ἐν ἑνὶ ἀποσπάσματι τῷ 29ῳ.

Εἶνε δὲ ἡ Ἀλκαϊκὴ στροφὴ διὰ τὴν ἀνάκρουσιν μᾶλλον κεκινημένη καὶ ἐνεργητικωτέρα τῆς Σαπφικῆς, ἅμα δὲ καὶ ποικιλωτέρα περὶ τὴν ῥυθμοποιΐαν. Ἡ δὲ δευτέρα ἄρσις τῆς πρώτης τροχαϊκῆς διποδίας τῶν τριῶν πρώτων στίχων, παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν εἶνε ἀ-

διάφορος, παρ' Ὁρατίῳ δὲ κανονικῶς μακρά, ἐν τῷ ἰαμβικῷ μάλιστα κώλῳ οὐδέποτε παραμελεῖται.

β' Χρῆσις τῶν μικτῶν συστημάτων ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ.

Αἱ δὲ μικταὶ στροφαὶ τῆς χορικῆς λυρικῆς διακρίνονται εἰς δύο εἴδη τό τε Πινδάρειον καὶ τὸ Σιμωνίδειον, ἅτινα διαφέρουσιν ἀλλήλων, ὡς ἑξῆς: 1) τὰ μὲν τοῦ Πινδάρου μικτὰ μέτρα περιέχουσι σχεδὸν πάντοτε ἕνα μόνον δάκτυλον, τὰ δὲ τοῦ Σιμωνίδου δύο ἢ καὶ πλείονας· εἶνε δηλ. ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ λογαοιδικὰ πρὸς δυσὶν, πρὸς τρισίν· εἶτα δὲ τὰ τοῖς μικτοῖς ἀναμισγόμενα ἑτερογενῆ κῶλα, παρὰ μὲν τῷ Πινδάρῳ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τροχαϊκά, παρὰ δὲ τῷ Σιμωνίδῃ δακτυλικά· ἔπειτα δὲ καὶ τὸ μέγεθος τῶν κώλων εἶνε διάφορον· διότι παρὰ μὲν τῷ Πινδάρῳ ἐπικρατοῦσιν ἐλάσσονα κῶλα, τριποδίας, διποδίας καὶ τετραποδίας, παρὰ δὲ τῷ Σιμωνίδῃ μείζονα πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ οὐσιωδῶς διαφέρουσι ταῦτα καὶ κατὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν κώλων ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ· διότι παρὰ μὲν τῷ Σιμωνίδῃ ταῦτα καταλήγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἄρσιν, παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ εἰς τὴν θέσιν· ὅθεν τὰ μέτρα γίνονται ἀσυνάρτητα· σύμφωνα δὲ πρὸς τὸν διάφορον μετρικὸν σχηματισμὸν διαφέρουσι, δῆλον ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἴδη καὶ κατὰ

τὸ ἦθος· καὶ αἱ μὲν τοῦ Πινδάρου στροφαὶ διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ συχνὰ λυομένους τροχαίους, διὰ τὸ βραχὺ καὶ πυκνὸν τῶν κώλων, καὶ μάλιστα διὰ τὸ συχνὸν ἀσυναρτήτου σχῆμα, ἔχουσι χαρακτῆρα ἐνεργητικὸν καὶ θερμόν, δίαρμα καὶ δύναμιν, ἥτις ἐνίοτε χωρεῖ καὶ μέχρι τοῦ σκληροῦ. Αἱ τοῦ Σιμωνίδου στροφαὶ εὔκολον καὶ ὁμαλὸν ἔχουσαι τὸν ῥοῦν τῶν ῥυθμῶν, ὅστις οὔτε διὰ τῆς συχνῆς λύσεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν τροχερῶν τροχαίων λίαν ἐπιταχύνεται ὡς παρὰ Πινδάρῳ, οὔτε διὰ τοῦ ἀσυναρτήτου σχήματος ἀνακόπτεται, ἀλλὰ διὰ τῶν μακρῶν ῥυθμικῶν κώλων καὶ τῶν ἐλάσσονα τῶν τροχαίων τὴν κίνησιν ἐχόντων κυκλίων δακτύλων φερόμενος ῥεῖ ὁμαλώτερον καὶ εὐκολώτερον, ἔχουσιν οἰκείαν οὐχὶ μᾶλλον τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔξαρσιν, ὅσον τὴν μαλακότητα καὶ χάριν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸν διάφορον χαρακτῆρα τοῦ ποιητικοῦ γένους τῶν ποιητῶν τούτων, τό τε σκληρὸν καὶ τὸ ἀνθηρὸν εὑρίσκομεν πάλιν καὶ ἐν τοῖς μέτροις αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν Σιμωνίδειον εἶδος δὲν ἰδιάζει μόνον τῷ Σιμωνίδῃ, ἀλλ' ἤδη πολλῷ πρότερον μετεχειρίσατο αὐτὸ ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἴβυκος καὶ ὁ Στησίχορος. Ἀλλ' οὗτοι μὲν σπανιώτερον μετεχειρίσαντο τὰ μικτὰ μέτρα, παρὰ δὲ τῷ Σιμωνίδῃ ἐπικρατοῦσι ταῦτα παντάπασι καὶ εὑρίσκονται παρ' αὐτῷ οὐ μόνον ἐν τοῖς

συσταλτικοῖς θρήνοις καὶ ὑπορχήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἡσυχαστικοῖς ἐπινίκοις, ἐν οἷς ἅπαξ μόνον ἐν τῷ ε' ἀποσπάσματι ἀπέκλινεν εἰς τὸ Πινδάρειον εἶδος· τὸ δὲ Πινδάρειον εἶδος δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς οὕτως ἀρχαιοτέρους χρόνους ὡς τὸ Σιμωνίδειον, ἴσως δὲ μετεχειρίσατο αὐτὸ ἤδη ὁ Λᾶσος καὶ ἡ Κόριννα. Τὰ ἀποσπάσματα ὅμως αὐτῶν εἶνε οὕτως ἀσήμαντα ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ἀκριβέστερόν τι ἐξ αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Πινδάρου ὡς κύριον ἀντιπρόσωπον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοῦ εἴδους τούτου τὸν Βακχυλίδην, οὗ καὶ τὰ ἐπισύνθετα μέτρα εἶνε παντάπασι συγγενῆ τοῖς τοῦ Πινδάρου. Ἀνήκουσι δ' ἐνταῦθα ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Βακχυλίδου τὸ 14ον (παιάν), τὸ 19ον (προσόδιον) καὶ τὸ 37ον καὶ τὸ 47ον. Αὐτὸς δὲ ὁ Πίνδαρος μεταχειρίζεται τὰ μικτὰ μέτρα κυρίως ἐν ἐπινίκοις, παιᾶσι καὶ ὑπορχήμασιν· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ποιητικοῖς εἴδεσι τοῦ Πινδάρου ἐπικρατοῦσι παρὰ πολὺ ὡς καὶ παρὰ Βακχυλίδῃ τὰ ἐπισύνθετα μέτρα. Αἱ δὲ μικταὶ στροφαὶ ἐν τοῖς ἐπινίκοις τοῦ Πινδάρου εἶνε αἱ ἑξῆς: Ὀλυμπιονικῶν 1 στροφή, ἐπῳδός, 4 στροφή, ἐπῳδός, 9 στροφή, ἐπῳδὸς καὶ 10 καὶ 11 στροφή, ἐπῳδός · 13 στροφή, ἐπῳδὸς καὶ 14ο Πυθιονικῶν, 2 στροφή, ἐπῳδός, 5 στροφή, ἐπῳδός, 11 στροφή, ἐπῳδός, 5 στροφή, ἐπῳδός, 7 στροφή, ἐπῳδός,

8 στροφή, ἐπῳδός. 10 στροφή, ἐπῳδός. 11 στροφή, ἐπῳδός. Νεμεονικῶν 2οι, 3οι στροφή, ἐπῳδός, 4οι στροφή, ἐπῳδός. 7οι στροφή, ἐπῳδός. Ἰσθμιονικῶν 6οι στροφή, ἐπῳδός, 7οι στροφή, ἐπῳδός.

Περί τῶν θεμελιωδῶν (μετρικῶν) νόμων τῶν ἐκ μικτῶν μέτρων συγκειμένων συστημάτων τοῦ Πινδάρου κατ' ἀντίθεσιν πρός τά τοῦ Σιμωνίδου, ἐγένετο ἤδη ἔμπροσθεν λόγος· εἰδικώτερον δέ παρατηροῦμεν ἐνταῦθα περί τῶν συστημάτων τοῦ Πινδάρου τά ἑξῆς:

Α΄. Συνήθως μέν δύο ἤ τρία κῶλα συνάπτονται εἰς ἕν μέτρον, καί μονόκωλα ὅμως μέτρα εἶνε συχνά οὐχί μόνον τετραποδίας καί μείζονα κῶλα, ἀλλά καί διποδίας. Μέτρα δέ μείζονα τῶν τρικώλων εἶνε σπάνια, οἷον τετράκωλον μέν ἐν Πυθιον. 2. ἐπῳδός 1, ἑξάκωλον δέ ἤ ἑπτάκωλον ἐν Ἰσθμιον. 7. 5· τό δέ τελικόν κῶλον τοῦ μέτρου σχεδόν πανταχοῦ καταλήγει εἰς τήν θέσιν, ἡ δέ ἀπόθεσις εἰς τήν ἄρσιν περιορίζεται κυρίως εἰς τό ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συστήματος μέτρον. Κατά δέ τήν ἀκολουθίαν τῶν κώλων ἐν τῷ μέτρῳ ὁ Πίνδαρος τηρεῖ τόν νόμον, καθ' ὅν τά τροχαϊκά στοιχεῖα (ἡ συχνή τροχαϊκή καταληκτική τριποδία καί διποδία) κεῖνται ἐπί τῷ τέλει τοῦ μέτρου, ἐν τῇ ἀρχῇ δέ καί ἐν τῷ μέσῳ τά μικτά.

Β΄ Τά ἀπό τῆς ἀνακρούσεως ἀρχόμενα μέτρα εἶνε σχεδόν ἴσα, μᾶλλον δέ συχνότερα τῶν ἀπό τῆς θέσεως ἀρχομένων. Συνέστηκε δέ ἡ ἀνάκρουσις ὡς ἐπί τό πλεῖστον μέν ἐκ μακρᾶς συλλαβῆς, σπανιώτερον δέ ἐκ βραχείας ἤ ἀδιαφόρου· ἡ δέ δισύλλαβος ἀνάκρουσις κεῖται οὐ μόνον ἐν ἀναπαιστικοῖς καί μικτοῖς κώλοις, ἀλλά καί ἐν ἰαμβικοῖς. Ἐνίοτε δέ εὑρίσκεται καί ἀντιστροφική ἀνταπόδοσις δισυλλάβου ἀνακρούσεως καί μακρᾶς.

Γ΄. Ἡ λύσις δακτυλικοῦ τινος ἤ ἀναπαιστικοῦ ποδός εὑρίσκεται μόνον κατ' ἐξαίρεσιν. Τοσοῦτον δέ συχνοτέρα εἶνε ἡ λύσις τροχαϊκῆς τινος ἤ ἰαμβικῆς θέσεως ἔν τε τοῖς μικτοῖς κώλοις, ἔνθα μάλιστα συμβαίνει ἐπί τοῦ πρώτου ποδός, καί ἐν τοῖς τροχαϊκοῖς καί ἰαμβικοῖς, ὧν τά πολλῷ πλεῖστα περιέχουσι μίαν ἤ καί δύο λύσεις. Ἄν δέ καί ἡ τελική θέσις κώλου τινός δύναται νά λυθῇ εἶνε ζήτημα. Ὅταν ὅμως ἀκολουθῇ ἄρσις, ἡ λύσις τῆς τελευταίας θέσεως κώλου τινός εἶνε συχνοτάτη καί εὑρίσκεται καί ἐπί τῷ τέλει τοῦ μέτρου. Τῆς δέ συναιρέσεως δακτυλικῆς τινος ἄρσεως εὑρίσκεται βέβαιον παράδειγμα ἐν Ὀλυμπιον. 11. ἐπῳδ. 3.—

Δ΄. Ὁ δέ πολυσχημάτιστος πούς ἔχει ὡς ἑξῆς: καί ὁ μέν σπονδειακός εἶνε ἐπίσης συχνός ἔν τε τῇ ἀρχῇ καί μέσῳ

τῷ μέτρῳ· ἡ ἀκριβὴς ὅμως ἀντιστροφικὴ ἀνταπόδοσις σπανίως τηρεῖται· ὁ δὲ ἀναπαιστικὸς πολυσχημάτιστος πούς εὑρίσκεται ἐν Νεμεον. 6.8, ᾧ ἀνταποδίδοται σπονδεῖος, ἴσως δὲ κἀλλαχοῦ. Ὁ δὲ ἰαμβικὸς πολυσχημάτιστος πούς τῶν μικτῶν κώλων, ἔχων πάντοτε αὐστηρὰν ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν, εἶνε σχεδὸν τοσοῦτον συχνός, ὅσον καὶ ὁ σπονδειακός.

Γ' Μικταὶ στροφαὶ
τῆς δραματικῆς ποιήσεως.

Αἱ δὲ μικταὶ στροφαὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως διακρίνονται εἰς δύο εἴδη, ὧν τὸ μὲν περιλαμβάνει τὰς τοῦ Αἰσχύλου μικτὰς στροφάς, τὸ δὲ τὰς τοῦ Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ Ἀριστοφάνους. Καὶ αἱ μὲν α') τοῦ Αἰσχύλου μικταὶ στροφαὶ ἀποτελοῦσιν ἴδιον μετρικὸν εἶδος ἀκριβῶς διακεκριμένον πασῶν τῶν λοιπῶν στροφῶν διά τε τοῦ ἤθους καὶ τῆς ποιητικῆς ἐννοίας. Οἱ ῥυθμοὶ εἶνε κινητοί, οἷοι οἱ τοῦ Πινδάρου, δὲν ἐκφράζουσιν ὅμως τὸ ἐξηρμένον καὶ τεθαρρηκός, ἀλλ' ἀδημονίαν καὶ λύπην, ἣ παρακολουθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁβρά τις χάρις· οὐδαμῶς ὅμως μεταχωρεῖ εἰς ἄνανδρον διάθεσιν, ὅταν ἐκφράζωσιν αἱ ἰωνικαὶ στροφαί, οὐδὲ παρασύρεται ὅλως ὑπὸ τοῦ πάθους, ὡς γίνεται ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς θρήνοις. Καθόλου δὲ χρῆσιν τῶν μικτῶν στροφῶν

ἐποιήσατο ὁ Αἰσχύλος οὐχὶ λίαν συχνήν, ἀλλὰ τὴν πρέπουσαν, τουτέστι μετὰ μέτρου, ἔπειτα δὲ σύμφωνον πρὸς τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν τῆς ποιήσεως· β') αἱ δὲ τοῦ Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ Ἀριστοφάνους μικταὶ στροφαὶ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς· ᾧ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ αἱ μικταὶ στροφαὶ ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως εἶνε ὁμοταγεῖς ταῖς λοιπαῖς στροφαῖς καὶ πανταχοῦ ἁρμόττουσιν ἀκριβῶς τῇ διανοίᾳ τῆς ποιήσεως· παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἐγένετο τὸ καθολικὸν τῶν χορικῶν ᾀσμάτων μέτρον, χρήσιμον ὂν ἐπὶ ποικιλωτάτης ἐννοίας, ὥστε οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχουσιν ἐνταῦθα ὡρισμένην οἰκειότητα (ἦθος) αἱ μικταὶ στροφαί· τὰ δὲ λοιπὰ εἴδη τῶν στροφῶν, ἐκτὸς τῶν παρ' Εὐριπίδῃ ἐπιεικῶς ἔτι συχνῶν ἰαμβικῶν, εἶνε σχεδὸν ἀπηρχαιωμένα καὶ μόνον τότε χρήσιμα, ὅταν ὁ ποιητὴς θέλῃ νὰ ἐκφράσῃ μετὰ πολλῆς ἐμφάσεως τὸ ἦθος τοῦ ῥυθμοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ μικταὶ στροφαὶ ἐπεκράτησαν ἐν τῷ τραγικῷ χορῷ πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν τῶν στροφῶν, καὶ ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν ἐγίνετο ποικιλώτερος ἢ παρ' Αἰσχύλῳ. Τὴν αὔξησιν δὲ ταύτην τῆς χορικῆς μετρικῆς ἀποδοτέον τῷ Σοφοκλεῖ. Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἠσπάσατο μὲν τὰ τοῦ Σοφοκλέους μικτὰ μέτρα, ὅπως καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τραγῳδίαις τὰ τοῦ Εὐριπίδου (μονῳδικά) (ἀπολελυμένα) μέτρα. δὲ ἐπέβαλεν

ὅμως ὅπως ὁ Σοφοκλῆς καὶ τὰ παλαιότερα τοῦ Αἰσχύλου· καὶ εὑρίσκει μέν τις ἐνιαχοῦ παρὰ Σοφοκλεῖ ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὰς τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σιμωνίδου μικτὰς στροφάς, καθόλου ὅμως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐδημιούργησεν ὅλως ἀφ' ἑαυτοῦ νέον εἶδος μικτῶν στροφῶν. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου γίνεται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν χρῆσις τῶν μικτῶν μέτρων, ἀπεναντίας, ἐν ταῖς μονῳδίαις καὶ τοῖς κομματικοῖς ᾄσμασι σπανίως μόνον γίνεται χρῆσις αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀριστοφάνης σχεδὸν πανταχοῦ παρακολουθεῖ τῷ Ἀνακρέοντι· μετεχειρίσατο δὲ τὴν μεγίστην ἁπλότητα περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν μικτῶν στροφῶν, ἅμα δὲ καὶ μεγίστην ἀκρίβειαν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέτρων κατὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν τῆς ποιήσεως. Καὶ κατὰ τοῦτο μὲν ἤτοι κατὰ τὸν περιορισμὸν τῶν μικτῶν μέτρων εἰς ὡρισμένας περιστάσεις καὶ κατὰ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῆς οἰκειότητος συμφωνεῖ τῷ Αἰσχύλῳ, κατὰ δὲ τὸν μετρικὸν σχηματισμὸν τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ.

ΤΕΛΟΣ

330

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 10.

END OF REEL
PLEASE REWIND